

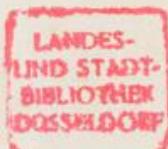
De Verbo Mirifico

In laudem disertissimi atq; trium principaliū linguarū peritissimi uiri Ioannis Reuchlin Phorcensis:librorūq; quos de Verbo Mirifico nuper edidit:cōmen, daticia Conradi Leontorij Mulbrunneñ. Epistola.

Conradus Leontorius:Iacobo Vinphelingo.S.P.

Q̄primum a te Moguntiaco discessi: statim in meipso sum expertus uulgatum apud Gallos nostros puerbiū: Nusq; cum amico satis nec præsens: nec absens. Præsens enim cum essem:nō satis te pro nostra amicitia sum usus: qd' amātibus omnib⁹ accidere solet: qui in dīgressu sentiunt se pleraq; omisisse: quæ se factu, ros aut dicturos animo destinauerat. Sed quod omisi: resartient litterulæ: qua, rum cōmercio utinam s̄ep̄tis tecū essem. Colloquebamur de libello clarorum uirorum domini Spanhemēn. quem impressioni Basileam datū esse dicebas. Interrogauī de doctore Ioanne Reuchlin: esset ne insertus: qd' ipsum cum sub, dubitares: negaresq; sum demiratus. Quem enim i omni genere doctrinæ hac tempestate clariorem existimare posses: si tibi penitus esset familiaris & notus: reperires nemine. Eū ergo non sine magna iniuria & iactura germani nominis præteribit tucq; abbasq; tu⁹. Est enim triū linguarū peritissim⁹ interpres: Græ, cæ:Hebraicæ & Latinae. Adde etiam si uis Gallicæ: quā Aurelianis dū iuris stu, dio nauaret operā perdidicit. Transtulit plerasq; oratiōes adolescens: quarum aliquæ nisi fallor sūt Xenophontis in Socratis defensionē cōfictæ. Cōdīdit car, mina multa & iucunda:cōscriptis plerasq; epistolares disputationes:quas sente, tijs Græcorū etiā hebræorū referlit. Vt autem hebræorū secreta dogmata pe, netraret: multis annis enixissime laboravit: atq; ita omnē eorum bibliothecam euoluit: ut quem hebræoꝝ sibi opponas:nō facile reperies. Hac ingenij & do, ctrinae fœlicitate & ubertate inductus: ad scribendū dialogum se cōtulit: quem Capnion: seu de uerbo Mirifico inscripsit: quo nibil unq; uidi: nec facundi⁹: nec mirabilius. In tris autem libros diuidit. Primus omnia secreta philosophiæ sub nomine Sidonij explicat. Secund⁹: Baruchiā iudæū omnia illa secreta nomia & portentifica & alia multa hebræorū enodantem configit. Tertius Capnioneñ: fidem christianā ex præscriptis duobus approbante & demonstrante inducit: Vbi omnia uerba mirifica ad nomē Iesus ita applicat: ut illud ineffabile tetragra, maton: iam effabile factum esse demonstret. Quē si legeris dialogum: affirma, bis nullū:neq; philosophū:neq; iudæum: neq; christianū Ioanni Reuchlin iure præferri posse. Hunc talē non omnibus Italis opponere nobis fuerit perpetuus pudor. Quare mi lācobe cum Augustam sim petiturus: & nesciam quo tem, pore Basileā perueniā: uelim summa cura & diligētia scribas Ioanni Amorba, chio impressori:ut in Catalogo:summ Ioanni Reuchlin Phorceñ, locū assignet. Vale mi iucūdissime lacobe lāetus & fœlix. Spiræ.xj.Kal.Maias.M.cccc.xciij.

PRAEFATIO

188

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS IN LIBROS CAPNION VEL DE VERBO MIRIFICO PRAEFATIO.

Erum arcana rū curiosi quidā exploratores camerarie Dalburgi: anti/
stes Vangionū sacratissime: quos & recōditæ uerboꝝ uires: & abſtru
ſaꝝ uocum energiæ: & diuini secretorū nominū characteres follicitat:
ætate nostra (quātum uidere mībi recte uideor) nō parum fecedere
ab antiquissimis principiis philosophoꝝ uestigis deprehendunt: & circa mira
bilium effectuum plenissimas mysteriorū operationes: ſaꝝe multumq; aberra
re: hac potissimum de cauſa qđ uel caduca figurarū obſcuritate obliterata uel
depravatione librariorū peruersa & mendosa: ea ſacræ illius philosophiæ ſym
bola: & ueneranda ſupnaturaliū uirtutū ſignacula: nedum intelligi: ſed nec legi
queant. Quare tedio plætiꝝ ac inertī fruſtra defatigatione affectū: tam lauda
bile cōtemplandi genus: uel horrendo fugiunt: uel negligendo iandiu cœptū
deſerūt. Vnde dūctus ego incredibili quodā gratificandi ſtudio: & nimis amo
re singulari: erga omnis bonæ artis columen: egregium Ioannē lapidariū theo
logiæ doctorem: tam monaſtica Carthuſiēliū uita qđ editione libroꝝ insignem:
atq; primū cuius ferulae manus ſubdiderim in exercitamētis humaniorib⁹ in
ſtituēdus. Addam adhuc & utriusq; iurisconsultissimū & politioribus litteris or
natissimū uirum antiqua mībi obſeruatum amicitia Sebaſtianū Brant argenti
nensem: Et item ingenio præstantem & miro characterum artificio nobislem ac
uarijs disciplinis eruditum Ioannem Amorbacchiū: Vt roſq; in hominū doctissi
morū litteraria republika clarissimos: ut nescias fama ne gestorum: an ciuita
te illiſtiores. Sunt enim nō mediocri Basileæ inter ſummos ciues laude. Tan
torū igitur uirorum motus ingēti amicitiæ uinculo: tantas ausus ſum tenebras
& tam obfuscata ſacratorum: imo ſecretorum uerboꝝ & latibula ingredi: & quaſi
de adytis oraculorū & uetustissimæ philosophiæ penetralibus: exponere no
stro ſæculo quātum nobis memoria ſuppetit: Vniuersa ferme nomina: quibus
ſupiori ætate ſapientes homines & miraculosis operationib⁹ prædiſi utebant
in ſacris: ſiue pythagorica fuerint & uetustiorum philofophorū ſacramēta: ſiue
hebræorum chaldeorūq; barbara memoracula: ſeu christianoꝝ deuota ſuppli
cia: quæ de illorū libris atq; linguis: in hoc opere prompta cernere licet. Quod
iccirco nomini tuo dedicauim⁹: quoniā ſacra ſacris debentur: & maxime ſacer
dotia ſacerdotū principibus: qualī tu dignitate cæteris ante ſtas: non ſolum ob
magnitudinē ditionis atq; potentiaꝝ: cuius tu cumulatiſſime diues es: ueruetiā
propter inenarrabilem uariarum litterarum peritiā: cuius testis eſt bibliotheca
illa tua: latinis: græcis & hebraicis uoluminibus referta: Vn⁹ germaniæ noſtræ
thesaurus quo ſum uti ſolitus ſemper pro animi mei ſententia. Trium igit̄e phili
ſophoꝝ: de Verbo mirifico: diſputationē accipe: quos inter ſe (ut ſectarū cō
trouerſia cogere debuit) altercantes finxi: quo magis eluſcet occulta ſacroꝝ
nominū proprietas. De quibus & de tot numero atq; tantis: unum tandem ſu
preme quidem mirificum beatificiūq; nobis eligendi facilior præſteſt occasio.
Et ut breui argumento rem omnē cognoscas: Sidonius de ſchola Epicuri pri
mū putatus: deinde inuentus in nullius uerba iurasse: omnifariā philosophus:
cupiditate diſcendi peregre proficiſcie: poſt mīta ingressus Sueuiam: philoſo
phos duos in oppido Phorcen cōuenit: Baruchiam hebræum: & Capnionem
christianū: cum quibus de uarijs disciplinis: atq; mox de ipſa diuinaꝝ & huma
narum rerum ſcientia diſſerit: de opinione: de fide: de miraculis: de uirtutib⁹
uerborum & figuraꝝ: de arcanis operationib⁹ & mysteriis ſignaculorum. Hoc
modo uniuerſarū gentium: quæ aliqua excellenti polleant philosophia: aut nō

a 2

DE VERBO MIRIFICO

illiberalibus ceremonijs & sacrata nomina & consecrati characteres in quæstiōnem incidentur: fit enumeratio symbolorū: a singulis pro suā sectā ritu diligenter: usqđum Capnion in libro tertio: uix tandem ex omnībus sacris: unū lībō sub nōmē colligit: in quod omniū sacroꝝ uirtus siue potestas refertur: qđ est semp & sup omnia benedictū. At nūc ipsum Sidoniū audiamus.

IOHANNIS REVCHLIN PHORCENSIS'CAPNION VEL DE VERBO MIRIFICO: LIBER PRIMVS.

IDONIVS. Si qđ est omniū in natura humana uspiā amice Baruchia tuqđ Capnion: uterqđ gades atqđ meta icredibilis de siderij: & asylum longe pſequentis me admiratiōis meae (uobis enim iubentibus & auscultantibus solis libet intrepide loqui) quod perpetuā nobis uoluptatē pariat: unū hoc & omne ut opiner cōſtat esse: nibilqđ fere aliud qđ noua quotidie ac nostro sensui pegrina quædam: uel alias alio tempore: seu aliter atqđ iam pridem sensæ fuerint: res ipsas percipere: quod animū nostrū amœnitatis audiū: semp admirando quodā ostēto: nuperrime ad experitūdi alicere uoluntatē: & in opus quātūcūqđ arduū propellere solet: quo facile crediderim ut non modo auitum genus meū (quod plane fuit multis ſaculis: atqđ nunc omniū rerū peritia extat pcelebre) uerū & uniuersam Sidona: unde mibi & nomē & origo est: atqđ adeo totā patriam: uel iocūda nouitas: uel stupenda antiquitas: in quis dulces: attamē duros labores incitauerit. Ab æuo nāqđ soliti sūt Phœnices & uariarū regionū indagini: & nouarū rerum studijs: supra qđ dīci possit indulgere: qui suapte diligentia primi litteras inuenierūt: quarū beneficiū apud græcos fortasse non ingratos uiros collocarūt. Et post exquisitā numerorū rationē terras & cælos mensi sunt. Naturaliū item & bellicarū artiū expertissimi. Ad extremū: semper ea gens & mores hominū multorū uidit & urbes: quæ res in maximā ei terraꝝ parti gloriā cessit ac præ cæteris ingens preconiū. Pace enim uña maiores ego meos nimis forsitan laudo: sed uincit amor patriæ: seq̄ nibilo minus prodit ipsa tieritas. Nam & de atomis dogma illud antiquū: cuiusdā mei quōdam popularis uiri Sidonij primū fuit Mochi nomine: Idqđ ante res Troianas: ut per noscatis quātūm industria: quātūm ingenij multorumqđ negociorū inuestigationibꝝ Phœnices præstiterint: quippe quod ne Lucano quidē historico magis qđ poeta: clam fuit: ita canente: Phœnices primi famæ si creditur: ausi Māsurā rudibus uocē signare figuris. Nondum flumineas memphis cōtexere biblos Nouerat: & axis tantū uolucresqđ feræqđ: Sculptaꝝ seruabant magicas animalia linguas. Eorū ego monumēta laudis & uestigia ſequendi cupidus: ad quæ (ut natura fieri solet) me tandem duxit paterni quoqđ sanguinis pfluuium: iam annis non paucis: inter multa mari terraꝝ uersatus sum: optimos quoqđ sermonū rerumqđ artifices queritans: ut hinc quid dicere audirem: inde cernerē quid agendum sit. Nec enim patria ſolum mea: totaue tripolis uitinia cōtentus fuī: recte diuersarum atqđ potius uniuersarū artium magistra: quāqđ nunc barbarico cœpit ritu torqueri. Sed abij: excessi: euasi: erupi longius: poſt libanum & Syriam plus peragrādo qđ Menelaus ille: qui Telemachum & Pisistratū hōpites: uersibus iſtis de ſua pegrinatione certiores fecit. Sum non pauca quidē paſſus: multisqđ periclis Nauibꝝ adueniens octauū labor in annū Vſqđ Cyprū: poſt

Lucan⁹ m 3⁹ l⁹

Phœnicē Aegyptiacē arua: Inde p Aethiopas: & Sidonios: & Erēbos: Ac Liby, en: ubi cornigeri pabulant̄ & agni. Sic mībi non defuit in tam longo earūdem uarū discrimine labor: quo usq; relicta primū Brītānia: deinde Gallia: tum Rhei, no ductore in Germaniā iteri concessum est: ambos ut uos sapientes uiderem: atq; probarē nō tam oculis q; auribus. Ego enim Plautinū illud ita cōuerterim: Pluris est aoritus testis unus q; oculati decem: in cognoscendis præsertim homi nibus philosophis: quales accepi uos esse fama undiquaq; celebratissimos. Et ut primū de te liceat dicere Capriōn: quē patria Phorcensē: ex uarijs librorum atq; tabularum tuarum inscriptionibus esse acceperā: stupenti mīhi saepius multo q; ulla de re alia: qd̄ philosophiā sylvestris Suevia funderet: Tū erant itineris quidam comites abstrusarum artium mecum studiosi: qui responderent: nō fore creditū difficile: asperitatem eam: posse quādam præstantem indolem gignere: cōmemorantes Ratisponatum quondam antistitem: græca lingua Polyphe/num: Gentilicia uero Albrechtum cognomento magnū: qui non tantū Aristotelem: sed & alios peripateticæ philosophiæ sectatores primarios superare ui/ sus sit: tamen in Suevia & ortum & altum. Quod ego ipse ita fuisse cognoui. Legeram enim iam aliquot insignes libros: ab eo uiro latine conscriptos: ob singu/larem eorum excellentiam in græcam linguam præter solitum traductos. De/nique non uanas: non fragiles credendi rationes in medium adduxere: quod uestrates alio facile migrant: & propter uictus tenuitatem: & propter agrorum calendorum molestiam: & propter inopiam pecuniarum. Iungam ipse denuo quod ea regio nequeat abundantibus esse mercibus assueta: lccirco migranti/bus Suevis: arbitrabor optimorum præceptorum semper copiam affore: quo/niā ad optima quæque loca migrandum sit ijs qui sterilia fugiunt. Itaque quod doctrina: eloquentia: cōsilio polles: non inde est quod ex sylua natus sis: quam quondā aut Bacenas aut orciniam: nunc nigram uocant. Sed ut extuis audio: quia nō modo antiquam Parrbisiōrum Lutbeciam: uerū etiam pene uniuersa Galliæ & Germaniæ: non nulla Italiae gymnasia Romamq; caput studiorū per/ustraueris: Quāq; uidere mībi: uideor aptitudinē Phorcensis agri: non nibil in/ genijs indigenarū conferre: idq; uerū esse: litteratorū hominū ingens numerus inde genitorum facit. Non enim multo minorem genitalis conditionis uim ba/bet patria q; pater ipse: si Porphyrio creditur. Habetis sermonem bene longū aduenae hominisq; peregrini: qui de uestra regione differere conetur. Sed ut eius me loci: unde alteri genus: alteri fuga est: hanc segnem putetis indagato/rem esse: Commodum utique fuerit: ne obmittam quidem hoc ipsum: quod in Phœnicia de monumentorū ueterum doctissimis autoribus cōpertum habui. Nam in Troiæ olim non tam bello q; pugna: constat Phorcyn iuniorem: Pbry/gij exercitus ducem fuisse: Homeri testimonio: qui in nauium enumeratione sic ait: Phorcys ille pbrygū duxor fuit Ascaniusq;. Aduersa itaque fortuna dū llum caderet: coacti sunt qui uitam seruassent: ex innumeris pauci superstites: alias sibi sedes querere: alia regna sperare. Igitur Aeneas cū Ascanio periculo/rumq; socio Phorcyde: q; plurimis etiam reliquis Italianam petunt. Sed Ascanius cum sub Albano monte oppidum conderet: & quisque sibi manendi locū alius alibi destinaret: Is se demum Phorcys iunior: superioris Phorci qui Sardiniae Corsicæq; rex: ab Atlante quondam uictus: & in mare submersus perhibetur: ex Euryale nepos: per Italianam & Insubres: Germaniam ingressus: & trajecto in/genti lacu inter Istri & Rheni fontes: per faciliora loca montanaq; planicies aduersus solem occidētem tendit: Vbi fluuum offendit limpidissimū & pisca/torium: eiusq; in ripa imbecille tugurium. Ad quod: se lassum trahens uestigium: senex quidam corripuit: grauatus annis & totus baculo incumbens: qui cum

a 3

DE VERBO MIRIFICO

Phorcyn in tam deserto nemore: cum tanta familiæ copia incedere uidisset: exterritus: parum abesse putabat quin spiritum omnem emitteret. Phorcyni autem quærenti quid hoc fluentum uocaret: Senex ipse respodit: Aeneas nomine esse. Tu ne ille Aeneas: quæ Dardanio Anchise Alma Ven⁹ Phrygij genuit. Simumentis ad undam: Quos uersus post hac Maro Virgilius in suā Aeneida trastulit: peregrina uetus state delectatus. Hic itaq; sumpli omen & sortem aduena: manendum sibi fore: cœpitq; multitudinē suam hortari ne diuinum oraculum cōtemnerent: quod in Troiani antistitis nomine deprehendisset. Nam quibus Aeneas iandudū haud modicis interuallis eēt relictis: eis iam se se liquido alter Aeneas ostēderet. Dux igit⁹ Phrygijus: & animo & more regio: cūctus iussit ut quātū quicq; conari possent: arborum undique roborib⁹ erutis: ex deserto campestrem agrum efficerent. Quo in loco breue oppidum & arcem extruxit: quā de suo & aui nomine: Phorcen appellauit: tantū extat ab illo grauissimo & lançissimo atq; omni laude & honore dignissimo uiro Aeneas dilectus: ut ad solā uocē: quia fluuius Aeneas diceret: sedendum ei quasi ad perpetuum Troiani Aeneæ monumentū eligeret. Accessu itaque temporis: cum de mediocri familia: populus copiosus fieret: & cœptæ habitatiōis angustia: uicinas sylvas cædere: artua colere: uicos aedificare: ac urbes educere cogeret: aiunt illum præter tam rustica q; urbana: multa etiā alia istuc oppida fundasse: quorum singula non minibus singulis tam matris q; materterarū ad æternam prosapiæ memoriam notauit: quæ partim edax abolere uetus: partim cōmutare barbarorum immodestia nititur. Nam quod quondam Euryale: iam Aurelium: quod Stheno antea: nunc Sthein: quod Scylla: Scell dicitur: quod olim Medusa: id superiori ætate in nouam arcem cōmutatum est. Sic Gorgoneæ Phorcynides (quarum lata ē fama & uetusissima cōmemoratio) fertili bac gleba: hoc situ loci ameno hui⁹ oppidi Capnion: id est ortus tui sulco: in sempiterna omnīq; æuo duratura hominū memoria conseruant: Etne deesset quoq; posteris: Alcanij socij reducis atq; collegæ sui diutinū monumētū: cœpit etiā ei⁹ urbis cogitatione: quā idē sub Albano monte sulcabat in orbe: ipse si⁹ quiddā exædificare: quod pari nomine longam Albam uocauit: Id nomen hodie permanet a Phorce intra scđm lapidem. Ita uidistis originis uestræ tabellam me pingere Eudoxi more: quasi aliquam nautarū chartam: quatenus eo cognitionis nos ducat: credi posse tantos uiros in omni doctrina ornatisimos: quāq; diuersæ sectæ: tamen uno cespitate natos: quorum cōversationem plus q; aurum: argentū: uniones: & omnia preciosa: andiu singulari defiderio quæsi eram in his sentibus & saltibus: in hac ipsa Streuia inueniri. Nunc quid buc accesserim: animū aduertite. Post loquēdi: discendi: sentiendiq; artes: quibus sub ferula sum initiatus: deinde post disciplinas numerandi atq; metiendi: quas liberiori spiritu hausī: ducebar admiratione rerum tam in terra q; in æthere ad naturalia documenta: quibus omnē uitæ meæ cursum cōsummare statueram: Quia de moribus (quam partem aliqui philosophiæ putant) ego parum existimabam dandum opere. Neq; illam nimia ingenij occupatione dignā arbitror: qđ usus ipse moralis: observatione consuetudinis: & cōmuni uitæ cōversatione constet: quam minæ blandimentaq; pueros: vindicta maiores doceat: non nihil etiam nativa uirtutibus ipsis industria tribuit: quæ doceri studeriq; nequeunt: sed ut ut expostulat cuiusq; regiōis institutione: inualescunt. Vnde uidemus id quod hic uirtus dicit: alibi uitium haberet pro incolarū opinionibus. Sic ius esse aio: nihil aliud q; quod homines uolunt. Civilitatē itaq; iurisq; prudentiā: in sola uulgi aut iudicū persuasionē contineri: mea sententia est: siue tu id oratoria eloqua: seu munieribus aut blāditijs effi-

Narrat origine suorum & rituum
illis fundatorum

Jam ad hanc

Studii moxale et iura
carpit

cias: dūmodo mulceat qui iuri dicendo præest. Apud Vlpianū: absq; cōtrouer-
 sia uirū cōsultissimū: legitur Barbarius quidā Philippus: cū seruus fugitiuus esset
 Romæ præturam petiisse: tum prætor designatus: & prætura tādem functus
 est: receptūq; fuit: nibil eorū reprobari: quæ seruus in tātē dignitatis uelamēto
 gesserat. Idem grauis autor de statu hominū: hæc posteritati scripta reliquit:
 Ingenuū accipi debere: etiā eum de quo sententia lata est: quīs reuera fuerit li-
 bertinus: quia res iudicata p ueritate accipiē: Et Paulus Romanorū peritissim⁹
 iuris: ait: Hodie ppter usum imperatorū: si in argēto relatū candelabru sit argē-
 teum: argenti quoq; esse: nō aut̄ supellec̄tilē: quoniā error ius faciat. Quod igit̄
 uel populo uel principi seu regi: hoc est iudici placuit: tum per cōsuetudinē: tū
 per cōstitutiones legis habet uigore. Nā ut Iulianus inquit: Cū ipse leges nulla
 ex alia causa nos teneant: q̄ qd̄ iudicio populi receptæ sunt: & populus lege re-
 gia omne imperiū & potestate in regē cōtulit: liquido apparet omnē iurisprudē-
 tiā ex uoluntate hominū sola pendere: quæ si est suffragatrix bonor̄ & malor̄
 subiugatrix: bona res dicit̄: & publica & priuata. Si aliter: cōtraria: Prope iniq
 em quæ populo uel probat̄ uel tolerante fiunt: Hesiodus in operū & dierum
 libro: cum multa de regibus & iudicibus iusticiaq; scripsisset: tandem uoluit plebē
 sepe luere peccata regum: id est iudicū: Vniuersos quippe iudices: nō solū ipse:
 uerūtiā & Homer⁹ & cuncta quidē antiquitas: reges nominauit: quorū insigne
 iurisdictionis sceptrū geritur: Cui⁹ teste fuerit aduersum Agamemnonē Achil-
 lis nobile illud iuramentū sex aut septē Iliadis uersibus explicatum: Non apud
 imperitos: sed ut ego arbitror & mecum longe plures: in hominū doctissimorū &
 humanissimorū cōspectu loquor: quos non lateat: tam celebrē illā & uulgatam
 iuris exercitationē: & a quæstuarīs ingenti precio licitatā: & a cōtrouersiarū cō-
 sultoribus plusq; diuinā prope habita: nullius uel mediocris momenti: quasi ar-
 tem aliquā sellulariā: aut cerdonicā rectius estimari: præsertim homini libenter
 ad res altas & dignissimas summa laude intendentī: ac non potius fragilia: cadu-
 ca: fluxa & inania: gloriæ: puchritudinis: diuitiarū: æstatis ludibria quælibet ad-
 miranti. Citabit̄ (si uultis) isti sermoni grauis & sanctus testis & autor ualde bo-
 nus Cicero: qui ante tribunalia defendere ausus est meam in ea causa opinio-
 nem: etiā auscultante & intuito Seruio: qui se tūti aliquem doctum in iure ciuilī
 putabat. Oro te Capnion: quietiā in eiuldem præfessionis officina sudasse usq;
 ad coronā & laurum diceris: Quod ornamenti: quæ dignitas: quæ gratia: quæ
 admiratio sita est in eo studio: quod tam tenui hominū opinione pendet: in sin-
 gulis lris atq; interpunctionib⁹ uerborū occupata: qd̄ omniū factiōnū autoritas
 & iniuriarū robur: & iurgiorū incendiū: & iniquitatis fomentū esse conclamat̄
 ab omnib⁹: non dico plebeis tantū: uerūtiā nobilib⁹: quod solū inania magi-
 stratuū nomia: & quotidiano timore plenissimos honores mercenariaq; lucra:
 & diuitias nemini sapienti appetendas: sibi metā figit: & ppter ea multorū inimi-
 citias suis cultoribus aperte conciliat: quib⁹ tot Antonij: tot Catilinæ ob os uer-
 san̄: & animū quietis appetentē nō sinūt esse quietū: Deinde non est difficile
 nosse: qd̄ ab omnib⁹ seruat̄: qd̄ uero nō uicatim obseruat̄: id nō esse ius phibēt.
 Cur ergo admirabor tantopere: qd̄ mecum q̄libet lanij: cocis: sartores: pescatores:
 aucupes: uenatores nouerint: Magnū uobis ne uideſ ſcire nomē cuiusq; legis
 & ad omnē euentū applicare: Cur nō maioris estimabit̄ unguētarū: quē a re-
 ponēdo apothecariū uocat̄: ſcire uniuersa tabernæ ſuæ uasca: pyxidas: urce-
 olos: pateras: ciathos: phialas: aromata: pigmēta: pharmaca: Aut ſutorē memi-
 niſſe quælibet formā cuiq; pedi addere: ſimul & ſubulas quoq; acus: forfices: di-
 gitalia nō obliuisci: Quæ oia uſus: exercitatio: necessitas & urgēs i reb⁹ ægestas
 edocet: & qñq; hoꝝ ſilia: fames bruta cogit: Quis expediuuit plithaco ſuū chære

Error inſ farit

Littera ap̄t̄ re p̄fio v̄ p̄mū

 Hung mēſ p̄ mēſ ioh̄ eſ d̄ rēmo
 om̄ m̄ ſp̄t̄ ſp̄ monachū ſuit
 phibēt̄ Th̄ologūmū extollit̄

DE VERBO MIRIFICO

picasq; docuit nostra uerba conari: Magister artis ingenijq; largitor ueter: ne
gatas artifex sequi uoces: ut ait Satyrus ille. Igitur qd non ppter se discitur: sed
pter diurnū uictus humani cōmerciū: ppter terrenas cōcupiscētias: humanæ
menti extraneas: quo nā id ego pacto philosophiæ sacratissimæ tanq; membrū
adiungā: sine quo manca uideri possit: ut qui pede caret claudus nominet: & q
lingua mutus: Omitto hæc: nescio enim quæ procella: quis me flūt⁹ buc deri-
uauit. Redeo unde digressus eram. Nam omnē ego uitæ meæ cursum in con-
templatione rerum naturalium cōsummare statui: ex qua sola oritur quā uere
scientiam dicere possumus. Cætera enim aut instrumenta sunt sciētiæ: aut sup-
putationum disciplinæ: aut cōmuniæ estimationis usus: aut figmenta cogitatio-
num: de rebus quas absq; corpore ac materia subsistere opinantur: & proptera
simplices nominant: ex cū nō sint uisq; tamen est genus hominum qui non sati-
antur de rebus sensui nostro se offerentibus scientiam absumere: quæ falli falle
reg; non potest: sed onerant mentem cogitatione quorūdam tenuissimorum
flatuum: & separatarum formarum: quæ quoniam in natura nō sunt: sed supra
naturam esse putantur: iccirco metaphysica nocant. Hæc ego non eo consilio
disputo ut homines eruditos redarguam: quāq; reprehendendi uidentur: si ri-
tum sciendi quo fonte bauriatur: & qua semita procedat: æqua lance pōdere-
mus. De quo Aristotelem tuum loqui finas optime Capnion: in cuius te palæ-
stra plurimum exercuisse atq; inde gymnici certaminis exacto tempore: insi-
gnem tiaram: & aureos annulos te tulisse ferunt. Nam Baruchias hic magis (ut
audio) Pythagorā sequi dicit: & si quis alius uixit antiquior Magus. Stagirites
itaq; ille in resolutiorū posteriorū libro secūdo: ad extremū prope: in hanc ta-
mē sententiā exposuit: quæ ut arbitror non nihil buc quadrant. Audite ambo:
si forte latine satis explicare possum. Est enim (ut scitis) & græce nimiū sentico-
sus Aristoteles & umbrosus & etiā scaber: nec nisi a suis uoluit intelligi. Verba
illius sunt huiuscemodi. Ex sensu pullulat quā dicimus memorī: ex memoria
uero sæpius eiusdē rei obtenta: nascit̄ peritia. Plures enim numero memorī:
una est peritia. Ex peritia autē uel extoto in anima quiescente uniuersali unius-
cuiusdā de pluribus absumpti: quod quidem in singulis unum inerit illis idem:
artis principiū oritur & scientiæ. Audit̄is Aristotelē: cuibaud absimile Afrani⁹
quodā poeta & lepide & prudēter: nec min⁹ uere: in libro cui Sellæ inscriptio
est: de scientiarū scaturigine prodidit hoc uerso. Vsus me genuit: mater pepe-
rit memoria. Igitur cū scientiā adepturos uti oporteat artibus & sensuū instru-
mentis: sine quibus ignorare cōtingit uniuersa. Nec enim cæcus colores nouit:
nō surdus uerstū mētrias aut citharæ modū: lam erit necesse: res solū corpo-
reas nos posse cōprehendere: quādō de corpore id quod tenuissimū est: perpe-
tu quodā fluere manat ad sensuū nostrorū foramina: deinde idipsum iugū mo-
tu remotoq; ocio: ipsa in thalamū suū imaginatio introducit: in qua terum for-
mæ in hominū intelligentiā resplendent: ut ab unda stante radius in pupillam
flexus: quæ omnia corpora sunt & corporū flores. Vnde mibi rectius Empæ-
docles dixisse uisus est: quod simili simile cognoscim⁹. Nec mora nec requies in-
ter datur nulla fluendi: Perpetuo quoniā sentim⁹: ut ait Lucretius: quippe etem-
uarij sensus animātibus insunt: quorū quisq; suā proprie rem percipit in se. Cur
propriæ: Nam cætera uel fallunt uel fallunt: quæ scire quis se putat nullis sensi-
bus adiutus. Sed Herclē uerentem ne peregrina uobis nimis suggeram: redu-
cere me conatur Epicuri sagax interpres ille: Quin pars inquit horum maxima
fallit: propter opinatus animi quos addimus ipsi: pro uisis ut sint quæ non sunt
sensibus uisa. Nam nihil egregius q; res est cernere apertas. Id illi non consyde-

rant: qui supra naturam scandare conantur: & in artum desiliunt: unde pedem
 referre nequeant: qui præter tot nata in tanta huius mundi uniuersitate: tamē
 etiam circa figmenta desudant: circa nuda entia quæ uocant: & species rerum
 circa diuina immobilia: circa subsistentias: circa dignitates primas rationis: cir-
 ca principia: circa substantias numinum simplicissimas: incorporales: extra cæli
 domiciliū cōmorates: & illic optimā quādam uitam ducentes: quæ omnia (po-
 etis autoribus) ut aurū oblectamēta: & auditatis nostræ uarioū negotiorum
 semp cupidissimæ solatia: p singulari quadā & speciosa fingēdi arte sunt reper-
 ta. Omnes itaq; & dij & diuina talia meditantes: ualeāt: cubitū eant: dormiant
 noctem totā. Homero iudice: unū louem somn⁹ nō tangat: quasi cætera super-
 cælestia nihil sint. Is solus esse possit: de quo tamen aperte nihil scimus: sed tantū
 somniare uidemur: quale satis ut mihi uideāt prudenter idem poeta insinuat:
 quādo somniū Agamemnoni missum: louis esse nunciū describit. Qnicq; enim
 de loue cognoscim⁹ somnio simillimū est. At qui de dignitatibus: de principijs
 quid sentiamus & quorum haud inepti peripatetici quos nunc & maxime om-
 nis Germania & solos: spretis reliquis nobilissimis autoribus lectatur: non esse
 scientiam contendunt: eo quod scientia & demonstratione omni notiora sint:
 quippe a quibus omnis scientia pendeat: & principij non sit principitum: quoniam
 ipsum est ante omnia. Nec tamen ignotum id esse decebit: quo cuncta luceſcūt
 apparent & sciuntur. Vnde igitur principia cognoscemus: Ex sensu. Audi Ari-
 stotelem rursus tuum Capnion: in locorum primo uolumine: cum ait: Si cui du-
 bium esse uelit: nix omnis alba sit nec ne: Sensibus indiget. Igitur fides quæ sci-
 entibus nobis ex principijs est: in rebus naturæ sensuq; subiectis cōstat uniuer-
 sa: quare nihil eorum quæ non fuerint corpori & materiæ conexa: intra scien-
 tiæ līmites iure clauditur. Quod si hoc est: una sufficiet rerum cognitione: quam
 græci physicam: uos naturalem philosophiam uocare confueuistis: quæ condi-
 tiones eorum quæ uere sūt & sine uelamine a nobis percipiuntur: illorumq; cau-
 sas: effectus: tempora: loca: modos: euēta: integritates & partes inuestigat atq;
 rimatur. Vnde tremor terris: qua uī maria alta tumescunt: Obiūcib⁹ ruptis: rur-
 susq; in seipsa residant. Defectus solis uarios lunæq; labores. Vnde hominum
 genus & pecudum simul imber & ignes: Arcturum pliadas byadas geminosq;
 triones: Quid tantū oceano properent se tingere soles Hiberni: uel quæ tardis
 mora noctibus obstet. Omnia speculatrix naturarū physica complectitur: qui-
 bus se toto æuo doctissimi quiq; oblectare ualeant mirandum in modum. Eius
 gratia: quod ex me audistis antea per multa loca & locorum pericula uersatus
 sum: ut miranda natura uiderem: & uel auditu caperem: in ipsamq; sum Indian⁹
 profectus: si cernere possem quæ illuc quāq; raro tamen aliquotiens planis oculis
 uideri feruntur monstrosa & prodigijs similia: Martichoras: aquam auream:
 Magnetem lapidem: Pantarbam: Pygmæos: Sciapodas: Tigrudem: Phœnicē
 auem: Margaritas: & item Ichthyopbagos. Deinde per Africam: ut gētem aspi-
 cerem: quæ canem pro rege habet: cuius motu imperia sibi augurantur. Mitto
 alia quæ sperare: non autem intueri quiueram principes unoculos: Anthropos,
 phagos: Cynocephalos: quorum omnium maxima pars fabulosa est. Fontium
 etiā & riuarū: partim uera sūt quæ dicuntur: partim fictionib⁹ adornata. In asphal-
 tide bitumē reuera gignit. Sed qđ nihil in eo iudææ lacu mergi dicitur: pfecto ei⁹
 cōtrariū aliquā reperiatur. In dōdone louis fons: & extinctas faces accedit: & accē-
 fas extinguit. Hammonis inter diu friget: noctū feruet. Insula contra Tiniuum
 sita: fontibus calidis scatet: in ipso mari q; & cū mari crescūt atq; minuuntur: id ipsū
 cū Tergestinis hominib⁹ expert⁹ sum. Lyncestis aqua uini modo temulentos

a 5

In p̄t topicoz h̄o

Africam mīc p̄gē h̄

DE VERBO MIRIFICO

facit: Quin & apud uestræ populos: super amnem philisium Geppi-
niæ oppidi: fons quasi sapore uini fluit. Ipse me nō dicā dies: sed annus deficit:
si naturæ singula miracula recensere cupiam: quæ tamen haud clam uobis sunt.
Etenim quod ex hominibus eruditissimis accepi: tantū uos abundare uarijs &
litterarū & rerū experimentis: ut nihil uel tam minimū: uel tam maximū sit: qđ
uos fugiat: aut locis uisum: aut libris cognitū: eo facile coniūcio fruſtra me mīta
de mirabilibus prædicare: cum qđ ego pro nouitate stupeo: id uos p̄ uestri fre-
quētia solitū babeatis & quotidianū: At ego sine cōtrouersia pro uno in Germa-
nia miraculo: uosip̄sos quāro: qua uirtute: qua doctrina uiros q̄ graues q̄ sanctos
q̄ omniū optima de uobis iudicia: supra q̄ dici potest exuperantes: quale in ipso
ingressu: in foribus ipsijs: & salutationis initio satis exploratū teneo: quæ uultū
diuina figura: quis lepos in uerbis: quæ in me suscipiendo humanitas: q̄ exactæ
sapiētiae ſæpe interiecti sermones: uniuersi mores perfectissimos uiros ostēdūt:
Incredibile eſt q̄ gaudeam uestro frui colloquio doctisq̄ uerbis ornata & perpo-
lita oratione: & dignis cognitu atq̄ auditu ſententijs: ut tam liberali: tam muni-
fica uestri cōuerſatione tot tantosq̄: tot itinerib⁹ ſuceptos labores lenire atq̄
ſedare: uel potius omnino leuare poſſim. Tum copia dīctorum percitus BA/
RVCHIAS: audi Capnion inquit: quē partū Sidon edidit. Nam ita facile cre-
diderim: quæ is de Phoenicibus magna prædicat: iſti modo uideant: qui iam to-
tum ferme orientē ignorātiaæ barbariæq̄ damnent: cum nescio quem Scytham
aut quos Sauromatas: aiant humanitatis & doctrinæ hostes: eam inuasisse regi-
onem atq̄ tenere: ut ne futurus sit ſuperstes qui artes colat. Sed tu in quantos
me Sidoni ſtupores cogis eloquētia tua: At ille: Parū extat in me Baruchia qđ
tanti facis. Fruſtra enim extollere niteris: quæ ipſe in me minutissima cognoui.
Et caue ſatis ne iuste: tam anguſtis uerbis meis eloquentiæ nomen inuidieris.
Quid enim hac noſtra oratiuclula uix tandem expreſſimus aliud q̄ punicæ
gentis aptiſſimā ingenij conditionem: id quod cunctæ quidem hitoriae tradūt:
& res propalam extat. Suetiæ quoq̄ uestræ laudem attigi: cui⁹ ambo locuplet-
es orbi teſtes eſtis: neq̄ ullo præter uos ſpectaculo erit opus. Postea ut multi/
loquētis fert linguae cōſuetudo: quidam furor excidit ore: uidelicet niſi naturā
ſensibilem: nihil eſſe dignum arte ſeu disciplina. Etiā non de nullis rebus (ſicuti
Socrates estimabat) at ſaltem de hiſ ipſis quæ naturæ ſubiacent: & ſenſu patet:
erit potiſſimū id quod uocam⁹ ſcientiam. Nam de diuiniſ ego arbitror nullam
homini cōcessam eſſe ueram cognitionem. Quem cum ſermonem Baruchias
interpellaret: Sidoni doctiſſime inquit: & ut puto uir omniū optime: quod lon-
ge præſtantius eſt: Ignosce. Nam innata mihi quædam prope loquētiae temeri-
tas præuenire me facit Capnionē bunc uenerandæ probitatis hominē: & litte-
rarum quoddam pelagus ac ætatis noſtræ diuiniū ſpecimen: obq̄ id in iſta mihi
diſputatione iure præferendum. Sed uetus mos eſt: ut q̄ quifque balbutit ma-
xime: tam geſtat loqui maxime: nec ullis patet dicendi campus magis q̄ igna-
ris: quod & mihi accidit: ut cum tu diſſeras: ego præ iſto uulgatæ ſapientiæ tiro
ſilētia rumpā. At feras æquo animo Capnion. Tum is: At tu perge libere: atq̄
pertexe quod exorsus es. Itaque q̄ multa pergnauiter & diſerte de multis reb⁹
dixisti Sidoni Baruchias inquit: ſupra q̄ noſtrates philoſophi ſolent: qui ut qui-
dā graculi: totoſ dies de omni negoſio: uno tamē barbarico ſtrepitū garris-
ceſſant: nullis adhibitiſ ornamētiſ: nll'o eloquētiae flore: nec oratoris ullo mune-
re: ut non de ſacratissima p̄hia: ſed de prophano uulgi cōmercio: de ſub baſta
pignorū licitatiōe: de bacchantiū tumultu: de leuifimoꝝ cōuicio: de baiꝝ cō-
tumelijs agi putares: quoꝝ ego cōſuetudine: ſil'e quoq̄ contagiū & parē labem
contraxi: ut haud iniuria mihi Tyndarei uerſiculum obieceris: apud Horeſtem

Nostis ppi pme lepore orone

Euripidis scriptū: Viuas barbare: cum sis uetus inter barbaros. Tamen ut ut
 res est: libenter & fortasse consulto missa faciam: quæ de patria: de te: de nobis:
 ipsis disseruisti cum hoc refellere nostri amborum honestas: istud claritudo
 tua: illud orbis terrarum fama prohibeat: augere autem oratione quæ laudi/
 bus extulisti: & non opis sit nostræ: ne noctuā Athenas ut est græcorū adagiū.
 Quod uero tantum luminis in corporibus: tot & tam uarijs quolibet momēto
 exortis salo procellæ ac turbini subiectis: & materiæ ipsi corruptiōis matri quo/
 tidianoq; motui & inconstantia cobarentib; tantū firmitudinis: tantū uerita/
 tis reperisti ut de nulla re nisi sensibili scientiam oriri credas: ualde admiror qui
 nibil æque contrarium existimem sincerae perfectæq; scientiæ: q; hoc solum
 quod tu nominas sensibile. Puto autem id quod corpori apparet: quod ut aie/
 bas ad sensuum nostrorum foramina: quodam fluore permanat: non sine tenu/
 issimis quibusdam uelleribus aera transmigrantibus: usq;dum ad corpora no/
 stra pertingant. Quis enim posset animi radius super ea aera sic mobili: ut sunt
 naturæ omnes res quas extrinsecus homines sentiunt: uel tranquille stare: uel
 in concusse reflecti: ut tam illustre in nobis diuinæ humanitatis: aut humanæ di/
 uinitatis opus inde confieret. Non esse nego quandam de rebus eiusmodi do/
 ctrinam: opinionem: iudicium. Discernimus ab aqua glaciem: & iudicamus istā
 fluidam: banc diuturniorem: tametsi banc ex ista nudius ortam: & istam postri/
 die in hanc dissolui paratam. Sed quod cōstans & perpetua de ijs scientia que/
 at subsistere: id quidem pernego: non solum Pythagora duce: cuius me tu asse/
 clam uoluisti: quod in partem honoris libenter recipio: cum intelligam a Plato,
 ne summo illo uiro & quasi philosophorum deo: Pythagoræ discipulos fuisse
 tanti estimatos: quod solius Philolai Pythagorici libellos: quāq; pauper: ta/
 men decem milibus denarium mercari non destiterit. Sed annuit etiam Ari/
 stoteles eo nobis in negocio: cuius patricinio feliciter utimur. In primo nanc
 posterioris resolutionis uolumine: cum pluribus egisset qualis in sciendo caula
 nobis eligenda sit: & quis scire probe: & quis docticulus apparere uideatur: ad/
 iūxit. Itaque cuius simpliciter fit scientia: id ipsum habere aliter est impossibile.
 Quod ne a Platone quidem alienū extat: qui posteaq; mundum in primum in/
 telligibilem: & scdm sensibilem partitus eslet: addiderat illum per mentē cum
 ratione iudicari: hunc uero per opinionem non sine sensu. Vide quem tu Epi/
 curum secteris: ex umbratili oratione super puluerē cuncta ædificantem. Ego
 tam magnis patronis facile unicam. Etsi mihi turpe uideri non debet: a te tanto
 uiro: cæteris ingenio: doctrina: integritate: præstante unicū: refelli: coargui: qui
 nostrorum saepe maiorum edicto: philosophica (uel summotenus ut aiunt) sum
 prohibitus attingere: Ac iccirco Germania: quāq; religiosos: tamen parum do/
 eos Hebræos nutrit: quoniam studiosis potius abhorrendum a philosophis:
 q; per incurriam aut potius curiositatem in errores cadendum esse persuadent:
 quorum eos potissimum credunt autores. Sed feci quod solent audi: ut quāto
 deterrerer amplius: tanto haurirem feruentius: pro circūstantiarum oportuni/
 tate: pro tempore & pro meo captu tamen. Itaque & Aristotelem me quan/
 doq; legisse fateor: & Platonem introspexisse: unde illud quod ante tibi citaui
 prodijt. Et sine ijs quoq; hoc idem me credere fecisset atq; facit: tanta omnium
 etiam maximorū uirorū de rebus naturalibus cū imortali quadā sui laude scri/
 bentiū ditteritas: in q; querū consistere nequit. Omniū primū ut a riūulis ad fon/
 tē pergam: arbitror te: Capnionēq; hūc nostrū: nō inficias ituros: uniuersam rē
 eo mō cognosci: quo constat esse. Nā sin aliter: falleret opinio: quæ sec⁹ atq; res
 eēt: eā animi obtutib; referret. At habet uniuersū: ut sit: principia sua etiā Epicu/
 ro tuo & Lucretio autorib; q; ait: Oia sint a principijs sciūcta necesse ē. Et mūdū

platophor deus

DE VERBO MIRIFICO

esse ortum: omnigenis ex principijs: Discordia quorum intertalla: uias: conne-
xus: pondera: plagas: concursus: motus: turbavit prælia miscens. Igitur omnia
pariter ex principijs cognoscimus: ex quibus sunt: quorū amissi ac regula pen-
det scientiarum demonstratio: tanq; penetralia ex foribus. Ad fores autem cum
erratur: quo nam ego pacto crediderim in penetralia recte secessum iri: At er-
rant qui uiam ignorantes: nihilominus pergunt. Ignorant qui circum compita
turmatim buc illucq; ruunt: haud uno itinere gradientes: ut quātum ab uno:
tantū a uero distent. Vis incipiam a Phœnicibus istis tuis: tum prima: tum tan-
ta: ut recte putasti naturæ totius investigatione præditis: atq; adeo a Thalete
ipso quāq; Miletii ciue: tamen & Phœnicū nobilissimis Cadmo & Agenore pro-
gnato: qui ante omnes de rerum natura traditur disputasse: Et si Platonis credi-
tur: primus sapiens uocatus est. Quid tādem post innumeros conatus suos: &
indefessa studia: quapropter & rem publicam & maximos magistratus abiectis:
Quid inquā iugiter scrutando inuenit: quod esset hui⁹ illastris machinæ quam
cernimus condignum fundamentū: Audi quæ celebris excogitatio. Aqua est
principium uniuersorum. Ex aqua enim omnia prodierunt: & in aquam omnia
resoluentur. Nemo nō dubitat: si maximā hanc orbis molem Thaleti iudicio
cōmittamus exædificandam: semper nobis illuiones & undantes stagnatio-
nes fore timendas. quippe quod natura (istius sentētia) liquefientem hanc aream
suis ædificijs subiecisse perhiberetur: quæ ad quemlibet aquæ motum ruitura
sint. Taceo q̄tum aduersus Architectonicæ artem molitur is: qui structuræ do-
mesticæ: palustrem regionem eligit. Sed intenderit quemlibet fluuum Tha-
les: seu (ut ego arbitror) influentiam alicunde quæ sequundarū causarum etiā
fuisse possit exordium: quem Oceanum mihi nominare Homerus uidetur: ubi
cecinit: Oceanumq; deum patrem tethyng parentem. Ab eo tamen ille com-
popularis suis Anaximāder: primū doctrinæ eius auditor: deinde i schola suc-
cessor: opera data longe abiit. Nam ex infinito cuncta pullulare statuit. Addā
& tertium Milestium: & eūdem gentilem tuum: quandam Anaximenem: istius
Anaximandri discipulum: qui desertis magistri præceptis: ex aere cuncta oriri
& in aera quoq; reuerti somniauit. Heraclitus Ephesiūs contemptor philoso-
phorum & irrisor Homeri: ab exhalantibus suis pulmonibus & calidis uisceris-
bus eructauit rem inauditam litterisque obscuris ac non uulgarijs scriptam re-
liquit: sterile quoddam elementum quem ignem uocamus: uniuersa gignere
atque rursus eo cuncta referri. Frustra igitur Romani Vestam celibatui præpo-
suere. Successit Anaximeni: uir inclytus Anaxagoras: aliquādiu ciuis Clacome-
nius: posthac propter philosophiam spreta républica: & omni dignitate popu-
lari: philosopbus admodum insignis: multum ille cōsimili participationi tribuit:
quā & rerum generationē: cauīlamq; putauit. Archelaus Atheniensis Apollo-
dori filius (Nam fuit & aliis Homericus quidam miles) Is aerem infinitum: den-
sum: rebus cunctis præbere causam ut existerent arbitrabat: & propterea phy-
sicus dicitur. Sequutus est quidam sol: omnīs arcanae philosophiæ: a quo id ar-
cificium nomen primo accepit: Pythagoras Samius: quem non erras: sed ab
alijs dissensisse: uere dixero. Ex numeris enim uniuersa ipse conficit. Eam disci-
plinam ex nostris didicit: uetusissimā quidē illam & Syriae & Chaldæorū: quā
inde rediēs græcis posthac uerbis atq; lentētijs illustrādo: admirationem suis
bominib⁹ de se præbuit: tantā: ut quo illum appellaret nomie dubitarēt. Cesso
laudare principē hūc philosopboꝝ: qui priorē nō uidit: secūdum nō habet: &
qd̄ par laus iueniri a me nulla queat: Et simul ne mibi ipsi nimis blādiri uidear: si
extollā eas artes & uirū quē tu ipse me sequi, pdidisti: Epicurū uni tibi laudādū

Narrat phœn opioce varis

1

relinquor: quem miror Athenis: ac non potius ruri natum esse. Hic principia rerum affirmauit esse individua corpuscula: & locū inanem. Sed Empædocles ille Agrigentinus: quatuor elemēta enumerat: ex quibus quodlibet nascatur: ignem: aerem: aquam & terrā. Principales uero potestates binas: litem & amicitiam: quarum hæc quidem res conciliat: illa uero dispergit. Initia rerum esse tria docuit Plato Socratis discipulus: Deum: rerumq; formas: & materiam. Ex his quod sentimus primum: resultare figuram: postremo cætera. Nouissimus Alexandro Macedonū rege q̄ artis nobilitate clarior Aristoteles: ex materia ad appetitum formæ per priuationem excitata: res omnes concreuisse uoluit. Quicunq; scdm hæc aliqua inuenire temptabant: priuationis loco motū quenam statuerunt ad utraq; cogenda efficaciorem. Tu tibi Sidoni præsumes: in tanta tot amplissimorū sua ætate hominū (& ut consuetis tunc nominibus utar) tot sapientum & sapientiæ amatorum diuersitate ac contentione: certam ueritatis fidem posse constare: præsertim cum circa principia tam mirifico certamine pugnatur: ut nescire cogaris: cuinam ex illis palmam deferre: aut herbam dare iuste sancteque debeas: Nondum enim (ut ait Firmianus) descendit aliquis de cælo: qui sententiam de singulorū ðþnionib; ferat. Sane qui tecum Epicuri mentem probent: inuenias aliquos: Ego: qui mecum pythagoræ dogmata non improbent. Sed abducit nos professionis electio: ut suspicio iudices amo ueat: & refragabiles arbitri nō admittantur. Quid igitur: Quænā dicamus esse rerum principia? Certe ingens certamen semper fuit inter clarissimos philosophos: & adbuc sub iudice lis est: quare cum initia nondum certa sint: quæro abs te: quæ ueram de rebus scientiam habitur? sis: quæ ex eiusmodi ortæ initijs perhibentur. Scire nāque tum nos Aristoteles opinatur: cum rei principia causamque cognoscimus unamquāque & elementa. Nec solum id: uerum etiam & quod ita illius rei causa sit ac non alia aliter. Desine igitur in rebus caducis firmatatem querere. Glandes porcis cōmitte: bobus fœnum: ranis & coruis sensibile tempestatis præsagium. Bruta mortales & internectioni subiectas res sentiāt: nos altiorib; nitamur: & ætherna mente cōpleteemur: nō quæ fluxa & fragilia sub cælo: sed quæ sempiterna supra cælos sūt. Nec enim conabor nondū tritis nostrorum hominū auribus ea inculcare: quæ uix exercitatissimi quique intelligant. Dicerēt nāque ab rebus uniuersis me segregare scientiam: quod quidem de naturæ mobilitati subditis uerū dicerent: quippe dum pariter scientiæ perpetuitatē attendimus: naturæq; torrentē illū & instabile fluuiū: cui⁹ nibil attingimus quolibet tempore nisi punctum. Adeo ne concionator noster desipuit: quisquis tādem ille fuit: qui Ecclesiasten cōscripterit: siue Salomon: seu qđ multi famant Esaias ipse. Quid est inquit quod fuit: Id quod erit. Et paulo ante: Generatio præterit & generatio aduenit. Etenim quomodo lauaberis: nisi ligna transmutent: Quomodo aleris: nisi receptaculū uitales sucos cōcoctis ac transmutatis cibis & potibus in membra quæq; dispergiat: Pecora stercus: stercora simū: sumus gramen: gramina lac: lac quoq; pecus: Cuncta sæculū rotat: ob idq; a sequēdo dictum: qđ sic nata propellit: ut fluctus pcellam: & dies horam: & hora momentum. Absorbet hoc: ut egerat aliud. Fingit natura semp ne sit ociosus: tanq; ex cera modo equū: modo leonē: & eo destruccióne hominē. Superstes est alter alteri⁹: semperq; secūdus priorē sepelit. Lucilla uerū: post Lucilla. Secūda Maximū: post Secūda. Faustinā Antoninus: post Antoninus. Hoc modo oia. Celer Hadrianū: deinde Celer. Tota qđ Augusti aula: uxoris: filia: posteri: maiores: soror: Agrippa: cognati: domestici: amici: Ari⁹: Mecenas: sacerdotes: medici. Toti⁹ aulæ domina mors. Hic tu mibi scientiæ ppetuam statuas: ut cognoscam si uere scripsierit quisq; de ijs historiā texuit. Hippocrates morbos curans

non solum apud secula post

hederā
lartaining

Montanus 122

DE VERBO MIRIFICO

innumerabiles: mortu⁹ est. Heraclitus mundū ignib⁹ cōplens: intercute aq⁹ extintus fertur. Democritū occiderū ex se natī pedunculi: pene animaliū minūtissima turba. Haud secus & in alijs anima carētibus. Nā hebenus in arborū generē: modo lignū: modo lapis est: Et penes librū qui Alkoran apud tuos inscriptus est: quærerē quid primo lignū? Mox spirit⁹: aiunt. Quod mirga Moyli: iam lignū: iam serpens: ego paucis tecū agam: Nec enim tu is es: cui māsa ut nutrīces uagientibus pueris solent in os inferam. Nibil est scriptū: pictum: fictum: qđ te lateat: quare quid hāreā: cum cōsydero nostra nobis ingenia ad naturā certissime scrutandā: uires nō suppeterē: quin semp eiusmodi nostrae cogitationē: scrupulus iniicitur. Neq⁹ spina talo infixa: radicitus euellitur. An nosiplos iactabimus de omni specie rem quālibet informante sine falso iudicatueros: qui nec dum animā nostram qua uiuimus: sp̄ramus: sentimus: intelligimus: & quid & quomodo sit perfecte cognoscimus? De qua re nō erit pluribus tecū opus: Tu ipse nosti quot de eadē uarietates extent: quot laberyntbi circūferant. Epicur⁹ enim quem usus es imitari: mixtam ex igni & aere speciē: dicit esse animā. Inde calor motus & uenti cæca potestas. Occipit inde aer: inde omnia mobilitantur. Xenophanes ex terra & aqua. Parmenides ex terra & igne. Empædocles & Cr̄tias sanguinē. Anaximenes aerē. Hipparchus ignē. Critolaus peripateticus: ex quinta essentia constare. Democrit⁹ spiritum mobilē atomis insertum. Zenon: cōcretū corporis spiritū. Heraclit⁹ physic⁹: scintillā stellaris substātiæ. Heraclit⁹ ponticus: lucem. Hippocrates flatum tenuem per corpus om̄e diffusum. Possidoni⁹: Idæam. Pythagoras & Philolaus: harmoniā. Xenocrates: numerum semouentē. Plato: essentiā sui motricē. Aristoteles: Entelechiā: nouū nomen gloriosus inuenit: hoc est formæ perfectionē quasi finem artificis: cuius sermones de anima tanq⁹ mortales refelli debere: maximæ uir integratatis & amplissima inter galilæos dignitate clarus: Gregorius ille Naçiangenus: in libro cōtra Eunomianos autor est. Ergo qui nosiplos ignoramus: quomodo reliquorū scientiam adipisci speramus? Quanta multitudo præstantiū scriptorum fuit: & tamē usq⁹ ad Hieronymi Augustiniq⁹ tempora: nihil de anima certi quo pedem figere livi cūsset relictū erat: quod (ut es mecum omnis sectæ curiosus explorator) ex lris inuicem missis: nosse forsitan potuisti. Nam de te Capnion: nihil est quod dubitem qui Naçarenī dogma sectaris: cuius bi ambo quasi duo mundi lumina: studiosissimi precones extitere. Habetis de rebus corporeis: siue corpori cohæretibus: quæ aliquo possint mō sub sensus cadere: sententiā meā: qđ & ppter celeritatem momenti quo perstant: quas uelox naturæ torrens confestim rapit & alterat: & propter imperitiam principiorum: & abstrusas causarum latebras oculosq⁹ uespertilionū: & difficillimam inuentionem proximarū conditionum quas passiones nominat: humana de ijs scientia tam repente acquiri: & firmiter sedere ac fideliter permanere nequeat. Ante enim (ut est Heracliti sententia) res mutat: q̄ illi suas circūstantias cogitatione adieceris. Cerno empædocleī ætnæ flammā impetū facere: & puto me scire qđ Empædocles ætnam insultat: dum hæc uox inter dentes stringit: Empædocles nullus est: & tanq⁹ de eo qđ nō est: narrabitur fabula: dicentiq⁹ plus credit: q̄ audienti demonstrat. Etiā si uno momento pronūciare uelis qđ sciri cupis: ut Lycophron Periandri & Melissæ fili⁹ qui ne longo tractu hominē esse albū diceret: abstulit substantiæ uerbū: & albū hominē momētanea platiōe appellauit. Profecto ne sic mundi fluxū & naturæ rapidū torrentē euitasti. In omni enim puncto temporis: præsens abiūcimus: & sicuti sphæra uolucris nunq⁹ uno statu manet quæcūq⁹ sunt ingenti hoc cōclusa mūdo: cuius ornatus: a quo græce nomē usurpat: sola quidē uarietas est. Sempigite in motu cū sit: semp aliter res habet: & pprietas altera alterā pellit. Ita neq⁹

Opinions de aut

No

Epilog⁹ om̄ q̄ predictor⁹

xxviii

radius noticiæ reflecti propter turbinē incōcūsse poterit: neq; destinari mētis
 nostræ lumen impetu alterationis totiens interceptū: Quapropter Ecclesiastis
 sententiā iure, pbabim⁹: cū ait: Intellexi qd' omniū operū dei nullā possit homo
 inuenire rationē eorū quæ fūt sub sole: Et quāto plus laborauerit ad quaerēdū:
 tanto minus inueniat: etiā si dixerit sapiēs se nosse: non poterit reperire. Hoc ē
 qd' tu Socratē existimasse dixisti: quāq; nō ille nullā uolebat haberī de rebus sci-
 entiā: qui de tot apud Platōnē rebus disputat: sed naturalē quidē nullā: diuinā
 aut plurimā. Esse deniq; artes in uita humana pcelebres: quibus agitent̄ morta-
 les: ne torpescant & simul ad républicā priuatāq; non nihil cōducentes: fabrile:
 æraria: domesticā: ciuilē: militare: rusticā: & quæcūq; similiter ab hominis pru-
 denti uoluntate pendent: Etenim quæ cū ordinatiōe nostra fiunt: ualebūt cō-
 stituti loco: in ijs transgressor errabit: qui præceptis p nos excogitatis nō obtē-
 perauerit: quæ fortasse præcepimus: expimenti pluribus cōpuli: aut quādoq;
 solo arbitrio. Vniuersa hæc uideri: nō sciri putabat Socrates: Quæcūq; autem
 forent necessaria: iudicabat ea solum a diuinitate petenda. Itaq; qui nihil se scire
 dixisse uulgo tradit̄: Is mibi nō natura sed diuino munere cuncta sciuisse uideat:
 quare suo merito ab Apolline non homine sed deo (ut Sidoni uos poetice per-
 suadetis) sapientissimus est iudicatus. Suppeterēt nobis ueterum historiæ: nisi
 iam defessi estis: & maiorū nostrorū annales de gestis maxime memorabilibus
 & rebus lectione dignissimis cōscriptæ: mirandū in modū in eadē opinione ad-
 iuvarent: quæ (si rite meminim⁹) de quodā nos Hesiodo certiores faciūt. Is cum
 pecudū esset pastor in Boetia: & proxime quendā Helicona mōtem: orto sole
 gregē egisset: audiuit musarū concentū: dulci (ut par erat) modulamie: quippe
 mularū. Accedēs proprius ubi illos diuinos uultus & uetusissimā dearū choreā
 aspexit: imitari coepit carmen quo saltabant in numerū. Tum beniuolētes mu-
 sae: simplicitatē hominis rusticani nō aspernatae: lauri ramusculos: & aliquot ca-
 lamos Ascræo pastori obtulere: quibus acceptis poeticā repente artē adeptus
 est: nō natura sed deo. Nihil secus & apud Homerū ille Demodocus: & apud
 Cretenses Minos: quē ferūt a loue cūcta dīdicisse: cū esset ei cū deo in Ida mōte
 atq; sane in ipsius mōtis antro frequēs cōuersatio: Melesagorā Eleusiniū: Athē-
 nienses dicere solēt a nymphis doctū: & Epimenidē Cretēsem: longissimo quo-
 dam somno diuinit⁹. Fuit & in Proconneso philosophus mīrificæ imprimis sci-
 entiæ: Aristeas nomine: cuius animā quandoq; corpus exire: uicissimq; post uis-
 fa longinqua spacia redire in corp⁹ rumor erat. Is quāq; innumerabilia sciuerat:
 tamen præceptorem non alium: q; diuinitatem habuisse creditus est. Sic noster
 Socrates uir apprime perfectus: & Apollinis (ut ante cōmemorauimus) testi-
 monio ualde sapiens: tametsi a studio: cura & sollicitudine rerum naturalium
 abhorrebat: tamē nihil eum in natura fugerat. Idq; ei contigisse stoici affirmant
 baud humana puestigatione: sed deo asistētē: quem & ipse met appellauit dæ-
 moniū: siue uox ea fuerit quā audiuerit: seu species quā uiderit: aut aliud quip-
 piā quo diuinū humanitus senserit. At uero a uestris ad nrā quæ fideliora: me
 iudice: sunt pergam⁹. Antiquitas ipsa cui⁹ sūmo semp in honore fuit autoritas:
 tum fama: tum litteris memoriæ prodidit: Gentem hebræam: maioresq; meos:
 uenerando cultu deum quēdam: cuius nomē (ne consuetudine uilesceret) uul-
 go celabāt: multo itinere: annisq; supra quadraginta per deserta loca: per hispi-
 das senticosasq; vias: per montes: per ualles: p aquas sequitos esse: qui tātisper
 eos paterno cum affectu comitaret: & clemētibus oculis inuiseret: dum illum
 sancte amarent obseruarentq;. Is itaq; deus: quoq; tandem religioso cupiat
 nomie uocari: ad unū extanta multitudine hominū: & ingenti frequentia: unū
 inquā Moysen: in quo placuit crebra mentis deuotio: per nubem descendit: ut

M. pulebr. de Hesiodo

No. de gāte hebræa

DE VERBO MIRIFICO

ei septuaginta viros adiungeret: qui & diversa prudentia reipublicæ magistratus gererent: & varijs artibus quæ agenda forent pro causarū statu explicaret. Sed quoniam id industria fieri naturali nequivuit: eo qd' supra contendimus: humana conditionem non esse rerum in hoc mundo tanta mutatione uolubili undiquaq; capacem: Iccirco de spiritu quem Moysi ante influxerat: etiam se, ptuaginta patricijs dispensauit. Cunq; requieuisset in eis spiritus: prophetarū: nec ultra cessauerunt. De sellularijs quoq; artificibus: eodē modo sacra histo, ria cōminiscit: Misit enim spiritum suum deus faberrimis hominibus Beçalel & Aboliab: ut sapienter: intelligenter: & scienter opera cuncta facerent: & noua quæq; reperiret sacrario sancto necessaria. Rursus feror ad uestros scriptores. Quid em de Tynico chalcidensi memoria dignū: in Ione Platonis legit: Vnde profecto mihi Nasonis hoc carmē ortum esse uidet: cum ait: Est deus in nobis sunt & commercia cæli: Sedibus æthereis spirit⁹ ille uenit: Quare Sidoni: tuq; Capnon: concedam ingeniosis viris in actionibus cautionem: circūspectione: pudentiam. In studijs: sagacitatē: sollertia. In consyderatione rerum omniū docilitatem: artem: intelligentiā: opinionē. At uero de quibuslibet sensibilibus constantem: puram & infallibilem scientiam homini negauero: nisi nō humana disciplina: sed diuina traditione iugiter ab uno: & item ab altero fuerit recepta: quā nos hebrei Cabalam appellamus: id est receptionē. In qua maiores nostri quibus fama sapientiæ nome addiderat: præparatis se mentibus exercuere: ut Abram quisquis tādem is fuerit: ut Symon filius lobai: ut Abrabā secūd⁹ co, gnomento Alaphias: ut ille Rambon: ut Racanatensis: & reliqui circa religionē diuīnā: circa instituta: circa solennia: ritus: phana: obseruationes sacraq; myste, ria: multis annorum curriculis studiosi. **T**um heis tu Baruchia SIDONIVS ait: quot nō lapides tantū: sed & saxa ingenti hoc flumine sermonis tui uoluis: Dispereāt illi maiores: qui te quodā ut inquis editō a philosophicis prohibere conati sunt. Nam quid futurū erat de te: si philosophorū penetrauisse libros fu, isset concessum: cum nihil hac oratione tua copiosius unq;: & etiā pugnatius au, diuerim: ita ut quo tandem ariete murū istum quem inanib⁹ meis uerbis op, posuisti: frangere queam: haud sim compos consili⁹. Nec me contra dimicatum oportet: quoniam tantis idib⁹ ensem meū obtuderis. Obmutescā igitur: si hoc unum cōmonuero: graue hominibus fore: id quēlibet ignorare quod uidet: qd' audit: quod tangit: Veluti Plautinū illū Sosiā: eo solo r̄sum uulgi cōmuuentē: quod sese tangendo: uidendo: audiendo: ipse de seipso dubitet. **Q**uis em̄ aspi, ciens unq; niuem: eam atram dixerit: atq; ignem esse calidum quis non sensu iu, dicauit: Quare si epicuro auscultabis: inuenies primis ab sensibus esse creatam noticiam ueri. At quod diuina sciri ab hominibus contendis: id quoq; tibi haud facile cōcessero. Sic enim dum a cognoscente res cōprehēdit: diuīnū cū huma, no iungi cōfiteberis: quæ duo tam sunt opposita: qd' quæ maxime. Diuinitas em̄ & initio carere & fine dicit: Humana terminis claudunt omnia. Eius aut̄ quod finitur ad infinitū (peripateticis attestantibus) nulla est proportio. Scite igitur Lucretius noster: sic inquit: Quippe etenim mortalem æterno iungere: & una Constare: putare: & fungi mutua posse Desipere est. Quid enim diuersius esse putandum est: aut magis inter se disiunctum discrepansq;: qd' mortale quod est: immortali atque perenni iunctū: Ego uero etiā si fieri possit: tantā molestiā superis nō imprecabor: ut quolibet momento nobis mortalibus præceptores assistant: & quod uix sodalem ausim: id deos rogem. At ego inquit Baruchias Sardanapalum hunc latinū tuum: quem cæteri Lucretium nomināt: suspicor & de philosophia: & omni diuinitatis choro male meritū: & si nō moleste feras: tam hic qd' alijs plurib⁹ i locis sibi ipsi cōtrouersum. Sed quod ad rem attinet tan,

Cabale sit hys metrio

gamus. Cum enim sacra magnæ matris Cybeles describeret: homiesq; ob id ar-
 matos currū sequi affirmaret: quod putabant dittā prædicere quo præsidio pa-
 triam defenderet: ea tamen esse uana creditu: subiunxit his uerbis: Quæ bene
 & eximie quis disposta ferant: Longe sunt tamē a uera ratione repulsa. Omnis
 enim per se dittū natura necesse ē: immortali æuo summa cū pace fruāt: Semō-
 ta a nostris rebus: se iuncta longe. Nam priuata dolore omni: priuata periclis:
 Ipsa suis pollens opibus: nihil indīga nostri: Nec bene pro meritis capit nec tan-
 gitur ira. Quo apparet superos nihil de sua clemētia nobis largiri: ne forte mo-
 lestia negociorū afficiant. At post: tertio libro sic ait: Dicendū est deus ille fuit
 deus iclyte Memmi. Qui princeps uitæ rationē inuenit: eam quæ Nūc appella-
 tur sapientia: quicq; per artem: Fluctibus e tantis uitam/tantisq; tenebris In tam
 tranquillo & tam clara luce locauit. Nihil sermo iste præ se ferre potest: nisi pbi
 losophiā esse spiraculū der: ac illustrationē diuinā. Id ille tādem ipsa ueritate co-
 actus fatetur: quod uix de suis manib; extorsimus: quod absq; cōminatione fi-
 dicularum expressimus. Taceo quia modo animū esse mortalem asserit: modo
 redire ad cælestē principiū: Atq; animā uerbi causa cū dicere pergā Mortalem
 esse docēs: animū quoq; dicere credas. Alio in carmine ait: Deniq; cælesti sum⁹
 omnes semine oriundi: Omnib⁹ ille idē pater est. Et post pauca cōcludit: Cedit
 item retro de terra qđ fuit ante In terras: at quod misum est ex ætheris oris: Id
 rursum cæli fulgentia templa receptant. Adeo ne se incogitantē atq; impuden-
 tem nō ueretur refelli: sed pbaleratis dictis: sperauit nos fallere: uel saltem du-
 bios reddere: & uelut ipsem et se prodidit: quasi musæo dulci contingere melle.
 Sed oro te: sine eū inter poetas canere: non pulpito philosophorū præesse. Qđ
 si te aut quoslibet suis decretis: suis litteris: uel etiā Epicuri ut postrema ita im-
 purissima factiōne permoueri putare: uociferarer: & quātum maxime possem
 cōtenderē: omniū uitiorū spurcissimā altricem esse hanc sectam: pbanicō cu-
 iusdā Leucippi somnio plantatā: postea Democrīti autoritate irrigatā: excita-
 rem omnis generis philosophos: tametsi ad extirpandā sacrilegā hanc gentem
 non adeo sit multis opus: neq; ualde sagaci ac claro ingenio. Tū CAPNION
 mitte inquit maledicta: rem ipsam putemus. Evidē mibi uidere uideor: ambos
 uos altissimarū rerū exploratores: summis ingenij: singulari copia & dicendi
 facultate præditos: multa splendide: magnifice multa: plurima sapiēter ad rem
 qua de agitur cōtulisse: ac quasi de utriusq; uarijs mercibus nobilissimā degusta-
 tionē præbere. Sed cum animo mecū cogito: quid ipse ego ad uestrū forū: tan-
 tis litigatorib⁹ dignū afferre queam: mei profecto me plurimū miseret: tedetq;
 qui rusticū nimis & illepidum sermonē eruditissimorū auribus inculcare nō du-
 bitem: nisi hoc unum a uitio me liberet: qđ consulto & data opera: me uestro cō-
 fortio imiscuerim: ut cōparatiōe ruditatis: & imperitiæ meæ litteratissimorū ho-
 minū dignitas & gloria: multo acrius splēdeat: ut solent candida inter multa ni-
 gra eminētius clarescere: & quodlibet sui contrarij præsentia distinctius appare-
 re. Igitur age Sidonius inquit: obsecro te: scio & bunc Bartuchiā mecū: parce isti
 aeris: uel in re nō opportuna. Quid enim abdicatione laudis: cui⁹ te arbitramur
 dignissimū: opus est: Nouimus inter nos etiā pridem. Quare perge Capnion:
 & tuā nobis sententiā explica. Percōmodū enim hic philosophiæ locus solita-
 rios cōtinet: neq; ullo strepitū impediti: nos ab audiendo: tu a dicendo pbibebi-
 mur. Faciā facile quia iubetis CAPNION ait: dum ineptias meas animo nō
 molesto feratis. Et si me non fallit memoria: Hercle omniū hostiū numero cum
 castris ipsis relictis: existimo bellum inter uos duabus ex causis gerī. Primum
 qđ ulla de rebus tam supernis q; infernis nequeat humanitus acquiri sciētia: oc-
 casionem præstante tum humana imbecillitate: quātum ad diuinā spectat: tum

b

Vers⁹ Lurij

DE VERBO MIRIFICO

Organos opinia

terū naturaliū temporaria mutabilitate ac alteratione cōtinua: quod ad pfectae scientiae fundamentū attinere putatur. Obstat & secūdū quod neq; diuinitus etiam quicq; mortales sciant: ne intolerabili molestia per hominū discendi cupi, dorū quotidianos appetitus dij afficiant. Prætereā uero potissimū: quoniā diuinam cum humana operatione cōiūgere: quod in eiuscmodi scientia necessario fieret: nihilo secius extiterit atq; si concordi uinculo maxime diuersa conne, cterē studeas. Totum hoc ut q̄ breuissime pronostro captu explicem⁹: ponde, randa uerboḡ uis est: quibus ab ortu ferme usq; ad hanc uesperā digladiamini. Tractatio autē non admodū ex occultis principijs erit: neq; non perspicuis rationibus (ut arbitror) ad credendum. Quid enim ocolorū orbes concavis in foraminibus frontis occlusi: aliud q̄ uidere desyderant: quod unū & propriū eorū est solamē: sine quo certe spectaculi fructū: frustra sint & ociosa munera. Si uultis recordamini quale Pbry x ille apud Euripidē baud inconcinnum plane car, nem attulit. Quisquis inquit ille uir est: etiā si seruus fuerit: lucem tamē cernere gaudet. Quid illa cartilago: mollior ossibus: carne firmior: in hominū auribus pēdula flectensq;: nōne uoces baurire cupit: Vnde & aures citato Virgilio dici putant: cum ait: Vocemq; his auribus basi. Et ut cætera percipiendarū rerum instrumēta complectar: Quid aliud odora uis narium: q̄ olere: Quid lingua ma, gis q̄ gustare appetit: Esca igit̄ qua oculus pascitur: color est. Sic aurū sonitus: suave olentia nasi: sapor linguæ: ac mollia quæq; tactus pabula fiunt. Quærā de, inceps: nō extet oculus: nec auris: neq; natus: nulla deniq; lingua: nullus sensus: quid putas nobis cōmodi afferant color: uox: odor: acerbum: dulce: scabrum: leue: Nōne omnia bæc frustra in orbe sint: inania & nihili existimanda? Certe quidem ponite hoc e manibus: & apprehendite non arma sensuum: sed eorum vires ac potestates. Nisi enim illis acre iudicium adsit: indiscreta & confusa fient uniuersa: nec alterū alteri propriū obieceris: & oculus uocem uidebit: & auris colorem audiet. Oro te igit̄ Sidoni: iuxta Lucretiū tuū: An poterunt oculos aures reprobendere: An aures: Tactus: An hūc porro tactū sapor arguet oris: An cōfutabunt nares oculi: gustum quoq; uiuent: Non ut opinor ita est. Nam seorsum cuiq; potestas diuila est. Quod Baruchias quoq; tecum: & omnes Academici Peripateticq; respondebūt. At quæ nam eius diuisionis occasio est. Dicat Epicurus: Oculū/similiter & cætera instrumēta nō cognoscere ipsam natu, ram & conditionē rerum. Quid igit̄: Audite uersiculū: Hoc animi demū ra, tio discernere debet. Actum iam est. Nā ut color uisum pictura pascit inani: sic relucens in animo forma ueri: proculdubio pabulum erit rationis: quæ alterū ab altero discernet: medio intercedente cogitatū: quā estimationē appellant. Recensebo causam omnē quā queo breuissime. Sensibilis quidē res undiquaq; simulacrū de se propellit tenuissimū & incorpore: quod a sensu facile appre, bendit propter amicā sensitivæ potestatis hospitalitatē. Id cum eo loci diuersat̄ eminentiore dignitatem mox adipiscitur: & præsentem rei subsistentiā abiici, ens fit idolum: retentis secū cæteris circūstantijs. Tunc itaq; imaginatio quædā effigiem absensis simulacri suspicit: Idoli tandem conditiōes: ipsa phantasia per quasdam apparētias & estimat & dijudicat: modo uere: modo fallaciter. Vnde solent equi liniestre discernendo laruas odiss: ac quasi futura uocimenta fuge, re. Haud secus atq; aues: quæ ficta in hortis agrisq; idolia male suspicantes hor, rent: & sape decipulas metuūt insidijsq; præsentiscunt. Posterius bæc inuolu, cra quāq; diligenter sublimata: tamē adhuc brutis appenditijs respersa: dignior quædam uirtus quæ ratio dicit̄ cribrat atq; librat: ab una propritate currens ad aliam. Quo plane discursu: in rebus quidem illud esse chry stallum affirmat: hoc uero glaciem: & inter gemmas disputat: electrum quādoq; uitrūq; miscet: qua,

propter animaduertit hoc esse chrysolithū: istud dici resinam: illud utrum ap/
pellari. In actionibus autē & negocijs: aliud esse turpe arbitratur: aliud decorū.
Ergo semper rimatur ratio: & diligēti ac indefessa indagine: sensibilia scrutatur:
prius a materia: nunc a praesentia rei denudata: adiunctis etiā intentionibus ua/
rijs: haud ulli sensuum receptis: quae tamē absq; sensibilibus innotescere nō pos/
sunt: Vt cum Baruchiā hunc intueor: hominē statura mediocri: prolyxa barba:
subtristi fronte: naso aquilino: palliatū: circulatū: & quod ait Satyrus: Obstipō
capite & figentem lumina terræ. Murmura cum secum & rabiosa silentia rodit:
Atq; exorrecto trutinae uerbalabello. Inde atq; guror hebræū esse: cui croce⁹
est circulus insigne: philosophū quod pallio tectus sit: & pythagoricū maxime
uel alterius diuinioris sectæ: quod Saturnus arcanæ cōtemplationis autor: eius
cēmodi superficie pīcturas procreare dicitur. Postbac mīhi pro consuetudine
gentis & professionis non ualde amicū: nisi quātū nos iam litteræ conciliant:
tecto item gaudentem: & umbra: plurimaq; id genus: quæ homini accedit uel
uitij uel laudis indicia. Nec unq; cessat rationis scrutinū: sed ingenita est cuiq; se/
dulo querendi cupiditas: tantisper dum sagax noticiæ appetitus circa optatā
ueritate: suo uoto minime frustratur: Quā & in omni arte inuestigant artifices:
& deceptos quolibet natura ipsa facit erubescere: quoniam illis inter uerum &
falsum rectæ rationis defuerit iudicium. Deceptores quoq; naturaliter ut tales
odimus: & omnes qui aliud sub lingua: aliud gerunt sub pectore. Nihilq; tam
uerecūdum homines sibi ducunt q; errare: præsertim bono prædicti ingenio: &
qui animi uirtute pollent: quos ego quotiens de scientijs differendū nobis est:
solos esse homines: aio. Infantes etiā uix ab uberbū auuli: de quauis re quam
uident aut sentiunt: curiose interrogant: ut fateri nō ab re liceat: ingenitum esse
nobis inueniendi ueri amorem & facultatem. Nec autem adid dementiæ nos
ipsos trahit uel saltem duci patiamur: ut naturam uniuersitatis: quæ uel Sarda/
napalo teste: omnis creat res: auctat alitq;: cum alias nusq; egisse perperam uisa
est: eam tamē hic aberrasse: ac talem nobis ueritatis auiditatem frustra impres/
sisse putemus. Quēadmodū enim uane creatos fuisse oculos fatemini: si nunq;
concederet lucē aspicere: sic & opinabimur de sancta sollertia natura: quæ mor/
talium animis rationem haud implantasset eiq; tam uigilem percōctandi ueri
conatū nunq; inseruisset: nisi compertū illi ante fuerit humanū animū posse ue/
ritatem apprehendere: suamq; hanc tam nobilem facultatē: conditionē: uirtu/
tem: potentia: uel aliquando prodigere in operationē: reducere ad effectum:
propellere in actum: iaculariq; in obiectum ei consentaneū: & uicissim sui appe/
tens. Est enim sic esca rationis ueritas: ut illuminat⁹ color oculi: & percitus odor
nariū: & cōsonans aurium sonitus. Ergo liquido apparet in hac mūdi structur.
quā cernimus aliquā triumphare ueritatē: quæ totiens rationem nostrā cōmo/
uet: agitat: implicat: explicat: totiens inquietam: totiens insomnem miris modis
sollicitat: non fortuitis aut alicunde aduenticijs: sed suis & proprijs & origina/
rijs naturæ illicibus: quæ omnia cum nō fiunt frusta utiq; contingit ut ueritatē
eorum quæ sunt aliquo tandem opportuno tempore amplexemur. Quisquis
igitur: id quod est: uel suapte natura: uel diuino adiutus adminiculo uere com/
prehenderit: quare non illum eius scientiā sortitū existimauerim. Ita enim sci/
entiā appellabimus: ueram apprehensionē rei. Hoc est quod initio dixi: ponde/
randa uerborū uis est: qbus tantopere digladiamini. Qua in causa certe intelligi
facile poterit: quod scientiæ nomen: uarie significat: ut lunt res multiplices quas
sciri dicimus. Rerum autē de quibus colligere scientiam autemant: multi phi/
losophoꝝ: maxime uero Platonicis binas esse naturas decreuere. Alteram quæ
uideri oculis & attungi manu possit: prope ad omne momentū alterabile. Detur

b 2

Desabit⁹ hebræū

DE VERBO MIRIFICO

enim uenia (ut ait Madatrensis) nouitatē uerborū: rertm obscuritatibus serui-
 enti. Hæc ipsa: cum eadem & una persistere nequeat: nibilominus a tali uirtute
 animi hospitio suscipitur: pro modo rectius quo est: q̄ quo non est: qualis in uer-
 titate res est: id est mutabilis. Quā quidem mutabilis rei susceptiuā in nobis po-
 testatem: quod æque inter nos posthac constare debet: opinabilem rationem
 uoco. Vnde id progrediē: qd̄ tu Sidoni: rerum naturaliū & sensibiliū scientiam
 esse contendis. Et ego tibi assentior: quæ certe ut cognita mutantū ita & scientia
 mutabitur. Nihil autem refert: bocte scientiā nominare: an opinionem: quoniā
 de negocio manifestū est. Vultis uno uerbo dicam: Omniū regū sub cæli domi-
 cilio cōmorantium: non est humanitus quā uere scientiam uocamus: sed op-
 nio potius: Qd̄ si quādo de his scientiam obtineri audiamus: semper tamen uo-
 cabulum ipsum: opinionem designat. Alteram autem substantiarū naturā asse-
 uerant incorruptam: immutabilem: constantem: eādemq; ac semper esse: quæ
 non tantū penetrabili cogitatione percipitur: uerū etiam mentis acie uidetur:
 qualia sunt quæ nos uocamus diuina. Nam præcedentia plurimi appellant dæ-
 monica: Vnde & plærīg; Platōnem diuinū: Aristotele uero dæmonicū cognō-
 minarūt: propter utriusq; in talibus scribendi eminentiam. De his itaq; quoniā
 supercælestia sūt: nec ulli usq; sensui obuia: Quis optimi uiri (Vos enim appello
 Sidoni & Baruchia) quis in quā mortalium: præterq; diuinitus/ ac nulla humana
 uirtute: quātulam cung; tandem cognitionem obtainere queat: Nemo Hercle
 nemo. Ergo ueritas inferiorum/rationis: Superiorū/mentis: obiectum est & pa-
 bulum & esca & uoluptas summa: quodlibet pro modo captuq; suo. Nulla ta-
 men in orbisterrarum amplissimo spacio: nisi reuelatione diuina de substantijs
 constans: tota & irrefragabilis habetur scientia: quatenus ab Aristotele defini-
 ta est: quoniā diuina non tangunt: mundana quolibet momento sensum effu-
 giunt. Hinc enim deest causarum sufficiens noticia: inde permanentiae constan-
 tia: & quod maxime obest nobis fragilis industria: sera prudentia: citata mors:
 quo sit ut quam nos s̄epe putamus sapiētiam: scientiam ue esse: is error sit: siue
 cælestium fulciatur aspectū: seu naturaliū causarum ac materiam secum traben-
 tiū: eminenti suspitione nitatur. Quod Chaldæis philosophis: Esaias ille nobis
 lissimus uates: ad urbem Babylonem scribens improprietatē: Sapientia tua & sci-
 entia tua: eaipsa decepit te. Saluent te astrologi cælorum (qd̄ fortasse melius
 transferimus q̄ aruspices cæli. Nam hōbre sunt astrologi: qui contemplant in
 stellis: & supputant mēses) a quib; ueniant tibi quæcunq; futura sint: Defeci-
 sti in multitudine cōsiliorū tuorū: Vnusquisq; in uia sua errauerūt. Vt rosp; igie
 complexus est: & qui rimantur inferiorū causas: & qui cælestes influxus curat:
 alter errat supputando: alter consilia colligendo: uterq; ignorans adæquatam
 operationū uirtutem: omniūq; circūstantiarū conditionem. Quare siue sapi-
 mus sempiterna unde sapientiae nomen est: siue scimus ppetua quibus fæx ma-
 teriæ modica extat: seu cognoscimus momentanea/fluxa & caduca: quæ tem-
 pori cæloq; subiacent: semper illis recta fides superior est: per quam intellectus
 agens positus in culmine ac fastigio humani animi: purus/lucidus/perspicuus/
 radiantes in mentibus diuinis atq; supercælestibus: & refulgentes omniū rerū
 tam mortaliū q̄ immortaliū status: tanq; in quodam æternitatis speculo intuec:
 quæ omni rationis ordinatiōe: discursu: indagine: opinione: scientia. Item omni
 deniq; intellectū potestatiuo agenti: speculatiuo adepto: quātum ille ipse se in-
 feriora uisitat: longe quidem est certior: & tam ad contemplandū q̄ ad agendū
 efficacior. Nam si liceat inferiora conferre superiorib: Sicut anima fm sensum
 fit aliquid idem actu cum sensibilibus: & fm intellectum cum intelligibilius:
 ita quoq; & amplius: per fidem fit mens nostra cum supernis intelligentijs actu

Sime in uela ac dīa nō habetū
 de p̄fījē ſepat̄ ſta ſcēnīa

eadem: & cum deo cōiuncta: In quo relucēt omnes rerum causae multo eminētius: multo nobilis: q̄ ipsae cōsistere queant in effectibus. Nam intima rebus est causa prima: plusq̄ secundæ. Secundas prima continet: ut fons riūlorū aquas: Immo uero ut imensum pelagus: simul omnes undas insinuat: & amplissima est eius comprehēsio: Quod Agamemnon apud Homerū prædicat. Tenet enim uniuersa: Vnde Megiston cratos habere dicitur. Omnis rei ortus est: Orpheo teste: & subtilstendi uis potentissima principiū: medium & finis. Credite mihi: cum hæc mente uoluto: & cum naturas congrego/ segregoḡ uniuersi: uideor uidere quo plane modo erga proxima sibi homo se habeat. Q̄q̄ enim cū igne cælum in materia communicat: cum aere ignis calore: aer cum aqua humore: aqua cum terra frigore: Rursus cum igne terra siccitate: Deus cum intelligētia (quā idiomate uocabuli dæmonem censemus/ quasi daimonem) immortalitate: Dæmon cum homine affēctu: homo cum belua sensu: & bæc cum planta quodam animæ genere: quod uegetare facit: Tamē comperio denique quod brutum ab homine distat ratione: homo a dæmonie innata sapiētia. Sed homo ab homine potissimū fide differt: Vt sicut ignarus a sapiente altius est per usum rationis: ita sapiens a propheta per usum fidei. Propheta quoq; a dæmonie per mortalem conditionē. Iam igitur uidetis quoniā posuit deus hominē in medio paradisi. Paradisus delittarū hortus est. Ornatus omis delitiæ sunt. Mundus ab ornatu nomē accepit: quoniā græce Cosmos dicit̄. In iure quippe ciuili mūlus muliebris is est: quo mulieres ornant̄. Posuit igitur hominē in medio uniuersi: cum inferis & superis cōmunem: qui gerat erga superos fidem: erga inferos rationem. Inter mortales ut deus per fidem: Inter celites ut homo per rationem. Inter alterutros excellens per sapientiā: parū a diuinitate superatū: humanitas tamē uictorem. Quod ex Dauid rege didicimus: Cum summo enim & optimo maximo deo: sic de homine loquiē: Minuisti inquit eum paulomin⁹ ab elo, him: id est a deo. Itaq; meminisse potestis: quid de priori tæstra cōtentione sentiam: esse scilicet ueritatē aliquā in æthernis æthernā: cuius ipsa mens receptaculum fiat: In mutabilibus mutabilē: quæ contenta sit rationis diuersorio: Alterius scientiā dici posse sapientiā: alterius rectam opinionem: incerta omnia nisi diuina fide roboren̄. Est iam reliquū infirmæ cuiusdam argumētationis obstatum (pace omniū dixerim) ab Epicuro populari philosopho somniatiū: quod arbitror Sidonium recitare potius q̄ affirmare pro singulari grauitatis & doctri næ præstantia: qua præter cæteros egregie præditus est: quo faciat nos dubitate: cōtingat ne deum affici molestia: si beneficia mortalibus largiatur: an potius assiduis precibus cupiat rogar̄. Solus Epicurus laboris impatiens: tantū amauit desidiam: ut & in summo bono poneret ocium: & diuinitatis influxum putare: molestiam: Quasi solem credam⁹ exbauriri lumine: ac tādem deficere/quoniā tamdiu luxerit: & cælum fatigari quando præbet clementes influxus inferioribus. Si hoc tam diuturnū officiū: corporalia nō molestat: non deterit: non grauat: quid sentiendū est de summo cunctorū autore: qui si cum Epicuro: cū Lucretio: cæterisq; uoluptuarijs gnatonibus ignaviā: inertiam pigriciamq; dilexit̄: nō utiq; tantū & tam admirabilē hunc ornatū quē cernimus: ex uisceribus suis exuberanter effusisset: & hanc machinā struxisset: quā toto æuo regeret̄. Q̄q̄ enim quorūlibet negotiorū singlāres esse gestores: uicarios: tribunos: præfides experti sumus: tamē ad hunc unū semp recurritur principē uniuersi: quo sine nec gestores gerere: nec tribunos suffragari: neq; præfides sufficere putandum est. Haud secus atq; lumen sine luce: aut omnino secundā causam sine prima. Ordo enim uniuersi: & primū aliqd/ & unū desyderat: qd̄ turpe est philosopho nescire: cum illud gregarij milites nouerint. Sicenim Vlysses apud Homerū in

Hō p̄p̄ḡ t̄ me⁹ p̄d̄si

Epicurus cap̄it

DE VERBO MIRIFICO

exercitu concionatur. Haud profecto singuli præesse possumus o Achiai. Non enim bonus est plurium principatus: unus sit princeps: unus rex. Vbi nūc tot atomi Epicure: tantū regnū gubernantes: & mundi unius innumerabiles architecti: Si ratione regunt tantilla corpuscula: non erunt igit simplicia & infecabilia: quoniā ex ratioe corporeq cōstant. Si præter rationem: imprudēter omnia gerant necesse est: Quod non solū natura: sed ipsum nomen mēdi abhorret: in quo nibil ornati: nibil mundi ualeret consistere: dum singula inter turbarent: & aliud alio tenderet. Ergo qui summus est/unus est: qui unus est/simplex est. Alter enim compositus: duo: non unus est: quare in se mœrorem: tedium: turbationem: molestiam nullam unq recipit. Fieret enim uarius & multiplex inq deterrus mutabilis: quod unitati & summæ bonitati non cōuenit. Quidā autem sui similis dicit: id est clemens: beneficus: misericors: & cætera quæ bonitatē suam exponūt: decent & ornant: tunc idem ipse est: atq tum unus: simul erit clemēs/ & deus. Deus cum inuocat: clemens cum ad uotā largitur. At est ne aliquis omni furioso dementior: qui cogitet fieri posse: ut ullis suppliciū precibus: sempiterne diuinitatis operosa quies: & quieta operatio molestet: cui⁹ summa dignitas est ut petatur: summa tranquillitas ut tribuat: qui homines etiā ad rogandū inuitat: quod nos dei filius: idemq deus edocuit. Nemo inquit uenit ad me nisi pater meus traxerit eum. Voluptas est deo aspicere uultus hominū se intuentium atq admirantiū: non molestia: non inquietudo. Tuus uero Sidoni Lucretius (Honoris enim causa iam nō te nomino in sectā tam sacrilega) & tuus etiam Epicurus: audēt id in deo notare: quod ne de bonis uiris cogitare pbas esset: qd amicorū uota moleste ferrent. Quid enim aliud mortales in precem erga diuinatatem mouet: q sperare se amicū deo? Quid fidem supplicationibus administrat præter unum amorem? Quod Homerus omnis philosophiæ plenissimus ostēdit: cum ait: Chrysen Apollo ipse orātem exaudīt: quoniā ualde sibi amicus erat. Apparet ut arbitror ex his quæ paucis complexus sum: pro tenui factate dicendi quæ in me sita est: quid ad ipsam cū diuinitate cōiunctionem humanā: respondendū sit. Nec enim nunc quæstio est: Vn⁹ ne idemq deus & hō esse queat: siue a deo prognatus seu ex hominib⁹ ortus. Quale de Aesculapio desertor ille Julianus: in libro contra Galilaos edito: memoriae prodidit: cui⁹ penes uerba sunt hæc: ut cunq me autore translata. Iupiter enim in suis intelligibili bus ex seipso Aesculapiū genuit: & in terrā per solis prolifici uitam destinauit: hic e cælis ad terram sortitus progressum: uniformiter in hominis specie circa Epidaurū apparuit. Attētus itaq illic successib⁹: super uniuersam terrā porrexit salutiferam eius dexteram: Transiitq ad Pergamū: deinde profectus in Ioniā ad Taranta: posteri⁹ Romā. Hinc traiecit in Coum: deniq ad Aegas: & ad cætera loca mari terraq ut restauraret animas male dispositas: & corpora minus belle habentia. Julianus hæc si uere/ ipse uiderit. Neq hoc loco controuersiam de diis imortalibus explicare studebimus: quēadmodum in terris conuersati: & ab hominib⁹ uisi sint: ut Apollo Daphnen insecutus: ut in Thessalia penes Admetū constitutus: ut in Phrygia coram Laomedonte cognitus: ut in pauperum Philemonis Baucidisq tugurio/ epulati ambo dij superi: ut scripsit Ouidius: Iupiter huc specie mortali/ cunq parēte Venit Atlantiades: positis caducifer alis. Etenim ferme totus transformatiōis liber ille: haud aliud est q deorū cum hominibus: uel quod magis ridiculum erit cum beluis: metallis: lapidibus: cæterisq anima parentibus: non tantū cōmuniō: uerū etiam transmutatio: ut Epicureis admirabilius uideri debeat: quod summū louem omnibus rebus etiam uilioribus cōmiseri poetæ canant. Eum namq modo in aurum fuisse transformatū: modo in Cygnū. iam Taurus erat: iam Aquila: iam lapis qui Abaddir appell.

Clementus de Agri Boni

latur: totusq; semper uersatilior hoc Proteo fuit. Nos uero siue hominis societatem cum deo: siue dei cōmunicationem cum homine: q̄tum ad nostrā inter nos disputationē confert: amorē dicimus: quem fides peperit: spes alit atq; seruat. Deus amor est: homo spes est: uinculum utriusq; fides est. Iungitur diuinitas menti: ut mens intellectui: intellectus intentioni: intentio imaginis: hæc sensatio: ea sensibus: ipsi tādem rebus: ita semper ut uirtus superior per singula inferiora pro captu cuiuslibet animatis usq; ad ultima fluat. Sæpius enim euenit ut oculos aliqua uersus dirigam: me tamen uidisse non memini quem aliorum imaginatio ligavit. Quid uero sit qd me uidere suspicor: exercitatus ante circa phantasiæ intentione: intellectus præstat cum ratione. Intellectus nisi per mentem illuminet: ab errore non est imunis. Mens lumen intellectu non porrigit: nisi lucescente deo: qui cum liberrimā uolūtatem habeat (Aliter enim deterior esset homine) pro modo suæ uoluntatis plus minus ue lucis in mentē pluit: quā riganē cæteræ mortaliū potestates. Qq igitur nlla sit hominis erga deum portio. Deus enim infinitus: homo finitus est: tamen (pace tua loquor Sidoni) non sunt hæc duo maxime diuersa: ut tu aiebas: & alterū tamē non est alterum. Poterū autem inenarrabilī unitione cōjungi: ut unus idemq; & humanus dens & diuinus homo censendus sit. Ago iam uobiscū doctissimi uiri familiariter in palæstra: non arcanæ fidei: sed uulgatae philosophiae. Sic enim unitas quæ neq; principiū habet neq; finem: & propter ea infinita dicit̄ essentia/uirtute & operatione: tametsi non sit numerus (ls enim multitudinis aceruus est) tamē creat numerū iungiturq; cum numero: cuius uaria conuersatio in numerorū contubernio: substantiā quoq; uariat eorūdem: totumq; numerale regnum tanq; rex summus gubernat. Hunc humilitat: & hunc exaltat. Et sicut ait Hesiodus: Erit hic facile: & facile ardua deprimit idem. Stillat enim ab interna immanentia: cū sit infinitudo/mensura & terminus omniū: quasi primus triangulus cunctorum summas efficiens: quādo quidem omniū procreationib⁹ immiscer̄. Cæterum: peruenit secūdo exitu ad suæ naturæ magis consentaneū impar primū incompositū spheræ indiuisibilis: quæ tamē faciem quādam compositæ naturæ præseferat: ex initialibus terū seminibus cōstituta: & paris & impatis. Tertio deinde iactat radios super corpus solidum: per circularem alteritatis numerū sensibilia penetrans: & in denariæ pyramidis fundamentū perfectissimū/ in desinēter agitans. Ultimo diuina unitas: numeri omnis admirabile medium inhabitat: quod circulo quodam indiuisuae imparitatis: proxime se se conatur mirifica reflexio, ne reducere: quapropter & illud ipsum cū superiori secūdo exitu cōmuni charactere insigniuit. Solam enim architectura uniuersi differentiā banc ordinis inter utrūq; medio intercedente mundi corpore disposuit: ut cernere liceat unitatem a singulorū cōmunicatione non abhorrere: quo & deum libenter uersari cū hominib⁹ animaduertamus: cuius conuersationis eminentissimū esse argumentū potest: quod super uires humanas mirabilium operū ipsimet effectores sumus: Simulq; in natura constituti: supra naturā dominamur: & monstra: portenta: miracula diuinitatis insignia: nos mortales uno uerbo: qd iā pridē uobis explicare ausus sū pdigim⁹. Tū o Capnion perge: SIDONIVS inqt. Q; enī cupio scire quorsum euadas. Ita me deus amet: nihil ullo tempore audiui iocū, diuis: scilicet in nobis esse sitū & reconditū solis uerbis: quæ artificia inter omnia figura humana factū facillima & tenuissima ducimus: tot rest: tam mirabiles: tam arduas: tam subitas: tam audaces conficere quoad libuerit animo nostro: quod de Medea legimus. Verbaq; ter dixit placidos facientia somnos: Quæ mare turbatum: quæ flumina concita sistunt. Quid enim non carmina possunt: De his plane: Venefica se multum iactare mihi uisa est apud Nasonem:

DE VERBO MIRIFICO

cum ait: Cōcussaq̄ sisto: Stantia cōcutio cantu freta: nubila pello. Nubilaq̄ in-
duco: uentos abigoq̄ uocoq̄. Vipereas rumpo uerbis & carmine fauces. Vi-
uaq̄ saxa sua cōuulsaq̄ robora terra: Et sylvas moueo: iubeoq̄ tremiscere mon-
tes. Et mugire solum: manesq̄ exire sepulcris. Te quoq̄ luna trabo. Quare Ba-
ruchia supplicandum est: ac etiam litandum Capnioni huic: ut quid sit hoc uer-
bum quo talia fieri afferat: haud ignoremus. Et assentior tibi BARVCHIAS
respondit: Et certe res erit digna philosophis: tantis: de tam secretis inter se dis-
serere. Qquā nostrū hominū genus: in libris quondam occultis non parum de
ea parte religionis curiosi fuere: Tamen dicam ut sentio: nullus est Hebraeus
hoc aeuo: quem ea uerborū potestas comitari uelit. Sed noctem totam frustra
murmuramus: sicut & Delphis oracula cessarunt: & Pythias Philippiçin a De/
mostbene insimulatus est: Nisi sacrilegus aliquis inuētus sit: qui lucri causa por/
tentum promittat: tam desipientibus: q̄ decipiendis. Ego de cæteris nationib⁹
prius loquor: deinde meos recordabor: Itemq̄ alios. Nam diuitibus responsa
dabit Phryx augur: & ære minuto qualiacūq̄ uoles iudæi somnia uendūt. Tan-
to prauis uiris semper in honore fuit auri execrabilis famæ: ut nō dubitent ob
auariciam & lucri cupiditatem: tam diuina q̄ humana suis flagitijs cōtaminare.
De tuis Capnion bac ætate quibusdam lacerdotibus: qui se purissimos & tanq̄
dei nepotes diuinitate plenissimos iactant: nil ausim obiectare: ne me singulare
neglectu eius sectæ credas attemptare amicitiam nostram: quam nobis politio/
res litteræ conciliarunt. Egregium namq̄ Terentij adagium extat: & memori
mente amplexandum: quod ait: Veritas odium parit. Illud n̄ uererer: adducē-
dum esset in medium: quonam modo uniuersa precio sacra prophanat: a sum/
mo ad imum: ut iam sint uenalia mercede omnia: quā dum uetant iure actionis
apud iudicem expostulare: tutū perfugii exquisierūti: implorando iudicis offi/
cium: ut ritus tradēdi nūmos haud pereat: quasi non sit merces petita: quæ ob
consuetudinē petatur: cum neq̄ cōsuetudo uocari debeat ea quæ contra deū
machinatur. Sed taceo quæ prodigia: quæ miracula populo prædicant: ut one/
rentur munerib⁹ donaria: & nūmis sua redundēt uniuersa. Velut inquit Act⁹:
Aures uerbis diuitant alienas: suas ut auro locupletent domos. Haud secus &
hic magicos affert cantus: & ille thessala phyltra: & iudæi somnia uendunt. Ces-
sante igitur auaricia: neminem fore arbitrabor posterius: qui uerbis figuris ue
miracula se facturum polliceatur: nisi si demens aliqua saga diuini potens rus
habiter: quæ a stolidis quibusq̄ credi uelit admodum perita cælum deponere:
terram suspendere: fontes durare: montes diluere: manes sublimare: deos infi/
mare: sydera extinguere: tartarum illuminare: quæ anilis amentia quandoq; in
• ipfis flagris errare deprehensa est: & non romanis tantū: uerū etiam uetusrior/
bus nostræ gentis (hoc est Hebræorū legibus) ultimo uitæ suppicio vindicat.

Ad hæc euestigio quasi molestia quadam tactus CAPNION: in eum sermo/
nem tamen perq̄ modeste incidit: & amantissime Baruchia inquit: quorsum
oratione duceris: ut nobis persuadere audeas: nisi adsit quæstus: non fieri sæpe
stupenda & admiranda quædam ab hominibus: non tempore nata sed subito
orta: non propagata sed præsentia & paulo momento instantia: quorum occa/
sionem ante nullus comprehendenter: nemo sperauerit: & iccirco miracula dicta
sue tu id facias impio seu forte uoto. Nā tantū abest ut diuinarū grā facile fiat:
ut etiā auariciæ deditis: negata sit ea diuino & munerū uenerāda liberalitas. Q/
uis enī diuinitas: datores: apud Hesiodū: dij cognominent: tñ rogari ad eas cōse
quēdas superi nolūt: inferi nō debēt: hoc ppter cōionis improbissimæ: illud ob
auariciæ turpitudinē uitandā. Extat eius rei philosophoq; ueterū sana doctrina:
Theognidis testimonio: qui sic ait: Non amo diuinitas: & non peto: sed mibi tan-

Vsi Theognidis

tū Viuere de modicis sit nec habere malū. Tuus item Salomon: non minori & sapientia & uetus state præditus; eandem bis uerbis sententiā: cum diuinitate loquens expressit. Dicam equidem latine quoad potero: Nam id interpretari iūstus tuae forent partes. Egestatem inquit & diuitias ne des mibi: fac me sumere panem meum constitutū. Quod uulgo sic dicūt: Mendicitatē & diuitias ne deris mibi: tribue tantū uitui meo necessaria. Qd' uero istis tuis iudaicis cessa, uere (ut aīs) obsequi uerba mirifica: nō minutā obesse mibi crede causam operet, quippe apud quos uel maxime quondam id artificiū uerfabatur: ita ut nostri maiores cupiditate eius philosophiæ: ad eam usq; regionem ab amicorum & compopulariū dulci conuersatione: & a patrijs laribus: multa non modo peregrinatione: uerū etiam quasi exilio perpetuo sint abducti; quāq; audio quos, dam haud assentiri uelle: Thaletem: Pythagoram: Platonem: ceterosq; ad iudeos peruenisse: sed tantū ad ægyptios: & memphiticos uates, in quorum numero Firmianus se Lactantius esse prodidit: in eius libri quēm diuinarū institutiōnū inscripsit uolumine quarto: sequutus fortassis præter se alium nemine. Sed ego facile per uestigia Mosaicæ lectionis: quæ in illorum litteris atq; documentis comperio: in eam sententiam cogor: ut dicam illos neq; Syriam: neq; Iudæam: nō etiam Chaldaæ scholam prætermisssive. Suo enim tempore coepit sacra hebræorum scripture: tanto in honore: in tanta tangē frequēti ueneratio, ne apud Babylonios haberī: usq; adeo ut illam ex propria in linguam Chaldaicam traducere curarēt: & id prope quinquagesimā sexta olympiade: id est æta te Thaletis. Igitur qui tanto in dīagādæ ueritatis accensi erant desiderio: ut relictā domo: exilium peterent: ne uetusissima eos sacroruū monumenta laterēt: quis erit tam a mente alienus: qui dubitet eosdem ægyptū petentes: non simul Iudæā accessisse: uel potissimū ut gustatis riuulis etiam de fonte potarent: & ut Nabathæos quoq; ritus introspicerent: purioriq; diuinitate imbuerent. In qua tradenda: iudæi omnī orbis terrarū gentium nobiliores fuere: ipsius oraculi testimonio: quod illi sæculo propter quotidianam celebritatem non erat ignotum: sed per compita uicosq; decantatū. Experiāt modo si queam inde uel binos uersus decerpere: qui græcis consonent. Sic enim ait oraculum: Chaldaei sa piunt soli: sapiunt & hebræi: Quis seipso genitū curant regemq; deumq;. Accedit hoc quod firmare sententiā meam possit: quoniā modica ægyptiorū iudæorumq; distantia sit: quapropter mixtos sēpe in eodem loco reperias populos: ex ægyptijs: Arabib;: Hebræis atq; Phœnicib;: præsertim in Sebasta Herodis: quæ rursus Samaria dicitur: in Philadelphia: in Hierachonte: & item in Galilæa. Rem minime obscuram: peritissimo & nostri amborū amantissimo: loquor isti Sidonio: quia illinc haud longe ortus est. Vera quidē refers inquis SIDONIVS. Nam una cernitur cōtiguitas Iudææ: ægypti: Arabiæ: ac Babyloñi: quare mibi probabile nō uideat: eos philosophos Palæstinā/ & Hebræorum sapientiam non attigisse: cum habeam quidem compertū: illos non modo sēpe res ipsas: sed etiam pene uerba eius gentis in suos libros transtulisse. Sed perge Capnion. At is: recte profecto iudicas. Nam de Platone certum est: quem & ego respirandi causa: post mille negotia: & aulicos tumultus quādoq; legere solitus sum. Et o deus bone quāta inuenio illum istinc expiscatū: magna ex parte uerbum e uerbo. Quæ si latius cognoscere uultis: lustinum legite philosophum: & legislati arbitror: quāq; religionis meæ/ ac non mediocris integratatis martyrem: ob idq; forsitan suspectum uobis: nisi re: non autem assertione sua mecum sentire cogamini. Redeo ad causam. Salubris ista potestas uerborum quæ uos deseruit: Nos elegit: nos comitatur: nobis ad nutum obedire cernitur. Ea non humano consilio: Sed diuinitus data & oblata/ perfectæ

Tal. s. p. Pythagoras platonis
ad uulgo trasuerit

Iudæi tunc octo milles

DE VERBO MIRIFICO

religionis uirtus: non fortuitu: uerum diligētia & industria sua mutauit locum.
 Quia uos legitima sacra mutauit: ideoq; frustra murmuratis: frustra deum
 inuocatis: quia non ut ipse uult colitis: sed inuentionibus uestris blandientes:
 etiam nos dei cultores liuore imortali oditis: quod imprimit respuit diuinitas:
 quae pacifica mentibus humanis insidere cupit. Nec Sidoniu nostrū facile assu-
 mā: nisi flecti queat ad syncerum credendi genus. Nam de teipso: uix mihi spes
 est: ea prosapia nato: quae semper duræ ceruicis extitit: nisi aliquid multæ in tuo
 præclaro ingenio litteræ: plurima studia: innumerabiles doctrinæ: nō nibil etiā
 ingens amor cognoscēdi efficiat. Tum uterq; obsecram⁹ aiunt te Capnion:
 ut ne desperes: neu nos deserias. Ea enim sola uis est uerborū: quae omniū scien-
 tiā superat: lēcīrco manum tuā ferulæ subdimus: quoquo tandem disciplinæ
 genere initiati simus. Scio ego itemq; Baruchias hic: quod in sacrīs e discēdis lo-
 ge alia uia gradiendū sit q̄ mathematici physiciq; solent. Hi em̄ prius cornupe-
 tere atq; contendere inter se putant cōmodissimum: & in utrancq; partem dīni
 care. Deinde per quædam antecedentia siue axiomata/ seu tu principia uoces:
 quae refellere nequeas: mox certe combinationis artificio concludere: quo ipse
 stare compellaris. At contra in diuinis silentium defuderatur: cōtentio respui-
 tur: syllogismus irridetur. Nam diuinitatis nullum est principiū: nibil eam ante-
 cedit. Igitur quodcūq; concludendum fuerit: eidem confessim acquiescendum
 est: multo firmiori conditione q̄ scientia. Quid illud sit: abs te ante accepimus:
 Quare instaura sermonē optime Capnion: nosq; doce quibusnam uerbis mira
 quædam facere queamus. Ego enim pro hoc nostro sodali: quicquid præstan-
 dum est spondeo. Est ne ita Baruchia? Tum ille: Ita est Sidoni. Ambos em̄ ui-
 ros bonos atq; doctos uos noui: & qui stipulaſ: & qui spondet. Vnde quod ex
 alijs quibusdam insulis hominibus: mihi sacrilegium timerem: nūc minime for-
 mido. Nec etiam quod peruerso quodam cultu summæ diuinitati fiat iniuria.
 Nam uterq; nostis: q̄ hoc nepharium esset: & philosophis indignū. Ego uero
 CAPNION inquit tibi recipio. Sed utriq; leges præscribam: quas absq; seditio-
 ne obseruabitis. Resipiscēta uestra hæc esto. A Thalmudim Baruchia: tuq;
 Sidoni ab Epicuro atq; Lucretio receditote. Lauamini: mūdi esto. Vnū
 deum omniū effectorem: cæteras potestates ministras habetote. Ad primū
 uota p̄cesq; ad inferiores hymnisunto. Qd̄ si forte petitio ad inferiores p̄ces-
 serit: nisi sub modo delegatæ a primo administratiōis: intētio nō esto. Angelia
 nobis ad deū: & inde ad nos uolitātes: reuerētia tremorq; sunt. Erga illos fūm
 notā p̄bationē: iocūda obediētia esto. Sacra quoq; obseruatiōes ex me audi-
 turi uenitis: palā dignis: clam p̄phanis sunt. Hac uero edicta sil' & interdicta:
 in albū pri⁹ Icribēda iudicauit: ut pensiculate uobiscū animō uoluntare possitis: ac-
 ceptanda ne sint: an repudianda. Nulla enim conditione alia uos in arcanam fa-
 crorum nominū Academiam: tanq; ludi magister assumere statuit: q̄ si talibus pri-
 mū legibus assentiri uultis. Etenim cum hæc quæ propositi libenter intrabitis:
 facillime uos ad ea quæ cupitis spero puētuos. Tum SIDONIVS: Intolera-
 ble bactenus nibil arbitror sanxisti: nisi forte durum isti Baruchiæ uideri uelit:
 ius ipsum de Thalmudim: quas mihi quondam legenti superbas factiones: &
 multorū suæ amentiæ cōspirationes esse persuasi non sequendas: præsertim ubi-
 cunq; ad diuinitatem attinet: cum potius sacra in exterarum gentiū torqueant
 odiū: cædem: direptionem: q̄ in orbis terrarū conuertant salutem. Puto tamen
 facile abibit: si cū suo aio recordet: homies fuisse nū similes: q̄ sua inuenta & me-
 ditata: līris ostētationis gratia mādauere: ut sunt scholasticorū quorūdā cōmen-
 tarij: quos certe qlibet impune deserit: quēadmodū & ego Lucretij: & Epicuri
 defector sio: Nec em̄ unq; in eoq; aut alteri⁹ cuiusq; uerba iuraui. Reliqua decreta

punctosa Thalmudica doctrina

suæ sunt & auitæ professionis: Quapropter me consule: nihil eorū refragabit. Ego uero ut pro meipso loquar: cur non subirem: quod pueri mibi quōdam recta philosophia sualit. Est em multis iam sœculis uniuersa Sardanapali secta non sine proprijs autoribus Leucippo: Democrito: Epicuro: Lucretio: frequēter a bonis eisdemq; clarissimis uiris explosa. Quid de cæteris tuis legibus dubitem: quas antea pluribus uarij generis hominibus: maxime autem magicis præcipientibus didicisti. Nam de lauacro cum essem in cœtu sapientissimorum Indiæ: quos Brachmanas uocant: eum morem lauandi pene in meā consuetudinem uerti: diuturnitate quotidiani usus gnauiter initiatuſ. Solebam indies cum eisdem in fonte haud absimili cuidam in Boetia qui Dirce appellat: exutis uestibus lauari: oblitio prius capite guttis electreis & odoribus ei rei aptis. Deinde postq; se p ritu satis mūdos putarant: exēdum fuit circiter meridiem/quātotius ad sacra illic in chori speciem astitimus: uestiti lino candido & mitra alba: in digitis ferentes annulos: & baculos gestantes manibus. Quæ mūdicia corporis & amictus: ut aiebant: animi quoq; puritatem adiuuare non parum credita est. Et hæc antisite Vardane: apud Indos quarto ab Hiarcha. Nam post Hiarcham Sauchnes: post hunc Sesonchoris: deinde Bocchoris: ita nominati ab ægyptiorū olim regibus. Simile quoq; cum apud Gymnosophistas discēdī gratia degerem admissi: & eo amplius quod interdiu ter: noctu bis lauari aqua frigida sanctum fuit: priusq; possem totidem momētis sacroruſ penetralia ingredi. Erat pariter linea uestis quotidie recens abluta. Nam lanam prophanū uestitum arbitrante: quippe tanq; beluinæ sordis excrementū pecori detractam. Legimus & apud Hesiodū id præceptorū genus potissimum diuinis coptari. Ait enim (ut nostis) in operum atq; diez libro: ferme sic: Nemo sub aurora loui ausit fundere uina illotis manibus sed & imortalibus ullis. Non sic exaudire uoluit spēnūtq; precatus. Et alio carmine sic: Prauus ubi fluiū manib⁹ non lotus obiuit: Huic dij succensent tristuentes inde dolores. A quo sibi diligenter cauit Telemachus. Nā palladi sup, plicaturus: in æquore manus lauit. Vides ne modo eum morem non abste iam primū excogitari: sed plurib⁹ ante sœculis cōmentatū: Quod cæcus ille uir omnia uidens: Homerus noster: haud ignorasse mibi putatur: quādo matrē Achilis: loui supplicem futurā: maris fluctus exuere facit: Quis etiā aliud istoq; maius explicasse uideatur mysteriū: tamē nibil ad hūc sermonē. At qualē tu nobis tertīa tulisti legem: clarissima uerustissimorū autorū dogmata probant. Audite quid Sophocles hoc disticho lambico: quāq; non adeo eleganter a me: tamē ut opinor minus inepte translato proferat: cum ait: In ueritate solus unus est deus: Qui cælum hoc: & terram capacem cōdidit. Quem Euripi des louem præcipit nominādum. Per cuius caput (Orpheus cecinīt) uniuersa in lucem processisse: quem ipse omniū genitorem uno uocabulo: & principiū finemq;: in eiusdē dei primo bymno collaudat. Qd' uero sequit: cæteras potestates: ministras esse cēsendas. Crediderim id te Homerī carminibus doctū: Troianæ Rhapsodias uolumine octauo: Vbi splendida & maiestate plenissima oratiōe: Iupiter in consueto deorum concionat se summū omniū dispensatōe: hos esse inferiores: nibil nisi suo nutu attemptandū: qui secus fecerint: deinceps fore in tartarum: ut appareat quātum potentior sit Iupiter & dijs & hominibus. Notum uobis Carmen extat: ut ut matultis e græco latinum efficite. Enim uero ex hac artificiose lex quarta ducitur: quasi aliquo dialecticoru more. Nam si primus est qui singula dispēsat: frustra cōfugit ad reliquos: uel prece: uel uoto. Qd' hospiti: Nausicaa quōdā Alcinoi filia plusalit. Iupiter ipse uiris dispensat cuncta superne: Siue p̄bis seu pueris: ceu cuiq; fauet rē. Ergo thetim nequaq; petijt Achilles: ut sibi cōtra regē a quo indigne uim passus ē: salutē ferret: sed extēsis manib⁹ flēs orauit hoc

DE VERBO MIRIFICO

modo: At tu si poteris nati complectere causam: Imploraq; louem conscendēs limen olympi. Hunc enim uniuersi dominū & patrem: ut in Dipbilo Menāder ait: Ad summū hoc honore dignabimur: qui solus tantorū bonorum inuētor & possessor est. Natura nāq; insitum nobis extat: cum fontis nitida uena æque cōtingi queat: ritulis abstinere. Quid ergo: Num cōtra maiorū instituta superos uitabim⁹: & unitus tantū louis auxilia petemus: Ac nō potius Theognidis monitu: Esse virum audentē duris in rebus oportet; Eripiant superos inde rogare deos? Sed fortassis ut amicorū ope: ita illorū opera utamur: ut uicinorū cōmodi tatiib; ut propinquorū: ut hominū prudentiū: quatenus nobis cōsilio atq; consolatione prodesse queant: quorum eruditio: quorū monitis: ac fidelī semper impulsū: mentē nostrā qualibet in re diuinæ uolūtati conformare proculdubio possim⁹. Peritiores nāq; sunt diuinitatis: & melius nosipso norunt: omnesq; rerum nostrarū circūstantias: Iccirco nos resq; nostras certius atq; multo aptius principis dei sententijs imutabilib⁹: quasi certis radijs aliqua terfa corpora subordinant: ut inde uel bene nobis futurū sit: uel mala declinent. Hoc est qđ beni uolētibus dijs: aut nobis auersis: uel hoc fatum effugimus: uel illud sustinemus. Vnde fama uetus etiā patrū maiorūq; memoria fuit: dijs eam maiestatem esse: quod fata mortalibus imponerēt. Indigna mulierculæ: sommo iam opprimēdæ sentētia: quæ Vlyssem undeuigesimo libro (si recte memini) h̄is uerbis alloquit: Quotis quibusq; statuerūt immortales fatum mortalibus frugiferam terram habitatibus. Sic Socrates se deo monitū prædicauit. Sic Numam Aegeria duxit. Sic nemo unq; uere Pythagoricus fuit: qui non deos senserit. Illis uero qđ boni sunt: tanq; primi boni portiones proximæ: honor reuerētiaq; debent. Bonū emī stupē natura: honor lausq; cōseq̄: ut Aristotel' moralia testant. Qm̄ maiorib⁹ defertur honor: quasi aliqua sit retributio uirtutis. Maiores autē dij sunt: & non tanq; sodales tantū nostri: ueruetiam ut rectores: quia natura sua ipsi plus uigēt ratione atq; intellectu: ob idq; intelligentiæ aliquādo nominant. Cæterū sequentes titas leges mathematicorū cōsuetudine: per antecedētia decreta probant. Ultimā quoq; Sophocles ostendit: cum in Oreste sic ait: Præstantioribus oīno est obediendū. Et in Aiace his uerbis utitur: Nam cui timor uiget & simul retierentia: Illum salutem mox babere credito. Quare mibi Capnion facillimum erit iussis tuis præstare consensum: in ea certa causa quā ante multa milia annorum hominib⁹ doctis eisdemq; bonis acceptā noui. Tum Baruchias: Nōnula inquit Sidoni maiorū ætas quoq; aberrasse deprebendi. Netu omnia superiorū temporū quæ discenda cōcedunt: sequēda etiam censeas: nisi ratio prius ea esse uera discussiōt. Nolim hoc temeritate aliqua ductus afferre: quod reniti cupiam p̄mulgatis his legibus: uel cæteris argumētationib⁹ tuis insidiose diffidam: quas pro tua præstanti cum elegantia: tum etiā uariarū rerum peritia exuberanter confers in mediū. Ego nāq; ipse illas quoq; subibo: etiam nulla ratione prompta coactus: nisi sola diuinæ reuelatiōis autoritate. Constat enim mibi tecū apud Ciceronē Cottæ pontificis assertio: quā Balbo confidenter exhibuit: in religione maiorib⁹ nostris nulla ratione redditā credi debere: quos Plato p̄tauat deorum filios: qui parentes suos optime nouerint. Ideoq; tanq; de domesticis rebus: cum quid affirmarint: summam fidem præstandam esse. Sed uulgaris populi uanitas: s̄a pe falsa quādam ueris immiscuit: quæ uix ipsi philosophi sine uitæ periculo poterāt effugere: Sicut Diagoram plura de diuinis scribentē aliter q̄ plebi uisum est: criminis accusauerūt: porrecto capitis libello: at is instantem mortem celeri fuga uitauit. Anaxagoras Athenis ultimo supplicio adiudicatus: & Socrates ueneno interfectus est. Nostrī etiam sapiētes quos oīm uide, tes: nunc prophetas appellamus: s̄a pe regum indignationē: aliquando populi:

16 pp. 175 v. 1

Dīne poliūtah sp. strā

nōnūq̄ mortē ipsam religionis atq; diuinorū gratia subierunt. Meministis Hie
 roboam contra uirum dei manū leuasse: quæ mox uertebaꝝ in aridam: Esaias
 in partes dissecus: Hieremias in ægypto lapidibus obrutus: Ezechiel iussu du-
 cis in Assyria cæsus: Daniel ad bestias damnatus: Amos fuste occisus: Michæas
 in præcipitium datus: Zacharias apud aram trucidatus est: Haud alia ex cau-
 sa omnes q̄ quod sanctius indocta plebe sentirent. Ergo perq̄ iuste addideras:
 Hominibꝫ doctis: eisdemq; bonis. Nibil autem grauius me: nibil molestiꝫ modo
 premit: nibil quo magis abborream: q̄ tantæ gloriae: tantis splendoris: tam bonæ
 famæ apud nostros: uiris litteratissimis (quos a doctrina Thalmudim nominat)
 carere nō ad tempus solum: sed & perpetuo. At cum ita uis Capnion: geratur
 mos tibi: reiçiam uel Thalmudim: scilicet in quibus a teneris mibi unguiculis
 statim atq; sapere cœpt: summa semper persistebat uoluptas: reliqua uita iocu-
 dior. Sbero item deo rem effecturū me fore haud ingratā: si quod animo meo
 gratissimū fuit: sui gratia repellam. Contigit enim nūc: qd̄ haud scio an unq̄ alias
 ut facile caream cæteris omnibus: tantū ne me tam sancta mirabilium nominū
 prætereat noticia: q̄ tu nobis polliceri uisus es: uel si recte memoria teneo: ne tua
 dicta nequiter carpere arguar. Verbum (nescio quod) te recordari aiebas: quo
 nos mortales in natura constituti: supra naturā dominaremur: & monstra: por-
 tenta: miracula: quæ diuinitatis sunt insignia pficeremus. Age Capnion ut hoc
 uerbū nō ignoremus. Multa enim uerba contribules mei ferme sub modio re-
 condunt: & in arcanis habent quæ ab illis mirifica esse censem: & quæ ipse mul-
 tum quoq; relegi: sed effectus eorū nunq̄ sensi. Idq; fortasse quod uel modū nō
 seruauit: uel ficta pro ueris credidi. Subito tetigisti acu: SIDONIVS inquit.
 Nam bic latet anguis in herba: hoc est qd̄ ad rem facit non nibil quidem. Fuit
 enim mibi aliquādo par studiū in quibusdam nugatoribus de arte magica scri-
 bentibus: haud dignis quibus ad calamū charta suppetat. Cogitau libroḡ itidī
 ce motus: mira quædam artifacia me istic repertū ire: quasi operationes Zoro-
 astri: Oromasis: Zamolxis: Epimenidis: Orphei: Pythagoræ: Heslanis: Empe-
 dochlis: seu etiā iuniorū thessalicas factiones: Carinondæ: Damigerontis: Apol-
 lonij: Ioannis Dardani. Sed audite dum lego quid fit. Edepol aliud nibil q̄ Horo-
 tianū illud: Parturiūt montes nasceretur ridiculus mus. Suspendūt furciferi præ
 foribus uoluminū splendidos titulos: & modo hunc esse librum Enoch: quem
 diuinorem ante cæteros omnes fuisse uetus asseruit: modo illū Salomonis
 mentiuntur: facile in doctis auribus irrepentes: bac insigni conjectura: quam ex
 libris Iosephi augurari liceat. Ait enim ille antiquitatū octauo: Salomonē cōtra
 dæmones artem ad utilitatem hominū & eorū curas inuocisse: incantamenta
 contra ægritudines instituisse. Modū etiam coniurationū. Ad hoc addit exp-
 rimentū quod ipse uiderit. De sacrīs nibilominis Hebræoꝫ historijs: promptū
 illud est: Salomonem sua ætate disputare solitum de arboribus & herbis: a ce-
 dro lybani usq; ad byssopū. Item de iumentis: uolucribus: reptilibus & piscibus:
 quæ omnia naturalem saltem magicanam præ se ferre possent. Sed intropicienti
 acrius: aperte se prodit horum circulatorū fallax præstygiū: & nostro æuo iam
 pridem conficta se profitent ipsa uolumina: Si quis & uerborū constitudine:
 & sententiarū uim: & characteris genus ipsum consyderauerit. Nam nibil ob/
 stabit quin cernere detur plane: non diu ex geniis cōspirationis uolutabro cun/
 ctos eiusmodi libros nostro æuo scaturisse. Deinde si quæ ipsi suis uolumini-
 bus: ex priscorū actionibus indiderunt: ad artem cōmode se habentibus: tamē
 qua sunt ruditatem litterarū: nibil infractū obseruare queunt: non uerba ipsa: nec
 numeros/ neq; figuræ. Ignorant etenim qd̄ ægypti dupli ci charactere utun:
 uno in prophanis: altero in sacrīs. Qd̄ deniq; Chaldaeorū lingua & Hebræorū:

Horatii ritat

DE VERBO MIRIFICO

quā operi magico necessariā attestant̄: simili characteris imagine scribimus. Nihil igitur horū & Roberthus & Bacon & Abanus & Picatrix & conciliū magistrorum: uel maxime ob linguarū ignorantia ad amissim ut oportet tenere atq̄ docere: Min⁹ etiā librario & manus; ab exemplis dupla scribentiū: nō aberrare: minus discipuli discere: minus operari potuerunt operari. Redeo igitur ad id: ut cū Baruchia sentiā: tametsi abunde multa legerim secretorū eiuscmodi: tñ effectus eorum ne perceperim usq̄ fortasse qđ magister idoneus etiam aberat: cuius opera & ingenio illa pendebat. Rursus igitur ne te pīgeat recitare.

Et CAPNION. Iam uespera est inquit: & id temporis imminet quo præ nos te confici nequeat/ tantū tamq̄ diuinū negociū: ac plane sacerdotiū: & sapiētibus philosophis ipsaq̄ luce dignissimū. Nec enim Brachmanas imitabimur noctu potius cōtemplantes: quibus ater cultissimus est color: propter creberrimū solis ardorem: fere omnia sua denigrantis. Locus item iste tam arcanis ceremoniis incōgruens: tam caelesti dono impar: tam sacris ritib⁹ nimiū superq̄ ppbanus: atq̄ ideo mutandus esse uidet: Inq̄ facellū (si uestra quoq̄ est sentētia) secedendū nobis tam excellentissima sacramēta p̄suadeant. Igitur rem omnē in crastinū differre: multo satius iudicat̄: quādo in ædem meā suburbanā ac pene luco insitam: cōueniendi facultas est. Interēa uos hoc noctis mementote: quid inter dissērēdū decreuim⁹ omniū maxime sentiri: & cōstantissime credi: & apertissime prædicari/ laudariq̄ debere. Sola enim recta fides: est ianua miraculorū: quā si negligas: penetrare nequeas: & arcearis iuste ab adytis & ab oraculorū cōcionibus. Tum SIDONIVS: per placet inquit statutū & tempus & locus. Tu uero caue de nostra fide nil dubites. Credo: tua probitate simul atq̄ doctrina singulari ductus: quicquid iussēris. Et ego inquit BARUCHIAS haud aliter atq̄ tua sententia est/ credam. Quod nisi facerem: citar et Sidonius mibi Lini antiquissimi carmina: quib⁹ præcipit: qđ credenda sint omnia. Nihil enim est incredibile: facilia deo omnia sūt: nihil est impossibile: Verbū e uerbo Lini uersus (ut nostis) hæc insinuant. Sed & Pallas apud Homerū: cuius bac occasione reminiscor: introducit̄ Achillem tali sermone consolans. Veni ego quietam factura tuam iracundiā si credideris. Libentius ipse mea quædam adduxero: Danielis uidelicet historiam: quis non Hebraice sed Chaldaice scriptam. Hoc enim solo qđ diuinitati sanctus ille uir credidit: Leonū pericula illæsus euasit. Sic nāq̄ ueritas sermonis habet. Et omnis læsio non est inuenta in eo: quia credidit deo suo. Igitur credam ego quoq̄ cum Sidonio pariter/ quicquid iussēris. Tum CAPNION mox tabulas quasdā producens exhibuit: & res inquit agitur bene. Vos istas fertē domū quisq̄ suas: In quibus catalogi more breuiter uniuersa sint descripta ueræ fidei: quæ uobis credenda prius decerno: quatenus haud frustra institutū cōuentum coeamus. Valete. Tuq̄ Capnion uale fœliciter: uterq̄ discedendo respondere.

FINIT IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LIBER PRIMVS:
QVI PRAESCRIBITVR CAPNION: VEL DE VERBO MIRIFICO.

EIVSDEM IOANNIS REVCHLIN IN LIBRVM
SECUNDVM CAPNION VEL DE VERBO MIRI-
FICO PRAEFATIO.

Riori die fœliciter consumpto Sacer Antistes Dalburgi:oro te patienter
p audias; quonam modo experrecti post somnū tres philosophi ante lucē
conueniūt: & totum diem de uerbo mirifico differentes consumūt. Cui
diei potior Baruchias præst: sicut hesternæ Sidonius. Hodie nāq̄ multoplura
de Chaldæorū & Hebræorum libris sumpta cognosces: ad quorum captanda
principia sic:

JOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS CAPNION VEL
DE VERBO MIRIFICO LIBER SECUNDVS.

IDONIVS COEPIT. Assumus Capnion: & antelucanū ipsum
f quasi præuertimus importani. Sic enim Baruchiam hunc quoq;
non incidentē sed properantē uideo: ne quid tuorū negligat.
Vis: Calcaria impressero: quis currenti. Heus tu Baruchia in sa-
cellū: at ille uix anbelo spiritu: Adsu ingt & tecū Sidoni: q̄q pau-
lo serius tamē præ mature ut arbitror: Cū ne humentē aurora polo dīmouerit
umbrā. Certe dignus hic locus philosopho: illumq; demiror Capnion: qui præ-
ter morem tuæ gentis: uel nūc potius nostræ/ quoniā tuos fore nos feceris: nō
idola quæ latine signa dicitis: necq; ulla continet imagines: nisi quid in penetra-
libus ac in bisipsis adytis lateat. Et ecce crux ipsa est. Tū Sidonius: Mitte Ba-
ruchia nūc: an nescis qd in tabulis: Cae molestiā nobis parias qui lōgioris mo-
ræ autor sis. Sed age Capnion: doce nos de uerbo mirifico: uel si illud fuerit ali-
quod nomē etiam pluratiū. Nibil enim ea in re tanq; grāmatici urgēmus: mo-
do id fuerit quo nos in natura constituti supra naturam: ut aiebas: operari mira-
cula poterimus: siue hoc fiat præuidendo/ ut sunt uaticinia: seu res ipsas efficiē-
do: quarū naturalis causa uulgo ignoratur: ob idq; peritissimis etiā uiris admirā-
das. Sunt nāq; res quædā sic natura cōcretæ: quas admiramur uel raro uel nusq;
cōspectas: ut Hermaphroditī olim Androgyni: ut phœnix de qua cantat: Con-
uenit ægyptus tanti ad miracula uisus: Et rara uolucrē turba salutat ouans. Eam
se dicit Herodot: quis multū tēporis expectatā: tamē nusq; uidisse nisi in pictu-
ra. Ut itē unius partus quīq; pueri: cæteraq; mōstrofa. Et si qua ipsi naturæ ad-
miniculo fabricam⁹ pdigia: ut est apud Democritū de Chamæleontis iecore in
summis tegulis exusto: qd bimbres & tonitrua cōcitat: ut etiā Arbitræ Taratini
colūba lignea quā uolitare parauerat: quale nos ipsi & uidimus & fabrefacere
nouim⁹. Hæc & his similia: uel natura sentiētibus nobis: uel nos adminiculo na-
turæ pcreamus: quæ ratio physica illitteratis crebro & mœchanicis hominib⁹
ac minutis cōsciētis facilime probat: Nihil horū exte cōtendo discere. Ita enī
uulgata sunt: ut in triujs & compitis atq; adeo in quotidianis sophistaq; auditio-
rijs legant. Neq; mirifica quoq; machinamēta ea quæ astrologi pmittūt: uel in
cōponēdis imaginib⁹: uel sculpēdis annulis: ul' prædicēdis euēntis: uel fortuna
infortunioq; dispēsandis: & oīno incōprehēibili cælorū potestati naturis inferi-
orū singillatim applicādis: quæ qm̄ tā fallacia & tā diuersa inter se usu ueniūt: ut
& ipsi autores eius scholæ inuicē aduersent: & tantæ tāq; inexuperabilis diligē-
tiæ infinitiq; laboris existat: ut sub arte nō mēdace cadere nequeāt: malim p qe-
tē uera dicere: q̄ cū sūmis laborib⁹ quosq; fallere: deridendā conditionē pfessus
quæ dedita opa mētiri doceat. Lucidissimū enī ueritatis argumentū est cōsonā-

c 2

nō mābrā

Capit. 17. 1505

DE VERBO MIRIFICO

Astronomia Landat qd
motib; corpū supiorū est

tia: Cōtra uero mēdaciō discordia. Sed quid in ea arte quā appellāt / cōstans / fir-
mū atq; sincerū inuenies? Nō de astrorū mēsura loquor: q̄ nil certius esse & ma-
thematici & peritia ipsa indicat / sed de cōcepto ex eis iudicio: cuius uniuersa fal-
lax est semita & stulta opinio: pr̄sertim in ijs quae corporū qualitates & elemē-
tares dispositiōes & anni momēta & temporū signa excedūt / ut tuus Baruchia
Moyses innuit. Videlicet q̄ sint inter se uarij. Nā Abumasār quē illi p̄asidē ei⁹ fa-
cultatis & magistrū adorāt: ubi de iudicijs agit: quos dā inquit astrologos puta-
re planetas de rebus tantū uniuersalib; significare / sicut de elemētis resūc̄ natu-
raliū specieb; At uero de singulis & singulorū partib; atq; actib; scilicet moueri
quiescere / siūlaq; nihil penit⁹ demōstrare. Alios autē arbitrari stellas ostēdere tan-
tū quae necessaria sunt: uidelicet ignē quidē calidū esse: aquā uero frigidā: non
tamē quae sint cōtingētia: ut qđ homo loquīt̄ aut tacet. Alios deniq; opinari pla-
netas portēdere tantū mutatiōes temporū / & quaten⁹p eas coporibus accidat.
Posteriorē uero astrologos sequi ueteres: nec ulla ueterē dicta iudicādi quidē
intētōni cōducere: quoniā dicāt impossibile fore sapiētib; etiā astronomis qc̄q
de iudiciorū sc̄iētia inuenire: Nihilomin⁹ audent introducere disciplinā q̄ se no-
bis p̄suadere nitan̄ / minutissima etiā pūcta hūani cogitatus scire / & uniuersam
in rebus naturā puertere atq; reuertere posse. Quos nihil terret Ptolomæi ad-
monitio: qui afferit talē pr̄dictionē maiori ex parte nos fallere. Nihil principi-
orū suorū lubrica ratio auertit inani figmēto simillima: quā aliter antiqui: aliter
Ptolomæus: aliter Haimon: aliter Hermes accipiūt. Nihil infinita secūdaq; causa-
rū cōuentio / quae uni rei acidūt. Nihil tanta de nobis astrorū distātia & innume-
rabilia media. Nihil eorū tā icerta cōgeries: tā incōprehēsibilis syderū multitu-
do: usq; adeo ut & sint quae nōdū uiderint: & oriant primū quae se nūsq; aspexis-
se fatent: quorū uirtutē necesse fuerit in orituris atq; regēdīs substantijs pariter
admitti: cū tantula stella q̄tā alij Canē: alij Syriū uocāt: dñatorib; planetis sex/
tili mense tantū ardoris addat uix dū uisa. Neq; multū te flagito ut nobis edisse/
ras gbusnā modis p̄ factionē magicā cōtingat miracula fieri. Ego enim baud pa-
rū teporis in eo pr̄stygio cōtrui: qđq uane: tamē eius nōdū me p̄cenitet: q̄ sum/
mis ratiōibus cæteros mortales hoc facilē a tanta p̄nicie possūm auertere. Nam
cū totā ætātē in tam sacrilego negocio cōlumpseris: Inde nihil qđ sit sed qđ for-
te uideat: egre tandem extorseris: cū expectatōe summi periculi uitæ atq; necis.
Ita ip̄e Robertbū Anglicū apud Heluetios misere mortuū: Et alterū quedā cū⁹
nomē taceo / miseri⁹ captū famaq; mulctatū noui. Plures etiā florētissimos in ea
arte q̄ miserrime hoc mūdo defunctos fuisse / testatib; fidelissimis hominib; au-
diui. Solēt eiuscēm̄di quidē honore tenebrarū potestates suā clientelā affice-
re. At si qui sunt q̄ nō ligaturis aut adiuratiōibus maloꝝ: sed quieto bonoꝝ dæ-
monū auxilio magicā se putāt exercere: qđ forsitan ita eis uisū est: tamē sic ha-
bent intoluta omnia: ut prius uniuersa quoq; astrologorū quae supra paucis re-
futauim⁹ / una cū pr̄scriptis sacrorū suorū ritib; ad unguē obseruare cōmīscē-
re & oporteat. Ingenio quidē hūano itolerabile nimia / ne dicā impossibile. Vix
enim tota homis ætas ad ei⁹ facultatis libros tantū legēdos suppetit / quorū Mer-
curi⁹ solū uniuersalia sacroꝝ cōplexus / triginta sex milia quingētos & uigintiqui-
q; scripsisse pbibeſ. Quid putatis de reliquis: lā deniq; p̄mitto qđ tandem longis
uigilijs: multo conatu: diligēti obseruātia / arcanæ fueris magicæ admirāda secre-
ta cū astrologorū adiuuētiōib; abūde adeptus: qbus obaudiāt manes: turbē-
sydera: cogant numina: seruiāt elemēta: uelisq; cū inexpugnabili ei⁹ disciplinæ
potestate & cæca numinū coactorū uiolētia: uel si malueris opportuna cādido/
rū deorū caterua expertē ois ruditatis operationē cōficere: tñ attonit⁹ tūc qui-
dē & stupefact⁹ tanta dæmonū turba q̄ numen id quo tu in sacris p̄pitio ad ob-

Mala mortis
quodam Notit
mīrū h̄rū

iectā actionē uoles uti/tanq̄ praecursorēs & pompæ quædā præcedūt/abborre-
bis opusq; infectū relinques: detrimēto tibi & cæteris ludibrio futurus. Est nāq;
Iamblichus Porphyrioq; autorib⁹/notū quidē nemini quāta uiriū mltitudo susci-
tarī solet quādo descendūt dij atq; mouent: nisi sacerdotib⁹ illis qui labore ipso
tam experti sunt. Enīmuero qui nō unūquēq; proprio quodā honore psequit:
nec distribuit omnib⁹ qđ cuiq; cōgruit moreq; gerit & gratijs & oblationib⁹ & do-
nis eorū cōditioni simillimis: ipsam numinū præsentia & optatos effect⁹ nō asse-
quit: quēadmodum in harmonia si una chorda frangat:tota subito dissonat. H̄i
sunt loci:hæc firmamēta disciplinæ ac ipsæ methodi artis. Ergo graui nos mole-
stia Capnion & importabili onere leuasti pollicitatē tua:qui nostrū studiū a tot
astris:tot dæmonib⁹:tot præceptis:tot ritib⁹ & uanis obseruatiōib⁹ liberare ue-
nisti. Nā ut cælites omittā/quot & quāti sint q sūt innumerū fm infinitos mētis pri-
mæ cogitat⁹ siue ideas:quorū ferūt antiquū illū Orpheus introduxisse: nomina-
tim trecētos & quinquaginta deos: Solū terrena nobisq; pxima cōsyderabim⁹
numina:ex quib⁹ ipse paris uetus tatis nobilissim⁹ scriptor Hesiodus terdecē mi-
lia in operū dierūq; libro numerauit. Horū singulis parētare supra hominē est:
& uires nostras superat. Sed iam sol oritur /incipe omniū ornatisſime Capnion.

Tū ille. Si me inquit natura paulo in dicēdo uberiorē ac nō tā morosū edidis-
set: profecto quātū ego meū reputo/habēda tibi gratia foret nō mediocris Si-
doni: q tantā miraculorū syluā ostenderis: unde nobis cedula ligna cumulatissi-
me suppeterēt: ad tā diuini opis structurā ample magnificeq; illustrandā. Idq; si
unus ex Chrysippi schola essem: ualde gauderē:bas tuas ornatissimi eloquij di-
uitias a te nobis p̄positas ex qbus copiosior mea fieri posset oratio. Sed nec ad
id elegantia & uel nat⁹ uel in stitut⁹ sum: nec res qua de agit⁹ poscit: Quinimo re-
spuit: qđ diuinū atq; sacratū est: sermonis ubertatem & faleratis uerbis fucatas
sentētias: præsertim in doctrina soli deo dicata/ubi ois est labes uitāda. Sed in sa-
cris admonemur: qđ in multiloquio nō deerit peccatū: haud absimile politio-
res quoq; litteræ iubent dicēte Flacco: Quicqd præcipies esto breuis. Qđ & cō-
sulto & necessario factur⁹ sum/ut q̄ breui omnia pagā. Evidē si nō mibi summa
uobiscū haberī cōpisset familiaritas: more Pythagorico & pri⁹ unūquēq; uestrū
penit⁹ spectarē:& cuiuscq; naturā/uictū/studitū/affectionē/ætatē præsenit̄: Lin-
guæ uero & aurī patiētā & silentiū requirerē. Nō enim omnib⁹: ut Naçianus
aut̄ neq; semp neq; oia de deo philosophari cōcedit: sed est quib⁹ & quādo
& quātū. Vos autē ei negocio præparatos & æquos efficiūt collegas hesternæ
tabulæ quas domi cōtinetis. Nec a uobis ultra quid exigo: nisi quod Terētian⁹
Simo quæsiuit in Sosia/fidē & taciturnitatē. Annos enim plurimos supra uigin-
tiquinq; nacti estis: citra quē terminū nulli hebræorū/qđ hic Baruchias uerū fo-
tebitur/scripturas diuinoꝝ secretorꝝ cōtingere phas est: eritq; inter nos cōsue-
tudo eadē nō illaudata. Deinde nō est ppbanæ multitudini/led solis sacerdoti-
bus hæc nrā sacratissima functio prodēda: qđ de sūmis sacris & Plato Dionysius
Syracusan⁹:& Dionysius Areopagita Theophilus accurate ac diligēter admo-
nuere. Sacerdotes uero sine controuersia nos sumus. Etsi mille nobis Antistitū
man⁹ impositæ sūt: dū modo cū religiōis cultu diuinā sapientiā teneam⁹. Est enī
uera Lactantij Firmiani sentētia in ihs uoluminib⁹ quæ ad Cōstantinū impatorē
scripsit: qđ ijdē sūt doctores ueræ sapiētiae qui & dei sacerdotes. Igī ne ppbanī
estimemur: & ueræ philosophiæ tractatio & unius dei reuerētia prohibet. Sola
uero būilitas tātē rei aptos auditores:& spes attētos: & fides dociles nos facit.
Omniū aut̄ præstatisimū est feruēs amor: qui nos in opatiōe cōseruat:& effect⁹
ad uota largit⁹. Cū igī miraculorū ois ars si qua uere nominari queat: ut hic no-
ster Sidonius docte gnauiterq; recēsuit: In tris partes diuisa/quarū unaquaꝝ p

Dehorta ab apostolice

m arte postulat orationis

H̄in lutus H̄c dñ

DE VERBO MIRIFICO

se specialis & propria facultas sit: uidelicet in Physicā/Astrologiā/Magicā: quæ tam Goetiā in se q̄ theurgian cōtinet: cōiungātur c̄q̄ om̄s ita in uicē sint c̄q̄ cognatae: ut qui astrologiā sine physica polliceat/nihil agat: & qui magicā sine astrologiā & physica p̄fiteri audeat: a uera ratiōe multū aberret. Vosip̄ si uero eas ōes abiicitis propter uanos exitus & post imensa laboriosaq̄ studia frustatos euentus: postulatisq̄ a me denuo ut quartā uobiscum uitam ingrediart: quæ soliloquia possumus appellare: ubi quodcūq̄ p̄positū ad cōmoda petentiū uota succedit.

Dīmine artus sp̄p̄ c̄nclat⁹

Faciā quoad licet: & quātū in me sitū erit: qd̄ diligētissime poscitis nihil negabo. Sed hoc imprimis scitote: qd̄ etiam a Pythagoricis Platoneq̄ ipso iādiu sanctitū fuit: diuinarū rerum perceptionē a nobis inueniri qualibet arte nō posse: Verū tamē desup reuelari: quod & Plotinus dedit & Proculus acceptū cōfirmauit: & nō solū uestri sed etiā nostri theologi attestant̄. Decebit nos prius quidē purgatos offerre cōmendareq̄ deificæ luci: & tūc illā supercælestis aquæ pluviā in capitā nostra descendente p̄aeclusis sensibüs: mente quieta expectare laudantes interdū & adorātes id pelaḡ bonitatis: ex quo nō tantū mirifici nomīnis & saecrōrū uerborū: uerū etiam omniū mirabilii ad nos usq̄ deriuant̄ fluēta & diuinissimi emanant̄ rivi. Princípio igit̄ bumi p̄cidentib⁹ nobis/bic hymnus Iōnico modulamine: & accentu sacris animi concitandi causa debito proferendus est.

Nō v̄sue qd̄a pulcherr̄ios
dīa nōa qd̄a cōpl̄th̄r̄os

Rei ois generatorq̄ opifexq̄. Superū rex: geniū lux: hominū spes. Temor umbris tenebrosi p̄legetontis. Amor incredibilis cælicolarū. Pavor inuincibilis tartareor̄. Celebris religiō terrigenaꝝ. Adonai Adonenu Elohim. Basilaeus pantocrator protogenethbos. Deus unus: deus idem: deus alme. Venies desup illabere nobis. Hoc hymno de more dicto/rursus Capnion cōcepit. Omne homis miraculū cui⁹ uera & nō imaginaria dep̄bendit substantia: tū grande: tum mediocre: tū minimū si ordo sacrorū p̄scriptus obseruetur/referēdū est semp in deū glorioſum / cui⁹ nomē sit benedictū in sempiterna sæcula. Is enim solus est qui uel seipso uel delegato nō sine seipso uel p̄ substitutū ex seipso talia facit qualia demirant̄ quorū causam ad æquatam scire non possumus uel qd̄ fiant uel qd̄ hoc modo fiant. Præceptū iſlud ex sacrorū armario depromptū extat. Sic enim diuinus hymnus cōtinet: Benedictus dñs deus Iſrael: qui facit mirabilia sol⁹. Si solus/ergo nō homies: solus ergo nō dæmones: solus ergo non angeli. Igiē solus deus seipso aut p̄ creatures. Nā explorati iuris est/quod quisq; per se id per aliū suo nomine facere potest. Et Aristophanes statim inquit: regit iupiter per aliquē deorū: nō qd̄ d̄ci summi loco regant dīj gregales. Esset enim sic absens deus cui⁹ locū illi cōplerent. Id nobis dicere nō permittet philosophis. O pilio ille Virgilian⁹ qui cecinit inter pecora: Iouis oia plesia: quinpotius qd̄ in nomine dei regant angelis/gubernēt officia & munus exequant̄ sibi delegatū: qbus iussa capessere phas est: in quib⁹ de⁹ habitat: & i quib⁹ uebitur: & sup̄ quib⁹ ambulat. Haud secus atq; nosip̄ si mortales/ut inquit meus Paulus: cooperatores sumus dei: cui⁹: Arato teste in phænomenis: & genus suum pariter cū angelis in quib⁹ & p̄ quos agit quod uult. Non igit̄ nos sumus q̄ miracula facim⁹: sed deus optim⁹ maxim⁹: cui cōfitemini qui facit mirabilia magna solus: quoniā in æternū misericordia eius. Habetis istic quis sit oparius: qm̄ deus deor̄. Habetis quæ sit operationis causa: quoniā in æternū misericordia ei⁹ & pietas & bñficētia & gratia: nō ius: nō rigor: nō debitū: non ulla deniq̄ obligatio. Habetis quis mirabilii operationū finis: quoniā confessio & magnificētia & gloria & honor & cultus quo dignus est deus deorū & dñs dominorū: cui cōfitemini quoniā bonus. Quare pudeat aliquos & quidē ut ipsi se putant optime de philosophia meritos: qui cū alia multa nō mediocriter insaniæ atq; demētiae semitam gradientia profiten̄: tum hoc uel maxime moliūtur ut nobis persua-

Dīg folg fr̄t mālia

deant artem esse certam ad cuius regulam necessitate quadam deorum uoluntates uel angustijs uerborū uel characterum uinculis astringant: cum iniussi nibil agant: & qui iusserit nō regis sed regere consuevit: quippe q̄ summus est: ic̄ circo figmentis inferioribus nequaq̄ subiectus. Porro præstygorū esse doctrina potest: miraculorum uero nulla: nisi feruens cum diuinitate unio: Quia non ipsi nos per deū: sed deus per nos suorum amicorū uotis gratificando aliquid efficiat quod cæteri admirantur. Non igitur impune Moyses in deserto Zin & frater eius Germanus populo suasere de petra durissima se posse aquam producere: Neq̄ id uero auctori attribuere: sed eatenus sibi ipsiis præsumperunt: quatenus claritudo nominis ipsorum in plebe cresceret: Nimirum quidem stulte: ut dum cauebant ne propria erga subditos minueret grauitas: paterentur quod dei læderetur maiestas: Quare ad terram lacte melleq̄ manantem uetiti sunt accedere: ut discant iuniores: miraculorū operationem in unum summū maximū deum referri debere qui facit mirabilia magna solus. Non nobis profecto non nobis: sed dei nomini danda est hæc gloria. Ergo neq̄ nos Sidonius inquit miracula facimus: neq̄ artificiū ullum esse poterit quo ea facere discam⁹: Quare frustra de nomine mirifico dicturum te nobis: uix tandem expectauim⁹. Frustra mihi hanc noctem pene insomnem deduxit sciendi cupiditas eius rei cuius ut tu prædictas nulla sit ars: cuius ne ipsi quoq̄ si aliqua esset capaces simus. At ædepol uel hoc mihi Capnion mirum mirabilissimum uidebitur: quod quæ antea tam egregie affirmasti: nūc neges. Dixisti si recte memini: quod mirabilium operum ipsimet effectores sim⁹: lá aliud narras qđ neq̄ dīj neq̄ nos meti ipsi: solus autem deus. Quæ est tanta inconstantia: modo ais: modo negas: quāq̄ contra te rebus maiorum nostrorū ætate gestis q̄ acerrime bellari possumus & in pugna uince, re. Nam ut poetica mittam⁹: de muliercula Quæ se carminibus promittit solue, rementes Sistere aquas fluuijs & uertere sydera retro: Vel inter mille Lucant magica Quod carmine thessalidum dura in præcordia fluxit Nō fatis adduct⁹ amor: Vel de Pirithoo qui prim⁹ dicit̄ a caelo lunam detraxisse: Vel Homerica de Circes omnipotentia: Vel Maronica de Protei uersutia. Malo historijs tecū decertare: quæ quāq̄ sunt admodum innumerabiles: tamē ut aliquas cōmemorremus: negare non audes: Tarquynium priscum pro Actij Nauij auguris sententia: ut est apud Liuium: nouacula cotem dissecuisse. Pythagoram uno morte & in Thurijs & in Metapontijs fuisse. Apolloniū e Smirna subito in Ephe sum uerbo dicto translatum esse: qui & Romæ dicit̄ uerbis occulte prōnuntiat⁹: puellam nuptiarum die moribundam resuscitasse: cuius ille nobilis scriptor testis est Philostratus. Hoc exemplo & ea spe de te confisi sumus pari doctrina institui: ut omissis sollicitudinibus magorum: obseruationibus astrologorū: perscrutationibus physicorum: solo possemus ore nostro subitas res admiratione acrumore dignas efficere: quæ in nobis ueram esse philosophiam probarent. Nā quid iuuat mirabilia multa quotidie discere: nulla unq̄ facere. De nobis opinio in plebe est magna philosophia ac omnium rerum scientia. Sic enim illam describūt: esse scilicet diuinarū humanarūq̄ rerum noticiam. Sed oro uos amici optimi: quā præstabim⁹ satisfactionem populo insignem atq̄ illustrem studiorum nostrorū: dum eiusmodi opera desunt: Parum est nos litteras nosse: quas & quiq̄ abiectiores didicerūt. Nihil extollit disertos esse: quod natura mulierculis cōcessit. Nihil etiam qđ tot & tam perplexas scholasticorū quæstiones uel intricare uel extricare profitemur: Quapropter nos ipsos pot⁹ stultos & infanos q̄ sapientes uulgo arbitrant̄: adeo certe ut in uituperium quasi nomē philosophiæ nostro æuo deuenerit. Vitare etiam religiose gentilicia sacra inuitat⁹:

c 4

p̄magin magi farē p̄ offert
 nō dānt miranda lora

Sūt rūm q̄re myſt̄
 aaron nō m̄fuerit uirū
 lark m̄lleḡ m̄māt̄

Nō miranda q̄d p̄magia

DE VERBO MIRIFICO

Mirabilis quoddam nō

& mores cogunt: quare ualde minutū erit quo nos ab indocta plebe distamus: nisi admirandā professionē nostrā mirifica pariter opera consequant̄. Eo cōmo^{tus} gymnosopbistarū ille princeps Thespion / philosopho Tyanneo qui fama ægyptiacæ scholæ illectus ad explorandā illorū disciplinā de longinquo adueniat: inter sapientiæ discipulos cum quibus in horto disputandi gratia cōsedidit: ulmum quæ tertia ordine ab illis fuit arbor: ostendit: & O lignū inquit alloquere sapientē Apolloniū ut agnoscat nō esse impossibile a nobis quoq; possideri sapientiā. Itaq; scđm mandata locutū est ei lignū articulata & fœminea uoce. Nō putabant se probari philosophos nisi prodigium ostentarent qđ omnē humani iudicij sensū excederet. Quia uero tu id soli deo tribuis: bominib⁹ negas: haud scio quonam modo tuos extenuare studies: qui sunt tamen in miraculis agendis amplissima laude cantati. Taceo apostolos quorū immēsa fuisse dicit in rebus orbisterrarū uniuersis potentia. Quid uero Philippi eius qui Candaces qđ a esto rem erudituit filia una de quatuor Hermione: quæ Traiano intuente uirgis multum cæsa: nihil lædi poterat: quo imperatore mortuo iterū Hadriani iussu fustigata hymnos cecinit. Deinde lebeti plurimo igne succenso / plumbo & feruēti sulphure imposita: suspiciens cælum: descriptoq; signaculo fecit / dicto citius / & ignē extingui & plumbū eluctari: Atq; præsentibus cūctis O rex inqt: testor deū cæli nō me plus caloris sentire qđ tu ipse sentis. Nam uisa est omnib⁹ in rore pene ac iþis floribus uersari. Rursus autem incenso lebete / nihil secus atq; antea illæsa permāsit. Possem annales & res gestas multorū citare: ac de quodā in Atroa longiorem historiā texere Petro nomine. Sed tēperare mibi statui: ne uos doctissimos homines docere videar: ut aiūt sus Mineruā: tamē de hoc homie uel illud recordabor: qđ Halyn fluuiū siccis pedibus transiisse scribit̄. Tum si Capnionem intelligas Sidoni: Baruchias inquit ut maxime debes animo attento & diligenti: profecto multa nobis ad rem frustra sermocinatus es nisi fallor. Nam is utricq; nostrum recta pposuit: quis ea tu sinistre acceperis. Recordare quidnam hesterno die post summæ diuinitatis cū humana imbecillitate inestimabilē cōiunctionē: societatē: unionem / mox intulit: posse nos in argumentū eiuscmodi diuinæ cōuersationis uno uerbo miranda prodīgia facere. Id ego sic iudicauero ut solent operationes rebus ijs uulgo impingere: a quib⁹ illas emanare quotidie rudi oculorū cōspectu cernimus. Quale in odis Horatianis hoc extat: Trabūtq; siccas machinæ carinas. Nam si uim sermonis penetres & non potius dicēdi cōfuetudinē animaduertas: nullam inuenieris machinā quæ naues trahat: sed nos ipsi ingeniose quædā nobis machinamēta struimus p quæ tantā molē in fretum leuiter dīducimus. Quo fit ut rectius nos machinis traham⁹ carinā: Sed magis ad oīm loquēdi morē quadrat: ut cū poeta dicam⁹: Trabūt siccas machinæ carinas. Sic & cogemur Homerū uitij æqualis insimulare de Phereclo talia scribētem: & quod fuerit omniū faberrimus artifex: & quod Alexādro naues omniū malorū autores fecerit: quæ & uniuersis Troianis pernicies fuerūt: & ipsi quoq; Paridi. Quid accusabim⁹ natus Pherecli: quæ nocere nequierāt absq; rectore et Alexander itaq; damnū dedit: non naues. Hic tu reprobende Sidoni prudenterissimū & maximū poetarū/qđ naues dixerit Pbyrgijs nocumētu fuisse: in quibus Helena Troiam deductā sit: ac non potius Priamī filiū: qđ adulter raptū fecerit: aut Ilium ipsum qđ Helenam receptatterit. Sed usus ut in multis alijs: sic in hac causa præualere debet etiā inter nos qđ de diuinis tamē hūano sermone loquētes: ut dicam⁹ spū dei plenos homies miracula facere: cū tamē ea præcipue deus ipse p hominē faciat. Ego uero te crediderim nō tā fatuo gustu: quin hæc me longe melius præsiperis: Et tamē de tarditate Capnionis uoluisse cōquerit: qui nos tanta cupiditate mirifici nominis suspēlos habet: uel ut audiores morā,

do nos cōficiat: qđ quātū me attinet fieri nō potest. Nā nibil est uspiā qđ pl⁹ ex-
peto: uel ut ea mora collū se putet ex capistro erupturū & sic pmissis erepere.
Qđ hoc minus cū arbitror tēptare: quia tanti pbitatē facit ut incredibili uerēcū
dia erubescendū sibi ducat si fidē fluxā gerat. Sed sunt gen⁹ hominū q talentū
liben⁹ suffodiūt & sciētias occultat: & malūt inertiores uideri ne doceat: q̄ docē,
do æmulos parere. Nescio si dissimulet ex eoꝝ numero esse. Equidē in cōmuni,
one līraꝝ optarē singulos mei sīles & tā pfusos esse in edēdis ijs quæ animo ge-
rim⁹ & quæ nobis eruditioē accumulam⁹. Nā si q̄ me fortasse amore mei dece-
ptus puto scire cōfestim quārō auditorē: quē ut ex me discat & oro & aliquādo
uix tandem exoto: ita plurimū delector cōmunicatiōe ac liberalitate studioꝝ. Ex
periamur itaq; in Baruchia Sidoni respondit Capnion: uerū ne dicat an fingere
secū hūc sermonē cōstituerit: quo me facil⁹ in angiportū cogat. Dic age de uer-
bis quæ tui cōtribules in arcanis habent: & ferme sub modio ut aiebas recōdūt.
Ea enim te multū relegisse ostētabas. Iā ego serio studiosis uobis assentior He-
braeos nō nibil facultati nostræ cōtulisse: quos & imitamus ſepe rectius q̄ cāte-
ras gentes: quorū quidē religionē cōstat patrū memoria plurimā diuinitatē ha-
buſſe deūq; rite coluisse. Et faciā nō coactus Baruchias inquit: ne uel fugiēdo
quærere gloriā: q a tātis uiris rogari patiar: uel aliud dicere & aliud facere uide-
ar. Pauca enim sunt quæ de sacris nominib⁹ ab Hebraorū ſchola institut⁹ sum:
& iccirco paucis expediā. Sed obſtruīte pefulū: ne ministroꝝ aliquis exaudiat:
neu ſacra prophanis ridiculo futura ſint: & margaritæ a porcis foede calcentur:
Consulto quoq; conabor obſcurius loqui: modo quid uelim uoſipſi pro ingenij
bonitate intelligatis. Cōfortū diuinitatis cū mēte hūana facit qđ deus homine
utiſ pro instrumēto: haud ſecus atq; peripatetici de actiuitate ſenſitiua & uege
taliſ naturæ docent. Nā ubi cunq; eſt uegetatiuū in ſenſituō: ibi uegetatiuū eſt
loco instrumēti & ſenſituū ſicut p̄ncipalis motor: q cū agere cōepit nō ad infe-
rius ſeip̄ ſouet: ſed p media utrifq; cōuenientia quoad eius fieri pōt ad ſui pat-
& consentaneū: & ad id quo cū uerſari queat. Poteſtas enim in animalib⁹ alūna
& nutrix medio calore: qui tamē ſit occultæ cuiusdā & digestiuæ p̄prietatis in-
ternūcius crudū cibū digerit & uerſat. Nam quo calor eſt: hoc nō magis trāffor-
mat. Aliter enim in foco uelocius q̄ in ſtomacho nutrimenta cōcoxeris: cui⁹ ad-
uersum modū plane cernimus: Sed quaſi character & imago quādam naturalis
pacti ad digerendū calor ille tanq; aliquis proſoneta intercurrit. Iccirco nō per-
manet cibus: ſed in aliam ſubſtantia migrat: Quem nō in herbam uel plantam
nutrix uirt⁹ trāmutat: Fieret enim ſic uegetabilis ſimilior: quinimo de industria
illum in carnem conuertit ad tangendum aptiſſimam: ut p̄r tactum in ea ſenſi-
tuū ipſe motor habitare queat. Sic igitur exuperantifl⁹ omniū deus qui ad
ſui exēplar: teste Mercurio ter maximo: duas finxit imagines: mūdū & boiem
quo luderet i orbe terraꝝ: ut eſt i pabolis: & delitijs fruereſt in filijs hoim. In mū-
do ludit mīrificis opatiōib⁹ nō ſydereua uel elemētari tantū uirtute: uerū etiā ali-
quādo p̄prietate occulta. Quēadmodū de Coralij aut aliarū rerū appenſione
medici p̄bant: non qđ calidū ſit aut frigidū hoc uel illud: ſed quia tale: quō dixi,
m⁹ in animali nutritiōe: nō calore p̄cipuo: ſed p tale aliqd trāformationē reꝝ
digestaꝝ fieri. Et ſicut calor naturalis in digestione alimētoꝝ q̄ ſi umbra eſt locū
tenēs occultæ p̄prietatis: ita in effectib⁹ ex ſecreta rerū dispositiōe ortis q̄ indiui-
duū alterū differt ab altero: nō ipsa natura: ut uulgo putat: ſed obſcur⁹ aliqd qđ
naturā p̄cedit in cauſa eſt: cui⁹ in ſtar & typū in cōmuni ſermone ipſū naturæ
uocabulum gerit. Habetis iam de mundo: Videamus pariter de homie: qui &
Microcosmus a græcis dicit: cuius cōuertiōe plusq; mūdi ſe deus ip̄e oblectat:
quem pro captu quidem humano in ſe transformare ſtudet: ut ſenſituā nutri-

Cōmēdat hebreos

DE VERBO MIRIFICO

tio alimoniam: Idq; facit quoad nos calore amoris quem concepimus: quoad se uero proprietate occulta quam ignoramus: siue tu eam foedus nomines seu tractum inenarrabilem aut alio quoquis modo. Quid autem deus haec omnia nullis causis intermedij tanq; solus omnipotens agere possit / & paucioribus obseruat actionū terminis; tamē multis uoluit suæ bonitatis participes cōcurrere: quas alij secundas causas appellare: alij uirtutes: nōnulli deos aut angelos aut bonos dæmones consuetere: scilicet quicqd horū effectuū mediū intercedit / id se affini cōuenientia ad motorē habet: & simul ad rem motam non enormi distātia. Aeternitatis igit̄ domin⁹ nostra societate gaudens: sanctam mentē hominis inter suas delicias habet: quasi uicinā naturae & origini suæ: Illaq; dum cernit obsequētem sedulo cultu & perpetua religione / semp quasi amplissima uirtus nutritiu conat (quātū per imbecillitatē humanā licet) nō amoris solū calore: uerū etiā proprietate occulta in seipsum digerēdo transformare: ut & homo migret in deum & deus habitet in homine. At uero sicut ea propriaeas qua transmutamur in deum & naturā humanā excedimus: secretanobis & occulta est: ita iure optimo deus ei occulta & secreta quoq; nomina dedit: eisdemq; pacta quædam indidit: quib⁹ obseruat mox ad eorū dēbitā prolationē pro uoto nostro præsens ipse accedat. Porro sicut in naturali digestione uirtus caloris est quā cognoscim⁹: Ita in hoc diuinissimo in deum transitu: uerba quædā sunt quæ cognoscim⁹: & quædā quæ ignoramus. Cōuenit uero utrīq; parti hoc uinculū uerborū: Deus enim spirit⁹: uerbū spiratio: homo spirans. Deus logos dicit⁹. Verbū eodem uocabulo nominatur: hūana ratio dictione simili exprimit⁹. Deus mente nostra concipiē: & uerbo parturī: quare sicut ipse mētis sedē insensibilē: ita & uerboq; sensibile elegit mansionē: nō omniū: nō fortuitu cadentiū: sed quæ nobis diuinitas primū instiuit: nō humana inuētio cogitauit. Scit enim deus cogitationes hominū quoniā uanæ sunt. Cogitatio aut̄ dei sospitatrix est / & salutifera: pmanēs: inuincibilis & certa: quomodo putat ita erit: quomodo mēte tractat sic euenerit. Domin⁹ universi decreuit: & quis poterit infirmare: Igitur nō omnia uerba numē possidet: si me dicentē attente audiuitis: sed quæ summ⁹ mundi & hominū deus/uel angelis perspicaces iussu, pudentiaq; dei/certo modo cōposuerūt: aeternitatis harmoniā resonātia: diuinitatis tenacia: beneficæ dispensatiōis compagine spirātia: tanq; insensibilis deificatiōis sensibilia monumēta quæ litterarū imobili stabilitate & uocaliū membrorū sempiterna firmitate nixa: simul admittant & alternitatem modulatiōis incōcussam: & agilitatem pronūciationis non quæsitam aut fictā sed natuā simplicē & uenerandā. Quibus internuncijs foedus cum homie deus pcutit: nō quocūq; sed qui sanctimonia: pietate: religione: potissimum uero credulitatis fiducia clarescat. Igitur si decretū quoddā loquēdi cōciliare debeat humanā mortalitatē cū dei uirtute: decebit sacrosancta illa siue nomina seu uerba mauultis: prima recta & antiqua esse: quāq; ea uos barbara quādoq; propter incultam: id est simplicem antiquitatē cognominatis. Antiquū quippe accedit æuo: æuū aeternitati propinquū est: & aeternitas deo uicina est: qui supra aeternitatem regnat: Vnde antiqu⁹ dierū a priscis theologis nūcupat: eo quod regno præsidet oīm sacerdotiū. Ideoq; barbara diuinitati cognatiōra sūt. Vnde haud ab re Zoroaster prim⁹ ethnicoū theologus uetat barbara uerba mutari. Barbara uero dicunt̄: bebraica uel pxime inde deriuata. Flosculi nāq; sermonis & uenustas elegantiarū post Hebrū & linguarū distinctionē a curiosis potius q̄ sinceris homib⁹ est excogitata. Simplex aut̄ sermo: pur⁹: incorrupt⁹: sanct⁹: breuis & cōstans Hebræorum est: quo deus cum homine: & homies cū angelis locuti per-

Q̄ b̄g mode ipm dñi nob̄ p̄f
tem farē poterim⁹

p̄ q̄ dñi en̄ hōre fdy p̄nitit

Hebræa lingua barbara dicit

hibentur coram & non per interpretem: facie ad faciem: non per Castaliae riui
nec antrum Trophonij: nec arborem Dodonae: nec Delphorum Tripodem:
sed sicut solet amicus loqui cū amico. Qd si putatis in meorū potius laudē a me
dictū qd ita sentiā: cōparate linguis: & nullā puriorem: nullā inuenietis magis
pudicā. De uetus tate uero & ordine si nostris historicis minus confiditis: uel ex
uestris discīle neminē omniū scriptorū inueniri q sit Moysē antiquior. Nume,
rant ab illo usq ad captū lliū/treceti & decē anni: Quo tēpore gēti nostrāe p̄ræ,
fuit Abeson: Argiūs Agamemnon: Aegyptijs Vafer: Assyrijs Teutam⁹. Vol
uat interea mibi alijs uolumē aliud: ante troianū excidiū p̄ lras memoriae pro
ditū: p̄ræter libros Hebreorū. Nā post annos centū & quinquaginta/ tandem pri
marij græcorū uates Homerus & Hesiodus Cicerone teste Troiā secuti sunt:
quib⁹ paulo prior Orpheus cū suis sacris fuit. Sed nibil ad nostrū autore q̄ valde
longo ante tpe scriptas leges tulit. Superiorib⁹ enim saeculis reliquit Eupolem⁹ de
regib⁹ ludææ græcus historic⁹ in nobilissimis operū suorū monumētis Moyſen
apprime sapientē fuisse: & græmaticā l̄ra & cognitionē ludæis tradidisse: q̄ eam
postea phœnicib⁹ ob uiciniā largiti sint. Phœnices deinde græcorū pueris rati
onē characterū distribuisse: ppter alterna inf se cōmercia: Quo Pliniū puto cō
motū ut se diceret litteras primordiales semp arbitrari Assyrias fuisse: licet alij
apud ægyptios: alij apud Syros reptas uelint: attulisse tñ in græciā e phœnicia
Cadmum sedecim numero. Varietatē hanc regio tota facit inuicē cōtermina:
Et fortassis etiā hoc qd nō ualde diligētes quidā rerū scriptores Moyſen ægyp
tiū sacerdotē dixere: ut Strabo cosmographiae sextodecimo. Quodcunq id sit:
Moyſes cui ad nos usq scripture p̄uenit/ antiquior extat: ante quē nulla littera
rū monumēta legunt. Eam antiquitatē cōfitenē multi græcorū/ quis alius aliter.
Noſter quoq Philon / & noſter imo uester Fabius Iosephus: dū antiquitatē titu
lo prænotat nibil a Moyſe alienū scribit. Polæmon item græcaj historiaj libro
primo: Duce eum Ogygi & Inachi tēporib⁹: Appion doctus bō ille Posidonij
Amoside in ægypto regnāte principe trāſfuga & fuisse/tā in libro cōtra ludæos:
q̄ etiā suo historiarū quarto: Et Ptolomæus Médesi⁹/ in ægyptorū historijs me
mīnit. Deniq̄ q̄ in cōscribēdis Atheniēslum rebus clarī habent & Hellanicus &
Philochorus & Castor & Thalus & Alexāder Polybister cognomiatus: & oīm
historicorū facile princeps Diodorus: q̄ Asīa & Europā prope uniuersam diligē
ter ipse suis oculis pluſtravit. Hi oēs uetus tatis amplissima insignia de eo mirifi
co duce & præstatiſſimo rerū diuinarū autore prædicarūt. Per quā manifestū
fit illū cæteris omnib⁹ & ætate tēporis & antiquitate religionis & arcanæ opati
onis admirabili potētia & disciplina diuinitatis ante stare. Fruſtra enim a græcis
uerba cælitus demeantia & diuino syllabarū cōtentā suffragio nomina petieris
pter nouiciā dicēdi artē/ & nuperrimā uarietatē loquēdi. Græci nāq: ut ait lā
blichus Chalcidensis Porphyrij discipulus: natura rerū nouarū studiosi sunt/ ac
præcipites usq̄quaq ferunt instar nauis faburra carētis nullā habētes stabilita
tem. Neḡ cōleruāt qd ab alijs acceperūt: sed & hoc cito dīmittūt: & oīa ppter
instabilitatē nouaq inuentionis elocutionē trāſformare solēt. Et iccirco ægypti⁹
quidā sacerdos recte Soloni apud Platōnē in Timao respōdissle laudat: quādo
aiebat: O Solon Solon græci semp pueri estis: nec est quisq e græcia senex: quia
iuuenis semp uobis anim⁹ in quo nulla est ex uetus tatis cōmemoratione prisca
opinio: nlla tēpore cana disciplina: Quo forte ductus Ptolomæus ille philadel
phus i cōquir edis antiqtatū libris acerrimo uit studio cū Alexādriæ Bibliothē
cā pene repleſet uoluminib⁹ ad milia ferme septingēta/ deſſetq̄ columē anti
qtatis Moyſes: & primū uetus tatis monumētū: dicit tunc hierosolymas regios
legatos misisse qui orarēt curiatum de singulis tribubus sex uiros græce doctissi

A moſe rsq̄ exndm p̄ye
inſuerūt am fr̄t derum

Phœnicio p̄b h̄r̄ ab
hebreo habuerūt

An moyſen mlla h̄r̄ mo
nūmēta cōfiteſtūt

Græci mſtabiles

Enī ſr̄ p̄ueſ

DE VERBO MIRIFICO

mos & aptissimos ad traducendū pentateuchū: uel potius id uolumen qđ nos cōposito uocabulo Vigintiquatuor appellam⁹: secū Alexādriā cōmigrare: qui bus uenientibus/rex ille nō in urbe ipsa: sed ad Pharū extra pene septē stadia: ne tumultu impedirent/iuxta numerū interpretū: septuaginta duas cellulas ex truxit: Quas Hieronym⁹ ad Desyderiū scribēs/nō putas fabulosas: si parēne ticū lustini martyris accuratius perpendisset: qui se uestigia cellularū adbuc stātia uidisse asserit. Ergo translata fuit ægyptio regi Hebræorū scriptura in græco rū lingū: ne inter tot uolumina: prīmis hui⁹ mūdi elemētis cariturus esset: neue cū Solone illū cogēte ueritate aliquādo fateri oporteret: neq; seipsum neq; aliū græcorū quēq; cognitionē antiquitatis ullā habere: qđ nos summa ratiōe cōmo neat ad secretas opationes nulla de græcis petēda esse antiqua diuinisq; cognata nomina: Sed nec ab ægyptorū/quis uetustiore ut putat disciplina. Nā ut So crates in Cratyo Platonis cum Hermogene philosophat: Omnia certe diuina nomia uel a dīs primū/uel ab antiquitate cui⁹ initīu haud facile scitur/uel a bar baris prodita sunt. At uero deos suos ægyptij proprijs manibus finxere/patris eorū Hermetis Trismegisti testimonio: errātes circa rationē diuinitatis /& non animaduertētes ad cultū religionēq; dei. Quid igit̄ quāres diuinū in fictili būa no: Quā tibi sacra exinuētionib⁹ tuis: quācælestia subsidia ex operib⁹ manuū tuarū sperāda sunt: Quonā modo exuperatissimæ ac supercælestis præsentiae signacila & summarū potestatū demeacula ex dæmonib⁹ disces: quos ægypti orū proaut peccātes cōtra diuinitatē & errātes fecere: Cæteri enim dīj superni quorū opifex æternus est/summa quidē habitat: iuxta ægyptorū philosophia: & ideo cælites dicunt: nec nostris humanis illecebris cōmiserent. Ergo alteri cū quib⁹ eorū quotidiana in templis fuit cōuersatio: & qui erāt humana pximitate cōtentī/nō dīj sed dæmones sunt: a proauis cōtra dei placitū effecti: post homines natos orti: & uel tam fatui ut nō loquant̄ sed adnuant: uel tam uersuti ut factoribus suis ægyptijs cūcta blādiant̄: dicētes quācūq; aures demulceāt. Vnde nihil stabile: nihil firmū:nihil cōstans: nihil deo gratum baurire possis/cui & ipa illorū displicuit generatio. Hæc argumēta ex eius regionis præstātorib⁹ philosophis intelligere potestis. Sed neq; a primæua quidē antiquitate nationi huic diuinitatis sacra nomia affluxere: quāq; de multis annis gloriant̄ apud Platōnē: quādo præ se ferūt res suas gestas līris annoꝝ nouē milib⁹ cōtinēti: tamen omnē hunc numerū ego quātū de mūdi exordio credere p̄suasus sum/ fabulis plenū existimo. At si hæc ipsi nō falsa putant: ab illis quoq; repeto ut ea libēter etiam admittant quācæ de Babylonījs & Chaldæis. M. Tullius Cicero cōmemorat: qui quadringēta septuaginta milia annoꝝ: ut ipsi dīcūt: monumētis cōprebensa cō linent: qui numerus longe maior est ægyptorū numero. Babylonios autē quis illi & Assyrīj etiā nominati sint/tamē ex uetustissimis litteratorib⁹ cōstat eos dē fuisse quos olim Syros appellauerūt: qui Babylonē & Ninum regni caput effecere: Qđ Strabo illust̄r̄ autor & pleriq; alij haud ignobiles scriptores ingēti ue tuostatis indagādæ studio quæsitiū: posteritati hoīm tradidere. Syriae uero nobilissim⁹ est ager damascen⁹ Persis uicin⁹/unde Iudeorū gens prima/Trogo & Iustino: & itē plurib⁹ historicis nō cōtēnēdis attestatib⁹/originē duxit. Ergo Iudei q& Syri & Assyrīj fuerūt/multo uetustiora linguae suæ monumēta hoc modo possiderēt: etiā si externis autorib⁹ credamus q̄ ægypti. Quo fieret ut adbuc eos Iudei & tpe suparent & deo. Vnde sacratiora hebræorū noia essent q̄ ægyptorū: qm̄ & uetustiora & sub unius ac prīmi dei cultu tradita. Addendū mihi foret & hoc qđ ægypti propter ruditatē ante multis temporib⁹ nondū inuentis apud se characterib⁹ litterarꝝ/sed ipsarū rerū imaginib⁹ scripserūt: quā quidē scripturā hactenus in suis sacris quācæ appellant/unacum nuper excogitatis ele-

Vñ dīna nostra orta

Vñ ægyptijs ydolatria

mētis obserūtabāt. Reliquū est: ut si diuina & uere sacra ægyptijs essent nomina
in secretis miraculis utilia: Nec tamē a dijs quos præstantissimo apud illos auto
re Hermete / dæmones esse hominib⁹ posteriores demōstraūmus: Nec ab an
tiquitate scripturarū tradita: quib⁹ ea nomina cōtineri deberēt: quā profecto li
bri Hebræorū quoquo modo plurimū superāt. Hoc saltē nūc experiamur præ
terea: num uel a se tanq̄ barbaricis hominib⁹ orta sint: quæ fuit Socrati sermo
nisi tertia pars. Docebit nos Herodotus pater historiæ / in libro secūdo: ægypti
os se nolle dici Barbaros: magis uero cūctas natiōes cæteras. At quia tam abhor
rent & dedignant̄ hoc uocabulū / quasi regioni suæ ignominiosum: Iccirco sunt
ab hostib⁹ Hebræis appellati barbari: Ceu ubi ad prostitutā aliquādo & scortū
cōuitio dicim⁹: O nobilis foemina. Et fuerūt eodem tēpore tres Romæ nobiles
meretrices Citheris: Origo: & Arbuscula. In eā quoq̄ sententiā Salustius: Erat
inquit ei cū Fulvia muliere nobili: stupri uetus cōsuetudo. Videntis quod uirtuti
debet id cōtra obscenis hominib⁹ quasi opprobrīū obiectari. Paulo tñm post
idem Crispus Salustius plerāq; nobilitatē asserit cōtra Ciceronē nouū hominē
intuīda estuare: quo quasi consulatū pollui credebāt: quippe tunc rectius posito
nobilitatis uerbo. Ita canticū illud intelligo: Cū exierat Israel de ægypto: & do
mus Iacob de populo Barbaro: fuit luda in sanctimonīa sibi. Barbaros utiq; in cō
temptū arbitrabor uocatos ægyptios: quia barbari uocari noluerūt. Atqui Lo,
es hic potius ruditatem & hebetudinē designat. Littera. n. in. l. uersa: q̄uis ubiq;
Loes barbarū exponat. Erubescat itaq; ægyptij barbaros se dici & iniuriarum
agant. Ecquomodo Zoroaſtri ſacrorū: ut aiūt principis: hoc ſacerdotiū decretū
accipiēt / cū uetat in ſacris barbara uerba mutari. Igī barbara uerba q̄bus int̄ fa
cra imutabilis & incōtaminatae utamur: nō erūt ægyptia: q̄npotī erūt Mosaica.
Is enī Moyses Hebræus corā deo ſe barbarū: hoc est crassilingue & grauiloquū
cōfessus eſt: cū ait: Mi domine nō sum uit elegantiarū: ſed graui ore & graui lin
guā. Eiuscēdī homines Strabo cosmographus in quartodecimo libro tradis
dit ab initio barbaros appellatos / cōfictō nomine q̄ difficulter / asperē ac duriter
loquerent̄: ut blesos balloſcq; dicim⁹: cognata rebus nomina inuenientes: ſicut
murmur: clangor: ſtrepitus: crepitus: & alia bis ſilia. Et ſi ad amuſiſim cunctas hi
ſtorias rimari libet: inueniem⁹ oēs orientis natiōes moleſte ferre barbarorū no
mē: praeter bunc noſtrū cū populo ſuo Moysen: qui palā ſe duriloquū & barba
rū eſſe non inficias iuit: Idq; memoriae p litteras prodiſit. Nec noſipſos ueffigia
ſua loquelāq; imitātes / decet negare barbaros eſſe. Nō qđ penit⁹ noſtra loquē
di ſit iners ratio: Habem⁹ enim ad regulā idioma cōpositū / & grāmaticā artem
exercemus: & adoleſcētibus Hebræis: Moſe Kymber: Magiſter Ephod: quod
more Gallo & interpretamur: ego pfectus durādus: & Haſra cæteriq; præſtate⁹
Iudi mḡi: & os & calamū iſtituūt. Quare nō qđ elingues & rustici / ſed qđ primi
hominū ſim⁹: quos uniuersi uetustissimaru rerū exquisitores ſemp fuſſe barba
ros asſeruerūt. Hoc nō accurate cōſyderātes aliqui de noſtris: docere auſi fue
rant: Barbaros eſſe qui nō lingua ſancta loquunt̄: ut Salomon ſcholaſticus in ex
poſitione hymni quē cōmemorauim⁹ in uerbi hui⁹ interpretatione Loes: & alij
quidā elemētarij. Sed cōtingit etiā noſtris qđ reliquias artigraphis. Scribim⁹ in
docti docti poemata paſſim. Ego uero ſatis crediderim ægypti ſacerdotes illu
ſtiores imitcuſſe ſuis: hebreorū nomina: quib⁹ efficacius utane: cū quid uelint
ſecreti in lucē pducere: & ea quidē nō niſi lögæuo & occulto ſtudio didiciffe: ſu
cut uolipi discere potestis. Quæ niſi fuſſent aliena quōdā a patria lingua: nō tā
tū occultare poterāt: quātū uidem⁹ in hiſtorijs. Tametſi nāq; Plato & Eudoxus
ānis tredecī Heliopoli cū eisdē habitarēt: tñ uix tandem ualuerūt patcula quædā
ex arcanis illoꝝ uerbis p longā & affiduā cōuerſationē decerpe / quæ i monumē

Ægyptij barbari

DE VERBO MIRIFICO

tis suis spargeret. De Indorū autē philosophis quos Brachmanas uocant: nō est
 multa disputatione opus: quoniā illos ex græcis cœpisse primū: cum alia infinita:
 tū plurima illic simulacra nobis argumēto sunt: quæ & græca sunt / & græco rītu
 colunt: ut Mineruæ: ut Apollinis Delij: ut Dionysij Lemnæi & Amyclæi: & cœ
 tera quorū diligēter in uita Tyannæi Apolloni meminit Philostratus. Cōcor
 dant etiā Indi cū græcis in opinionib⁹ & disciplinis. Nā larchas Apollonio dice
 re solebat sententiā de anima hominis: talē illis esse qualē Pythagoras græcis &
 ipsi ægyptijs tradiderūt: quasi præceptores ægyptiorū Brachmanes fuerint: tñ
 id non tam antiquitatis ordinē q̄ opinionū innouationē indicat: præsertim cum
 idem larchas auū suū uixisse narret: quo tempore nullus in India magnus philo
 sophus/ neq; aliquod illic generosum ingenium pululauerit. Sed apud Druidas
 gallorū nō sunt multa hominū sœcula quærēda: qui omnes græce philosophati
 sunt / & propterea posteriores barbaris fuisse noscunt. Nimiū multis sermonib⁹
 aures uestras doctissimi & humanissimi uiri ex singulari meo loquacitatis uitio
 ausus sum obtundere: dum aliquātulū conor affirmare feligenda esse uetustissi
 ma barbarorū uerba in miraculosis operibus efficiēdis: nō Phœnicū: nō Græco
 rū: nō ægyptiorū: nō Indorū: non Dryidū: Adderē neq; Persarū/ nisi tā cōti
 gua esset Damasci & Persidis uicinia: Sed tantū ludaicæ gentis & illi⁹ antiq; He
 bri: cui⁹ sermo in dissipatiōe linguarū usq; ad Moyſen / & post illū ad nos purus
 atq; sanctus peruenit/ æque referens primā a mūdi exordio institutionē dicēdī:
 quā nō ab homine/ sed a solo deo primogenitos accepisse necessario arbitramur:
 præcipue in diuinis nominibus/ quorū positio supra hominē est. De quo audia
 mus Socratē: ut uestris potius autorib⁹ in differendo utar q̄ meis: apud Platone
 ita loquentē: Per Iouē nos quidē si mentē haberemus Hermogenes/ præcipiū
 rectitudinis modū constitueremus nobiscū fateri: nihil nos de diis cognoscere:
 neq; de ipsis inquā neq; de ipsis nominib⁹ quib⁹ ipsi se uocant. Costat enim
 illos quidē ueris se noninib⁹ nūcupare. Hæc in Platone. Profecto nō mibi obſcu
 re uideris loqui Sidonius inquit / & præterq; nobis es cōminat⁹: Baruchia. Vn
 uersa enim pene quadrant ad nostrā philosopbiā: & qđ deus se menti humanæ
 iungat/ & in nobis lætetur / cū in ipsum pro nostro captu trāformati fuerimus/
 & qđ per nos quādoq; operaē sicut artifex per instrumēta: quādoq; nullis
 causis intercedentibus quædā subito facit. Vtrūq; enim potest: & si p; nos quicq;
 agat/ aliquo medio cōcurrēte/ qđ ipsum esse deceat tā deo q̄ homini cōuenies.
 Idq; putas uerba nostra esse: quasi deo accedat p; spiritū inclusum / & homini per
 sensibilē aerē/ qđ mihi duob⁹ uerbis cōplexus designasse uide: post Democri
 tū Epicurus ille: nō qđ eos deniq; sequi uelim quib⁹ abrenūciani: sed quoniā qđ
 à teneris annis imbibitū est/ sæpe iuitis nobis memoriae se offert: & nibilomin⁹
 cōsonātia opinionū ueritatis est uestigiū. Ait enim uocē nostrā esse Reuma
 logon: id est flumē rationū. Quādo nāq; stillat ratio in linguā/ frangit aer & fit
 uerbū. Sic fons est ratio: cui⁹ riuis erit uerbū: qđ in fonte conuenit cū deo: & in
 riuo ac fluuio cōuenit cū homine. Vtq; nihil est in riuo quin prius fuerit in fon
 te: sic iuxta Stagiritā Aristotelē: nihil est in uoce quod nō prius fuerit in animæ
 cōceptu: quēadmodū litteræ sunt uocis signacula. Super quo sic Amonius pe
 ripatetic⁹ scripsit (Ignoscite si nō ornate & digne uestris aurib⁹ interpretor) Ait
 enim: litteræ quidem solum enūciāt: res autem solum enūciantur. Voces uero
 & intellectiones tam enunciant q̄ enunciant. Voces etenim semel enunciant:
 bifariam autem enunciant: scilicet primo intellectiones: secūdo res. Cōtra uero
 intellectiones dupliciter enūciant: semel aut enūciant. Enūciant & uoce & līris:
 sed ab hac primo: ab his secūdo. Ista uarietas nobis & Aristotele & Amonio au
 tore naturā uerborū nostrorū demōstrat/ quaten⁹ cōmunicāt partim cū spiritu:

Moset a. d. v. dotti

partim cū corpore: ut aptissimum mibi tecū esse mediū putef hominis cū deo cō
ciliandi uerborū quidā usus. At qđ tu ea barbara poti elegisti quasi cognatoria
diuinitati/non multū recuso. Iam enim ut ait lamblichus: dñ eū sermone barba/
rorū approbauerū tanq sacris maxime congruentē: præsertim quia antiquior
primusq extitit modus iste loquēdi. Et quoniā primi nomina diuinitus accepe
runt: eaq cū ppria lingua miscuerū tanq cū familiari cōfētaneaq illis uoce cō/
temperatē: ita nobis feruāda perpetuo tradiderūt: nosq ita ipsam traditionis
regulam/rite deinceps conseruare debemus. His præceptis lamblichus ipse in
tuā me sententiā dicit: Nisi qđ tu nobis psuadere studes ea de quib⁹ Zoroaster
dixit: barbara uerba ne cōmutes hebraica esse debere: Et pfecto Baruchia tan/
to ingenio & dicēdi copia totq testimonij historicorū usus es: ut me facile cō/
moueas ad assentīēdū: nihilq nunc obstaret quin tibi omnino crederē: nisi una
ueterū experientia: qui nō tantū ægyptijs assyrijsq: uerūtiā græcis uerbis ma/
gorū admirādas res effecisse dicunt: & in propulsandis periculis & accelerādis
cōmoditatib⁹ magnopere quidē præstisſe. Referūt enim Orpheus illū ægyptijs
Mercurij sectatore: primi sacerdotij antistitē: theologū & uate: cū esset unus ex
argonautis: sœuam tempestatē in quā misere iciderāt suis sacrī auertisse: & au/
guria nō solū ex auibus: sed & cæteris pariter animātibus primū demonstrasse:
Græcis tamē idem inuocationib⁹ usus est: ut hymni sui probāt: qui etiam græce
haec tenus extāt atq canunt. Pythagoras uero & Plato uniuersa quidē sacra ex
ægyptijs se doctos asserūt: nō nulli ex assyrijs atq Chaldæis: cæteriq a cæteris:
qui certe incredibile est q̄ mirifica opera hominib⁹ ostēderint. Quare non solū
Hebræoz: uerū & aliae gentiū sūt sacra nomina. Tum BARVCHIAS. Sa/
crum inquit quādoq dīcim⁹ idem qđ sanctū: uidelicet qđ ab iniuria boim defē,
sum atq munitū est: quādoq ut Martianus in iure ciuili respondit: sacræ res hæ/
sunt quæ publice cōsecreatae sunt nō priuatim: Vel ut Vlpianus iuris cōsultissim⁹
scripsit sacrū esse quod princeps dedicauerit: uel eius dedicādi dederit potesta/
tem. Hoc modo quicquid deo consecram⁹ & ab usib⁹ uulgī subtrahim⁹: id sa/
crum & sanctū & quādoq sacro sanctū appellat⁹/ctiuscūq fuerit nationis uel po/
puli. Sic ille sacerdos apud Timæum Soloni quōdam narrabat: multorū homi/
nū gesta memoratu digna in ægyptiorū templis & sacrī eorū litteris cōtentā
seruari. Sic de ipsis quoq cōsecreatis sacerdotib⁹ uniuersæ gentis dici consuevit
qđ sint deo deuoti & sacrati: Vt Virgilii de Heleno Apollinis sacerdote ceci/
nit. Exorat (ingt) pacē diuū uitiasq resoluit Sacra capitis. Et post hæc i octauo
æneidos libro: At Cæsar triplici iuectus Romana triūpho Moenia dijs italis uo/
tum immortale sacrabat. Alio quādoq more itemq rectius sacrū uocamus oīm
rerum autore deum: ut omnis sacrī principiū & fontē: deinde sui participatiōe
cuncta post deum sacra in quibus deus ipse sua sponte uersatur cum sua præsen/
tia & uirtute. Differtq hoc a superiori. Nam iste deo nos dedicam⁹: hic se deus
nobis dedicat: resq nostras assistētia sua illustrat. Et iccirco sacra iure optimo no/
minamus illa / in quibus deus uere habitat. Non augeli/ non dæmones/ sed deus
ipse summus optimus maximus. Ob idq angelos etiā ipsos siue deos/uocamus
sacros: quoniā & in ipsis quoq deus habitat: cuius sāpē nomē ferre dicunt. Cō/
tra uero ppbanos pari modo execrables appellam⁹ a quib⁹ longe deus abest:
ut Stati⁹: Fraternas acies alternaq bella, ppbanis Decertata odijs. Nā iuxta pri/
mā uocabili uīā: sicut sacra sūt a nobis deo dicata: ita ppbana procul a phano &
religiōe: quæq extra sacra degūt interptari licebit. Ádeo enim ex nostro facto
sacrū illud orit: ut a faciēdis sacrī & sacrificiū rex ipse q facit sacrā: & sacrificiū
qđ fit a sacrificulo: & istud ipm quoq sacrū denominet. Ouidi⁹ in trāformatio/
nis libro .j2. Festadies aderat q̄ cygni uictor Achilles Pallada mactatæ placabat

Orpheus atque

Sacrū que sunt.

DE VERBO MIRIFICO

Carmē orphēi

sanguine uaccæ: Cuius ut imposuit prolecta calētibus aris: Et dijs acceptus penetravit in æthera nidor: Sacra tulere suam pars est data cætera mēsis. Vult enī qd̄ sacra sacrificia suam absumpserint portionem. Non igitur inficias ibo sacras esse imagines charæteres litteras & uerba siue nomina seu uoces a nobis deo dicatas: non modo apud Hebræos: uerū etiam ægyptios & græcos & cæteras nationes: quas quidem res pro uoto humano diuinitati mortales consecrarunt & deuouerūt. Nec aliud cōmodius afferam huic negocio exemplū qd̄ apud Orpheo illum ueterem sacerdotem atq; uatem: Hermetis ægyptij sectatorē & Pythagoricæ philosophiæ fundatorem abste Sidoni paulo prius adductū canitur in hymno ad Venerem Lyciam dicto: cum ait: Nostræ nāc duces patriæ diuina tuentes Oppidulū propter: sacrum statuere colossum. Qd̄ hunc hymnū quidā Procli putauerunt: eo qd̄ patriæ sue meminerit. Sed audiamus aliud sine cōtrouersia Orphæi carmē ad astra cōpositū. Vocibus ergo sacris iam dæmones inuoco puros. Quod igitur uel deus est: uel deniq; qd̄ non homines primi: sed ipse solus optimus maximus sua præsentia & assūtentia consecravit: & uirtutem illi suam infudit: Id unum præter cætera uere debet sacrū appellari & sanctū quod deus sanxit: & honori suo nō humanis illecebris reservauit. Vnde uulgo linguam sanctā iudæorū dicimus: & sacras litteras digito dei conscriptas: & nomina sacra nō ab hominib⁹ inuenta: sed ab ipso deo instituta. Si quādo aut in miraculis gens quælibet suis uocibus utitur: præstygiū potius qd̄ miraculū esse probatur: & non dei assūtentia: sed pactione dæmonioꝝ fortitur effectū. Quod qd̄ periculorum sit: besterno die inter nos copiose disputatum fuit. Ad summū: qualis est distantia signorū dei a goetia & ueneficio: tantū interest ut paucis cōcludam in sacris inter uerba hebræorū: & uerba idolatrarū: quod per Moysen docti sumus: qui baculum uerbo dei uertebat in serpentē. Aegyptij uero malefici quos sapientes uocabant: humanæ disciplinæ incantatis uerbis similes imágines obtutibus regijs obfuderunt: quas in reuelationē præstygiū Mosaicus serpens deuorauit. Quare mibi non indocte uisus est Romæ nuper quidam nobilis philosophus proposuisse: nulla nomina in Magico lictorū opere æque uirtutem habere: sicut hebraica uel inde proxime deriuata: eo qd̄ omniū primū hæc dei uoce formant. Illud autem in quo potissimum Magicam exercet natura: vox est dei. Nunc Sidoni hæsitare te nō ultra patiar in eo qd̄ merito est manifestū. Credo enim multas gentes arcans suis uotis aut secretis operatiōib⁹ hebraica miscuisse: non aliā ob causam qd̄ ut certius optatis potirent. Quod & in Orpbeo Pythagora Platoneq; baud ambigendum arbitror: nihil aliud arcana eorum tantopere occulta: tam reclulum fuisse: qd̄ hebraica diuinæ uirtutis nomina: quæ nulli scribēdo patefieri uoluerūt: ut idem Plato: Dionysio Syracusano de seipso per epistolā insinuat. Possem abste Capnion petere ut rationē edoceas: cur & Euāgelistæ & Apostoli cū cætera christi opera in græcū trāstulerint sermonē: nō etiā uerba paucula quib⁹ ipse miraculorū operator usus phibet simul quoq; traduxerint: sed ea penitus non mutata & intacta pmiserint: græcisq; barbaræ uerba inseruerint: ut clamātib⁹ ad christū pueris: hosthiana: id est salua domine: postea illud imperitia scriptorū depravatū est: & abusus iam dicit̄ Oscanā. Quod peritior græci sermonis Lucas præuidēs futurū: cū se nouerat ad homines græcos Euāgelistū cōscribere: qui dictionē banc fūm linguæ pprietatē pronūciare nequirēt: melius arbitrat⁹ est tacere: qd̄ corruptorib⁹ irridendā præbere. Nā reliquī tres Euāgelistæ nibil eius formidātes: Hosthiana: ppter insignē illi⁹ particulā: na: qd̄ unū de diuinis nominib⁹ esse dicūt: nullaten⁹ omittere decreuerūt. Marcus itē in illo excellēti miraculo qd̄ christ⁹ in suscitāda lairi filia cōficit: ipsa etiā uerba christi hebraica quib⁹ mortua uitæ lucisq; reddita est non du-

bitauit adscribere. Apprehendens nāq; manū iacentis in tumba puerlæ: duob⁹
uerbis dixit Thabiti: Kumi: quorū primū ad uitā spectat: id est Respice: secundū
uero ad sanitatē recuperandā: id est Surge. Vbi post aliquis nō satis diligens trās,
scriptor quod in historiæ margine cōpererat: oratiōis cōtextui admiscere ausus
est: ut nūc pene unitteri libri sic teneat Thabita Kumi: quod est interpretatum
Puella tibi dico surge. Nec enim credendū est ab Euāgelista translatū: quod in
ueritate nō adest. Igitur Puella tibi dico: uniuersum hoc nihil buc attinet. Et ad-
modū demiror quosdā nō nullius apud uos in omniū scientiarū doctrina famæ
atq; nominis quos & magni estimatis: hoc in loco dicentes Thabita nomē esse
uirginis: quasi putādus sit christus ille quem ego semp quātumcūq; ludæus fui
tamē maioris & Apollonio Tyannæo & quibusq; philosophis feci: Nunc autē
per te doctus etiā excellentiore angelis: & omnibus dijs: non solum hominibus
superiorē affirmo: & deum esse atq; fuisse credo. Itaq; quasi putandus sit: nomē
prius uoluisse scrutari quo carmen arcanū incantaret: sicut & de Apollonio con-
sentiūt omnes magici: qui cū ex Tigillini iam uel uerius Neronis manib⁹ euālis-
set: oblatā in uia puellā inter nuptias ut putaba mortuā/attigit: & initio nomen
uirginis diligēter quæsivit: Eo accepto: dicitur aliquid occulte pronūciasse: quo
puella reuixerit. Et Romanis hoc quōdam in more obseruatū erat: quācūq; ur-
bem obsiderēt ut eius nomen urbīs accurate quæreret. Idq; cognoscētes: soliti
sunt quodā carmine omnes illius tutelares deos euocare: tandemq; deuincere.
Hoc ipso factū est ut nullus Romanæ urbīs propriū nomē auderet prodere: ne
a suis hostibus simile paterent. Vnde cognoscimus propria rerū nomina non
nihil incantationib⁹ prodesse: quod absit ab eo qui omniē dæmoniōs cultū fun-
ditus sustulit: ne uel in hoc opere uirginis nomē agnoscere cuperet: quam ante
nusq; uidisset. Sed Thabiti Kumi: uerba sunt christi: quæ latine interpretantur:
Respice: Surge. Respice ut uiuentē: Surge ut sanam te oculis cernat uniuersi:
quā nō tantū a morte: sed etiā ab omni ægrotatione: meo iustu confiteant̄ esse
liberatā. Sed frustra uobis prædico: quæ ipsi & apud nostros sāpe legistis inue-
stigādo scripturas: Veluti psalmo tredecimo: cuius est initiū: Vsq; quo domine.
In uersu: Respice exaudi me domine deus meus. Et uigesimalēdo qui inci-
pit: Deus deus meus. In uersu: Dinumerabo omnia ossa mea: ipsi respexerūt ui-
derunt in me. Et psalmo trigesimotertio: Exultate iusti. Versu: De cælo respexit
dñs. Et psalmo sequēti: In uersu: Respicie ad eū & illuminamini. Vbi translatio
uestra sic haberet: Accedite ad eum & illuminamini. Et in laudationib⁹ quas uos
ad horā primā quotidie psallitis: In lra Gimel: Reuelā oculos meos & consyde-
rabo. Vbi uerius ponē debet: Respiciā mirabilia de lege tua. Est enim hoc idem
uerbū Abita: de quo nūc differendū nobis fuit: quoniam illud in secunda persona
facit Thabita uel Thabiti: id est respicias uel respice. Nā ut solent latini sāpe fu-
turū indicatiū pro imperatiō usurpare: ut alternis dicetis amāt alterna came-
næ: pro dicete. Ita & apud Hebræos idem in crebro usū frequētissimū inueniēt̄:
ut bic: respicies: pro respice. Sed Kumi per se imperatiō est: fœminni generis:
ut Canticorū scđo: En dilectus me⁹ loquet̄ mihi: Surge ppera amica mea. Vbi
ponit̄ Kumi: id est surge. Talia in multis sacræ scripturæ locis ab indoctoribus
corrupta inueniēt̄: dū hac ætate plus solent theologi Aristotelis dialectica so-
phismata: q̄ diuinæ inspiratiōis & sanctispirit⁹ animaduertere uerba. Vnde stu-
dio humanæ inuentionis: ipsa cælestis traditio neglit̄: & loquacitas hominū ex-
tinguit dei sermonē. Similis enim librariorū error in actib⁹ apostolorū deprehē-
ditur: qui apud uos cœpit esse cōmuniſ etiā doctis & quidē doctoribus: in susci-
tatione Dorcadis de familia sanctorū in Ioppe: quæ est toparchia ludææ: ut ait
Plinius: proxima Lyddæ. Illic nāq; ipsius mulierculæ nomē non recte scribunt:

d

No. 3. v. d. Thabiti Kumi
in eundem Thabiti Kumi

Ornatus d. h. b. r. v. m.
v. b. 6. d. i. m. e. n. t

Thabiti Kumi quid sit

No. 4. v. d. Th. v. logoz
qm pl. anglo. dñs q̄ jas
f. t. m. r. m. f.

DE VERBO MIRIFICO

ut ego s̄epe tam in gr̄ecis q̄ latinis codicib⁹ indocte scriptū inueni: Quo exenti,
plo illos etiam in superiori Euangelio defecisse crediderim: Sed fuit nomē pro-
prium discipulæ fidelis: Tabia: sine ulla quidem aspiratione: & absq; t. in finali
syllaba: quod interpretatio eius Dorcas edocet: & est nomen Assyriorū Tabia:
quod significat Capream: sicut legimus i libro Chaldaico qui dicitur Illen Pitt/
gamai. Præterea eius etiam uerbi nunc in mentem uenit: quod apud Marcum
Christus dixisse scribit. Nam adducunt illi surdum & mutum: precanturq; ut ei
manū imponat. Et apprehendens eum de turba scorsum/ misit dígitos suos in
aures eius / & expuens tetigit linguam eius / & suspiciens in cœlum ingemuit &
dixit: Hipbatbah: quod est adaperire: quod scribī debet in principio per. h. ps/
len: & in fine per fortiorē aspirationē. Est enim imperatiuus passiuus uerbi acti-
ui Pathab: qđ est aperuit: & i futuro Ephathah: id est aperiā: Vt psalmo septua-
gesimo octauo/ in uersu: Aperiā in parabolis os meū. Et quinquagesimo/ in uer-
su: Domine labia mea aperies: sicq; de ceteris. Vos enim non tam gr̄ecam q̄ &
bebraicam litteraturā pernoscis: & docti estis: a Niphathah passito qđ est ape-
ritur: formare imperatiuū singulare masculinū Hipbatbah: id est apire uel ape-
riter tu: Sicut Christi potens uerbum intonuit. Veniamus ad exuperantissimā
eius mortem: & suspensus in ligno iamq; moribūdus ait id quod in psalmo iuxta
Hebræos uigesimo secūdo: apud uos autem uigesimoprimo ponitur: Eli Eli la-
mab asabathani. Sic enim ut res habet Matthæus recitat: quis Sabathani etiam
corrupte dicatur: per defectum primæ syllabæ quæ per. a. notari debet. Marcū
uero etiam paulo segnius emendatū hoc loco uestrī obseruant: qui ponit Elo-
be: uel s̄m alios Elobi minus apte. Nam Elobe: deus est: Sed Elobi ab Hebræis
non legitur. Posset quidem per Elobai: deus meus designari: Sed uerba pphæ-
tæ non sunt mutanda: quæ deum moriturū recordasse puto: Psalteriūq; ab ini-
tio passionis incepisse usq; dūm uita defūgeret. Demum peruenisse in ultimo
interitus suspirio/ ad psalmū qui est iuxta leptuaginta interpretes ordine trigesi-
mus: ut passionis & initium & finis uno numero terminarent. Sicut enim sumi
sacerdotes pditori ludæ triginta promiserūt argenteos priusq; Christus cape-
retur: ita ipse patri deo nō tam promisit q̄ persoluit triginta psalmos anteq; mo-
rere. Veniam mibi dabitis: si non liceat praua comparare bonis: Et consyde-
rate nibilominus atq; recensete cum animis uestris: q̄ conuenienter totam con-
demnationē suam & cruciatum/bis triginta psalmis compleuit iste beatus uir:
si eum uirum nominare phas est: Initium dicens a tempore anxietatis in borto
trans torrentem perpessæ: De qua totus psalmus quinquagesimus quartus mē-
tionem facit. Vbi uaticinij more scribitur: Ego autem deum inuocabo/ & domi-
nus saluabit me: Vespre & mane & meridie loquar & adnunciabo. Loquebā
itaq; toto tempore passionis suæ cum deo & uespere & mane & meridie: Sæpi
occulte: quod per Dauid antea prædixit: Oratio mea in sinu meo conuertetur.
Nō nunq; tamē quædam ex eisdem canticis aperte pronūciauit: quæ partim se-
ctatores eius de pximo audiētes memoriae mandauere: partim fortassis absen-
tes nō audiuerere. De perceptis igitur illud fuisse possum⁹ arbitrari quod aiebat:
Eli Eli lamab asabathani. Et in manus tuas cōmendo spiritum meum: Cuius titu-
lum quidam habent pro extasi: quod plurimum morienti congruit. Sed apud
Hebræos nō reperitur. Nec id quidem caret diuino mysterio: quod post eun-
dem & non ante trigesimum psalmum mox consequit inscriptio Maskil: id est
intellectus: noticia seu eruditio. Post mortem enim Christi cuius ultima oratio
tricesimus hic erat: tandem coepimus intelligere & uidere quem compunxe-
runt & in quem transfixerunt: quapropter orauit peculiari uoto: ut pater cruci-
figentibus ignosceret/ quoniam nescirent quid agerent. Sed dum uerba quidē

fl. 11v no

nō de hō in māt ḡmido rō

• •

•

•

•

hebraica molior enucleare: quibus inconcussis Euangelistæ inter scribendum usi sunt: nescio quoniam modo in arcana religionis uestræ tegumenta lapsus sum/ ut per noscatis aliqua me præcedenti meditatione ac non tam subito ad uestræ professionem esse cōuersum. Tum SIDONIVS/ Mi Capnion inquit: q̄ est hic diuinarum litterarum peritus: Quid ego afferam igitur ad nostrum sermo, nem: Sed si rite recordor: multam mihi quietem paravit Baruchias: ne ualde de sacris nominibus cogar differere. Docet enim nos: sola hebraica inter uere sacra connumerari: hoc affirmare conatur tam ex uetus tate q̄ diuinitatis conuerfatione ac arcta quadam confederatio dei cum iudeis: & quod sermo sit solidior/ multis deniq̄ argumentis. Quæ si uera sunt: ego qui ætatem/ in græcis atq̄ latini plus cæteris contruerim: audiendi tantū mihi tempus noctum lætabor. Et CAPNION: profecto inquit admirarer eius tantā in Euāgelijs cognitionem/ nisi multo ante non paruam in illis operam fateretur consumpsisse: id quod res ostendit & negotiū indicat. Sed exaudiamus ipsum dum lucet. Prætergressa enim meridiem dies est. Age rursus Baruchia quæ de arcans & ferme sub modo: ut aiebas: reconditis uerbis accepisti: edere ne subterfugias: amo & oram⁹ & hortamur: quos certe ualua lingua (Dicat quicquid uelit Sidonius) plurimū delectat/ cuius uterq; discipuli sumus. At quādo ita iubetis BARVCHIAS ait: obtemperandum est: modo simplicitatem sermonis ne cōtemnatis quod nullis elegantijs imbutus sum. Et nunc quoniam ad uesperam tendimus: non te ultra Capnion urgebo: ut rationem reddas: quare uitam & doctrinam christi: græco eloquio scribentes: etiam Hebraica uerba sua dignant̄ intersere. Vos deniq̄ iam consueuistis omnie uotum uel publicum uel prinatum q̄no uerbo cōludere: Amen: quod & apud Paulū inuenit. Ad hoc CAPNION: breui ait absoluam ne bāreas. Non autem satis tutum est in re tam præcellenti me uti figmento meo: Sed Origenem lumen theologorū nostrorum citabo: de quo dicitur: quod ubi bene ibi nemo meli⁹. Ait enim in libro cōtra Celsum: In quibusdā sacrī nominib; mirandam latere virtutem: Ideoq; hæc ipsa non esse ex Hebræa lingua in aliam transferenda: sed in suis ipsis characteribus conseruanda. Habes quod iandudum emungere uoluisti: scilicet esse diuinorum nominū orationumq; uirtutem mirificam: propter quam & characterum formæ & uerba ipsa incorrupra permaneant: ne sicut hominis compagine destrueta: inclusus etiam corpori spiritus/ & tota perinde uirt⁹ euanscat. Praeterea ut Porphyrio respondit lamblichus: Si ea nomina ex hominū pacto conuentoq; posita essent: nihil interesset alia pro alijs cōmutare: Sed pridem ante intelleximus Baruchia/ & uerum esse confitemur: quod sint accepta diuinitus non passata humanitas. Ad quod subiungit idem nobilis Pythagoræus ille lamblichus. Neq; enim prorsus eandem ait mentem seruant nomina in aliam linguā interpretata: sed sunt gentibus singulis propria quædam: quæ gentibus alijs per uocem significari non possunt. Accedit ad hæc quod si Ignificationū proprietates per aliam linguam interpretari possimus: non tamen eandem conseruant permuta potentiam. Iстis autoribus tibi responsum uelim: sed caue putes me te, cum de omnibus uerbis similiter sentire: eam uidelicet illa maiestatem obtine, re: quā tu fama tam late spargis. Deum nāq; omnipotentem: & ut græci dicunt: omnitenentē: quis dubitat uirtutib; uerba decorare posse. Itaq; potestas dei patet: sed nondum uoluntas: quæ sola rerum causa est. Omnia enim quæcumq; uoluit deus fecit in cælo & in terra. Quapropter nisi ostenderis deum uoluisse hoc: & item alterum uerbū tali atq; tali uirtute pollere: nihil egeris. At ego nō uos docere, BARVCHIAS inqt: sed quæ olim de arcans ex nrō collegio

d 2

Friſerū dñe pma habita
viva

Ute q̄ vñ nō p̄ trāffendit
q̄ h̄gna h̄b̄vna

Landa Lamblichij

DE VERBO MIRIFICO

acceperim/ referre pollicitus sum: quo munere si rite per fungar/ erit certe abū/
 de quod gaudem: nec ad aliū me palum alligabo: Cum hesterno uesperi uno
 ore consultum sit: in rebus diuinis credendum esse: quamq̄ scio nunq̄ apud uos
 ambiguum fore: deum omnia posse: id quod animus noster suapte natura com
 prehendit: Si deus est super omnia & a quo cuncta depēdent/ tam entia q̄ non
 entia: ut etiam præstantes afferunt theologi. Sic ergo summa potētia: immo
 supra summam: omni potestate superior: tam ad existentia q̄ non existentia: pe
 nes deum est: quæ nullis limitibus terminatur. Alter enim non summa uel su
 pra summam esset. Quam quidem ipse si ostendat in uerbo: uel re: cōmoran
 tem: nihil refert: dum illic suam cupiat uirtutem habitare. Dei autem decretum
 hoc & eam uoluntatem: uel experientia gestorum uel diuinæ inspirationis elo
 quio: manifeste cognoscimus: quem in locum & scripturam sacram & contem
 platitorū hominū dogmata per quorum ora diuinitas loquit: & heroicas bea
 torum historias adaptare necessariū est. Quis enim cognovit sensum domini
 æternitatis? Nemo nisi qui intra eum est sp̄ritus propri⁹: & demum is cui se re
 uelat: sicut in homine cogitatus suos nibil cognovit creaturarū illo postremius:
 nisi tantū suus sp̄ritus qui est in eo: uel anūcus aliquis cui sp̄irit⁹ per hominem:
 siue homo per sp̄iritum suum enunciauerit uel signis ostēderit. Ita locutum esse
 deum cum Abraham: Moysē atq; losue: uirtutesq; uerborum diuinorum illis
 ostendisse: mirandisq; effectibus affirmasse maiores & docti & ipsi experti sunt
 nobisq; suæ prosapiaæ surculis p litteras memoriae cōmendauerunt: quæ & nos
 animo grato accipientes/ quotidie si uolumus experimut atq; sentimus. Sed ut
 rem aggrediar: Cupientibus audire portentifica: ueniat in mentem quæ supra
 per nos abunde discussa fuere: quod solus primus atq; maximus deus porten
 ta: miracula: prodigia: signa præcipue facit quæcunq; uera & non præstygiola
 sunt: Vel dum angelos suos quandoq; diuino dignatur honore mirabilia eisdē
 opera demandat facienda: In nomine tamē suo: ne det alienis honorem suum:
 & gloriam suam alteri: & uertatur homo ad creature cultum relīcto creatore:
 Quapropter nomē suum in angelos reponit: ne quod acerrime omniū semper
 odit: per nos admittatur formarum cultus quam græce idolatriam dicimus.
 Vnde ad populum suum ait: Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te:
 & custodiat in uia: & introducat in locum quē præparaui: Obserua eum & au
 di uocem eius: nec contemnendū putes: quia non dimittet cum peccaueris. Est
 enim nomen meum in illo. Cum igitur a deo primū: secūdo ab angelis pro uoto
 nostro mirabilia negocia peragant: congruentissimū mibi uisum est prius de no
 mine diuino quod ad deum ipsum pertinere dignoscitur quātum memoria sup
 petit: Deinde quod etiam angelos quandoq; concernit: pro tenuitate humanæ
 imbecillitatis nostræ dicendum fore. In qua re ordinem seruabimus: ut ante uo
 bis ea dei nomina recensemus / quorum iampridē significatio patet. Post quæ
 temptabimus de ijs quorum significationem nondum manifestam aut paucis
 reuelatā accepimus. Igitur qui de nominibus arcanis conscribere ausi sunt / plus
 res e nobis patrum memoria & ex uestris quoq; non nulli usq; hodie leguntur:
 quare in differendo faciliores meæ partes erunt si de ijs summatim explicauer
 ero: quæ uos late apud autores uarios descripta uidistis. Hieronymus ad Mar
 cellam: decem nomina dei commemorat. Dionysius Areopagita prope qua
 dragintaquinq;: alij septuagintaduo: alij plura: alij pauciora quicq; pro captu.
 Quis uero definitus nominum esse numerus potest eius qui & innominabilis
 est & omni nomine celebris? Quare neq; nosipso in angulum detrudamus:
 unde nequeamus erumpere: neq; tam lente ac perfunditorie causam agamus:

Vx 289dā dñi aīc p̄fū lom⁹/3

ut nullam diuini honoris memoriam tenere arguamur. Vos uero meis uerbis non plus assentiri opto: nec ipse aliter assentiar q̄ sacra concedunt eloquia: ut ne in deum optimum / ego lutum & argilla spirans / uermis & non homo / uidear iniurius: & alter Oça tangere arcā / & adiungere aliquid supra q̄ id quod deus ipse locutus est. Primū enim humani generis peccatum fuisse arbitror id quod mater omnīū uiuentium Heua plus ad uerba dei addidit q̄ ipse deus dixerit: qd sequētibus quidem sceleribus initium fuit & diuinæ ultionis origo. Nam anteq̄ orta esset mulier: dixit deus Adæ: Ex omni ligno paradisi comedere: de ligno autem scientiæ boni & malinæ comedas. Heua uero recēs nata / uideamus qualiter uerba creatoris immutauerit: & ad serpentem loquens: De fructu ait ligni quod est in medio paradisi præcepit nobis deus ne comederemus: & ne tangeremus illud / ne forte moriamur. Addebat / nobis / pronomen pluratiuum: cum nusq̄ Heuae præceperit ne comedeteret quippe nondum natæ. Subiunxit: Et ne tangeremus illud: quod & deus nō dixerat: Quare cum mendacem uellet dominū constituere: rursus addidit dubitationis & incredulitatis particula dicēs: Ne forte moriamur: quod creator singulariter & firmiter soli Adæ cōminatus est. In quaenq; enim die comederis ex eo: morte morieris. Vnde & serpens propter consilium: & Heua propter auxilium: & Adam propter transgressionē poenas dedit. Ne igitur in idem coram tremendo uniuersitatis autore uitii aut crimen incidam: oranda est summa illius clementia: ut beniuolentiā nostram & pietatem potius q̄ ruinam animaduertat: si forte pes labatur: cui rei de sacratissimis penetalibus sui erga nos amoris succurrere dignetur: propter gloriam & honorem nominis sui in sempiterna sœcula benedicti. Quod sit autem illud tam illustre uerbum / tam efficax / tam uenerandum / tam salubre in quo facilius uoti compotes euadimus: cum multa ut diximus inueniane summi dei nomina considerare oportet. Nā quod Zacharias propheta exclamat: In die illa erit deus unus & nomen eius unum: admoneamus hoc tempore plura esse nomina dei: eo qd in futuro sœculo non erit nisi unum. Quid trahimus horas: quid tempus frustra terimus: quid diu expectamus: quasi multa esset disputatiōe opus: quater id quod nomine caret tam multis nominib⁹ possit designari. An ne nomine inter superos aliud diuinitati existat q̄ apud mortales: Num cesseret huius mundi consueta nominatio: in futura nostrorū animorū uita: Deus ne cum sui apud se immanentiam consideramus nomen habeat: An uero tunc nullo illi sit opus nomine: Misso omni eo qd ad rem non plus attinet q̄ ad moram rei & tarditatem negotijs nostri paucis expediamus. Quis enim suprema diuinitas apud immortales: apud cœlites / apud supercœlites pro suo more ut esuerisimile aliquo nomine uocetur supereminēti: tamē magis quæ sunt in rem nostram tractabimus dicentes: qd iuxta humanā contemplationem ex traditis nobis diuinitus sacris nominibus: quoddam essentiæ attribuimus: quoddam uirtuti: quoddam operationi: reliqua nostræ erga deum affectioni. Essentiam autem uoco: dei separationem a rebus & omnimodā in seipso clausiōem: & extremam: ut ait nobilis ille nostra ætate philosophus: in remotissimo suæ diuinitatis recessu profundā ac solitariam retractationem penitissime in abyssō suarum tenebrarū se contemnet. Scdm̄ banc itaq; affirmant sibi ipsi deum uenerabile nomen apud homines instituisse: quippe qui se solus cognoscat: quare & solus sibi nomine ponit. Nunc quo id coniunctum argumēto uiri sapientes: & qd sit illud nomen essentiæ sacratissimū uideamus. Dixit Moyses ad deum: Ecce ego uado ad filios Israel & dicam eis: Deus patrum uestrorū misit me ad uos: & dicent mibi: quod est nomen eius: quid loquar illis: Dixitq; deus ad Moysen: Ebieb qui ero: & dixit: Sic dices filii Israel: Ebieb misit me ad uos. Hoc nomen Plato in sua illa tam longa

d 3

*Hoc ipse p̄lō nō d̄ ei**Nō nō ē h̄eb*

DE VERBO MIRIFICO

De noe on

Ehreb

On

penes Assyrios peregrinatione didicerat: quod ad græcos tandem duabus lris
On transtulit. Nam in Timæo sic ait: Est igitur scđm meam opinionem primo
distinguendum quid sit On: id est ens quod semper est: ortum uero nō habet:
& quid quod ortum habet: est autem nunq̄. Illud quidem intellectu cum ratio-
ne comprehendit̄ semper per se ens: Hoc autem opinione cum sensu irratio-
nali percipiē generabile & corruptibile tanq̄ quod nunq̄ est. Illo iȝe nomine di-
stinguit mundū a creatorē Plato: & ornatisimorū hominū copia eum sequuta
est: præter id tantū quod aliqui neutrum genus in masculinū mutauere. Plato
enim excellētissimū uniuersi autorē nominat id quod est: unico uocabulo: To
on: At plurimi sequaces sui appellat eū qui est: O on. Quæ quidē mutatio he-
braicis utraq̄ cōgruit. Nam qđ naturā nō mōstrosam sequūtur: eo solū duo ha-
bent genera masculinū & fœmininū. Verbū itaq; neutrū pene latinos aut græ-
cos sub illorū masculino facile comprehendit̄. Quocirca: siue qui est: siue qđ est
dicat: suo essentiali nomine penes Moysen Ebieb, pñūciat: qđ a uerbo substati-
uo Haiah pro legibus grāmaticæ deriuant: priori addita littera. Nescio si plane
uenia dignū sit me in causa tam eleganti: coram uobis disertissimis certatorib⁹
tam barbarice loqui. Sed dissenserat licet Demosthenes aut Cicero aliquis: profe-
cto crediderim eum in dei arcanais mutū & elingit̄ futurū. Sic enim Origenes
uester splendidissimis qbuscq; oratorib⁹ nō inferior: in oratiōe uigesima si memi-
ni super Exodū: his pene uerbis loquit̄: Omnes homines ad cōparationē uerbi
diuini: nō solū in eloquētes sed & muti putandi sunt: quare si absq; molestia bar-
baricē perpetuā auditis: equidē libēter pergam. Tu uero perge inquit SIDO
NIVS. Nō enim clam nobis extat hanc puinciam omniū esse difficillimā: & præ-
terea ego ipse arbitror nequaq; posse hūano more diuina satis enunciari: memor
eius qđ de Simonide præstati doctrina uiro narrat̄ historiæ. Nā cū ab eo Tyrā-
nus Hiero quæsiisset: quid esset deus: unū diē deliberaði spaciū sibi postulauit.
Rediens Hiero postridie: cū idē rogaret: biduū Simonides petijt. Tū crebrius
idem Tyranno petente: semp illi Simonides dierū numerū duplicauit. Interro-
ganti uero tandem Hierone: cur ita faceret: quia quāto inquit diutius consydero:
tanto mibi res uide obscurior. Itaq; miror hoc abs te negociū uel nostro sermo-
ne bactenus & tam lucide potuisse tractare: quare ne ultra nos moreris. Ad qđ
illū CAPNION quoq; hortatur. Tū ille. Habetis nomē dei summi: qđ baud
imperiti quidā omniū primū putauerūt: quippe quod ipsammet dei essentiam
designare uideat: nec cū aliqua rerū cōmunicare. Nibil enim extra deum est id
quod est: quoniā uniuersa quadā cōpositionis proportione cōstant. Solus deus
simplicissimus est: & cīcīro est qui est: aliud autē omne quidē est quo est nō qđ
est. Tamē ingrediunt̄ alij nō contēnendi & in secretissimorū cōtemplatiōe stu-
diosissimi homines multo propius in ipa ferme diuinitatis penetralia: qui magni-
tudinē cuiusdā alteri⁹ nomis obseruādissime pēlitant: supraq; hoc nomē Ebieb
siue On/ alitid statuūt. Nā ut tuuī o Capnion ille Arcopagita Dionys⁹ explicat.
Ipse On: id est qui est: totius esse pro uirib⁹ supessentialē quoddā est: Fundatix
causa & opifex entis: subsistētia: substatiæ: essentia: naturæ: principiū & men-
sura æternitatum atq; temporum: entitas & sæculum entium & tempus eorum
quæ fiunt: & esse ijs quæ quomodolibet sunt: & generatio ijs quæ quomodocū,
qđ gignunt̄. Hic non obscure deprehēdit̄ primi entis cum rebus defluentibus
cōcursatio: quibus persistendi uim præbeat: & quāquā essentiam dei simplicissi-
mam: per quā simpliciter & p quā libere notificat æque sicut totum in se com-
plectitur ipsum esse præcellenter exceptum: ut sit supereffientiale totius esse:
tamen non designat deum ut inclusum & quiescentem: sed res ipsas intuentem
& se cum rebus insinuantem quibus subsistentiam largiat̄: Quēadmodum ex

eiusdem Dionysij uerbis quæ iam audistis post acrem meditationem facile in-
 telligitis: Quapropter inenarrabilis supereminētiæ separatū in se retrocessum
 considerantes sanctissimū nomē Hu: imprimis uenerant: & ipsum ante Ebib
 collocant: Quod Esaiae prophetarū nobilissimo deus ipse manifestauit dicens:
 Ego dominus: Hu est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo. Videtis
 iam dictū nomē sub modio lumē cōtinere / ac restringere quidē radios: & in ab-
 ditis secessib⁹ deū solitarie cōmorātem designare absq; ullo uitatum effluxu:
 sed in suip̄sius se cōsistētia simplicissima & absolutissima cōtinentē:nō egrediē-
 tē:nib⁹ gubernantē:sed cuncta pmittentē:quæ bñ sūt acceptantē:quæ itē ma-
 le:non recordantem: quale posthac in eodem prop̄beta deus loquit̄: Ego sum
 Ego sum Hu: delens iniquitates tuas apud me:& peccatorū tuorum non recor-
 dabor. Nam qđ Hu gloriam suam non dat alteri: quod non recordat peccato-
 rum: quod apud se ac non propter aliud extra se delet iniquitates: declarat si-
 gnificatū nominis: quoniam Hu deum a rebus ita separatum notat ut omia in-
 tra seipsum uel agat uel permittat uel quiescat. Et sāpe negatiuis sermonibus
 nomen istud cōsequētibus pr̄ponit: ut paulo superius locutus est deus: Intel-
 ligatis: quia ego Hu: ante me non est formatus deus: & post me non erit. Hoc
 tam augustum & insigne nomen a gr̄cis quondam philosophis: maxime attē
 Platonicis Tauton: a latinis Idēipsum est appellatum. Psalmus enim primus &
 centesimus de deo sic enunciat: Et tu es Hu: & anni tui nō deficient: Vos latine
 in cōtu sacrorum decantatis: Tu autē idem ipse es. Et nomen Idem Virgilius
 ad louem transtulit parī quidem intelligentia: quādo Iupiter oraculum promul-
 gabat dicens: Quæ cuīq; est fortuna hodie quam quisq; fecat spem: Trois rutu-
 lus ue fuat: nll'o discrimine babebo: Seu fatis Italum castra obsidiōe tenent: Siue
 errore malo Troiæ monitisq; sinistris. Nec rutulos soluo: sua quicq; exorta labo-
 rem: Fortunamq; ferent Rex Iupiter omnibus idem. Videtis hoc nomē Idem
 regi loui attributū. Tantæ itaq; maiestatis tam pr̄sidiosum auxiliareq; uoca-
 bulum Tauton: quod est Hu: superessentialiter æternū est: in cōmutabile: in se
 ipso manens: scđm eadem: & eodē se habens modo: omnibus similiter pr̄sens
 ipsumq; scđm seipsum in seipso firmiter & intemperate in pulcherrimis substanti-
 tiæ identitatis finibus collocatū: intrāmutabile: inflexibile: inuariabile: imper-
 mixtum: in materia: simplicissimū: nullius egens: in augmentabile: indiminiuibi-
 le: ingenitū: nō quasi nōdūm genitum: uel quasi imperfectū: uel quod non sit
 ab hoc uel illud genitum: uel quod nūsq; nulloq; modo consistat: Sed ut super
 omnia ingenitū & absolute ingenitum: semperq; sit & in se perfectū atq; idem
 sit scđm seipsum & a seipso uniformiter & idētiformiter limitatum. Vereor hic
 ne in transferendis gr̄cis aures doctas male offendam. Sed forte non est mibi
 apud pr̄torem oratio habēda: nec uos ut in foro & subsellijs auditores sede-
 tis: sed in Academia secretissimæ p̄philosophiæ: quæ res nudas magis q̄ ornata
 uerba desyderat: q̄uis si fieri a me posset: deberem quidem iuxta Horatiū Flac-
 cum: cum rebus simul & iocunda & idonea dicere uerba. Vt cūq; est: Ego subli-
 mem eius nominis dignitatem in fastigio omnium pr̄figerem: si non quādoq;
 imo s̄epius in hæc subterlunaria deflueret: & cum rebus ita cōmunicaret ut in
 de sibi cognomentū caperet: Quicquid nō aliud sed idem ipsum existere puta-
 mus: nō solum in substantijs: ut Dido ad Aeneā: Te propter eūdem Extinctus
 pudor. Verūctiam substantias cōsequētibus: ut Anna Didonis soror: Eadē me
 ad fata uocasses: Idem ambas ferro dolor atq; eadem hora tulisset. Itemq; de
 socijs Aeneā Virgilius: Idem omnes simul ardor habet. Quam rerum cum eo-
 dem uerbo participationem Esaias mibi uidetur explicasse: per quem deus lo-
 quit̄: Ego Hu: Ego primus & ego ultimus. Et paulo post: capite quinque-

d 4

Ehre

Hu

Nō

ab idem finit v/1

Nō

DE VERBO MIRIFICO

simoprimo: Ego sum ego sum Hu consolans uos: quo liquido nobis innescit ipsum Hu & initio & fine & in medio rerum uersari. Vnde ut uelstra quoq; nos
stris consentire demonstrem: rursus Areopagitam audite: qui de Hu quod ipse
Taphton uocat: sic ait: Idem ipsum ex seipso omnib; ad participandum idoneis
irradiat: alia connectens alijs abundantia & origine identitatis in seipso & con-
traria identifice præhabens per unā & singularem totius identitatis superemi-
nentem causam: Vnde tanq; rex suo nutu cuncta penetrat superna: mundana &
inferna. Nec est ulla uirtus in cælo & in terra & apud inferos quæ huius nomi-
nis potestati resistere ualeat: & iccirco dominus uirtutū Hu dictus est: quia om-
nis uirtus & potentia illi subiecta est. Quærer prophetam psalmo uigesimali:
Quis est Hu: ille rex gloriæ: Respondeat spiritus in propheta: Domin⁹ uirtutū
est Hu: ipse est rex gloriæ in æternum. Occurrit aliud memoriam quod sola iam
dicti nominis cōmemoratione recordor. Est enim per Moysen inter septem si-
mul consecrata nomina cum Hu: etiam Esth positum: uno sermonis contextu
in legis repetitiōe quam Deuteronomiū appellatis: quod latine ignē uocamus.
Ideoq; sæpius exaudit in igne: ut Abramū: Heliā: Dauidem: cæterosq; de
quibus extant historiæ tanq; in re diuinitati consentanea. Et moyses uidit deum
in igne: & angelū in flamma ignis. Et Ezechielis diuina uisio: fuit splendor ignis:
& de igne fulgur egrediens. Plato item summū deum in ignea essentia esse uo-
luit: quem ingratus discipulus Aristoteles ut sæpe alias ita nunc quoq; non sine
calumnia reprobet in quodam libello ad Alexandrum Macedonū regem
conscripto: ubi reperit uel non tam reperit q; ab Indorum Brachmanibus didi-
cit: quintam essentiam diuinitatis esse mansionem. Non plane nos inquit ut ali-
qui circa diuinū aberrantes: in ignea essentia deum esse dicimus. Deinde uerita-
tis testem: scilicet Platone meliorem citare nititur: quando subdit. Sic enim &
Homerus ait: Sors louis est cælū nebulis sedet æthere lato. Melius igitur pro-
pheta Zacharias & multo certe melius quippe qui ex ore angelī deum ipsum
audiuit loquētem: Ego ero ei dixit deus murus ignis in circuitu & in honorem
Ebieb in medio eius. De quo ut etiam Sidonio nro in adducendis philosophis
ego blandiar/ ille Plutarchus uit plurimas artes egregie doctus in Pbysicorum
dogmatum collectario suo mentionem facit. Describunt inquit dei noticiam sic
spiritum intellectualem & igneum non habentem formam sed transformatē
se in quodcūq; uoluerit & coæquantem se uniuersis. Vnde Zoroaster ait: Om-
nia sūt ab igne uno genita. Vos quoq; Capnion: imo nos christiani (Nolo enim
professionem quam cœpi deserere) deum uulgo ignem nominamus cum Pau-
lo taresnsi: qad Hebreos scribens: Deus inquit ignis cōsumēs est: Tametsi hoc
nomen sub quadam diuinitatis discreta ppritate ueneramini sancto spiritui at-
tributum: quod Ioannes Baptista docuit tam apud Marcum q; etiam Lucam di-
cens: Ego quidem baptizo uos in aqua ad poenitentiā: qui autem post me ueni,
et fortior me est: cuius non sum dignus calceamēta portare: Ipse uos baptiçabit
in spiritus sancto & igne: per Endyadis figuram in spiritus sancto: id est igne: in cui⁹
ipse specie sublato christo apostolis apparuit. Perplacet inquit Capnion: ista
recitatio tua: quoniā non nihil religioni ut arbitror nostræ cōgruit. Omniū pri-
mū nō est aliud quod unq; maiori cum uoluptate aceperim: q; ita te ordinasse
non humano arbitror instigatu diuina hæc nomina: ut contra multorū opinio-
nem: etiam nostratiū quos theologos coronamus: nō Ebieb quod illi putat sed
Hu: primū cōstitueris ut sit ordo: Hu: Ebieb: Esth: quasi aliquis ad ineffabilē unā
trinitatē: & trinā unitatē loquaç: Idē es ignis: quēadmodū d' uisibiliū rerū natura
dicim⁹: substātia uirt⁹ opatio: in eodē uno indiuīduo. Et forte sicut Orphe⁹ sa-
cros hymnos & mōn cōsecrata nomia dispositus SIDONIVS inquit. Nyx: Vranos:

Jugis disceptu⁹ acrostichis
magno plorū

æthir. Vel Homer⁹ Zeus/Athena/Aphrodita. De primo sic ait: Ita piter obscurans nebulas & in æthere regnans. De secundo: Si dederit mibi consiliofa Miuerua decorem. Eam namq; propter caput louis: de cuius cerebro nata dicitur multi consilij & magni consilij deum uocamus: quem uos Hebræi Hochma nominatis. De tertio: Sic fatus risit pater ille hominūq; deumq; Splendētemq; uocat Venerem. cui talia dixit: Haud belli imperium curæ tibi nata relicturn est: Sed molli amplexu flammisq; incendere diuos. De quo Ternario illud Maronicum uel Pythagoricum poti⁹ canere possem: Numero deus impare gaudet. Nam mihi uidere uideor totam uos essentiae diuinæ maiestatem in supereminenti triade cōprehēdisse. Hinc fortasse qd⁹ entia creat: creata rapit: rapta perficit. Sed quid Baruchiam moror: Age si ultra quid habes. Tum ille: Habeo quidem adhuc paucissima quædā quæ meæ olim memoræ sollerter impressi: tamen nihil ad hoc genus nominum quæ modo recensui. Nam existimare nequeo inter cuncta quæ uel legi uel audiendo didici aliquod restare nomē aliud præterq; pridem quæ a me deprompta sunt. Solis enim diuinam essentiam tribus istis complectimur nominib⁹: Hu: Ebieh: Estb: quæ dei essentiam significant & si iam nullus esset mundus uel exemplaris uel corporeus. Tunc enim deus & idem ipse esset: & essentia sua esset: & esset igneæ naturæ. Non quidem ut est elemētaris ignis: neq; ut stellaris sive cœlestis/ sed ut inenarrabilis in seipso splendor: cuius omnes præterea ignes umbra sint & tenebrae: Quod Chaldaeorum monumenta græcis uersibus apud Synesium indicant. Ne tu despicias nigrum sine lumine mūdum. Cuicq; profunda & iam substernit atra tenebra: Sor didus est obscurus item: simul idola pascens. Sic enim mundus etiam ille si quis est archetypus/ umbra & idolum erit ad diuini in seipso luminis comparationē: quātomagis hic noster materiæ ac facis consors mundus: qui & superioris mūdi umbra dicitur: & sola quædam effigies. Sed nescio quid mihi de Hochma Sidonius in aurem susurravit: quasi nomen sit inter consecrata essentiae. Fateor equidem quoniam nihil deo accidat: neq; illi extraneum cohæreat. Nihil enim est simplicius & magis unum: Quotidie uero cum Dauid ad deum clamamus: Omnia tu in sapientia fecisti. Ergo ante omnia quæ facta sunt/ fuit apud deum sapientia. Quæ si non ut extra deum: aliter enim nequaq; ante omnē creaturam fuisset. Erat igitur essentia dei. Supra enim ostendimus idem essentiae uocabulum esse: quare motus iam Sidonius ut ipse coniūcio ueritus est ne inter ea quæ sint Uias: ego negligentia inertí quadam: Hochma: id est sapientiam omittem. At ubi cum animo suo meditabit̄ aliud nihil esse deum nisi essentiam suā: non erit cognitu difficile quoniam modo nomina deum significantia distribuimus: pro humana uidelicet consuetudine: quippe qui summam & excellentissimam diuinitatis naturam improprie ac imperfecte cognoscim⁹: & iecirco illam quoq; imperfecte nominamus. Quod si qua nobis diuinitus tradita sunt nomina: nos illa pro nostræ intelligentiæ captu disponimus: ut quædam significare deum scdm seipsum putemus: omnibus uestibus exutum/nudum: & a singulis applicationibus separatum/ quas nos ipsi rebus alijs accidere uidemus: s ut cum est ille supersubstantialis ignis: ut cum est ipsum esse complexum unice ac semperne præteritum/prælens & futurum in unum pelagus æternitatis unifico uinculo colligatum: ut etiam cum est ipsum idem: nulla quidem alteritatis proportione admixtum. Quæ tria naturam quandam substantiæ puram designat etiam penes mortalem nostram & imbecillem rerum noticiam. Sapientia uero eiusmodi est: quam nos hominibus accidere sentimus: quapropter alterum altero sapientiorem dicimus. Illam similiter deo attribuimus: eiusq; nomen

Versus synecij

Hochma

DE VERBO MIRIFICO

Hochma
Kataphton

Hochma: quis inter sacra nomina deum significantia non minimae iudicetur efficacie: tñ ne utiq̄ Kataphton: id est scdm ſe: sed Periaphton: id ē circa ſe deū nominare permittitur. Cuius indicio ſacra ſunt eloqua: Quod ſtultū dei ſapi- entius eſt hominib⁹. Quo fit ut ipſam et in Proverbijs hoc de ſeipſa pandat my- ſterium: cum ait: Dominus poſſedit me initio uiae ſuæ: priuſq̄ ille faceret ex tūc. Ab æterno effusa ſum ex capite anteq̄ terra. Nondum abyſſi/ quādō concepta eram: necdum fontium aggrauata aquæ. Anteq̄ montes fundabātur / ante col- les concepta ſum. Posterius conſequit̄: Et Ebieb ſcdm ſe artifex: & Ebieb deli- tiæ quotidianaæ. Quod uos elegantius ita legit̄: Cum eo eram cuncta compo- nens: & delectabar per ſingulos dies. Vos iam certe remoto uelamine cernitis: ſapientia dei: eſſe quādam emanationem / licet ante mūdi constitutionem pro- ductam / tamen contemplatione rerum futurarum ex capite ſummi dei ortam: per quā omnia facta ſunt: & ſine ipſa factū eſt nihil: quādi fuiſſet ipſius Ebieb: id eſt primi eſſe: quem bic uocat artificem: concomitans habitus & industria. Hu- mano more loquor propter imbecillitatem noſtrā. In eiusmodi nāq̄ cauſa intelligimus aliquādō quæ effari nequimus. Evidem arbitror eam ſapientiam fuſſe ſubtantiam uiuentem / & energiam operantem ſcdm uolūtatem opificis uniuersitati prouidentem. Et quādō deūm iſum hoc fuſſe: ſancta opinio eſt: ta- mē cogit me animus aliam illic dei proprietamē intelligere: q̄ ſuīpſius nudam immanentiā. Quare Hochma: ex ijs eſſe opinor quæ comitant̄ dei abſtrusam in ſeipſo clauſionē: ut etiam fortitudo dei: quæ pariter cum ſapientia pauloante dicta non nihil contulit ad mūdi machinam: testimonio Hieremias de creatore: qui fecit terram in fortitudine ſua: & præparauit orbem in ſapiētia ſua: & in Bi- nab: id eſt intelligentia ſue prouidentia ſua extendit cælos. Habetis iterum no- men religiosum / quod Hebræi post coronam & ſapientiam ponunt inter dece numerationes deo attributas: non incōmunicato ſed radianti; nō concluſo ſed apparenti: non abſtracto ſed egredienti. Quarū prima eſt inacceſſibilis diuini- tatis abyſſus & maiestatis pelagus & infinita omnium potestas tam quæ ſunt q̄ quæ non ſunt. Hanc nulla ſubterfugiet contradictione: hanc nulla prohibet impli- catio: hanc nulla moderatur philolophiæ dialectica ratiocinatio: nō ſophiſticæ perplexitates: non logica phantasmatæ. Hoc deniq̄ diadema: totū a diuinitate pendens regnum: obiſcibus ruptis penetrat. Nomen eius uocant Kether. Se- quūt̄ur adhuc nouem dei uestimenta: quorum fimbrias quotiēs ipſa mens bea- torum attigerit: totiēs respondet deus: Tetigit me aliquis: Nam & ego ſensi uir- tum de me exiſſe. Sunt enim ipſarum nouem beatitudinū non tam fruitio- nes: q̄ fruitionum obiecta: quæ tandem in nouem hierarchijs cum beatorum mētibus conueniūt: & beatitudinis fruitionem ſingulis perpetuam admittunt. Quod ſi primam rursus ad ſe numerationem аſſumpſerint / finem decem uer- borum dígiuo dei conſcriptorū correspondenter adimplebunt. De Hochma & Binah Salomon in parabolis: Beatus inquit homo eſt qui adeptus fuerit ſapien- tiam / & qui affluit intelligentia. Et in Job respondit Elibu filius Barcaelis. Dixi: di- es loquētur / & multitudo annorum ſciet ſapientiam: ſed certe ipſa eſt ſpiritus in hominibus: & inspiratio dei omnipotentis dat eis intelligentiam. De Negah ſcripsit Samuel prophetæ in libro ſuo quem uos Regum primum uocatis: Tri- umbator in Israel non parcer: & pœnitudine nō flectetur: Neque enim homo eſt ut agat pœnitentiam. Post quod diuinum nomen / Rex David gratiam ba- bens / deo ſuper templi futuri ſumptibus collectis: aliud poſuit prope finem li- bri uerborum dierum primi: cum ait: Tibi eſt domine magnificētia & poten- tia & gloria & uictoria & Hod: quod uarie transferunt: laus uel confessio.

Kether

Nōb̄y

Hod

Manifestabit hoc ipsum diuinitatis uestimentū: psalmus tertius & centesimus: quo deus præconio effertur his uerbis: Hod & decorem induisti: amictus lumen sicut uestimento. Sequitur hanc confessionem laudis & gloriae nomen aliud sanctū & uenerabile: nomē inclytū & præconiū plenū: quod tanq̄ cor in uiuēte: ita inter decē Sephiroth circiter mediū collocat Tiphereth. Sic enim in libro uerborū diegū iam pridē citato: quē relictoꝝ hoc est Paralipomenon appellat: Inq̄ eius libri notato carmine dicit: Nūc igit̄ deus noster cōfitemur nos tibi: & laudamus nomē Tiphereth inclytū tuum. De ambobus trāctat psalmus nonagesimusquintus: Hod & pulchritudo in cōspectū eius: fortitudo & Tiphereth in sacris eius. Vos potestatē buius nominis in psal. lxxxviiij. contemplemini: cū dicit: Quidam Tiphereth uirtutis & ualoris eius tu es deus. Et Esaīa tertio atq̄ sexagelimo. Sic duxisti populū tuū ut faceres tibi nomen Tiphereth. At uero post omnia hæc loquamur de augusto cingulo excelsi dei: quo ipse simul cum ceteris principe dignis uestibus in mundi ordinatione usus perhibet. Est enim cingulū & in iure ciuili ornamēti nomē. De quo in psalmo. lxvij. canitur: Exaudi nos deus salutaris noster: spes omniū finium terræ & in mari longe: Præparās mōtes in uirtute tua: accinctus geburah. Cum igit̄ tanta maiestas latibulū egreditur: ornata diademate / sapientia / intelligentia / uictoria / præconio / decore: quæ singula ipse sibi accingit potentia sua: quid aliud est hoc: q̄ regem procedere in regnū: De⁹ enī Rex noster ante sēcula: ip̄e ē dñs uirtutū & Rex gloriæ: Rex magnus super omnes deos: Rex omnis terræ: ipse regnabit in æternū & ultra. Quare oritur cōsecratū illud nomē Malchuth: quod tam illustre regnū: tam luminosum imperiū respicit: cuius in æterno currículo ualissimi orbis nullus erit finis: De quo scribitur: Regnū tuū: regnū om̄im sēculorū. Sequunt̄ duo regis insignia: sceptrū & gladius: id est misericordia & timor. Prioris nomē est Hæsed: cuius propheta regius meminit dicēs: Dñe in cælo est misericordia tua. Nec solum hoc: sed etiā supra cælos: ut psalmo cētēsimō septēmō: Et Moyses in illa diuina summi creatoris int̄o catiōe inter sacratissimas adiuratiōes: non dubitauit etiā hoc deuotū sanctitatī nomē proferre dicens: Dñe Tetragrāme: Deus misericors & clemens / patiens & multa misericordia: qđ est Hæsed. Accedit ultimo diuini cultus & perfectæ religionis principiū: quod quidem si rite singulas contemplationū proprietates rimamur quoad ipsum maiestatis effluxum: uersus nos postremū succedit. At ubi nostros intutus a nobis ad supremi numinis ueritatem atq̄ ornatum destinamus: profecto non iniuria propter semitæ conuerſionem: primas cathedras obtinet & appellat Pabad: id est timor. Vnde haud ineleganter illud triuiale uulgo canitur: Primus in orbe deos fecit timor. Et sūt nonnulli & iđem nobiles grāmatici qui deos a timore transtulere. Nā deos grāce / timor est latine. Non autem hic est is timor: quo nocentes cruciatum formidant. Ille enim & furīs & dæmonibus noxijs & aduersis manibus est dignus: de quibus apud Virgilium querunt̄ inferi: Quisq; suos patimut manes. Nō est ille diuinus & salutaris timor: nec a deo prouenies: sed furor & nocentis conscientiæ uermis: qui rodit quotidie atq̄ urit malam mentem / malum animū. Quod M. Tullius Cicero p̄ suo mbre contra Pisonem egregie copioseq; disserit. Nolite inquit putare. P.C. ut in sc̄ena uidetis homines conseleratos impulsu deorum terrori: furiarum tedis ardētibus sua quæq; fraus: suum facinus: suum fceslus: sua audacia de sanitate ac mēte deturbat. Hæ sunt impiorū furiae: hæ flammæ: hæ faces. Est autē Pabad: timor intraneus: excellentior amore. Quo fit ut nobilissimus quidam nostra ætate philosophus: recte mibi dixisse uisus sit: quod sicut extrinsecus timor est inferior amore: ita intrinsecus est superior amore. Vos ipsi profecto nullo docēte uerum id esse intelligitis: quanto melius agnoscetis

Sephiroth
Tiphereth

Feburath

Malchuth

Hæsed

pabad

DE VERBO MIRIFICO

LIBER

tam sanctū: tam colendū: tam uenerabile nomē diuino spiritū afflatū esse homi-
nibus: non solū ut consecratū sed ut diuinū: ut efficax: ut religionis sacramentū
firmissimū. Si dubitabitis: legite arcanorū monumēta: legite sanctas litteras de
patriarcha Iacob conscriptas. Iurauit enim Iacob per Pahad patris sui Iacob: qđ
interpretatū est timor: Et ad sacerdū aiebat: Nisi deus patris mei Abrahā & Pa-
had Iacob fuisset mihi: iam nudum me dimisisses. Audiuistis breui quæ sint in-
enarrabilis cōsistentiæ obseruandissima nomina: quæ deniq; & in tra se & foras
deriuatæ decem emanationes: & earū laudem: honores: gloriā: dignitates: atq;
sacrata uocabula: modū dispositionis essentiæ diuinæ significatiæ: & ex ipsis sa-
cratissimis litteris electa. Nobis igitur nunc cum tanta maiestate totus Elohim
in uniuersitatem rerum egressus est tot ornamētis: tot uestibus circūdatus: &
iccirco Elohim uoce plurali deus unus cognominatus. Sed quū essentiæ uerba
tractaremus: breuiter cōmemorandū fuit id quod ueritas babet: nullū a nobis
ex ijsdem tribus explicitū nomē: quātūcunq; ipsam solam & propriā dei essen-
tiam designat: res creatas negligere: sed quodlibet ornatū suo & decoro & co-
gnomēto & appellatione quālibet a summo dependentē creaturam inuestire
atq; denominare. Et ut incipiam ab altissimo quod est idem ipsum: quicquid se-
ipso & suis finibus contentū: quicquid naturā propriā: locum incōmunicatū: di-
mensionē peculiarem: quicquid insignē differentiæ notam & separatā status cō-
ditionem sortitū est: id nō esse aliud quippiā: sed idem ipsum dicit. De illo autē
quod est: uidemus quāta eius in singula creata sit cōmunicatio. Non enim solū
quod substantia sua nūtitur: uerū etiam quod alteri quidem adhærēt entis uoca-
bulum usurpare cōtendit: ut tandem esse dicant uniuersa quæcūq; a primo de-
pendent. Sed de igne quid dicemus: quū nihil usq; sit qđ eius scintilla carere di-
catur: usq; adeo ut Heraclitus cuncta ex igne genita esse docuerit. Quapropter
intellectui etiā nostro & egregiū & adorandū & excellentissimū supersubstan-
tialis deitatis nomē se offert: Innominabile. quo præter deū unum: solū: primū:
nihil aliud denominari queat uocaturq; apud græcos Tetrāgrāmaton Anec-
phoniton: id est quatuor litterarū ineffabile. Quod cum omnia operatur: nihil
operū suo & se denominat: nihil appellat: nihil suo uocabulo afficit. Hoc ipsum
enim interpres nullā ei parem dictionem inuenientes: saltem propter super-
eminentiā dominū uocauerūt. Nō quia litteræ hoc proferant: quippe quæ nūl
lam syllabam conficiūt: sed simplicissimū significatiæ componi nolunt: & incō-
prehensibilis uocis simulacra existentes singulæ uocales sunt: ihub. Quod solis
quatuor punctis rite ordinatis Chaldaicā depingere solēt: ne tam sancti characte-
res dīgito dei conscripti: usu quotidiano mortaliū uilescant: Quorū consuetudi-
nem modo pariter hebræi assumpere: potissimū uero quando in chartā exara-
re conant. Tunc enim aut non integras quatuor litteras: aut Chaldaicā figurā
inducunt. Præterea sunt qui tribus tantū punctis utanē semicirculo cōnexis &
aliij aliter. Hoc totum ob reuerentiā tantū nominis inuentū est: ne cōtrectatione
frequēti contemna: tantæ maiestatis diuino uerbo prolatū sacramentū. Iam iā
acepistis oīm arcanorū secretissima signacula: Nomen Tetrāgrāmaton: ab ho-
mine nūl repertū: ab uno deo traditū. Nomē sanctū & honoradū. Nomē unū
quo solus deus est benedicēdus religione paterna. Nomen potētissimū qđ co-
lunt superi: obseruāt inferi: osculač uniuersitatis natura: quod ab assiduis culto-
ribus imbibitū: & sacerdotijs mētibus inescatū: mirifica dicit imperia humanæ
facultati condonare. Nomē primis parētibus nostræ propaginis mox cū inspi-
ratione uitæ diuinitus cognitū. De primogenito namq; suo Heua dixit: Possedi
hominem per Tetrāgrāmon. Sic enim sancti characteres cotinent: quod antea
neuter inueniēt protulisse. Nomē deinceps in bonā atq; frugiferā ptoplasmātū

Elohim

Tetrāgrāmaton

generationē deriuatum. Nam cum ipsi Seth ad imaginem & similitudinē Adæ formato genitus esset iocūdissimus filius: cœptū est eo die inuocari nomen Te, trigrāmaton: eo qđ prius inuisum genus hominū de prosapia Cain ortorū terram inhabitarēt: cum quibus non multa erat dei cōuersatio. Seth itaq; quia cultor diuinitatis fuit: usq; adeo super prole gauisus est: ut cum uxore ac familia nō men dei a p̄r̄tibus edoctū inuocaret. Atqui sunt qui hoc loco doceant: omnī primū Enos Adæ nepotem inchoasle nominis Tetragrāmati uocationē: librariorū errore forsitan capti: non uerentes qđ Stagirita philosophus in sophistis redargutionibus admonet: Imperitos idiomatum facile decipi. Quale illis accidere uideamus qui libētius toto æuo logicis quæstiunculis implican̄ & arnearū telis: q̄ paucis annis diuinæ litteraturæ. Nam cum Eusebius Hieronymus traduxerit hoc modo: Sed & Seth natus est fil⁹ quem uocauit Enos: Hic cœpit inuocari nomē domini: ludicabant aliqui partem orationis: Hic: pronomē esse: cum sit aduerbiū temporis accentu circūflexo p̄nunciandum: Idemq; designat qđ tunc: Ceu apud Maronem: Hic pater omnipotens ter cælo clarus ab alto intonuit: id est tunc intonuit de cælo pater omnipotens. Sicut ubi signū loci exiſtens pari consuetudine interdum significat quādo: ut ipse ubi tempus erit omnes in fonte lauabo. Iḡitur simul atq; nascebat̄ ipsi Seth fil⁹: Hic cœptum est inuocari: id est tunc in clamabat̄ nomen Tetragrāmaton. Iam uero in hāc abusio, nem uentū est ut uulgo pro:bic: aduerbio: pronomē iste lega: quasi Enos iste primū incepit inuocare nomē domini. Qđ si uerū sit: tam ex sacris litteris q̄ Chaldaica expositione: ipsi uos intelligitis. Deinde hoc sanctissimū & cultu dignissimū nomen: bāreditatis quodam iure ac perpetua successione per subsecuētem: non Cain reprobū generationē: sed ipsius Setb diligentī religionis studio & assidua erga deum fide & uirtutis integritate prædicti continuatā posteritatē deuenit usq; ad Abram: qui cum iret in terram Canaan: ædificauit altare deo: & similiter inuocauit nomen Tetragrāmaton. At Iacob illius filius: cum recubuisse in Haran: uisus est ei deus innixus scalæ: quæ a terris eleuata cælum attigit: cui dixit p̄ somniū: Ego sum Tetragrām⁹ deus Abrabā patris tui: & deus Isbac. Qui cum euigilasset: certe inquit est Tetragrāmus in loco isto. Cum igitur in castis nocte posteriori luctaret̄ cum deo: & quereret nomē eius: increpandore spondit deus: Cur queris nomen meū? Superflū enim indicauit illum quædere quod ante possederat. Tum pace tua CAPNION ait: interumpo disputationem: Nam uideris impetu tam copiose orationis tuæ duci per inuia ac penē præcipitari. Nūquid memineris de hoc nomine deum dixisse Moysi: Ego dominus qui apparui Abram: Isbac & Iacob in deo omnipotente: & nomen meū Tetragrāmaton non indicauit eis? Tu uero nos docere audes tam occultū nōmen illos nouisse: tanq; bāreditatiū a prima humani generis matre ad se deriuatum. Qđ si esset: non recte nobis cōmentariorū scriptores & magni & graues & insignes theologi tradidissent: soli Moysi primo reuelatū: nec ante patribus scitum fuisse: nec sic esset a deo institutū: sed ab Heua excogitatū & posteris suis legatum. Vera tu quidem recitas: BARVCHIAS inquit: sed falsa concludis. Ita enim uicissim mibi dabis ueniā si præter modestiā utar dialecticorū cōsuetudine in dicendo. Nempe qđ hoc Heua pronūciauerit: consecratae litteræ testātur. At qđ excogitauerit primū: quod finixerit: quod instituerit: quasi esset hūa, nun inuentū & nouun exorsum: haud tibi assentiar. Et si memoria tenes/removi occasionē dicens: quantū mea fert opinio: qđ mox cū spiraculo uitæ afflatū

*Artis et p̄cl̄o ex eis
lro nativis ita norat*

e

DE VERBO MIRIFICO

Dm̄a lyp̄dū gr̄a

fit illud primis parētibus & cognitū diuinitus: Id quod nobilissimus præco diuī, norū secrētorū Esaias plurimū cōfirmare putat cum ait: Tu es Tetragrāme pa-
ter noster: redēmptor noster: a sēculo uel ab æterno nomē tuū. Ergo ante tem-
pus quo creati sunt patres nostri terrestres: id nomē fuit. Cæterū qđ affers ipsa
dei uerba qui se dicat superiori ætate proauis apparuisse in deo omnīpotēte: &
nomē Tetragrāmaton nō indicasse eis: dignū est in dagine quatuorū būc nodū
dissoluā. Faciam⁹ itaq; eius rei periculū. Quisnam est qui cum audiat Ezechielē
de lapidib⁹ preciosis loquētem: non recordet se uidisse uel horū aliquē. Et quis
est mercator opulent⁹: cui nunq; fuit cognitus Sardi⁹: Topaçius: Iaspis: Chryso-
lithus: Onyx: Beryll⁹: Sapphir⁹: Carbūcul⁹: Smaragd⁹: aut alius horū: aut plu-
res: aut oēs: uel etiā quos Moyses addidit Ligiri⁹: Achates: Amethist⁹: Quis itē
est: qui nō ex liliis agri: & floribus campi: & herbis hortorū multas & uarias spe-
cies cū earū nominib⁹ atq; figuris notauerit. Hic olus: hic latæ fundētes brachia
betae: ut ait poeta: Fæcūdulq; rumex maluæq; inulæq; uirentes. Hic cicer & ca-
pitū nomē debentia porra. Hic etiā nocuū cerebro gelidumq; papauer: Grataq;
nobilitū requies lactucha ciborū: Et grauis in latū dimissa cucurbita uentrē. Om-
nia hæc nos quiq; etiā mediocres de grage nouimus: Soli uero egregij homines
& eximij: præter nomina uirtutes quoq; singulorū sciunt: & potestates: quibus
uel physicus aliquis edoctus: uel Empiricus exercitat⁹: indicatuit. Nihil itaq; mē-
tietur uel agrestis homo qui se Coralū atq; Smaragdū nosse dixerit: cui nego-
ciator quispiā modū internoscēdi mōstrauit colore: figura: precio. Nouit enim
qđ Coralū neq; Smaragdus est neq; uiceuersa. Qui uero se scire hos lapillos
baud sicut profiteat: eum illorum potentias & operationes esse perdoctū opor-
tet: & qđ talis ac tantas uterq; sit: Et qđ Smaragdus appensus collo: Epilepseos
auertit occasionē: & Coralius repellit stomachi dolorē: certā quoq; suspēdendi
legem & cætera illi artificio congruētia. Quēcunq; igit̄ talia non institui quisq;
is est: tametsi gemmā & nominauerit & elegerit: me docente: illi recte me dixe-
ro gemmā ipsam nōdum indicasse: aut herbā aut quāuis aliā rem. Nondū enim
proprietatē illi & potentiam eius operationesq; mōstrauit. Sic & deus Moysi de
hoc nomine locutus est: quoniā patribus in deo omnīpotēte apparuit. In sua
nāq; omnipotētia superiorib⁹ annis ipsem̄ deus fecit miracula. Veniēte uero
tempore liberationis Israelicæ: benigniter uoluit diuinā & mirificā potestate
suam delegare hominibus in huius nominis Tetragrāmati uirtute occulta: quæ
nulli unq; mortaliū prius reuelata fuit. Pridē enim singulari pactio inclusit ei uer-
bo maiestatē energiæ & mirificā potentia: quæ patriarchas maioresq; nostros
usq; ad Moysi tempora latuit. Tria itaq; sunt: est nomē: est significatū: est pactio
liue cōfederatio diuina. Nomē humanā mentē eleuat. Significatū eleuat & mē-
ti adhæret. Duo hæc maiores nostri cognoverūt & nomē & significatū: Ideoq;
in eodem nomine inuocauere deum: & in eodē rursus uitæ illorū ipse fuit propi-
tius. Sed tertiu quod multo mai⁹ est: quo uerbi contineat supeminens potestas
homini a deo summo delegata: Moysi fuit & nō patribus indicata. Clarius istud
ex hebraico sermone perpendit. Pro eo enim qđ q̄os Indicauit legim⁹: Hebraic
alittera cōtinet Nodaethi: hoc est sciri feci. Non enim fecit deus sciri ab ætate
superiori nomen suum Tetragrāmaton: & intelligi quæ penitus intra latē mag-
nalia būanæ fragilitati cōmendata: sed potius agnisci & coli & obseruari pro-
miscue: sicut cætera diuina nomina. At uero nūc præposuit deus hoc nomen &
in fastigio locauit super alia nomina ut mirabile: ut magnum: ut terribile: ut no-
tum ex miraculis a deo per hominē factis: Quapropter Esaias ait: Tetragrāme
deus me⁹ es tu: exaltabo te: cōfitebor nomini tuo quoniā fecisti mirabilia. Hoc
est scire nomen Tetragrāmaton: cum non solū characteres & uerbum nosipso

Tria qđ in nomine Tetragrāmaton sunt: est nomē: est significatū: est pactio
liue cōfederatio diuina.

276

non fugiant: ueruetiam eius pronunciatio quæ est occulta & virtus recondita & sequentia miraculorum signa: Quod omne tum ex capite quarto Exodi: tum ex ipso postbac dei sermone fiet manifestius. Ego inquit dominus educam uos de ergastulo ægyptiorum: & eruam de seruitute: ac redimam in brachio excelso & iudicij magnis: & assumam uos mibi in populum: & ero uobis in deum: & scietis qd ego sum Tetragamus deus uester. Scietis nunc Tetragramaton. Qua doctrina: Quia in brachio exteto: Ecce miracula. Quam noticiam peripatetici uocat posteriorem ex signo: Vnde oritur fides. Scietis: at qua nostræ fragilitatis capacitate: Quia iudicij magnis. Dei enim est iudicium: dei sententia: cui parere uniuersam nationem absq; illa præparatiōe oportet: Ecce spes. Scietis: at quis erit sciendi modus: Et certe cōfederatio dei cum homine: Quia uos assumam mibi in populum: & ero uobis in deum: Ecce utrinq; amor & dilectio. Nō enim cōmuni obligatione ac nexu tantu opus est: sed necessario nouum foedus cum deo coibim⁹: super uerbo Tetragamo: si cupimus eius uirtutem in nobis operari. Vniuersitatis enim dominus ante hoc ipsum futuræ societatis foedus de iudæorum plebe Moysi locutus est: Vidēs uidi afflictionem populi mei qui est in ægypto. Fuit igitur ante adoptatus in populu dei. Et quid est aliud quod modo ait: Assumam uos mibi in populum: præterq; hoc pactum: hoc confortu nouum quod monente deo contemplatiui homines ingrediunt: & super Te, tragramato nuperime foedus percutiunt: Hoc illud est quod nuncius Tetragramus de nomine quærenti Manoe respondit: cur quæris nomen meum? At illud est mirificum: quo responso: cognoverat nomen: & super eo mactauit hēdum quod apud ueteres signum erat confœderationis: sicut in Homero quoq; legit̄. Quare sequitur: Et posuit oblationem super petram: offerens Tetragramo: qui facit mirabilia. Vnde ortum est qd ad uxorem dixit Manoa: Morte moriemur: quia uidimus Tetragramum. Non timuisset angelos uidere: quorum crebra conuersatio cum maioribus nostris patrum memoria fuit: Sed quia dei uocem per Moysen intellexerat dicentis: Non me uidebit homo & uiuet: Ideo formidabat deum se uidisse donec confortaret. Patriarchæ Jacob non indicat nomen: etiam quærenti: sed hoc solum respondeat: Quid quæris nomen meum: & nō additur Quod est mirabile. Huic uero quia uiderat incensæ oblatiōis miraculum: respōdetur de nomine quod est mirificum: Quo sciri poterat quoniam esset Tetragramaton: Qq; uos legit̄ in eo iudicium loco: Nomen meum quod est mirabile. Sed tenet non eandem hic significationem quomodo in psalmo octauo: Domine dominus noster qd admirabile est nomen tuum in uniuersa terra: id est admiratione dignum & gloriosum: quod uocabulum Adir significat: bic uero peli: quod est miraculoru operator. Habetis & originē tanti nominis & figuram & significantiam & uirtutem: quod soli deo optimo maximo cōgruit: quod inter omnia nomina per excellentiam magnū dicitur: Veluti losue locutus est deo: Quid facies nomini tuo magno: quod i Deuteronomio uocatur Terribile: Et i psalmis Bonū: honorabile: sanctū: laudabile: æternū: beatificū: Et in Elsaia Excellens: antiquū: ab æterno: Et in Hieremia Inuocatum sup nos: Et in Ezechiele Egressum in gentes: Et in Daniele Benedictū: Et in Amos Tetragramaton nōmē eius: Et in Malachia Magnū in gentibus ab ortu solis usq; ad occasum: & horribile in populis. Omittam uiri doctissimi consulto pueriles in hac tā præstanti causa & in hoc tam salubri negocio quæstiunculas grāmaticorū: quibus se magni theologi tanto studio inuoluere hoc loco: ut etiā quod pudet audire: ad inanes contentiones deuenerint: Solū mibi superest illa celebris & potentissima pronūciatio quæ in abyssō arcanorum dicitur secretissime recōdita: Quam si habet hoc nomen: non est ineffabile: si non habet: non est nōmē. Quid

e 2

Out d' nōe tetragramaton

DE VERBO MIRIFICO

Igitur agamus: Negabimus esse nōmen: cuius contra nos tantū numerū testiā adduxim⁹: Negabimus ineffabile: quod ita tam græci q̄ latini appellant om̄es: De quo Salomon in Proverbijs: Quis colligavit aquas quasi in uestimento: quis erexit omnes terminos terræ: quod est nomen eius: & quod nomen filij eius: si scias: Tanq̄ sic dicat: Eloquere nomē ipsum si scias: & effare quod est ineffabile: quasi arbitretur difficile nos illius pronūciationis explicationem tenere. Citabo Sidoni Hermetem tuum illum Trismegistum: id est ter maximum in dialogo Aesculapij. Nō enim spero inquit totius maiestatis effectorem omniumq; rerū patrē uel dominū uno posse quis e multis composito nomine nuncupari. Deus autem patrum nostrorum: non propbanorū: non poetarum: non philosophorum: non ethniconorū: sed deus Abram: deus Isbac: deus Iacob: qui & ignotæ & innominabili suæ naturæ propriū nomen imposuit: Idem quoq; impossibilis pronūciationis institutor & præceptor est. Hic docuit Moysen inenarrabile nōmē profari: quando de ineptitudine linguæ conquererebat. Iam nota ex eo loco uobis est pronūciatio: quæ tribus cōmatibus sub una periodo comprehēditur. Ultra nō ausim fines egredi arcanorū: ne adstans ad parietem indignus aliquis exaudiat. Quidam uero nomen: ut in Cratylō ait Plato: essentiæ ipsius est imitatio: Eaq; contingit nobis tanq̄ pīctorib⁹ aut musicis cōmixtiōe multiplici atq; distinctione uaria quo usq; apprebendimus quod imitari uolumus: ut si structuram nobilem acri peruestigatione cupimus intropīcere: Primum quidem eius singula resoluimus: deinde ut prius erat extructa rursus ædificamus: & deniq; compaginem ipsam mente conseruamus. Distinctio autem siue resolutio ea no minū in syllabas fit: & syllabarū in litteras: & litterarū in pprietates accidētiaq;. Litteris autem rursum intricatis / complexio uerbi rem enūciat. Iccirco nostri maiores diuino studio & superno lumine freti: huius nominis gratiarū plenissimam expositionem pari modo sunt adepti & posterioribus nobis tradere dignati: quam Sembāmaphoras appellatis: quo certe secretorū fundamento plurimos noui confilos: ut aggrederenē quæ natura ipsa nō ualuerint. Sed ne hoc ipso quoq; careatis: complebo paucis. Dominus quatuor litterarum in summitate innixus est scalæ surgētis a terra & cacumine tangentis celos: Iacob humi recumbit: somno quiesces: Angelidei ascendunt primo: descendunt posteri⁹. Ipsi Iacob affertur promissio: euigilat: affirmat dominum esse in loco: tremit atq; timet: sacrificat erecto altari: & uouet uotum. Scalam gradibus compleamus: Et in Cantico filiorū Coræ dicit: Scdm nomē tuū deus sic & laus tua. Ergo Schem bāmaphoras erit laus dei: Ergo gradus scalæ diuiduntur iuxta laudes eius. Laudes autem hebraicæ uocant Th̄illim: quo nomine psalmorum liber inscribit. Erit igitur Sembāmaphoras ex libro psalmorū diuini nominis reuelata exposiō. Quilibet autē uersus unum scalæ gradum notat: Eorū quotusquisq; tris cōtinet sacratos characteres: Ex quibus spiritu dei suggestente unum conflatur signaculum insigne colēdum & obseruandū: tribus litteris formatū: cui esse perhibet inclusum dei angelū ferentē secū diuini nomis maiestatē. Hi aut̄ sūt angelī. lxxij. q̄ ascendūt & descēdūt. In quorū uirtutes augustale diuinitatis nomē resoluit: & eisdē angelicis tandem syllabis restaurat. Nō qđ resolutū desierit esse nomē: neq; restauratū rursus esse cōperit: sed sicut sol multiplicatione radiorū & luminis effusū. Ait enim cōtemplātissim⁹ græcor⁹ philosophus: qđ sensibilib⁹ est sol: id intelligibilibus est deus. Psalmodia septuaginta duōq; uersuū: hæc est: quā latine pronūciabo iuxta ecclesiæ uestræ cōsuetudinē: & quælibet sancta signacula dīgito mōstrabo: quapropter animū aduertite perq; diligēter. Vbi uero quatuor litterarū nomē: id est Tetrāgramaton ponit: ibi ego more ueterū: ipsi⁹ Adonai interpretationē mutuabor.

Nota

Th̄illim

Tu domine susceptor meus es: gloria mea & exaltans caput meū.
 Et tu domine ne elongaueris auxiliū tuū a me: ad defensionē meā conspice.
 Dicā dño susceptor meus es tu: & refugī meū deus meus sperabo in eū.
 Cōuertere domine & eripe animā mea: saluū me fac propter misericordiā tuā.
 Exquisiū dñm & exaudiūt me: & ex omnib⁹ tribulatiōibus meis eripuit me.
 Psallite domino qui habitat in sion: annūciate inter gentes studia eius.
 Miserator & misericors domin⁹: longanimis & multū misericors.
 Venite adoremus & procidamus & benedicamus ante dñm qui fecit nos.
 Reminiscere miserationū tuarū dñe: & misericordiā tuarū quae a sēculo sunt.
 Fiat misericordia tua domine super nos: quēadmodum sperauimus in te.
 Viuit dominus & benedictus deus meus: & exalteat deus salutis meæ.
 Ut quid domine recessistilonge: despicias in opportunitatibus in tribulatione.
 Iubilate domino omnis terra: cantate & exultate & psallite.
 Et factus est dñs refugī pauperi: adiutor in opportunitatibus in tribulatiōe.
 Et factus est mihi dñs in refugī: & deus meus in adiutoriū spei meæ.
 Dñe deus salutis meæ: in die clamaui & nocte coram te.
 Dñe domin⁹ noster q̄ admirabile est nōmē tuū in uniuersa terra.
 Iudica me scđm iusticiā tuā domine: deus meus: & nō supgaudeat mihi.
 Expectans expectauī dominū: & intendit mihi.
 Et nomen domini intuocabo: o domine libera animā meā.
 Ego autem in te sperauī domine: dixi deus meus es tu.
 Dominus custodit te domin⁹ protecōtio tua: super manū dexterā tuā.
 Dominus custodiet introitū tuū & exitū tuū ex nūc & usq; in sēculū.
 Beneplacitū est dño sup timētes eū: & in eis qui sperāt sup misericordia eius.
 Confitebor tibi domine in toto corde meo: narrabo oia mirabilia tua.
 Clamaui in toto corde exaudi me domine iustificatiōes tuas requirā.
 Eripe me domine ab homine malo: a uiro iniquo eripe me.
 Deus ne elongeris a me: deus meus in auxiliū meū respice.
 Ecce deus adiuuat me: & dominus susceptor est animæ meæ.
 Quoniā tu es patientia mea domine: dñe spes mea a iuuentute mea.
 Introibo in potentias domini: deus memorabor iusticiæ tuæ solius.
 Quia rectum est uerbum domini: & omnia opera eius in fide.
 Dominus scit cogitationes hominū: quoniā uanæ sunt.
 Speret Israēl in domino ex hoc nūc & usq; in sēculum.
 Dilexi quoniā exaudiēt dominus uocem orationis meæ.
 Domine dilexi decorē domus tuæ: & locū habitationis gloriæ tuæ.
 Domine deus uirtutū cōuerte nos: & ostende faciē tuā & lalui erimus.
 Quoniā tu es domine spes mea: altissimū posuisti refugī tuū.
 Audiuit domin⁹ & misertus est mei: domin⁹ factus est adiutor meus.
 Ut quid domine repellis animā meā: auertis faciem tuā a me.
 Domine libera animā meā a labijs iniquis & a lingua dolosa.
 Dominus custodiet te ab omni malo: & custodiet animā tuam.
 Et ego ad te domine clamaui: & mane oratio mea præueniet te.
 Voluntaria oris mei beneplacita fac domine: & iudicia tua doce me.
 Si dicebam motus est pes meus: misericordia tua domine adiuuabit me.
 Suauis domin⁹ unitersis. & miserations sup omnia opera eius.
 Q̄ magnifica sunt opera tua dñe: nimis p̄fundæ factæ sunt cogitationes tuæ.
 Notū fecit domin⁹ salutare tuū: in cōspectu gentiū reuelauit iusticiā suā.
 Magnus domin⁹ & laudabilis nimis: & magnitudinis eius nō est finis.
 Miserator & misericors domin⁹: patiens & multū misericors.

DE VERBO MIRIFICO

Sit gloria domini in sacerdoti: laetabitur dominus in operibus suis.
Confitebor domino secundum iusticiam eius: & psallam nomini domini altissimi.
Cognoui dominum quia aequitas iudicia tua: & in ueritate tua humiliasti me.
Dominus in celo parauit sedem suam: & regnum suum omnibus dominabitur.
Tu autem dominus in eternum permanes: & memoriale tuum in generatione & generatione.
Alleuat dominus omnes qui corruerunt: & erigit omnes electos.
Qui timet dominum sperauerunt in domino: adiutor eorum & protector eorum est.
Et anima mea turbata est ualde: sed tu domine usque quo.
Ab ortu solis usque ad occasum: laudabile nomen domini.
Iustus dominus in omnibus uisus: & sanctus in omnibus opibus suis.
Sit nomen domini benedictum: ex hoc nunc & usque in seculum.
Vide quoniam mandata tua dilexi domine: secundum misericordiam tuam uisifica me.
Seruite domino in laetitia: introite in conspectu eius in exultatione.
Ecce oculi domini super metuentes eum: & in eis qui sperant super misericordiam eius.
Couertere dominum usquequo: & deprecabilis esto super seruos eius.
Ne derelinquas me domine deus meus: ne discesseris a me.
Delectare in domino: & dabit tibi petitioes cordis tui.
Consitemini domino quoniam bonus: quoniam in eternum misericordia eius.
Domi pars hereditatis meae & calicis mei: tu es qui restitus hereditate mea mihi.
In principio creauit deus celum & terram.
Consente domino nimis in ore meo: & in medio multorum uandabo eum.
Couertere anima mea in requiem tuam: quoniam dominus beneficit tibi.

Ergo

Non uos conturbet nec in stuporem ducat promiscua: ut uidetur uersuum collectio: quia absque ordine ac fortuita: non diuino fato: sed hominum uoluntate: ingenio: sociis artificio constet. Quod enim de Homeri carminib[us] & Plutarchus & ceteri eius poeticæ studiosi scribunt: non fuisse initio ut nunc sunt in numeru[m] composta: sed sparsim distracta: & tandem a grammaticis qui circa Pisistratū Aristarchusque degebant in ordinem redacta. Hoc haud absimile de hymnis psalmorum nostri fuerunt: & etiam uestri sacræ scripturæ doctissimi homines: ut Hilarius dux & epus in eius libri commentarijs: qui sic ait: Non est autem ignorandum indiscretum apud Hebreos esse numerum psalmorum: & sine ordinis annotatione fuisse conscriptos. Non enim illuc primus aut secundus aut tertius aut quinquagesimus aut centesimus prænotans: sed sine præscriptione aliqua ordinis in unum permixti sunt. Estras enim ut antiquæ traditiones ferunt: incōpositos eos & pro autorum ac temporum diuersitate dispersos in volumen unum collegit. Cum igit[ur] fuerit ista traditio Sembaphoras ante septuagintaduos interpres: qui & numerum & ordinem psalmis statuisse dicunt: & quidem longe ante: profecto iudicare potestis haud ab rebus ueros afflatu diuino conceptos & numero & ordini humano non seruire: sed magis diuino proprio atque suo numero innumerabiliter numerabili & infinite finito: unde tandem processerunt subesse: & rursus in eiusdem adorandi nomis Tetragrammati numeros modo sapientibus noto referri. Tunc SIDONIVS: Praeclare mihi uideris id quod es pollicit[ur] monstrasse digito: Sed quem tu eius nomis esse numerum uelis in quem septuaginta duo referant: non satis intelligo: nisi quaternionem frater quo tam celebre nomen constare dicit[ur]: & siccirco Tetragramaton appellatur. Quod ego certe uerustissimos philosophos & philosophiae principes semper maioris perdisse inuenio qui cetera cuiuscumque religiosis arcana. Maxime autem Pythagorā ipsi nobilisque Pythagoreos: qui pariter id quod tu Tetragrammū nominas: iuxta suæ disciplinæ morē: Tetractyn: uocat: quam omnibus diis deorumque virtutibus præferunt: & perpetuæ naturæ fonte esse in animos nostros manantem describunt. Teste carnem est quod aureum Pythagore appellant: in quo iuramentum loco Tetractys assumitur:

tanquam summum quo fides & rerum credulitas naturatur cum definitione profeta substantia sua. Imitati sunt quique praestantissimi poete: ut reliqua eis philosophia: sic & hoc subtilissimum & acutissimum contemplandi genus: qui mundi chaos in quatuor elementa. Caelum in quatuor anni partes. Aerem in Eurum: Zephyrum: Austrum & Boream. Terram in quatuor spacia secundum quinque conas. Diuinitatē in plebeios: nobiles: superos & palatia regis. Humanitatē in carnem: spiritū: manes & umbrā distinxerūt: ut ea partim in principio legimus Ouidianæ metamorphoseos: partim carmina ostendūt quæ circūferuntur: Bis duo sunt hominis: manes: caro: spiritus: umbra: Quatuor ista loca bis duo suscipiūt. Terra tegit carnē: tumulū circumvolat umbra. Ortus habet manes: spiritus astra petit. Stoici uitæ nostræ splendorem: ex quatuor virtutibus collaudant. Mathematici primā solidam demonstrationē in quaternario reperiunt. Physici iudiciales potentias in quatuor partitum: intellectum: rationem: opinionem: sensum. Arithmetici: unum: potestate appellant tetragonum. Vnum enim cum erumpit in actum: est numerus tetragonius. Primus differentiā numerorū uniuersam adimplens: & sub quatuor terminis denarium perfecte consummās. Vnum namque duo: tria: quatuor: denarij numeri substantiam parturiunt: quod facilius eas crediderim quas tu post non men Tetragramaton decem Sephiroth introducere (utpote rem uulgo insuetam) ausus es. Quidcum ille idem numerus eisdem quatuor limitibus omnē musicæ harmoniam continet: immo totam mathematicā colligit: punctū: lineam: planiciem atque corpus: totam physicam complectit in qua seminaria naturæ uitius docetur primū: secūdo pululatio naturalis: tertio adolens forma: quarto cōpositum: totam denique metaphysicam insinuat: essentiam: esse: virtutem & actionem: Quæ sane triplicitas: mirificā quaternitatē explicat: ut sit principio punctus: semē: essentia. Secūdo linea: pululatio: esse. Tertio planicies: forma: uirtus. Quarto corpus: compositū: actio. Hī mihi duodecim esse lapides uidentur quos tu ante Baruchia suis nominibus recitasti: & quos ille tuus Moyses in quaternarium ordinem redegit. Igitur in tota mundi uniuersitate illiusque singulis partibus: illa diuina relucet quaternitas. In superis (ut est apud Orphicam theologiam) Musa: Dionysius: Apollo & Venus ea superna numina mentibus nostris instillant deificos attractus. Musa poesim: Dionysii mysterium: Apollo uaticinium: Venus amorē. In cælestibus: quod triplicitates: Sub cælo tēpora quod: Sub tempore: quatuor qualitates: Sub qualitatibus: quattuor elemēta. Sub elemētis: substantia: qualitas: quātitas: motus. Sub ipsa denique substantia: corporeū: vegetabile: sensitivū: intelligēs. Sub quātitate: punctio: longitudo: latitudo: profunditas: sicut de numero dicimus unū: duo: tria: quatuor. Sub qualitate: calidū: frigidū: siccū: humidū. Sub motu ascendens: descendens: p̄grediens: circulare. Diximus de rebus supcælestibus: æternis: temporalibus: mixtis: Videamus: animus humanus quo pacto se cū quaternitate sociaterit. Et ascēdit quidē animus noster pro quatuor gradus: ad postremū in ipso spiritum: per sensum: imaginationem: phantasiam: intelligentiā. Tenetis ergo naturā uniuersi quaternitate cōstare: quē non eo modo effecisset omniū opifex: nisi & in seipso quādam esset Idæa quaternionis prius quod in operationē uergeret. Vnde summū louē Lacedæmonij quod auribus depingere mihi recte uisi sunt: quod sit ipse quoque summum quaternio: id est iuxta Pythagoricos Tetractys: cuius emanatio per formā quidē in angelis: per participationem uerā in animabus rōnalibus: pro imaginariā in rōnis exptibus: per umbratilē in corporū figuris reperit: & sempitēnæ cuiusdā pluviæ cōsueto more ab excelsa ad ima defluit: uniuersa rigando. Perque libēter Sidoni audio BARVCHIAS inquit quæ tu non disciplinæ applicas. Nā ut video recte oia quodrat ad regulā. Hic enim esse mihi putat iste fluius insignis quod de illo celebri loco uoluptatis egreditur

e 4

No. 90009 quod manu scripta

DE VERBO MIRIFICO

ad irrigandum paradisum quaternō capite. Quem Orpheus & Homerus Oce
anum uocant: diuinarū & humanarū rerum originem: Primo semper existen
tem: Secūdo manantem in deorum generationē: Tertio irrigantem terrena:
Quarto stillantem in omnem fluidam naturam. Hic est ille fluuius Cobar pro
pter quem Ezechiel manu dei tactus: uidit similitudinem quatuor animalium &
quatuor in quatuor. In eodem quoq; fluui o quatuor cherubim in quatuor rotis:
& rotam i medio rotae. Ipsū est animal quod uiderat iuxta flumē Cobar. Hoc
ipsū est mare magnū in quo iuxta uisionem Danielis pugnabāt quatuor uen
ti cæli: & quatuor bestiæ grandes ascendebat de mari. Eius numen appellari
Neptunū uoluerūt: qui dicit̄ in Orphicis hymnis: quadrigulos curr̄ impellere.
Mysteriū igitur Tetragrāmati uetustissimis fuit sapiētibus: & quidem alienige
nis tametsi publice inuilitatū tamē priuatim non incognitum: qui cunctas opti
marū rerum disciplinas sub ænigmate tradentes quosdam hoc in negocio sibi
artifices faberrimos instituerūt ut cōgrue totam rerum omniū uniuersitatem
celte sculperent: eamq; in unam imaginē nōstro cōspectui formarent: ne crebro
huius summi nominis opus foret quod timebant uilitate cōtemni. Quam sane
imaginem sacram uocauere: illi sculptores hieroglyphi ea de re dicti sunt.
Erat autem hoc modo: Primo quidem oculus: Secūdo baculus: Tertio scutū:
Quarto serpens. Videte quātū hæc apte ad figurās etiā prophanis atq; rudib⁹
cōspicabiles. Sed multo simpliciores existunt numeri ijdemq; formales quos &
acutius cōtemplamur q̄ figurās: & pp̄ius rebus diuinis accedere putam⁹. Quo
plane multo extat optatius nobis philosophis hoc ipsum tam celebre nomen:
qd & figuris characterū geometrica / & formis numerorū arithmeticā sacramē
ta simul complectitur. Utq; mathematici officio promiscue fungar: rectissime
profecto dixerim: Vnum: Par: Impar: Totū: Reductio. Nihil infinito: nihil uno:
nihil puncto prius est: & ipsum omniū rerum principiū est. Deinde usq; ad unū
& usq; ad punctū omnia sunt: & ultra unū atq; punctū nihil est. Hic igitur om
niū rerum finis est. Tenetis modo primam Tetragrammati litteram: quæ & fi
guram pūcti referat: & lod: id est principiū nomine: & denarium: id est finem
numerī designet: & omne numerū simplicissime penetret: quoniam notam præ
se ferat unitatis. Unitas autem omniū numerorū mensura cōmunitis est: Et ea ut
scribūt Arithmeticī: uicem obtinet punctū: quæ cum sit principiū interuallion/
itudinisq; ipsa nec interualli: nec longitudinis capax est. Sicut neq; punctū
quod puncto superpositū: nihil fit nisi punctum: uelut si nihil nulli iungas. Quo
accidit ut etiam unitas in seipsum multiplicata: nihil producat aliud præterq; se
ipsum: Ut si dixeris: semel unū: nihil nisi unū est: aut rursus semel unum: semel
non latius uagatur: sed in uno permanet. Est enim eadem semper imutabilisq;
substāntia: princeps imparis ordinis: & effectrix quodāmodo formaq; imparita
tis. Principiū cōmunicatio & finis omniū: supra numerū: supra totum: diuisionis
expers: carens partib⁹. Quapropter & cōmodissime nostris illis ægrotis oculis
summū huius mūdi autorē demōstrat: & diuinitatis naturā hūianæ imbecillitatē
describit: a qua & ex qua & per quam & in qua & ad quam omnia sunt. Ut amur
si uultis diuinissimi theologi testimonio Dionysij Areopagitæ: de ente & exem
plaribus ita scribentis. Etenim in monade omnis numerus uniformiter constat:
habetq; omne numerū unitas in seipso unice: & omnis numer⁹ cōiunctus quidē
in monade est. Quātū uero ex monade processerit: tantū discernit & multiplicat.
Diximus de immanentia: dicamus de processu: & sicut motus puncti facit lineā:
& motus linea facit planiciem: ita motus unitatis creat alterum & alteritas bi
narium. Alterum enim apud Pythagoram & sapientiæ eius hæredes inquit Bo
etus: nulli alij nisi tantum binario adscribitur. Vnde Seruio grāmatico autore:

Obz. lxxviii p̄b. tētgrāmati
No. de lxxi Joth. 3
p̄m mōni tētgrā
mater

Alter de duobus tantū dicitur: Binarius autem quandam indicat compositiōnem: Aceruus enim est unitatum. Compositio non sine materialis proportiōis suspicione intelligitur. Materialis proportio absq; formalis nequit existere: sicut reuera neque materia sine materia. Formam esse quoddam diuinum recte arbitratur Aristoteles. Numerus impar et quidem ternarius maxime proprius rebus diuinis asseritur: Cui haud absimile Alphesibæus in Pharmaceutria Maronis cecinit: Numero deus impare gaudet. Omne igitur quod primo extra deū fluit: simul atq; ipsum iam deus non est: alterum ab eo & primæ multitudini par sit. Vtq; nihilominus habeat esse: conuertitur rursus ad diuinitatem: cuius insigne numerus est impar. Omnis enim processus (dixit Abucaten) per similitudinem secundorū ad primum: efficitur. Angelica itaq; natura impari numero significanda est. Numero quidem: quia est multitudo ab uno progressa. Impari autem: quia proxima deo & eius participatione freta. Nam quasi parua dei portio sunt angelii: quale per oraculū Apollo fatidicus quondam Colophone quærenti responderat. Hic plane non deest quod expertos se aiunt philosophi. Nā ubi natura superior tangit inferiorem: ibi ex infimo sui gradu supremū inferioris attingit. Sed mox ubi ad summū: id est unitatem uentū est: cōtra erit necesse ut inferioris supremū ad totam conditionem aspiret unitatis: quoniā & unum & simplicissimū gradus nō babet. Tota autem conditio unitatis est esse eandē & semper sibi similem consentientēq; immutabilitatē: qua solus impar numerus: ut dicunt Arithmeticī: maxime participat. Sane cuiuscūq; medietas est unum: hic impar est numerus. Cuius uero duo: is & paritatem recipit: & in gemina aequa poterit disiungi. Ergo uidetis quoniā imparitas deo est cognitor: paritas autē dissimilior: ideo angelicā siue idealem seu totam archetypi mundi naturam: nō quidē pari sed impari numero rectius fuisse designandā. Atqui cum solus deus multitudinē in se nō admittat: cetera uero quātum cūq; simplicia: quasi quædā coaceruatio sint: & exactū potentiacū construant: Iccirco primus deitatis riūus nō simplici aliqua imparitatis nota celebrari debuit: sed quæ simul & pari & impari numero cōstaret. Parū: ut esset aliquid. Impari: ut tantū esset: quippe istud quod effluxisset: hoc quod refluxeret. Diuersum enim est esse & id quod est. Ex primo itaq; binario & primo ternario: constat quinari⁹: qui productum a supra luce: primū intellectualis mūdi radium uno sacrato charaktere: hoc est ipsa

He littera demonstrat: Quam & mathematici numeratiōis primū incompositum: & hebraeorū grāmatici prolationis spiritū: essentiæq; hypostasim (articuli officio) designare tradiderūt. Quod rudibus ac ineruditis oculis sapientissimus Salomon fabre mibi pīnxisse uisus est. Fecit enim super arcām duos cherubim in quibus federet nomē domini exercituū: ut esset quinq; cubitorū ala cherub una: & quinq; cubitorū ala cherub altera: quasi effigies supercœlestis citra deum essentiæ atq; naturæ. Volo & tertiu huius ineffabilis & mirifici nominis charactērem breui exponere: quem esse Vau perhibent, Hæc tametsi cōiunctio sit copulativa: tamen & in oratione perpetua tempus uerborū cōmutat: & in mathematica senarium numerū significat. Aptissime igitur notula fit cæli & terræ: id est om̄ ex materia & forma cōiunctiorū. Copulat enī Vau & partes oratiōis cōiungit: unde cōiunctio dicta est. Deinde uerbis etiam tempora transmutat: ut natura rebus. Quid est quod fuit (inquit Ecclesiastes) ipsum quod futurū est. Quid est quod factū est: ipsum quod faciendū est. Temporis ergo mutationi subiacet quæcūq; corporalia tā in cælo q; in terra: horūq; medijs sita sunt. Sed ad Pythagorica mysteria & sacrorū arcana trāseam⁹. Deprompsi ex antiquo & uoluminibus quodā scythaꝝ aliaꝝ uegentiū faberrimos boies uniuersitatis naturā una imagine sculpere solitos: & ppter ea hieroglyphos fuisse nūcupatos: quæ cōtineret

Ora hæc de omniate

Nūs de ipas genit

Hæc tē tetragramaton

Vau 3^a eccl noīa hæc

DE VERBO MIRIFICO

oculum:spatam:scutum & serpentē. Scđm quos utiq; post oculū:id est punctū:
& baculum siue spatam:id est linearē planiciē æquali ordine/sequit̄ scutū hexa-
gonū:id est corpus solidum quod propter longitudinē/latitudinem & altitudi-
nem sex angulis claudit̄. Est enim in longitudine ante & retro. In latitudine sinis-
tra & dextera. In altitudine sursum & deorsum. Hic nāq; senarius ita in natura
solidorū constituit̄: ut circa omne corporis inseparabili coiunctione semper uer-
setur. Tria igitur cum sint solidorū interualla: quorū cuiuslibet duo sunt mot⁹:
nihil mirū si post Iod:id est unum:& He:id est duo atq; tria: nunc suo loco Vau
sequat̄:id est sex. Qui numerus priorū numerorū multiplicatiōe oritur: siue tu
semel bis tria dicas seu cōuersa uice ter duo: quippe singulis materialibus con-
gruentissimus numerus:qd& ipse alterna præcedentiū numerorū multiplicatiōe
nascatur. Rebus autem alterutrū uicissimq; multiplicandis: materia ipsa
potissimū occasio est. Taceo qđ ordinē hic suum ex anteriorū unitatibus nan-
ciscit̄. Ex uno enim & duobus atq; tribus: senarius colligit̄: ut iure optimo co-
gnoscatis post Iod & He subito ipsam Vau litterā sequi debere. Accedit quod
quēadmodum tot⁹ uniuersi corporalis natura/uel Aristotele autore/perfecta
undiquaq; asseritur:non abundans superfluis:nec frustrata necessarijs:Ita sena-
rius numerus:totius mundi corporei signaculum præbens:in omni numerorū
contextu ab unitate prima usq; ad decem solus adeo perfectus est: ut cōparatiōe
suarum partium:neq; paupertatis egestate inops diminutus ue sit:neq; imode-
rata plenitude superfluos. Habet enim partem medium:id est tria: & tertiam
id est duo: & sextam:id est unum:quæ in summā unam redactæ: totum senarij
corpus proferūt. Qua quidē perfectione cæteri carent: Nam octonarij medie-
tas est quatuor:& quarta duo:& octaua unum:quorū collectio minorē toto cor-
pore summā reducit̄:id est septem. Sic reperimus in reliquis summas partiū cō-
gestas uel abundare uela stipite numeri deficere: Solus senarij eiusmodi to-
talitate perfectus est. Quapropter haud ab re mūdum bunc totum atq; perfe-
ctum solus ipse designat. Munienda est ualio sacrarū litterarū hæc nostra sente-
tia:ne uos excogitationē uacuam aut meū inuentum suspicemini:& quod pauci
animaduertūt id uobis amicissimis sodalibus reuelabo. Perfecto quāq; plurimæ
solent in sanctis scripturis generationes recitari: nullas tamen uspiam generati-
ones in toto sacratarum litterarum uolumē inspexeritis cui Vau character hic
noster adiectus sit: nisi tunc solum quādo de generatione cæli & terræ legim⁹:
Istæ sunt generationes cæli & terræ: Vbi Tholdoth singulari diuinitatis dono
per Vau in ultima scribitur. Quæ quidem littera reliquis omnibus in locis ei-
dem dictiōni subtrabitur:præter unam christi genealogiam in libro Ruth pro-
pe finem exorsam: Hæ sunt generationes Phares:quæ utiq; prosapia omni alia
generatione fuit perfectior. Perfectum itaq; esse totum uniuersum littera hæc
tertia sacratissimi nominis senario numero commonet: quoniam die sexto uidit
deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona. Igitur perfecti sunt cæli & terra &
omnis ornatus eorū. Reliquū erit/ ut de tertio progressu rerum: hoc est quar-
ta littera paucis edisseramus. Post subsistentias enim uere materiæ carentes: &
substantias uere materiam possidentes: haud iniuria sequitur res quæ cum sunt
in materiæ formæ corporum:tum simul eadem a corporibus materijsq; sunt se-
paratae. Hoc genere accedit anim⁹ rationalis: cui igneus est uigor: ut ait Virgi-
lius:& cælestis origo: quantum non noxia corpora tardant terreniq; hebetant
artus moribundaq; membra. Is quanq; scđm essentiam suam excellentiorem
cum angelica natura pari congreſsu ambulat:uerūtamen quātum ad ipsum esse
inferius attinet: eo fit posterior quod immarginit̄ corruptilibus & cum corpo-
re cōmunicantibus iungit̄. Hoc ipso ductus, ppheta Regius: Minuisti eū inquit

No de lra habita 33 ho

Tholdoth de lra vni

Tholdoth

paulominus ab angelis: Gratissimum amicū uobis ipse facturus sum: qui nūc ad uesperam audientes lassati estis. Causam enim q̄breuissime absoluā. Platonis in libro cui est inscriptio Timaeus hoc dogma extat: Deū in exordio primū creasse ignem: deinde terrā. Sed duo sola: & tam aduersa hæc absq; tertio quodā com, mode cohærere nō poterant. Restabat igit̄ mediū utrorūq;: qd̄ partim cum su, periore: p̄t̄im cōmunicaret cū inferiore. Itaq; cū sint archetypa: ut luces quæ, dam igneæ primū creata: deinde uniuersa corporea fæces materiarū amplexa tum fieri dectuit aliquam substantiā quæ nec a materia penderet neq; sine mate, ria existeret: ut quo ad operationē luarū uirium habitaret cum corpore: & quo ad potestatē lux̄ essentiæ habitaret cū angelis: & alterutra virtute neutri mūdo deesset. Rectissimū igit̄ mediū: est animus humanus qui cū sit neutrū: cū utroq; participat. Propter hoc ait Hermes Trismegistus: O Asclepi magnū miraculū est homo animal adorandū & honorandū. Hic enim in naturam dei transit qua ipse fit deus. Hic dæmonū gen⁹ nouit: utpote qui cū ijsdem ortū se esse cognoscat. Hic humanæ naturæ partem in seipso despicit: alterius partis diuinitate cōfisus. O homis q̄ est natura temperata felicius. Hic dijs cognata diuinitate coniunctus/ partem sui qua terrenus est dgspicit. Cætera omnia quib⁹ se necessariū esse cælesti dispositiōe cognoscit: nexus secū charitatis astringit sicq; suspicit cælum. Sic ergo feliciorē loco medietatis est positus: ut quæ infra se sunt diligat: ipse a superiorib⁹ diligat. Mediā audit̄ inter mūdum inuisibilē & mūdum uisibilem esse animā rationalem: Arctissime nibilominus cognatam superis. Ob eas utrasq; causas alia nequivit nisi numeri quinarij notula designari: Quæ ultima est He uocata: totius denariæ numerationis iustissima proculdubio media, tas. Nam si altrinsecus circa quinariū superius quatuor & inferius sex colligatur: decem uenient: quorū quinq; medietas est. Rursus tria & septem: Iterum duo & octo: deniq; unū & nouē: & identidē semp reperietis decem: & solū qui nariū esse mediū experiemini. Si p̄cundabitur accuratius: est profecto similis supernoq; essentia: haud indigne simili charactere mōstrāda: Nec altud differē, tiā q̄ ordo facit. Nam quo absolutor: purior firmiorq; cōstat angelicus mūdus: eo est prior He littera & eminentiori loco nr̄is oculis ostendendus: Posteriori autē licet eodem charactere mens humana: quoniā affixa est corpori quæ cum corpore simul esse coepit: Quia uero cū corporis interitu non desinet: sed si suā fuerit naturā sequita & non alienæ graviata: illecebris redit cōtinuo: & ascēdit tam in corpore manēs q̄ extra corpus uolitans ad cōsentaneā ei supercælestēq; habitationē: quā ego nominaui reductionem. De qua Zoroaster: Ascēdendū tibi est ad lumen ipsum & ad patris radios: unde missa tibi est anima plūtimam induita mētē. Et Pythagoras tradidit his uerbis: Si tu relinquēdo corp⁹ in ætherem liberū transieris: eris imortalis deus. Hæc est ultima He reductio quidē hominis ad diuinitatē: hic est finis: hic termin⁹: hæc meta: hic limes & pfectio nominis hui⁹ tam sacri: tam adorādi: tam potētis: tā admirādi: cui⁹ corā Moysē deus meminit: Ego ostendā omne bonū tibi: & uocabo nomē Tetragrāmaton corā te. Hæc ē quarta littera: & apud Danielē: species quarti filii filio dei. Dedit enī deus hominib⁹ potestatē filios dei fieri ijs q̄ in eius nomine credunt: Cui⁹ ultima He q̄sl facies quarta est aquilæ in rotis: quæ in Ezechiele gradiebanē iugis & nō reuertebant. Hui⁹ litteræ ui ac potestate Abrāhā centenari⁹ ex Sara nonage, naria steriliq; fœmia præter naturæ leges genuit creuitq; in gētes: Et ob id Abrāhā fuit nūcupatus cū ante Abram uocaret. Quid multis: Nostra ois felicitas hoc charactere numeri quinarij exprimit: quo unis Alphā cū O: & aquæ sub cælo cū aquis quæ sup cælos sunt. Quo possumus quæ volumus: & uolumus quæ superi ipsi: Quapropter & quintā partem Asser sortit⁹ est: quoniā beatitudo

Tm̄gysy h̄m̄d. x. 2014
naturād

He lind

Zō dñm Zoroasterj

zō m̄p̄l. b̄ b̄c b̄c

DE VERBO MIRIFICO

He littera exuberantissime consumat'. Affer enim felicitatem beatitudinē ue
interpretamur. Nox ruit optimi uiri/nimis longo sermone quæ dei essentia si
gnificare nomina uideban̄ tractau. Cætera uosip̄ ex Dionysio Areopagita
Hieronymoq; cognoscite uel dei uirtutem uel eius operationem uel nostram
erga illum affectionem significantia. Q̄q sunt nonnulla nec ab istis neq; ab alijs
græciæ latinorūq; autoribus: sed tantū a nostris exposita: ut est hoc nomē Isth:
quod & uirum & deum insinuat: cum quo in libro Geneseos Iacob ipse solus esse
luctatus perhibetur: Et sequit̄: Nequaq; Iacob appellabit̄ nomen tuū sed Israel:
quoniam cum' deo & homine p̄rualuisti: Vt est item uocabulum Na: quo in
animi molestia turbationibusq; utimur. Sicut Moyles in numeris: Dimitte Na
peccatū populi tui: quod uos interpretat̄ habetis: Dimitte obsecro. Et psalmo
centesimo ac decimo septimo: A na domine saluifica na. A na domine fortuna/
tifica na: quod uos elegantius sic: O domine saluum me fac: o domine bene pro/
sperare. Nam & lab in Halleluiah legit̄: & Zabaoth in sacrificijs: & Adonai in
Exodo: & El in Immanuel: & Ischyros quod est Sadai. Et ante solem Innon no/
men eius: quod uos dicitis: Permanet nomē eius. Elion quoque & q̄plurima nō
ualde usitata: ut est Macom & Capbu. Sed & angelorum sane generatim uoca/
bula permulta sunt: ut Hasmalim: Haioth: Ophanim: Tharsisim: & reliqua. De/
inde priuatum nō utiq; pauca: ut Vriel: ut Asariel: ut Zuriel: ut Abir: ut Maet/
tron: hisq; similia. Tenetis quid tandem audiendo nominū sacrorum mandaue
rim memoriae: qd certe qbrevissimū est & perexiguū: Q̄q sunt id genus & non
nulla quidem alia: quæ & proponerem & explicarem nibilomin⁹ quātumcunq;
essent uel ampliora his uel mediocria magis: sed iandudum sol occidit: & uos
auscultando defessi estis. Cæteras ego partes Capnioni delego in crastinum.
Nūc eam⁹ intro hinc ad cœnam. Tū SIDONIVS: Fiat inquit. Et CAPNION:
Fiat. Nam opipare p̄aesto est.

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS CAPNION
VEL DE VERBO MIRIFICO LIBER SECUNDVS
FINIT.

Hieron̄ alioq; dante
Tūp̄ata nomina

EIV SDEM IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS
IN LIBRVM TERTIVM CAPNION VEL DE VER
BO MIRIFICO PRAEFATIO.

Am tertius illucescit dies uenerāde Antifites: in quo post ueterū philoso-
phoꝝ grāce gentis & hebræoꝝ exposita sacra nomina: opus fit ut Cap-
nionis natione Phorcensis professione christiani: audiaꝝ perpetua tandem
declamatio: Ante cuius tamen exordium iterum Sidonius ingenti peruestigā/
dæ disciplinæ ardore æffectus: prior cæteris ita incipit:

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS CAPNION VEL
DE VERBO MIRIFICO LIBER TFR TIVS.

OVERE MIHI uisa sunt mi Capnion hoc noctis cubiculū totū
Sidonius ait: & ipsos concutere parietes: ea portenta uerborum
m quæ hic Baruchias hæsterna illa oratione sua nobis audientibus:
non tantū iocundissima: ueruetiam maxime admiranda perq̄ do-
cte recitauit. Credo qđ exacerbita & attentissima cogitatio (ut
fit) cōprehēderit animū soporī proximū: etiūcmodi uocabulorū inaudita no-
uitas: & in diuersa traxerit: ut inde parietū quosdā gestus imaginatio fabricaret.
Vel si uerū est quod iste putat & ego nō ualde repello: facile potuit illa diuinita-
tis symbola: cælestiū ingēs chorus sequi. Nullus enim deoꝝ ausit: iuxta Homē-
ri uersus: in suis sedibus permanere moto loue. Sed age Capnion: tempus nūc
est de uerbo mirifico ne tu spem nostrā frustreris. Hic ille: Censes ne quid heri
fuisse relictum ait ab hoc cōcionatore Bartchia quod ego absument hodie: qui
tanta uarietate nominū plenus: mirū si nō omnia effudit irritamēta stupendarū
factionū? Et Sidonius: censeo uero inquā respōdit. Nam sese admodū attestat⁹
est: nihil haec tenus horū uerborū ui ac potestate supra cōmunē naturæ cursum
præualuisse: nec uel cæteros etiā suos gētiles unq̄ potuisse. Tū BARVCHI/
AS: uera quidē refert Sidonius: quare Capnion quæ nobis es pollicit⁹ uide nū
ad fidem tuā pertinere arbitaberis: ut & certū illud uerbū quo miracula fiant:
& eius simul ritum infallibilem explices: nec nos ultra suspensos animi teneas.
Tum ille: quando inquit tantopere mibi eripitis libertatē recusandi: faciam nō
quantū fortasse optatis: sed quātum ualeo. Vbi nāq̄ cōstare uobis iam arbitror
aliquid fuisse maioribus nostris siue nomen seu uerbum: quo portenta miracu-
la prodigia fecisse olim habiti sint: ibi pauca utiq̄ restabunt quæ uobis negare
tanta inter nos amicitia me nō sinit. Si enim uerbū ipsum nominauero & utēdi
ritum tradidero: quod postulatis officiū iure meo satis expletero. Hæc omnia
quis in promptu & ad manū futura sint: tamē antepaulo altius esse res ipsa mibi
petenda uidet. Cogitate cum animis uestris & diligenter recordamini disputa-
tionis nostræ prīmū diem: quando pro singulorū sententia id contuenerat inter
nos: quo nesciam plane si quicq̄ aliud omniū nostrū menti atq̄ iudicio, pfundius
federit: firmius hæserit consliterit ue solidius: q̄ siue adsit hominib⁹ nobis quæ-
dam sempiternorū sapientia: siue sciētia perpetuoꝝ: seu cognitio momētaneoꝝ
rum: nibilomin⁹ qđ semper illis recta fides superior certiorq̄ sit: quippe quæ nō
inanibus nostris cōmentatiōibus: sed diuinæ reuelationi tota innitit: ab hac pe-
tendus est mūdi ortus: & omnia quæ in mūdum a deo prodeunt: Pauli Tarzen/
sis insigni testimonio: q ad Hebræos: Fide ait intelligimus aptata esse sœcula uer-
bo dei: ut ex inuisibilibus uisibilia fierēt: Quod regius uates ex reuelatiōe diui-
na patefecit mortalibus hoc carmine: Verbo domini cæli creati sunt: & spiritu

De mā fide

DE VERBO MIRIFICO

oris eius omnis & ornatus & uirtus & exercitus eorum. Est & fidelis dominus in omnibus uerbis suis: quapropter nemo audeat mutare uerbum dei. In æternum enim permanet: cui omnia creata obtemperare necesse est: quia ipse dixit & facta sunt. Nam & ignis & glacies & spiritus procellarum faciunt uerbū eius. Quod & liquefacit chrystillū: & uiuiscat hominē: & sanat ægrotos: & occidit transgressores: totum hoc sacræ litteræ prodiderunt. Supra naturam itaq; præficitur & tanq; in latissimo imperio id uerbum constituitur: quod iuxta loannem theologum & Euangelistam: In principio erat apud deum: omniaq; per ipsum facta sunt: & quod illo maius est: Deus erat uerbum. Nihil igitur illo potentius nobis erit maxima uis: uebementi robore: suprema potestate plenissimo: Quæ est uirtus dei opus quodlibet agere uolentis: immo uoluntas ipsa uolentis: dijudicare nequimus dum in hac fragili cute hospitamus: quantus & q; spacioſus isti uoluntati & isti uerbo sit virium suarū campus: de quo uaticinij oraculum illud extat: Omnia quæcunq; uoluit dominus fecit in cælo & in terra: in mari & in abyssis. Habetis omniū primum quoniam potissimum uti oporteat in miraculis: quæ consuetū naturæ morem: tritam semitam: statutos limites excedunt & ordinem uniuersi. Tunc enim non erit terminata & angusta uirtute qualis est omniū rerum natura subsistentium: sed infinita potentia amplissimo ditionis spacio: & latissimo campo eius diuinæ uoluntatis opus: quod est uerbum dei: reæ per Apocalypsim inscriptum: Rex regum & dominus dominantiū: Qui tenet imperium omnipotentiæ tam super ea quæ sunt q; super ea quæ non sunt. Ineptus hic sermo peripateticis quiq; Physicam profitens haberi posset: at contemplatiuis hominib; apta & uera constat esse oratio. Deus enim: inquit Apostolus: uocat ea quæ non sunt: tanq; ea quæ sunt. Cuius disciplinæ aſſeclā Dionysius: Hoc audebam q; ratione inquit affirmare: quoniam id quod non est: pulchri & boni particeps est. Siue autem uerbi hoc appellabitis seu alio quouis uocabulo nihil refragor: Modo primus diuinitatis intra se ab immanentia intellegitur exitus: ut lucis ad lumen: & resplendentia luminis rursus ad lucem: aut mentis ad rationem / & conuerso ita ordine: Quod quidem a grecis uel uerbum rationale: uel ratio uerbalis uocatur. Logos enim & ratio dicitur & uerbum. Si quidem uniuersitatis opificem & naturæ dispositorem Zeno ille uetusq; autor Logon nominat: & Hermes philosopho & antiquissimus ad filium scribit (Nam sermonem ex sermone interpretabor i causa tam necessaria) Est enim inquit O fili arcum uerbum sapientiæ: sanctum sancti: solius domini omniū & preintellecti: quod effari supra hominem est. Hoc uerbo cōstare Plato uniuersa quæ in mundo fiunt in Epinomide uoluit: cum de diuinorum consortio & æqua dignitate sic disseruit: Et nos honores inquit reddamus: non alijs annū: alijs mēsem: alijs nullam sortem destinantes: nullum ue tempus in quo suum circumlocutum percurrit ipsum complēs mēdum: quem ordinavit uerbum omniū diuinissimum: Quod felix quidem admiratur primum: deinde amorem concipit eius discendi quātum mortalis ferre potest natura. Neque uero illud ipsi iudicabis uerbu nostro more: ut sit aeris inter dentes fracti nuncius: qualem esse uocem mortaliū describunt. Quod si utique fragilia sempiternis: terrena supercælestibus: humana diuinis comparare oporteat: saltem uerbum hominis internum: quam supremam in nobis rationem appellatis: ex mente progredientem: neq; cum mente omnino idem: neq; omnifariam ab ea diuersum illuc conferri patiendū est. Humana etenim ratio ex mente profluens: baud ab re a suo intellectus fonte aliena cēlebitur: sed cum mentem secum in propatulum educit: aliud quicq; nequit a mente uideri. Natura itaque mentalis substantiæ cum sit eadem: ex subiectis officijs existimatur diuersa. Huius instar adumbratæ imaginis in augu-

De effrat dī vō

Quod nō in illibet p̄tr̄
h̄r̄ r̄ntum

No p̄nctis & h̄met p̄to

stissimæ deitatis penetralibus arbitrari licet: ipsum paternæ mētis uerbum: siue
 rationem quia per se queat subsistere: nec circa a patre alterari a quo simul existē,
 tiam babet. Atqui cum uniuersa quae in deo uel circa deum esse cōtemplamur:
 in seipso plane ostendit: tum illud ipsum cum substantia mentis paternæ idem
 affirmamus unumq;. Nec est aliud usquam quod inter deum dicentē & deum
 uerbum distantiam indicat nisi sola plationis natura. Nam paria: immo eadem
 in utrisq; cætera sunt. Vterq; deus: uterq; æternus: uterq; igitur ante omne tem
 pus. Hic semper protulit: hoc semper prolatum est: æquipotens proferenti uer
 bum: & proferēs uerbi pater. Quod Plato ipse non desles scrutator diuinorum:
 in Epistola ad Hermiam & Eraustum & Coriscum: religiosis litteris insinuat: quā
 do ad finem usq; sic ait: Hanc Epistolam omnes uos quippe tres existētes lege
 re decet: potissimum uero tum simul congregatos. Sin aliter: at saltem duos cō/
 muniter pro uiribus q; maxime fuerit possibile: deniq; uti cōfederatione & lege
 propria ut æquum est: iuramento interposito non sine eleganti studio & eius
 studij sorore disciplina: testando deum rerum omniū ducem tūm præsentium
 tum futurū: ac ducis & causæ patrem dominū: quem si recte philosophemur:
 cognoscemus. Nonne aperte uidetis quod in Epinomide uerbum: docuit Pla
 to mundi ordinē dispositisse: id hoc in loco deum causam & ducem rerum om
 niū uocari & babere patrem. Est ergo filius uerbum: cuius pater dominus nomi
 natur. Veniat nūc uelim nobis in mentem eius sermonis quem Baruchias heri
 circiter meridiem & docte simul & copiose fecit: quo nos instituendo prudēter
 adorsus est de nomine ineffabili: solum deo summo proxime conuenienti: per
 bibēs interpretes loco Tetragrāmōti dominū posuisse: quoniam in nulla lingua
 parem illi dictionem inuenirent cōlungite si uultis & eam orationem quam ego
 ipse nudiustertius habui: In qua memini me uobis affirmare Thaletē & Pytha
 goram & Platонem in hebraicis quoque disciplinis erudiendos Syriam perlu
 strasse: unde non parum suis litteris cōtulerint. Eius hic uestigium cernitis. Do
 minū uocat Plato dei omniū rerum & ducis & causæ patrem. Deus itaq; ille om
 niū & dux & causa præsentium & futurorum: quia mūdum ordinauit: quis iam
 dubitabit quin uerbuū sit illud diuinissimū: iuxta Platонem / quo fœlix quisq; fu
 turus sit qui in admirationem/amorem & perceptionem eius rapiatur: Verbū
 igitur: filius domini est: quapropter & deus & dux & causa mundi est. Sicq; plu
 ribus uocabulis & a multis uarie ac ab alijs aliter nominatur: Sed inter tot illius
 diuinissimi filij nomina: unum extat ad miracula electissimū: in quo summo pa
 tri plus complacuit. De qua re nos ipse per uaticinium in suo spiritu fecit certi
 ores. Audite obsecro Esiae sacrum oraculum: Puer natus est nobis & filius da
 tus est nobis: & factus est principatus super humerum eius: & uocauit nomen
 eius mirificum. Qd si tot & tam uaria illius sint nomina: quæramus oportet ac
 curate quodnam sit ex omnibus illud insigne nomen: quod pater appellauerit
 mirificum. Dicitur enim a Ioanne Vnigenit⁹ filius qui est in sinu patris. Primū:
 Filius tametsi & cæteris hominibus accedit: tamen huic diuinissimo uerbo ma
 gis proprie: mortalibus uero iniquius conuenit. Hic enim est idem qd pater: &
 non solum illud: sed etiam inde. Nam pater est qui essendi scdm similem sibi ipsi
 naturam initium præbuit: Filius autem qui natue ab altero essendi originē sum
 psit: quare additur/unigenitus/quod isti filio est maxime proprium & peculia
 re & suum: non tantū quia unus de uno sit genitus: sed etiā quod unice atq; uno
 modo & multo secius atq; corporea natura. Decernat deinde quid nobis sinus
 patris uelit esse: Et recte prius: qui est dicit: ut eius cū patre coæternitatem co
 gnoscamus: qui Moysi præcepit: Sic dices filijs Israel: Qui est misit me: quasi ab

D^r et d^r d^r d^r d^rDen dñm om̄ et dñm & nñse
pñr pñr dñr vñ Er̄m
dñm affit pñr & plñm

In primis patres

DE VERBO MIRIFICO

*Ad hunc dicitur in manu patris
et quia fuit oia*

Logon ap 8 grec 3m lxx 2

1. Aphrodites penteconitam

æterno sit in illo filius tanq; in sinu. Ieçirco subdit: Qui est in sinu patris. Quo ser-
mone intimam filij ex patre nativitatem declarat & perq; familiarem. Hunc alio
nomine manū David appellat: quādo ad patrem ita loquit: Ut quid auertis ma-
num tuam & dexteram tuam de medio sinus tui. Ergo & manus in sinu patris:
est filius: & in sinu filius: est manus patris: per quam fecit omnia: qui ait: Ego ipse:
ego primus & ego nouissimus. Manus quoq; mea fundauit terram & dextera
mea mensa est cælos. Nec omittam uobis ostendere certitudinem causæ. Qd
enim ex patre manū ista sumperit exordiū/de psalmo centesimo octauo prom-
pta est ueritas. Sic enim propheta optat: Adiuua me domine deus meus: saluū
me fac propter misericordiā tuam: & scient quia manus tua hæc: & tu domine
fecisti eam. Sed qd pater & manus eadem sit unaq; substatiā & unus deus & idē
domin⁹ / facile aspectu erit in psalmo quadragesimo tertio: si hebraeorum more
uersus legat. Ait enim: Tu es manus tua: gentes disperdidisti: & plantasti illos.
Nam quod illuc parum longe comitatur de illuminatiōe uultus: non mediocre
trinitatis diuinæ arcanum est. Redeamus iterum ad filium: a latini uerbum: a
græcis multo significantius & fortasse rectius / logon dictum. Est enim logos &
ratio: & definitio: & uerbum: & sermo. Itaq; post impetratā ueniam: nostra fra-
gilia diuinis inseramus. Nam ut humana ratio ad mētem / sic subsistens dei ratio
ad patrem sese habet: non tantū propter impassibilem utriusq; generationem:
uerū etiam cohaesionem. Nec enim absq; mente ratio erit: neq; mens ulla sine ra-
tione. Verbi autem officium cum sit interiora mentis enūciare: ut in libro de in-
terpretatione Stagirita arbitratur: ac de penetralib⁹ cogitationū secreta depro-
mere uoluntatemq; pandere loquentis: ea propter & filius iste uerbum patris
aptissime censemur: Quoniā deum nemo uidit unq; inquit Ioannes: At unigeni-
tus filius qui est in sinu patris ipse nobis enūciauit: Magni consilij nuncius: iccir-
co siue angelus cognominatus qui mortalibus supercœlestia dei meditata reue-
lauerit. De diffinitione haud clam uobis extat eius illam esse conditionis debe-
re quæ totam rei diffiniendæ naturam quodāmodo euiscerare uideatur. Ratio
autem quā nomen significat / iuxta metaphysicam Aristotelis editionem / est
ipsa definitio. Ad istum proinde modū: hoc diuinissimum & substatiū uerbum:
immo supersubstancialis ratio: dici iure queat naturæ paternæ quædam eidens
demonstratio: cuius totum adæquatū uniuersaleq; generatum: tacita generan-
tis & certa descriptio fuerit / per quam confessim notiori intuitu eum cognosci-
mus: quem paulo ante ignorauimus. Ergo qui uidet me inquit: uidet & patrem
meum: aspectum eiusmodi uocans intellectus cognitionem. Est enim oculus
animi mens ipsa. Eiusdem igitur uisio erit rerum noticia: quæ maxime tum inno-
tescunt: cum tota substantia breui sermone fit aperta / quem dialectici terminū
appellant. Si enim hoc est gigni: scilicet ex substantia generantis produci geni-
tum scdm naturam simile: profecto non erit iam occultus pater: cui filius often-
ditur: qui patris imago perfecta est: quam paulus litteris expressit Colosenses
hortatus: ut gratias agant deo & patri qui transtulit nos in regnū filij dilectionis
suæ qui est imago dei inuisibilis. Atqui oro uos sapientes uiri: quo iam pacto aut
quomodo inuisibilis rei aliqua constabit imago: quibus circumductionibus: qui
bus lineamentis: qua effigie: quo colore imitabitur exemplum id aliquid quod
nemo uidit unq; quod nemo nouit nisi filius. Sed cōsiderate quod sequit: Ne-
mo patrem nouit nisi filius: & cui uoluerit filius reuelare. Est ergo imago uiuens
& uolēs ipse filius: nō ab Apelle coloribus assimilata: nō a Pyrgotele cœlata: nō
ære a Polyclete ducta: nō cuiusq; artificij coagulo fusæ: celte sculpta: acu picta: lis-
mo cæra uefacta: Non sicut Didonis optatus & imaginari ille paruulus Aeneas

qui patrem tantū ore referret: Non sicut Seth ad imaginem Adæ genitus: nec ut cæteri nostræ propagationis filij quos matres cupiūt esse maritis effigie q̄slī millimos. Paternitas enim & primo & uerius de diuina generatione dicitur: de nobis & posterius & umbræ cuiusdam modo. Scribit nāq; Apostolus Epheſijs: Hui⁹ rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Ihsus christi: ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominat⁹. Sane in istis mortalib⁹ quod imitatur suum exemplar: aut non est unius cum eo substantiæ q̄uis sit æqualis figuræ: aut si forte unius fuerit: non tamen in reliquo omnino erit uirtute idem: cōfilio simile: affectu æquipotens: motu par. Illa uero diuina effigies tam est proxima patri: q̄ quod est maxime adeo ut rectius idem q̄ imago dicenda esset. Vbi autē imago est identitas homousios: ibi res ipsa certe tota in effigie: q̄uis in sua natura uideri tangi nequeat. Imaginem quoq; hanc ipsam summo patri consubstantialem: sigillum quandoq; nominant: eadem qua supra interpretatione. Quod enim annulus operat⁹ in sigilli forma lineariter cum tempore: Id hic pater in uerbo suo exprimit substantialiter cum æternitate: ac longe item excellebitus. Sed de charactere quoniam etiam hoc nomine ornatur filius: alia mibi opī nō erit: qualem mox uobis quia me in multiloquiū non modo coniecit aut cōmendauit: uerū etiam tradidit mea temeritas: uel ut ueri⁹ loquar: nīmī fortassis de ueltra erga me humanitate confidentia: tamen utcunq; fit exponam libenter: si prius hoc uos cōmonuero: triphariam uniuersa diuinissimi & mirifici uerbi nomina intelligi oportere: pro eius diuersa conditione: cuius sunt noimina. Esse nāq; uerbum & uniuersitatis causam: & deum: & naturæ dispositōrem: deinde in principio fuisse apud deum: ut manus in sinu patris: de superiori sermone quāq; breui: tamen aperto ut arbitrator: palam uobis inotuit. Nunc etiā haud ignorare fuerit reliqui: quod in rem nostram de miraculis conficiendis: omniū q̄ maxime futurū est: eundē deum dei patris uerbum de suip̄s spiritu a patre procedēti: tandem ex incorrupta uirgine superioribus annis esse incarnatum: qd̄ multis ante sæculis prophetarū uaticinia sic fore prædicterant. Legam⁹ Hie remiæ oraculum: Quia creauit domin⁹ Tetragrāmus nouum in terra: fœmina circūdabit uirum. Hoc est stupendum: hoc nouum: hoc admirabile qd̄ sexus fœmineus absq; concubitu: sine uiri complexibus sed deo solo non faciente mō sed & creante nō embryonem sed uirum perfectum in utero gessit & utero cir- cūdedit. Propter quod inquit Eſaias: Dabit dominus ipse uobis signum: Ecce uirgo concipiet & pariet filium: & uocabit nomen eius nobiscum deus. Quid enim aliud propheta uoluit eo sermone Immanuel exprimere: præter hoc solū uidelicet incarnatum uerbum: ut quia uerbum est: deus sit: quia nobiscum conuersatur appareat incarnatum. Aliter enim nullius frugi signum esset a rege ea, topere petendum: aut quo deum temptasse non frustra crederet ueritus: si pro sua tantū diuinitatis natura deus qua cælum & terram adimpleat: nobiscum fuisse conuersari pollicitus. Nullus enim locus deo uacuus est. Sed tria erāt in isto præcellentis signo nequaq; absq; ingenti hominū admiratione pensitanda. Princípio quoniam cōciperet uirgo: Deinde quod pareret uirgo. Postremū quod inde natus & deus esset simul & homo: quæ singula etiam bebræis malignantibus & inuitis ita significari deprehensa sunt. Testis erit uniuersalis maiorum nostrorum ecclesia: qui tantæ rei præsentes fuerūt: & theanthropū illū: id est deū hominē pedibus sequuti sunt. Quare Ioannes illius discipulus per Epistolam ita diuulgauit. Quod erat a principio: quod auditimus: qd̄ uidimus oculis nostris: quod perspeximus: & man⁹ nostræ contrectauerūt de uerbo uitæ: & uita manu festata est: & uidiuimus & testamur & annūciamus uobis uitā æternā quæ erat apud patrem & apparuit nobis. Et non solum ea tantū de causa tam superemi-

f 3

nō de ymagino

autē p̄tē d' ep̄o

Tetragrāmus. q̄ ex Lītā sc̄ribant
No uirgo maria so bñ d' offīna
nō gestauit ab oīlītī t̄ uīlī p̄p̄tī
p̄p̄tī ut ergo aug dicit

Tetragrāmus. lītā
in tērīna or̄ ep̄i
p̄p̄tī h̄z m̄dī h̄z 3̄ m̄dī h̄z

Tetragrāmus. lītā et fōme

DE VERBO MIRIFICO

nens illud datum a deo signum estignatur & tam admirabile: quia nobis appa-
ruerit obtutu corporeo atq; adeo in corpore humano quasi non idem & ange-
li quondam patribus ostenderint cum quibus & humaniter conuersati & confa-
bulati sunt: & ipse quandoq; dominus deus: Sed quoniam humanae substantiae
totam massam aduentu suo tinxit: haud secus atq; præstantius fermentum ali-
quod integrum cōspersionem & sata quælibet suffire dicit. Hoc illud est: quod
omne miraculum excellit: quod iure maximipendimus: quod preconio indeli-
nenti prosequimur. Deitas nang; buius diuini homis: id est incarnati uerbi: uni-
ta toti fermento: id est nostræ naturæ: instanti suffitu suo nos sublimauit: ut pro-
auorum & autæ condemnationis obice sublatu: per eius nomen filij nos fieri
diuini & inter deos referri possumus. Habetis igitur tres status uerbi. Est deus.
Est filius. Est incarnatus. Pro quibus singulis religiosissimas appellations in fa-
cias litteris comperimus: uel negantes: uel aientes. Nulla enim re alia certius
deum q; aut priuatiua particula: aut uocabulo negatito enunciamus: quâq; neq;
id quidem certu est: cum ipse quoad suam substantiæ attinet: nulli sit nomini sub-
iectus. Quicquid enim aientia symbola de deo asserunt: id totu neq; sua essen-
tia neq; natura est: sed qd proxime circa ipsam esse creditur. Vnde illud Her-
metis: Quoniā eius nomen nō potest humano ore dici: quod effari supra homi-
nem est. Neenō illud in reuelatione nostri theologi: Et in capite eius diadema/
ta multa: habens nomen scriptum quod nemo nouit nisi ipse: & uestitus erat ue-
ste aspersa sanguine: & uocabat nomen eius uerbum dei. Quo in loco non ob-
scure nos erudire poterit istius exulis sacratissima diuinatio de hoc dei filio: &
quando nomen habeat proprium & quando non habeat. Hic enim opto ueni-
at in memoriam nostram Baruchiæ oratio qua primam ex deo emanationem asse-
rebat: quod iuxta hebræorū philosophiam Kether uocatur: id est diadema &
regia maiestas. Ea enim quia summa est & amplissima: iccirco multa continet in
se diademata: quæ sunt in capite: hoc est multiformi sapiëtia eius. Primus igit̄ is
tantæ maiestatis exitus a patre lumen: quoniā est ineffabilis: peculiare uocabu-
lum sortiri nequit. In spiritu enim Esaias exclamat: Generationē eius quis enar-
rabit? Nam si propheta non enarrabit: quis enarrabit: cum nihil de diuinis / nisi
prophetico spiritu: id est per reuelationem in nos superne prolapsam sentim⁹?
Quare pauloante: Brachium (inquit) domini cui reuelatum est: iam manifeste
constat ex superioribus quidnam manu esse brachium: sanctæ proferant lit-
teræ: utpote aliud nihil in deo q; substantiam: cuius natura per se subsistēs: semp-
cum altero & ab altero pendeat. Sicut enim semper integer: nunq; mancus pa-
ter: ita nunq; sterilis fuit: sed semper genitor: quoniam semper pater. Genitor
autem absq; tempore: igitur perpetui filij perpetuus pater. Talem nos discreti-
onem sub obscuro cogitationis nubilo: mente concipimus. At quæ per specu-
lum in ænigmate ac ex parte uidemus: nullo nimirum possimus cōmensurato:
claro ac integro proferre uocabulo. Quare diademata gestans in capite nomē
habet in Apocalypsi quod nemo nouit nisi ipse: quod de proprio adæquato &
totam rei diffinitionem comprehendēti nomine: merito dictum est. Hoc enim
& de tota trinitate nemo nouit neq; angelis: nisi quātum de se diuinitas ipsa pro-
didit gratuito pro nostri mensura: non quanta est: sed quanta capimus. Satis ne-
cernitis: diademata ferentem carere apud nos æquali nomine: At sanguinolen-
tam uestem indutus uidetis ut incipiat ab hominibus uocari filius dei: De filio
enim nihil stabile: nihil firmum: nihil cognitum ante incarnati uerbi aduentum:
& eiusdem aspersum sanguine indumentū tenuimus. Quantū prophetis: quā-
tum philosophis: quātum poetis docti eramus: totum fumo & caligine plenum
iudicauim⁹. Dixit dominus domino meo: sede a dextris meis. Filius meus es tu-

Homo
Est filius
Incarnatus

Carlo m. r. d. o. o. o.
Johannes ena in reg. th. L.

X
no h. f.

ego hodie genui te. Et egressus eius ab initio a diebus aeternitatis. Et lapide quem reprobauerunt aedificantes factus est in caput anguli: A domino factus est iste: Aut uerius: a domino fuit iste: hoc est mirabile in oculis nostris. Immo haec sunt tenebrae in oculis nostris: haec etenim signa: haec dubia oracula. Quis enim in illo mihi saeculo tunc ostendisset patrem & filium in lapide: quem sancta scriptura Aben hebreice protulit? Constat uero. ab. in ea lingua patrem significare: & ben filium: que tres litterae in duas syllabas conexae Aben: id est lapidem conficiunt. Hoc mysterium est: hoc secretum est: quod arbitror tunc non sensisse: Dauus non edippos fuisse. Similiter in uerbo Bra: quod est creavit: & quo in principio Moysi liber incipit eum nodum in hoc scirpo non quæsiisse ut eiuscemo di litteras esse rimatus: in quibus. A. patrem. B. filium. R. spiritum deprehenderem: aut simul illam ipsam Bra uocem: in principio primam esse syllabam coniuerem: quo argumento pateret uel trinitatem sanctissimam principium mundi fuisse/ uel patrem in filio cælum atque terram creasse: quale hoc modo fit. Si quis enim ex tribus. Bra. litteris ultima primæ iuxterit: certe festim. Ab. restabit: quod patrem esse supra monstrauimus. Deinde. B. sibi ipsi congeminans: reliquum. R. addiderit: quod Bebar: id est in filio resonabit. Vocales namque ut nostis apud hebreos in uersu litterarum: ut tales non collocantur. Postremo totam dictiōnē sumiserit. Is certe hoc integrum in unica syllaba latere senserit: uidelicet Pater in filio creauit. Orem mirādam: sed prophetalis spiritus uel diuini afflatus egente.

HAd hunc modum sunt infinita sacratissimis characteribus comprehensa: non solum præteriorū complementa: sed etiam futurorum certa præfigia: modo adhuc qui ea non tam interpreteat quod prophetet. Sic enim spiritus prophetarū ævit præteriti: futuris prophetis subiecti sunt: Quare ait Apostolus: Volo autem omnes uos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat quod qui loquitur linguis. Et alii sunt uates: Plato ait in Timaeo: alii uatum interpretes. Quia uero poetas quoque idem Paulus doctor gentium cognomento dignatae prophetarū: etiam de poetis uel hoc dicamus. Quis ante uerbum incarnatum ausus esset Orphei mysterium de Nocte Cælo & Aethere: cuius tu quoque Sidoni nuper memineras: ad simplicissimam dei summi trinitatem applicare: ut de patre cum Orpheo diceret: Nox generatio uniuersorum. Ergo nox pater est. Malachiam audite: Nunquid non pater unus omniū nostrum? Nunquid non deus unus creauit nos? Qui psalmis testantibus posuit tenebras latibulum suum: in circuitu suo tabernaculū eius. Nec id quidem super unitus filij sui nativitate satisdederit: nisi & in eodem noctis orphico hymno sequeretur: Nox quæ lucem emittit. Quapropter ad deum patrem propheta sic uota sua dirigit: Emittit lucem tuam & ueritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in monte sanctum tuum: & in tabernacula tua: id est ad te patrem cuius tabernacula ut ante apparuit sunt tenebrae & latibulum: ambo ipsi metam filius tuus in gacophylatio locutus: Ego sum lux mundi: quoniam spiritus ueritatis qui a te patre procedit: ut est apud Ioannem: deduxerunt & adduxerunt in sublime contemplationis genus. Sic enim monte dicimus quod Moyses ad deum ascendit. Vultis longe claritus apostolum audire docentem: Quoniam deus qui dixit de tenebris lucem splendescere: ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem noticiearum claritatis dei in persona Christi. Nam ita noueritis uerbum incorporatum post hac apostoli more appellari: cui addidit prosopon: id est personam: quod esse uoluit trinitatis discretionis signaculum. Pergite nunc Orpheus ueterem poetam: de cælo etiam quid canat accipere: quem pariter omniū parentem uocat. Si nox genuit omnia: ut prior hymnus demonstrat: genuit & cælum: erit igitur cæli parens nox. At non sic ut communis uniuersorum parens: sed sicut de se cælestem emittens lucem. Vnde olympus in circu-

f 4

Nox non hebreo
Aben

Nisi horum quod sunt
liberum sit,

Nox pro libris habet infinita
potestur unde genitum
propheta fine dicitur brevit
per omnia incepit

DE VERBO MIRIFICO

cælum quasi ololampes dicitur: quia totus luceat: quem mox Pangenetora: id est omnium genitorem Orpheus appellat: qua bonitate amplissima cum nocte omnium opifice conueniet. Nam ut uniuersorum: nox esse generatio: ita & cælus iisdem carminibus omniū genitor prædicatur: ut uerum sit q̄t̄d David cecinit: Quia tenebræ non obscurabūtur a te: & nox sicut dies lucebit: sicut tenebræ eius: ita & lux eius. Consyderate modo cōsubstantialē noctis & lucis æquivalentiam. Sicut enim tenebrae eius: ita & lux eius. Vterq; creator omnium: uterq; deus: uterq; lumen: pater in filio / & filius de patre ut lumen de lumine & candor lucis æthernæ. De quo Ennius noster: Aspice(inquit) hoc sublime candens quem inuocant omnes louem. Non de Stygio sed cælesti loue loquutus est: quæadmodum & Euripides his uersibus. Vides excellum: qui illum infinitum ætherem & terram undiquaq; complectitur humentibus ulnis: bunc crede louem: bunc arbitrare deum. Hic est ille sublimis candor: de quo nos Ennius docuit: quem ueteres Diespitrem & Lucecum nominarunt: propter diurnam lucem. Vnde a nostris sol quoque dictus est: ut Malachias ait: Orietur uobis terminibus nomen meum sol iusticiae. Quem in Patmo Ioannes per reuelationem uidit: Et erat facies eius sicut sol: lucet in uirtute sua: & dixit: Ego sum primus & nouissimus. De cælo igitur nostro: quem in Orphico mysterio filium opinabimur: simile canitur in eius hymni uersu altero: Natiuitate senex: principium omniū: omniūq; finis. Quinimo & de loue pariter sic dicit: Primus genitus est Iupiter: & nouissimus: & princeps fulminum. Huius autem uosipſi causam nostis: quoniam quidem deus filius est: & cum sit deus: nibilominus homo natus est. De quo ad Corinthienses scribitur: Primus homo de terra terrenus: Secundus homo de cælo cælestis. Facilis est de æthere conjectura: quem Orpheus Pyripnon: id est igneum spiraculum nominat. Cuius hymni uersum primum ita interpretor. Supplicat enim ætheri hoc modo exclamans: O louis augustalem babens potestatem semper insuperabilem. Nonne iam cernitis æquipo tentiam? Cernitis loualem unionem: id est cum cælo consortium. Nam iuxta Termaximū Hermetem: Iupiter est cæli Visia: id est essentia: per cælum Iupiter omnibus præbet uitam. Quare illum Zina græci iusto uocabulo nuncupant. Zin enim uiuere dicimus. In ipso (inquit theologus noster) iuxta erat. Vel Dia quoque: sicut apud Platonem in Cratylō: quod significat præpositionem per. Omnia namq; Dia: id est per ipsum facta sunt. Is complectitur suis humentibus ulnis & spiritum & corporeā naturam: id est ætherem & terram Euripiðis sententia quam ante audistis. Cum enim sit aqua uitæ unigenit⁹ dei filius: uelut sacra tradunt eloquia: descendens sicut pluua in uellus: & sicut stillicidia stillantia super terram: clarum est illum complecti suis humentibus ulnis: suo splendenti fluvio: suo illo effluxu: ex paterna manante substantia ætherem: id est illum cuncta intus alentem spiritum & igneum uigorem: ut ait Virgiliius: & cælestem originem: non ab eo cælo quod corporeis cernimus oculis: sed ab inuisibili: hoc est diuino filio: & ex seipso cælo cælorum procedentem. Ob huc itaq; complexum hebrai cælum Schamaim nominant: quasi Eschumaim: id est ignem & aquam. Aether namq; dicitur quasi æthaer: ex æthro: id est ardeo: & aer: id est spiritus: nomen iuxta græcorum græmaticam: ardenter spiritum significas. Ex nocte igitur secundum Orpheus cælus nascit: Ex cælo procedit æther. Et fuit uespere & mane dies unus. Res miraculo simillima: uixq; creditibilis: uel pos-

Ahoj poëtp loue sum
den intellegiernd

Trinagasty 1. ter max⁹

tius incredibilis: nisi dei uerbum esset incarnatum: quod nos in tantis mysterijs
instituisset. Vnum fuit quod simul erat & uesper & mane & dies: triduo anteq
sol & luna & stellæ nascerentur. Vna lux erat in mane & tresper & diē discreta:
quæ idem cum eodem dispositore fuit: Qui dixit: Fiat lux. Consyderate uerba:
librate mysteria. Verba hæc sunt: In principio creauit deus cælum & terram.
Ecce breuissimum totius creatiōis summarium. Sed quid fuit quod factum est:
& quid fuit in principio antequā quicq factum est: & quo erat modo id quod
fuit in principio: & quis aut qua cōditione is iam fuit qui genuit principiū. Inde
sequitur: Quia terra erat ualua deformitas. Denique cælum quasi uestimentum
quod terram ambibat atq celabat: & tamq proximus amictus palliabat. Voca
baturq abyssus: ut psalmo centesimo tertio: Qui fundasti terram super stabilita
tem suā: non inclinabitur in sæculū sæculi. Abyssus sicut uestimentum amictus
eius. Supra cælum erat tenebra: post tenebram aqua: super aquam spiritus do
mini. Fecit itaq deus dicendo coruscare uerbum: & fuit lux: Et diuisit lucem a
tenebra: appellauitq lucem diem: & tenebram noctem: & fuit uesper & fuit
mane dies unus. Enim uero tenebra & uesper Orphicam noctem præ se ferunt.
Lux & dies: cælum. Mane uero ætherem. Antiquissimi nanci latinorum ma
num idem quod clarum dicebant: quomodo græci æthrion. Inde mane derti
uatum est. Progreditur quidem ex nocte dies: & mane ab utroq pendet: sed
non modo ante cæli & terræ creationem: uerum etiam ante omnem æternita
tem. Hæc nobis iccirco exciderunt ore nimis forsan temere: attamen disputa
tionis nostræ gratia: ut uidere uideor satis opportune: quatenus ne ullum fuisse
tempus patrum memoria putetis: quo hæc & plura id genus maiores nostri
tam accurate: tam proprie ac cum tanta opinionum firmitate potuissent ante
filium incarnatum extricare. Post uero q illud uerbum dei aduenit in banc no
stram carnem: ut homines illuminaret: tum aperti sunt mentis nostræ oculi: ut
multa diuinit̄ ante promulgata: nūc ferme clarius suis autoribus cognoscam⁹:
præsertim quæcunq ad diuinitatem uerbi attinent. Sed rursus ad eius nomi
na transeamus: ex quibus legere unum oporteat mirificum: in quo solo morta
les nos in natura constituti supra naturam: supraq fatum dominemur. & mon
stra/portenta/miracula: diuinitatis insignia cōficere possimus. Atq ut intelliga
tis uarie illi uerbo tributa esse nomina: cōmemorandum fore censui quæ sunt
ei cum patre & spiritu cōmunia. Deinde quæ putantur suæ diuinæ sublîstentiæ
propria. Tertio quæ carnis. Postremo quæ incarnati. Principio hic tu mecum
Sidoni quantam hesterna sua oratione cōmoditatē Baruchias attulit/nō po
teris non admirari. Vnum hoc scio: mibi quidem gratulaberis qui me tanta no
minum enumeratione leuatum cernes. Omnia nanc diuinam & ineffabilita
tem: & essentiam: & abstractionem: & relationem præter discreta: & uirtutem:
& operationem: & similitudinem: & quicquid supremam naturam sequitur aut
cohæret: significantia: de filio quoque dei cuius nomen est mirificum: & simul
de tota trinitate prædicantur: quæ hocmodo inuicem duximus segreganda:
ut alia eorum quæ non quid natura diuinitatis existat (Hoc enim secūdum hu
manam institutionem foret impossibile) sed quid circa ipsam sit: indicare ui
dentur: ea quidem ad essentiam quam tu mi Baruchia quantum mea uale
bit sententia copiose abundeque absoltisti: Alia uero ad uariam dispensa

f 5

Ad d' orig. ea mod.

DE VERBO MIRIFICO.

tionis procreationem referam⁹: Nouissima hæc radix in duos exurgit ramos: in rerum absq; corpore gerendarum dispositionem: & in carnis sumptæ: id est hominis affectum. Priora cōmuniter: posteriora proprie uerbo tribuunt̄. Nam uniuersa quæ ante unitum illi corpus uocabula congruūt: supersubstantiali & uni trinitati sunt cōmunia. Igitur quæ sunt essentiaæ relinquentes tanq; de eis hæsterna disputatione satis edocti: Nunc recitare summam illa temptemus quæ dignitatem & potestatem creduntur imitari. Etenim qui est: & ego ipse: & ignis cōlumēs: & Tetrāgramaton quod ineffabilitate significat: per te satis. Baruchia mibi exposta uident̄: & peritiori studio& tuog; acrimonia: q; qua ego sim prædictus: quæ tu substatiæ putasti. Negare uero nō possumus quin imperatoriā maiestatē Dominus significet: & Rex: & Deus: si Damasceno Ioanni obsequimur. Gregorius certe ille Naçianen⁹ inter ea collocat: quæ ad aliquid referuntur. Legimus enim: Dominus dominantiū: & rex regum: & sanctus sancto&: & deus deorum: Solum On: id est qui est: potissimum per se esse dei nomen arbitratur. Et quāq; deus a theos immutatū uocabulum grāmatici tradunt: quod ab Aethin iuxta Platонem: id est ardere delapsum creditur: quoniam deus ignis consumens est: unde queat substatiæ nota uideri: tamen non est eiusmodi quod esse aliquid scđm seipsum explanet sine alterius comparatione. Dixit enim dominus ad Moysen: Sic dices filijs Israel: Domin⁹ deus patrum nostrorum: deus Abraham: deus Isbac: deus Iacob misit me ad uos: hoc est mibi nomen in æternum. Expectabit ergo uox ea quosdam alios quorum sit deus: ut domin⁹ subdit⁹ est dominus: & rex inferioribus p̄fector⁹ est. Ita solus: altissimus: & excelsus. Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes: & sublimis: habitans æternitatē. Causa & princeps & dux: & primus & nouissimus: & Alpha & o: & principiū & finis: & caput: & oculus hominis: singula hæc ad aliqd intelligunt̄ relata. Virtute uero sua deus est admirabilis: omnipotens: magnus: terribilis: uiuens: uidens: æternus: antiquus dierū: permanens: fortis: uita sempiterna: & dominus uirtutum. Energiam item Deus p̄ se ferre quibusdam iudicatur: quit theos a thein: id est a percurrendo: mouendo: penetrando deriuare solent. Quapropter in Exodo loquīt̄ dominus: Noli adorare deum alienum: domin⁹ celotes nomen eius: deus est æmulator. Sed & ex alijs operibus quæ Dionysius causata: Naçianen⁹ quæ assunt: appellant: ipse quoq; deus cognomēta possidet. Ex magnitudine profecto & pulchritudine factorum contingit rationabiliter opificem estimari. Non enim summus creator ex sua substantia quæ formam non habet: sed ex his quæ assunt & ipsis rebus effectis facile nobis manifestus fit. Hoc p̄ acto dicitur: Faciens mirabilia: uir pugnator: conterēs bella: protector: uiuificus: pater omniū: creator: redemptor: saluator: & id genus reliqua. Similitudo sequitur quæ late patet: & quædam ex pluribus collationibus peruenit: ut ex uniuersis bonis uictualibus: corporalibus: rationalibus: legalibus: mentalibus: angelicis: in unum autorem coniectis appelleat pelagus bonitatis: & ex omnibus uiuendi cōditionibus in unam originem coactis dicatur fons uitæ: & ex omnibus candoribus: splendoribus: luminibus: uniuersaq; luce in tmam claritatem intra nomine⁹ sol. Scripsit enim diuinus philosophus: quod sensibilibus sol est: id intellectualibus esse deum. Alterum similitudinis genus collatiōe unius ad unū & paris ad par sumitur: quēadmodum si ad claritatem solis: diuinissimam trinitatē cōparare uelim: iam quod quis illius lumē ad qualibet huius subsistentiā confero. Sic enim hypostasim ut apertius posthac audietis appellare cōsueui: maxime in diuinis: non ut Boetius substantiā: sed ut mibi uisum fuit ad rem cōmodi⁹ subsistentiā: ne coincidā in Vsiā: quā iutepretes pene singuli parato more substatiā trāfferūt. Non enim faber uerborū: sed imitator morū fore statui: nec pīculo

Nova

grandi negocium suberit: dum res ipsa constitudine palam sit. Audistis sapientiam a philosophis solem dici. Sicut autem solis est globus: radius & lumen: & omnia unus sol. Ita dei est pater filius & spiritus: & omnia unus deus. Idem de animo liceat iudicare. Nam deus est animus nobis ut carmina dicunt. Est & hominis animus: qui constat mente: ratione & sensu. Mens illuminat rationem: & ratio fluit in sensum: omnia unus animus. Centrum naturae: universorum medium: mundi series: uultus omnium: modusque & copula mundi: quo facilis tam et si sub obscura imagine tamē quomodo cuncta ad deum comparabitur. Naturalis præterea concomitans diuinam plurima: quibus diuinitas nomen fortiter est: ut unitas: & ueritas: & bonitas. Dicitur etiam deus solus: semper: & ubique. Intelligens infinita: intelligens seipsum primo & singula: per esse suum agens cuncta. Nominatur amor & charitas: immortalis prouidentia. Prædicatur sapientia: pulchritudo: iustitia: pax & perfectio. Postremum ingenti numero sunt quæ deum priuatue aut neganter multo uerius enunciant: non ob defectum rei: sed propter superexcellentiā. Excedit enim omnem sermonem deus. Tota hæc enumeratio hoc tendit: ut cogitatis omnia ista cognomenta non tantum dei patris & spiritus: uerū etiam uerbi quoque esse: quod est dei filius amantissimus optimus maximus: deus sempiternus: in effabilis: incomprehensibilis: immobilis æternitas: qui est unus omnia: & omniū quæ sunt primordium. Ipse enim est creator omnium: & per ipsum creauit pater omnia: & idem ipse: & ignis consumentis: & Tetragramatus: lux: dies: olympus. Rex regum & dominus dominium. Deus deorum: sanctus sanctorum. Deus Abraham: Deus Iacob: Deus Iacob. Solus altissimus: excelsus: sublimis: habitans æternitatem: princeps: dux: primus & nouissimus: Alpha & omega: principium: medium & finis. Caput & oculus hominis: perfectio: pax: iusticia: pulchritudo: sapientia: immortalis prouidentia: charitas & amor. Intelligens infinita: intelligens seipsum primo & singula: per esse suum agens cuncta: semper & ubique. Unitas & ueritas & bonitas: animus: ratio: sol: radius: fons uitæ: pelagus bonitatis: causa: pater omnium: creator: protector: salvator: redemptor: uir pugnator: faciens mirabilia: conterens bella. Viuificus: dominus celotes: & deus æmulator: deus omnipotens: admirabilis: magnus: terribilis. Viuens & uidens me. Antiquus dierum: permanens: fortis. Dominus uirtutum: & uita sempiterna. Illis & similibus preconijs: uerbum cum reliquis personis cōmuniter: At hoc ipso proprie celebratur quod est filius: sine principio genitus: quoniam patrem habere: sed non principium: & de semper patre semper & impassibiliter gigni dicitur: unus de uno & unice: quem totus totum ostendit: & eius naturam adæquate demonstrat. Quæcumque buc aspirant uocabula: quæ cuncta talem discretionem insinuant: eiusmodi erunt: quæ uerbum diuinissimum quod præsentis sermone ut summis laudibus dignum inuestigamus peculiari ornamento explicabunt: quæadmodum unigenitus in sinu patris: de quo ante locutis sumus: & character hypostaseos eius de quo loqui promisi. Pro eo plane in Paulo sic hodie legitur: Qui cum sit splendor gloriae & figura substantiae eius: ea forsitan consuetudine: qua hypostasis a substantia subsistit: & non a subsistendo subsistentia per quosdam traducitur: etiam doctos homines: quod ita interpretandum esse in libro de duabus naturis: qui fertur Boetij: instituimus. Quæcumque Aristotelis uolumina in latinum uertens: Vsiā similitudinem nominat substantiam: suaque ipsam præcepta transreditur: quæ quidem mobilitas haud exiguā plurimorum oculis obfundit nebulam: ut uarietatem fere nulli banc theologiae latinarum studiosi æquo animo ferre ualeant. Estque tedium plenum: uel potius odio: diversas conditiones uniuoca explanatione interpretari: præsertim in re non oratorio

Non

DE VERBO MIRIFICO

foco & sermonū flosculis ornanda: sed robore ueritatis & firmitudine disciplinæ. Vos quid sit negotijs obsecro attēte ac impigre audiatis. Decreuit reipubli- cæ christianæ senatus populusq; fidelis ita sentiendum: ita profitendum fore: qđ unus solus sit uerus deus æternus: immensus: incomutabilis: incomprehen- sibilis: omnipotens & ineffabilis pater & filius & spiritus sanctus: Tres quidem personæ sed una essentia: substantia: natura: simplex omnino. Hæc ipsa senatus consulti uerba sunt. Hoc est ius: hoc edictum. Hæc iustæ religionis uera lex qua docemur unum idemq; penitus esse substantiam/essentiam & naturam. Hypo- stasis uero in summa diuinitate nō mediocriter diuersa est. Vnius em & soli⁹ essen- tiæ: naturæ: substantiæ. Tres sunt hypostases: quas latine uel ille idem Boetius: personas transtulit. Et in una simul hypostasi duæ constat substantiæ. Non igit̄ uel idem dictu uel eodem modo erit hypostasis & substantia: sicut neq; perso- na & substantia. Fides autem catholica hæc est: ut unum deum in trinitate: & tri- nitatem in unitate ueneremur. Neque confundentes personas: neque substani- tam separantes. In quo cognoscimus aliter significare substantiam: aliter hypo- stasis. Pater enim ab æterno filium generando: suam substantiam ei dedit: ac nihilominus retinuit: & filius nascendo substantiam patris accepit: sed neq; by- postasim suam: neq; personam propriam uel ille in huc transtulit: uel hic ab illo assumpsit. Sunt enim ambo & duarum hypostasim & duarum personarum: at uero unius ac eiusdem substantiæ. Quapropter facile crediderim Hieronymū isto in loco pro hypostasi/ non substantiæ sed magis subsistentiæ traduxisse: po- tissimum in causa tanti ponderis: ubi non minima latere differentia inter hypo- stasis deprehendit & usiam: Quam in Lucæ primo uolumine ac eius libri capi- te quinto decimo: pariter & recte substantiam uertisse reperitur. Est enim nostro more Vtia substantia: at hypostasis subsistentia nominanda: ut cum dicat Apo- stolus: Character hypostaseos: nos intelligamus figuram subsistentiæ. Quomodo nanc uerbum: character: signaculum uel figura sit paternæ substantiæ quod non similiter sed uere illa ipsa est tota patris substantia: præterq; id nihil aliud. Igitur si character ab eo alter est cuius enūciat formam: Chrysostomo testante: necesse fuit characterem paternæ hypostaseos: hoc est subsistentiæ dici filium: Non autem Vtias: id est substantiæ signaculum. Pater enim generando signa- uit personam filij: sicut annuli signatorij figura exprimit formā sigilli: Velut ipse de se ipso docuit: Operamini ait non escam quæ perit: sed quæ permanet in uitâ æternam: quam filius hominis dabit uobis. Hunc enim pater signauit deus. No- minatur præterea splendor claritatis seu gloria: quia lumen de lumine quasi cō- munionem indicans unius essentiæ: quo nobis uerius duæ innotescant subsiste- tæ. Imago autem siue Icon: quæ tota patris sit ostensio: ut non multo ante mo- mento patefecimus: minime tamen scdm rem accipienda est sed cum re: quip- pe non artificialis: sed naturalis: nata sine tempore: causa æternitatis. Sequitur: Dei uirtus & dei sapientia: Quo illum sermone sol noster Paulus ad Corinthios scribens cognominat. Nos inquit prædicamus ipsis uocatis iudæis atq; græcis christū dei uirtutem & dei sapientiam. Omne enim in se uirtutem supreme ba- bet & præhabet: ut omnis uirtutis autor: & omnia per uirtutem firmissimā non limitatam producēs. Quā cum mentis suæ oculis esset cōtemplatus: propheta: exclamauit: Exaltare domine in uirtute tua. Quid dicemus de sapientia eius: cu- ius stultum: sapientius est hominibus. Est enim plenus omnis sapientiæ & intel- lectus: & sapientiæ eius non est numerus. Sed & super omnē rationem: & men- tem: & sapientiam supereminenter locatus: omnis sapientiæ largitor: & omnis intelligentiæ causa: & ex capite dei progressa est. In eo nāq; omnes thesauri sapi-

entiæ & scientiæ sunt absconditi. Porro quoniam seipse uiam / ueritatem & uitam nominat dei filius : decebit utiq; religioso nos cultu ea uocabula uenerari quæ sint omnipotentis opificis proxima signa: in summâ animi nostri beatitudinem nos sollicitatiæ. Beati (ait propheta) imaculati in via. Nanciscunt enim dei uisione in corde mudo: quæ est sola hominū beatitudine: sola felicitas: quæ per hanc unam uiam nobis conceditur. Audiamus ab ore ipsius : Nemo inquit uenit ad patrem nisi per me. Via igitur qua itur ad patrem: filius est: & propterea uita est: quoniam hæc ianua: hoc iter: hoc ostium: nostra de patre scientia & cognitio est. Veritas ergo est: Aliter enim error esset: non scientia: non cognitio. Adhuc etiam ueritas est: quia unus est. Falsum enim plura non unum est. Sed nouissima duo fortasse toti sunt trinitati cōmunitia. Filio autem uia suum uidetur & proprium uocabulum. Tales quidem in sacris litteris plurimæ continentur formæ nomiandi: specie dispare: genero laudabiles: quæ in hanc metam uniuersæ consonant: quod dei uerbum: id est filius ex substantia patris absq; principio solus genitus est unigenitus. Character & figura paternæ subsistitæ: splendor gloriæ: filialis hypostasis & persona uerbi: sigillum patris: lumē de lumine: Imago uel icon: dei uitus & dei sapientia: uia & ianua & ostiū. Nunc restat quæ humanā sequuntur naturam oratione perq; breui cōmemorare. Verbum itaq; hoc tametsi est dei filius sempiternus: ex substantia patris ante sæcula genitus: tamē est nihilominus ex virginis substantia in tempore natus: perfectus deus & prefectus homo: ex anima rationali & humana carne subsistens. Homo igitur cum sit: nihil humani ab illo putet abesse nisi peccatum: quippe pro omnibus omnia factus quæcumq; & nos excepto peccato: quare hominis mores & cognomenta non abhorret: non dedignat: non recusat. Filius hominis: pastor: pontifex: obediens: seruus: mandatarius: missus: nihil a seipso loquens: neminem iudicans: non dans sedere neq; a dextris neq; a sinistris: suam uoluntatem non faciens: ignorans consummationis diem: subiecti omnia subiectus: pnoctans in oratione: orans in monte: rogans patrem: interrogas quo Laçarum posuissent: proficiens sapientia/ ætate & gratia apud deum & homines: dormiens in nauicula: esuriens post ieunium: fatigatus ex itinere: flens: anxius: confortatus ab angelo: sitiens: baiulans crucem: crucifixus: mortuus. Iam ad carnem transeo: qd& uermis fuerit & non homo: quod serpens in deserto: qd& granum cadens in terram: qd& uitis: qd& ouis: qd& agnus: qd& sacrificium: qd& sindone inuolutus: qd& sepultus. Vos igitur quibus est ea sollicitudo: ea cura & qui miraculorum conficiendorum audiri effisi: eligite ex hoc cōuentu: de hoc exercitu: ex hac ferme nominum sacrogum legione: quo sit potissimum in eiusmodi operationibus utendum. Tum SIDONIVS. Ego inquit sacerdotium hoc munus uolens libensq; subterfugio ac in unum te transfero: quibus diuinæ disputatiōi ordine præfides: aut si optabit Baruchias iste: concedendū fuerit pulpito. Ego enim alijs abneunte ætate & a teneris unguiculis initiatus sum sacris: maiestatē nullam: neminem deum: nullū præstabilem noui: nisi quæ uidemus clarissima mundi lumina: Solem diei opificem: & lunam noctis decus: seu forte alta lucibula: quæ uos sydera & stellas nūcupatis. Et post siquādo penitissime religiosus esse uolui: occurserūt inuisibiliū numinū ea nomia quæ duobis uersib; est Ennius rite cōplex;: luno: Vesta: Miuerua: Ceres: Diana: Ven: Mars: Mercuri: Louis: Neptun: Vulcan: Apollo. Vel quæ antiq; Orpheus ad Musæum scribens ampli; istis enumerat: Tellus: Proserpina: Liber: Spumigena: Hebe: Hercules: Nymphæ: Pan: Memoria: Musæ: Gratiae: Horæ: Ann: Latona: Dione: Curetes: Corybates: Castor: Pollux: Themis: Nox: Dies: Fides Iusticia: Rhea: Saturn: Tethys: Oceanus: Aeternitas: Tépus: Styx: Pronoea.

DE VERBO MIRIFICO

Dæmones cælestes: aerij: aquatiles: terrestres: subterranei: ignicolæ: Semele: Bacchus: Ino: Leucothea: Palæmon: Victoria: Adraſtia: Aesculapi⁹: Pallas: Vēti: Tonitrua: Mēsis: Adonis: Eumenides: Hecate: aliaq; quorū idem gratis au- tor in hymnis meminit. Interlegendum autem aliquando dum cetera non ur- gebant prolapsus obiter in externa sum: & explorator in aliena caſtra irrepſi. Sic Euangelia christianorūq; libros legi. Et ego quoq; BARVGHIAS ait. Nam tuos illos dæmones Sidoni/ quamq; cum horrore ac tremore: tamē & le- gi nōnunq; & semper non tam legendos q; negligēdos censui: eo quod a patria distabant institutione: & rationi non congruebat quod ab alio factum est: id deū nominari: quo facilius accepi uerbum dei deum esse: quoniam idem cum deo & absq; principio ſimul cum patre: & ſimul ex patre natum est ante omnē ater- nitatem: & ante omnia ſacula. Nam quod ex uirgine natum est: non tam eſſen- tiæ q; dispensationis fuit. Ita enim uoluit: sic ergo fuit. Aliam potuſſet assumere naturam ſi uoluſſet. Omnia nanc⁹ quæcunq; uoluit dominus fecit in cælo & in- terra. Cum uero inter tot mihi nomina eligendi optionē datis: quodnam in mi- raculorum operationibus uideatur fore omnibus efficacius: ante quidem pro- fessus ipſe me ſum de ijs nibil admodum ſcire: quoniam potestas ſacrorum no- minū ad hanc uſq; ætatem maiores meos comitari noluit: Quomodo patrum memoria: in nomine Tetragrāmato ingentia ſupra naturā ſupraq; fatum ope- ra facta leguntur: niſi reperti ſint ut alias in orbe terrarum: ſic & apud hebreos ſacrilegi: uenefici ſuperſticioſiq; exorcistæ: quorum & in omni gente maligni ſpiritus obſtruunt mentes. Quare oramus te Capnion: perge ut ex omnibus fa- cratissimis nominib; non ignoremus quid potentius ad miracula: quid prom- ptius: quid maxime paratum ſit. Ita enim & Sidonius mecum defyderat. Equi- dem defydero nibil aliud inquit ille: & ut pergas oro iterum atq; iterum. Hic CAPNION: manifestum eſt inquit nullam aut uocis noſtræ uerba: aut linea- mentorū ſignacula uim: potentiam: imperium: non tantū in eos qui ſiunt ſupra naturam effectus: uerum neq; in eos quorū natura mater eſt aliquatenus ba- bere niſi iuncta nobilitoris operationis uirtute. Nam Aristoteles in libro quem de Anima edidit: ſatis ſuperq; peripateticis probatū reliquit/ neq; ſonum neq; odorem: niſi per quiddam accidēs: aliter nullum in corpus ſortiri dominiū: nu- llum in ſubſtantiaſ operari effectum. Ex primis enim non tertijs qualitatibus co- ſtamus. Virtus igitur nobilior: qua reb⁹ uerba præter immo ſupra naturā per- petuumq; mundi curſum uim afferunt: non interim naturalis aliquas: ſed ſupra quoq; naturam eſt: eo qd eiusmodi quælibet quæ natura duce agit: uel ſimile uel inferior: non autem ſupra ſuam ſpeciem operatur. Itaq; cum inter nos ſine conſtruſia hēſtero die conuenit: ſolam dei omnipotentiam: miraculorum eſſe creatricem. Benedictus enim dominus deus Iſrael: ut rex prophetauit: qui facit mirabilia magna ſolus: Haud ab re ſentiimus: Mirifico cuiq; uerbo deum ipsum omnipotentiæ ſuæ radium ſingularem indidiffe: quæ ſit uirtus operativa mirabilis effectus in nos uſq; angelorū ministerio perlata: ſicut & de figuris qui- buſdam aut confectionib; arcanis attente ſacro eloquio habemus compre- tum. Fac ſerpentem æneum & pone eum pro ſigno: qui percuſſus asperxerit eū uiuet. Item Si te ſpiritū çelotypiæ concitauerit præcedente oblatione aſſumet ſacerdos aquā ſanctā i uale ſiſtili: & pauxillū terræ de pauimēto tabernaculi mit- tet in ea. Cūq; ſteterit mulier in cōſpectu dñi: diſcooperiet caput eius: & ponet ſup man⁹ illi⁹ ſacrificiū recordatiōis & oblationē çelotypiæ. Ipſe autē tenebit aq; amariffimas: in quibus cū execratione maledicta congeſſit: Adiurabitq; eam & dicet: Si non dormiuit uir alienus tecum: & ſi non polluta eſt deſerto mariti

Nā mil uita in hīze moy/.

thoro: non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ in quas maledicta congeſſi. Si autem declinasti a uiro tuo atq; polluta es: & concubuſti cum altero: hiſ male, dictionibus ſubiacebis: Det te dominus in maledictionem: exemplumq; cunctorum in populo ſuo: putrefacere faciat femur tuum: & tumens uter tuus di- rumpat. Ingredianſ aquæ maledictæ i uentre tuū: & utero tumescēte putrefacat femur. Et rpondebit mulier: Amen amen. Scribetq; ſacerdos in libello iſta maledicta & delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congeſſit: & dabit ei bibere: Quas cum exhauerit: tollat ſacerdos de manu ei⁹ ſacrificiū cœlo typiæ: & eleuabit illud coram domino: imponetq; ſuper altare: & ſic potum det mulieri aquas amarissimas: Quas cum biberit ſi polluta eſt & cōtempto uiro adulterij rea: pertransibunt eam aquæ maledictionis: & inflato uentre computrefacet femur: eritq; mulier in maledictione & in exemplū omni populo. Quod ſi polluta non fuerit: erit innoxia & faciet liberos. Audiamus & tertio dei doctrinam: Sic benedicitis filiis Iſrael & dicetis eis: Benedicat tibi dominus & cuſtodiāt te. Ostendat dominus faciem ſuam tibi & misereatur tui. Conuertat dominus uultum ſuum ad te & det tibi pacem. Et ponant nomen meum ſuper filios Iſrael & ego benedicā eis. Tali uerborum u: ea figurarum potentia: buiusmodi confectionum uirtute: hiſ ſive maledictionū ſeu benedictionū carminibus & compositis uerbis: res ipſa miro artificio fabricatur: nō a nobis ſed per nos. Etenim ſi diuinam oportet nominibus iſtis inclufam eſſe uirtutem: & infallibile numen accurrere: potentiamq; omnes leges rerum & ſuperantem & penetrantem deſtiteſcere: opus erit non ignorare: Primū: quod ſit illud nomen cæteris præſtan- tiuſ: immo ſolum illud ex omnibus reliquum cuius energia ſecta & ſuppetijs arcanis totum admirationis negocium conficiatur. Deinde quomodo cognitū quod illud iſpum ſit: nec præter id aliud. Poſtremū uero qua uia utendo adoriamur quod cupimus. Et eſt id quidem magnum & baud ſcio an maximum: ſed tñ facile quidē gradatim & prudēti maturaq; indagine cauſam nominū quā la- nam decerptu extenuare: uſq; dum quod latet comprehēdas idq; illud eſſe qđ deſyderas ſtatim probes. Ex ingēti enim ſacrorum uocabulorum aceruo que, dam accepitſtis ineffabilia: quædam fabilia: Durum etſi non impoſſibile. At eſt difficile nobis: ex ineffabili uocem fieri qua obedienter utamur: quæ uenobis quolibet caſu: quauis affectione: quibuscunq; in periculis in promptu ſit & ad manū. Quare fuerit reliquū ut ducente neceſſitate ad ſcrutādas acri iudicio no- minatas uoces conuertamur: ſi ante paulo altiori ſtudio tā ingētis potētiae ac tan- tæ nominū uirtutis cauſā q̄breuiffime inuestigem⁹. Quapropter uifum ē aperti⁹ ia agendū. Sicut enim clemētia cæli: & sydēz radij: & ignes astroꝝ ſempiterni ſuo defluſu in ſubterlunaria: non nibil moliri credunt: Hinc tempeſtates dubi- prædiscere cælo Poſlum⁹: binc mēſiſiſq; diē tempeſtis ſerendi: Et qñ infidū remis impellere marmor Conueniat: qādo armatas diducere classes: Aut tempeſti- uam in ſyluis euertere pinū. Nec fruſtra ſignoꝝ obit⁹ ſpeculamur & ortus: Tem- poribusq; par em diuersis quatuor annū. Hoc naturæ opus: hæc radiorū inſlu- tia: hic ſubtili uiuacitate penetraſ omnia deſcensus: luminis: cōmotionis & ca- loris. Hinc ut idem poeta Mantuanus ait: Vertunt species animorū & pectora motus Nūcalios: alios dum nubila uentus agebat Cōcipiunt: binc ille auū con- cētus in agris: Et letæ pecudes & ouātes gutture corui. Et ut paucis complectar ſicut natura uniuersi ordinē ſuum præscriptū in ſingulas agit res naturaliter: ita præeminens naturæ domina: omniū cauſa: diuina uoluntas: gratiā ſuam illimi- tam: in uniueras & ſingulas agit res ſupernaturaliter. Et ſicut illa medio q̄rali, tatum ſenſibiliū euidenter: ita iſta quādoꝝ medio nominū intellecualiuū cōfōe-

DE VERBO MIRIFICO

Non dñe mgn. p. tet grām
ton mutat̄ in aliud

deranter: sine proportione: absq; similitudine: sine causæ ad causata cōmensuratione. Quod nos deus superna r̄euelatione per Esaiam docuit. Quomodo inquit descendit imber & nix de cælo & illuc ultra non reuertitur sed inebriat terram & infundit eam & germinare eam facit & dat semen serenti & panem comedenti: sic erit uerbum meum quod egrediet de ore meo non reuertet ad me uacuū: sed faciet quæcūq; uolui & prosperabit in ijs ad quæ mi illud. Cum igitur de superioribus: ut arbitror: liquido nobis uerbum dei (quod alio nomine ratio dicit: quoniā utrūq; a græcis una enūciatur dictione logos) apparuit id esse quo deus omnia facit: omnia opera in cælo & in terra & in omnib⁹ abyssis. De quo uel mathematicū audite obsecro. M. Maniliū in astronomicis ad Augustū: qui carmine sic ait: Hoc opus imensi constructū corpore mudi Membraq; naturæ diuerfa cōdita forma: Aeris atq; signis terræ pelagiq; iacentis Vis animæ diuina regit: sacroq; meatu Conspicat deus & tacita ratioe gubernat: Et multa in cūctas disp̄sat fœdera partes. Cunc sit ea ratio & idem uerbū humanā carnē indutū quo magis nos ei⁹ salutari contrectatiō possemus nostrā cōmoditatē cōsequi: quādo bis oculis cerneremus & singulis sensib⁹ cōplete remur illud ipsū quod non ultra ineffabili ut antea litterarū circūscriptione sed enūciabili uoce comprehensibiliq; sonitu nominare possemus: decuit iam singula dei cum nostris maioribus pacta: omnē confederatōnem super ineffabili & Tetrāgrāmatō nomine: Omnē deniq; pollicitationem cessare ac trans̄ferri posteri⁹ in ipsius uisibilis uerbi enūciabile nomē: per quod fœdera dispensat uelut paulo superi⁹ ex carminib⁹ accepistis: & nō solum ita fieri decuit: sed ita deus uolut: & ita multo ante prædixit: qđ ego si æquo fertis animo / ex oraculis uatū affirmabo. Ecce dies uenient dicit dominus & feriā domui Israel & domui Iuda fœdus nouum: non scdm pactū quod pepigi cum patribus uestris in die qua fortificauit manū eorum ut educerem eos de terra ægypti: quod ipsi irritum fecerunt. Hæc ita in Hieremias legunt. Ex quo plane intelligim⁹: pacta cum deo: memoria patrū inita: posterioribus annis cassa fieri & irrita: in aliudq; pactum translatica. Est autē ex omnibus legibus edictis & interdictis: numero fescentis & tredecim: præcipū de nomine ineffabili hoc pactum quod iniit deus cum Israel filijs & filiabus suis: hoc pmissum: hoc fœdus. Ego inquit sum ineffabile Tetrāgrāmaton deus tuus fortis celotes. Et sequitur: Altare de terra facietis mihi & offeretis super eo holocausta & pacifica uestra: Oves uestras & boues. In omni loco i quo memoria fuerit nominis mei: ueniam ad te & benedic tibi. Hæc pmittunt. Exodi capite uigesimo. Atqui diruptum hoc fœdus/audite rursus i Esaiam: Hæc dicit dominus: Cælum sede⁹ mea: terra autem scabellum pedum meorum: quæ est ista domus quan. ædificabis mihi: & quis iste locus quietis meæ? Omnia hæc manus mea fecit: & facta sunt uniuersa ista dicit domin⁹. Ad quem autem respiciā nisi ad pauperculū & contritū spū & tremētē sermones meos? Qui imolat bouem quasi qui interficiat uirum: Qui mactat pecus quasi qui excerebret canem: Qui offert oblationem quasi qui sanguinem suillum offerat: Qui recordat thuris quasi qui benedicat idolo. De nomine uero ineffabili per Hieremiam: Ecce ego iurauit in nomine meo magno ait dominus: quia nequaq; ultra uocabilis nomen meū ex ore omnis uiri iudæi dicentis: Viuit dominus in omni terra ægypti. Cum itaq; ostenderimus id quod deus cum filijs & filiabus suis de populo Israel pactum conuentū super nomine Tetrāgrāmatō habuit: omne in nibilum dei quoq; sententia esse redactum: Adhuc explanare oportebit nomen illud cōmutatū in quoddam aliud esse: quod uel parem cum ineffabili uel maiorē uim obtineat. Sup quo iterū Esaiæ animaduertam⁹ oraculū: Quia hæc dicit domin⁹ Eunuchis: qui custodierint sabbata mea: & elegerit quæ ego uolui & tenuerint

fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius q̄ filijs & filiabus: nomen sempiternū dabo eis quod non peribit: quasi dicat: filijs & filiabus meis dedi nomen quod cessauit: Nunc uero etiū qui se castrant propter regnū cælorum dabo nomen melius & permanentius quod nunq̄ cesabit. Pro eo aut qđ in hoc uaticinio locū interpres iuste quidē traduxit: scitote in hebræo magnū cōtineri mysterium: quod christianis nobis reuelatū est. Illuc enim hebraice lat ponitur: quod & manum significat. Vnde castis hominibus promitti filium dei qui manus est patris: & eiuldem quoq̄ nomē dattum iri non ab re iudicamus. De qua nominis translatione iterū dominus per Esaiam sic iudæis loquitur: Et dimittetis nomen uestrum in iuramentū electis meis: & interficiet te dominus deus: & seruos suos uocabit nomine alio. In quo qui bēdiētus est super terrā benedicetur in deo amen: hoc est in deo qui non tantū manus ut supra: sed etiā qui est ueritas: uerbū dei incarnatum qui dixit: Ego sum uia: ueritas & uita. Videlisne huic accedere quod principio attulimus oraculū: Puer natus est nobis & filius datus est nobis: & fuit dominatio eius super bumerū eius: & uocabit nomen eius pele: id est mirificum. Hoc est illud nomen quod quaerimus. Hoc est illud uerbi mirifici nomen mirificum quod expectamus: quod ante æternitatem & supra æternitatem deus est & fact⁹ est homo. Res primo admirabilis deus & homo: una psona duæ naturæ: uel quod maius est in uno corpore scalo naturæ dominus & natura. Natus est: sed & ante genitus fuit. De sexu muliebri: quod humanū est: sed & de uirgine incorrupta: quod diuitum. Hinc sine patre: illinc sine matre: utrūq̄ diuinitatis. In utero portatus: sed in utero portato prophetæ cognitus: & exultanti corā uerbo quo nascebatur. Pannis inuolutus in tugurio: sed etiā sindone ac sudario euolutus resurgebat a morte. In præsepio reclinatus: sed ab angelis glorificatus: a stella demonstratus: a magis adoratus. Fugit in ægyptum: sed ægyptiorū idola fugauit. Non habebat speciem neq̄ decorem apud iudeos: sed speciosus erat præ filijs hominū coram David. In monte ut sol transfiguratus splenduit: & qua maiestate in iudicium uenitrus esset aperuit. Baptizatus ut homo: peccata dimittens ut deus: nō indigēs ut aquis mundaretur: sed ut aquas mundaret. Temptatus ut homo: sed uictor ut deus: & confidere iubens quoniā uicerit mundum. Esuriūt: sed pauit multa militia: panisq; de cælo uiuus descēdit. Sitiuit: sed & exclamauit: Si quis sit ueniat ad me ut bibat: & cuicunq; in se credēti est pollicitus quoniā flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Fatigatus est: sed fatigatis ad se trentib⁹ requiem promisit. Somno grauatus est: sed tempestate orta euigilans imperauit uentis & mari. Telonium persoluit: sed ex pisce. Samaritanus conuictio nominat⁹: sed relictum a sacerdotibus & leuitis sanctū curauit. Dæmoniū babere dictus sed a gadareno dæmoniaco / excelsi dei filius agnitus: de quo legionē dæmoniorū eiecit & in mari submersit. Ipsi⁹ est qui uidit satanam ducē dæmonū tanq̄ fulgor de cælo cadentem. Lapidibus etiā obruendus: tamē abscondit se per medium illorum transiens. Oravit: sed & orationes exaudiuit. Fleuit: sed abstersit omnē lachrymam. Quæsiuit ubi laçarus: Homo enim erat. at suscitauit Laçarum: De⁹ enim erat. Venditus partio / trīginta scilicet argēteis: sed mundū precio magno redemit: Tanq̄ quis ad occisionem ducebat: sed regit: id est pascit israel & omnem orbem. Agnus obmutescens: sed & uerbum & uox clamantis in deserto. Contunditur: uulneratur: sed & curat omnē infirmitatem & omnē languorē. In ligno suspēsus occiditur: sed ligno uitam restaurat: & latronem saluat: & morti tenebras inducit. Potatur acetō: sed & aquam in tūnum mutauit. Tradit sp̄itum: sed & potestatem habet resumere illum. Et scinditur uelum: quoniā quæ sursum sunt reuelantur. Rumpunt lapides: mortui resurgunt. Morit⁹: sed uiui,

*Mt̄ha s. q̄m̄ de n̄f̄o
mirabilis*

DE VERBO MIRIFICO

ficat: & morte mortem resolut. Sepelitur: sed resurgit. Ad inferos descendit: sed animas reducit: Et in cælum ascendit: & uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Recte igitur nōmē eius uocatum est mirificū: qui plenissimus ipse miris sit mirabilibus. Et scitote quoniā hunc sanctum suum qui est sanctus sanctorū mirificauit domiu⁹: adeo: ut exaudiat nos: cū clamauerimus ad eum. Habetis quodnam sit uerbum mirificū. At quomodo enunciā illius nōmē? Et est ne unum e multis prius enumeratis? An præterea erit aliud queritis? Nos uero scripturā sanitati imitari oportet: quæ de rebus abstrusis & arcānis nos edoceat. Itaq; si memoria cōpleteū dīspūtatiōis nostræ anterīora colloquia: reperīt uerbum in patre: & man⁹ in sinu: & deus inuisibilis: & nōmē ineffabile: sicut oleum in lenticula. Post uero q̄ est incarnatū: Exiuit a patre uerbū: inclinauit cælos & descendit: & emisit dominus manū suam de alto: Et deus in terris uisus est: & cum boni minibus cōuersatus est. Et uocatū est illi nōmē nouū uoce articulata: qđ os dominī nominauit: & oleum effusum est nōmē eius. Aperta est ampulla lenticulari forma: tereti ambitu: & cornu filij olei: uinea dilecto factū est: in qua ipse filij uera uitis est: & oleū effusū nōmē ei⁹: Iccirco præ oib⁹ participib⁹ & præ oib⁹ cōsortib⁹ suis unxit eū oleo læticiae deus. Qto quidē oraculo: qb⁹ adytis: qua diuina uoce coniçim⁹: Messiah: quod ab unctione interpretat̄ christus: illud nōmē esse: uel aliud quippiam quod christū dei filiū priori sono ac peculiari⁹ significet. Nam christus nō propriū sed cōmune uocabulū & nūcupatio est potestatis & regni. Singuli reges: omnes sacerdotes: quicunq; uncti sunt: christi sunt. Chrio nāq; ungo interpretat̄ & christus unctus. Magis ergo propriū illius nōmē acceptandū nobis est: In quo facile cuncta possimus obtinere quæ uolum⁹. Quod iterum ex sacris characteribus rimari non sine accurata quidem diligentia iubemur/bortante hoc ipso de cuius nomine agitur: Scrutamini ait scripturas: ille sunt quæ testimoniū perhibent de me. Quid de causa nostra sancti libri cōtinent: Oro uos optimi viri audite absq; tedium. Erigite animos. iam enim prope tandem accessimus: & adsumus pene ad ipsas fores inueniendi nominis. Historia sacrostanti Euangeliū hæc est. In mense autē sexto missus est angelus Gabriel a deo in ciuitatem Galilææ cui nōmē Naçareth: ad uirginem desponsatā uiro cui nōmē erat Joseph de domo Dauid: & nōmē uirginis Maria. Et ingressus angelus ad eam: dixit: Ave gratia plena dominus tecū benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset: turbata est in sermone ei⁹: & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angel⁹ ei: Ne timeas María inuenisti enim gratiam apud deum. Ecce concipies i utero & paries filiū & uocabis nōmē ei⁹ ih̄sus: Hic erit magn⁹ & filius altissimi uocabit̄. Verū ego non omnē gestorū seriem recēsebo: sed qđ nostrū negociū attinet retro incipiā. Et postq; colūmati sunt dies octo ut circūcidere puer: uocatū est nōmē eius ih̄sus: quod uocatum est ab angelo priusq; in utero conciperet̄. O fœlicem hanc horam: O fagstū būtius lucis momentū clariſſimi homines & amantissimi studiorū sodales: In qua tam excellens: tam potens: tam uictoriosum inuenimus nōmē: cuius nutu ac ditione: non tantū amplissimus orbis terrarū ambitus: uerū etiam tota mundi hæc machina & supermūdialis illa inclyta regio/superi atq; manes regunt̄. Quem scripsit Moyses in lege & cæteri prop̄betae inuenim⁹: ih̄sum: s̄æpe desideratum: diu quælitū: ualde inuestigatum: iocundissimo cum fructu uoluptatis & cum infallibili: ut arbitror: inter nos charitatis uinculo perpetuis temporibus duraturo. Nomen sumum & exuperantissimū: Nōmē religiosum/ sanctum & honorandum: Nōmē in quod omnia sacra nomina sunt referenda: quod est super omne nōmē: quod nominat̄ in cælo & in terra: etiam in futuro sæculo. Nomen miraculosum & mirificum: Nōmē sono uocis enunciabile: nō ultra ineffabile: nō Tetragrāmaton.

A p̄t demū qnd illud
nōmē mirificū

sed pentagramaton. Nec est tulla uirtus in caelo & in terra quae nomini ihesu re-
sistere audeat. Nec est ullum aliud nomine quod sanctius & religiosius constat: cu-
ius litterae deus: cui syllabæ spiritus: cui dictio deus & homo est. Quid attoni-
ti obstupescitis? Quid in me fixis oculis intuemini? Quid intenti ora tenetis? Si
miramini: uel hoc addam: quod prius tanto tempore: imo tot saeculis fuit ineffa-
bile: iuncta nunc una non sonante consonante lira: effabile factum est. Et si adhuc ad/
miramini: adhuc addam: quando uerbum descendit in carnem: tunc litterae transie-
runt in uocem. Videate quod aperte uobis & quod fideliter totum pando arcanum. Coceptio
litterarum syllaba dicitur: unio syllabarum dictio uocatur. Redigitis me ad grammaticorum
tandem elementa: quaque uisu parua: tam uirtute maxima. Non mediocris est pon-
deris si Platoni credimus negocium de litteris: probat ipse summa industria & acri
studio & ingenio sagaci earum diuinitas: imo delitas in libro cui Cratylus inscriptio
est. Sed redeamus enim uero ut in hoc tam excellenti nomine quinque litterarum:
pars uocales sunt: pars est consonans. Sic etiam totius dictio duae sunt syllabae:
quarum prior ex puris uocalibus: secunda ex uocalibus assumpta consonante oritur.
Vos quoque recordamini pentateuchum: & memineritis optimum: maximum deum
nulla similitudine: nulla effigie: nulla imagine nisi sola uoce significari uelle. Iccir
co plebi concionans Moyses hoc modo: Locutus est inquit dominus ad uos de
medio ignis: uocem uerborum eius audistis: & formam penitus non uidistis. Et deinde
de subiungit: Vt scires quoniam dominus ipse est deus & non est alius: præter unum: De
caelo te fecit audire uocem suam: ut doceret te: & in terra ostendit tibi ignem suum
maximum. Haec Moyses. Pergite audiendo. Vox spiritus est. Uocem enim diffinit
aeris istum: ita Nicodemus apud Ioannem instituit: Spiritus ubi uult spirat: & uo-
cem eius audis: sed nescis unde ueniat aut quo uadat. Deus & ipse quoque spiritus
est: ita Samaritana erudit. Convenientissima ergo signacula dei uocales sunt lirae:
quippe a uoce denominatae. Iam hoc dimittite: quia diuinitas ipsius uocalibus de-
signatur. Nunc ad consonantem transeamus: quia in circuito arbitramur corpulentio-
rem quod per se ac sine spiritu uocali nullum oris sonum habet: sed tantummodo conso-
nat. Ea uero consonans est littera non fortuita capta: nec imprudenter arrepta:
non ab imperitia neque incertitia aut præter opinionem: præter ue spem admissa: sed
prudentia summi dei omnia circumpiciente: omnia dispensante: iuxta aternum
suæ rationis examen ex uniuersis characteribus electa: quae apud latinos. Es. no-
minat. Docuit autem nos si memoria tenetis Baruchias hesterno sermone: diui-
num putari uocabulum. Es. quod est interpretatum: ignis. Hic est ille dei maximum
ignis quem nobis in terra pariter cum uoce paterna ostendit dicens: Hic est filius
meus dilectus. Et is ait: Veni mittere ignem in terram: & quid uolo nisi ut accen-
datur? Vt clarius intelligatis atque lucidius (Non enim per ambages & uerborum
obscuros amfractus uobiscum: sed patenter agam & aperte) at reponite haec immis-
sibus: Res erit me iudice non parua. Es quod hebraice ignem significat: id est
hoc corpus: non diuinum: non aethereum: non praestygiosum: non apparens: ut Ma-
nichæi: Eutyches: Dioscortis: Timothæus: xlurus somniando delirant: sed terre-
stre: quem Moyses ignem in terra cognominat: cum secundum Pythagoricam Cabala
discutiamus. O rem iocundam auditu. Profecto inueniemus id eodem numeri
modulo constare quo nostrum hoc ihsu augustae maiestatis nomen: paribarmino:
aequali comensuratio. Porro dicetis fortasse litteram hanc. Es. quae medio
stans secundam syllabam faciat non rite gentium more appellari: sed pro consue-
tudine linguæ sanctæ (Sic enim hebraici sermonis idioma uocant) enunciari de-
bere: cum de sanctis scripturis palæstram agamus. O quod non dubitarem ego uos
in mysteriorum penetralia secretum introducere: si Pauli Tarsensis oratione respon-
derem: cum sic ait: Notum ergo sit uobis quoniam ethnicis & gentibus missum

g 2

Ex iheron 2 g m 5

Tabula pythagoræ

DE VERBO MIRIFICO

est hoc salutare dei: & ipsi audient. Sed permanebo in idiomate sancto: & ita tu facilius: tum etiam manifestius sacraſſimū nomen hebraicū explicabo eiusdē linguae modo ac proprietate. Obtinuit nāq̄ Baruchias disputando ut ipse de se gloriat: eum sermonem: sacris esse congruentiorē. Agite: uultis ipsam nunc consonantem litteram ad atmūssim explorare: cauendum prius est ne obliuſca, mini uocaliū quæ in huius nominis compositionē ingrediuntur. Sunt autem quatuor solæ: IHVH: quib⁹ Tetragrāmaton ineffabile conſtat: & quæ diuinā natūram propriissime cōmonstrant: ut heri ab hoc conſorte noſtro late admodū: ac maxime interdum memorabiliter oſtenſum eſt. Quæ cum dici humana & uoce & facultate nequeāt: opportune quidē decebat incarnandū dēū: præter eas alium cum carne assumere characterem: quo in enūciabilis ſonus: ac tunc inuifibilis dei: inenarrabilis nota: inter humanos nūc poſſet dentes ſtridere aliquādo & ſic effabiliter uocari: quatenus ante inuocabile: modo ſentiatur uocabile. Appellant uero eam hebræi conſonantē ſin: quod dentes: Hieronym⁹ preſbyter interpreta: ad Paulam Vrbicā ſic ſcribens. Septima cōnexio quæ eſt extrema quo & in ipſo quoq; ſeptenario numero ſit mysticus intellectus: Coph: Res: Sin: Thaf: id eſt uocatio capitis dentiū ſigna: Per dētes articulata uox promīt: & in hiſ ſignis ad caput omniū qui eſt christus peruenit: per quē & uenit ad regnū cælorū. Oro te quid hoc ſacratius ſacramēto: quid hui⁹ ſacramētu voluptate iocūdiſ: qui cibi: quæ mella ſunt dulciora q̄ deſcire prudētiam: & in abdita eius intrare: & ſenſum creatoris inſpicere: & ſermones domini dei tui q ab huius mūdi ſapiētibus derident: pleni⁹ diſcere ſapiētia ſpiritualis: Hæc non mea ſed Hieronymi uerba ſunt: tantæ autoritatis uiri: ne uidear aliquibus ſigmentū cōmentari uelle. Dentes igitur cū ſint inſtrumenta fahdi potentissima: de quib⁹ ſin littéra celebrior eſſe dicit: quid mirum ſi cuncti aſſentianē mihi nobiliores cæteris grāmatici: taceo ipſos theologos: ad pronūciationem ineffabilis nominis illud & nō aliud elementū fuſſe accerſitum q̄ cōmodiſſime: Nescio quo certe pacto illius uenerandi uel potius adorādi nominis recta inſtitutio a nemine: neq; uno aut altero doctoři hominū & diuinæ philoſophiæ magiſtrorū probabiliter haſtenus animaduerſa eſt: quorū uententes inuentionib⁹ ad hanc noſtrā orationem non partuo meditādi onore poſſemus leuari. Sed ſunt tamē apta quædam huic operi adiumenta & ſubſidia: quæ in illorū uoluminib⁹ reperiuntur abſcondita: quibus nō magis ad cauſæ inuentionē q̄ inuētæ confirmationē diligēter oporteat inniti. Quale illud extat egregiū qđ nos pridē de Hieronymi Epifola expiſatiſum⁹. Cērno affeđ⁹ animi uel ſtos cōcepiffe nō nihil delectationis in hoc noſtrā ſtūbi discutiendo: adiungā aliquid laeticiæ ut magis oblectemini: & biliori me uultu audiatis. Ratione mathematica compertū eſt: corpus in multitudinis cōpositione quārē oportere: ſpiritu in ſimplicitate unitatū: ut quanto ad unitatē treſ quālibet accedat propius: tanto ſit ſpiritualior & a materiæ appēdicijſ deſfaciōr. Habemus uerbi dei illā oīm ſpiritu ſimpliciſſimā diuinitatē: quæ unicāte ipſa designa: cuius tamē nota: ex hebræis diſciplinis Tetrāgrāmati nomis quatuor iſtos uocales charactares continere diſcritur: Reſtat quārendū corpus incarṇati: eiuſq; characterem. Ad multitudinē igit̄ respiciam⁹: & ad tempus in carnatiōnis: ut ex ſigni proportionē ad ſignatum: perſpicaciores euadere liceat. Primū q̄ ppter mūdi ſalutē in mundū uenit: qua ætate mūdi corpus aſſumpſit. Reſteq; mihi cōſentiente Apoſtolo respōdebitis: In ultimis ſue nouiſſimis diebus. Nos enim biſumus in quos ſines ſæculorū deuenirūt. De mūdi uero ætati bus diuersi uaria tradiderūt. Ouidi⁹ & turba poetaq;: quatuor eſſe mūdi ætates affirmant. Hesiodus quinq;: inſtar Danielicæ ſtatuae. Cæteri ſex iuxta hexaemeſion quo deus cuncta creauit. Reliqui ſeptem: ut & mea extat opinio: ſed eas nō

*Sacra ſcripta hebræorum
conuentionē*

*Ineffabilē quādā nōmē
dei in amīriatū*

*Noſtrū ſimili uerbi ſimili ſimili
ex hebræis ſimili ſimili ſimili*

*Omniaq; ex ſtatuti mundi
nomis pmo in thūmoygo*

pro mea sententia diuidunt: qui futurū sēculum ætatem septimā dicunt. Tunc enim deus creabit cælum nouum & terram nouam: & noua faciet omnia: ut sacra insinuant eloquia. Non ergo mutidi huius ætas quædam erit: sed nouus mundus: & non iam sabbatum quod hebræi septimū uolunt: sed sabbatum sabbato, rum & duratio æternitatis non temporis. Nunc autem christus & dei uerbum & deus: in septima huius instabilis sæculi ætate aduenit in carnē. Aetatem uoco statum mundi quēdam inter duas insignes & cōmunes uariatiōes: & quasi peregrinas eius cōmotiones. Sane primā fuisse censeo: Cū perfecti sunt cæli & terra: & omnīs ornatus eorum. Videlicet deus cuncta quæ fecerat: & erant ualde bona: & factum est uespere & mane dies sextus. Deinde sequuta est ingens mutatio mundi post diem septimū: quando Adæ locutus est deus: Quia audisti uocē uxoris tuæ: & comedisti de ligno ex quo præceperā tibi ne comederes: maledicta terra in opere tuo. A creatione igitur mundi ad usq; transgressionē Adæ prima ætas mundi pro exili meo iudicio statuit. Ab illa usq; ad Noe diluvium secunda ætas. Tertia uero a Noah ad Abraham & eius circūcisionem dicebatur fuisse: quando ab idololatri Eufrate fluuiuio diuidebat fidelis deo populus: Vnde Abraham cognominatus est Eber: nō a lingua quā suis integrā seruauerat Hebrei filii Selah: sed a transitu Eufratis: quasi transfluvialis. De Abraham ad Moysi legem scriptam: sacra & multiplices ceremonias quartā ætatem numerabim⁹. Quintam ad hebræorū regnum: quando post dirutam Troiam & lustris homines tempora supputare cœperūt. Sextam usq; ad urbem nunc Romanam conditam: quando singula manu regis incerta gubernabantur: nullo iure dicto: nulla legge lata: nisi quas Romulus post hac ad populū minusculas sanctiones tulit: quas Curiatas appellauit. Extant sup his Sexti papyri uolumina: quæ si potestis accurritus perlegite. Inchoauit id sæculū olympiadib⁹ dinumerare annos: sicut præcedens lustris: usq; ad christi ætatem: quando Romanorū annuis capitatioibus atq; tributis: uniuersus erat orbis ascriptus: quā uocamus ad nostra usq; tempora inductionem: tris olympiadās terna ue lustra continentē: quæ septima nūc est ætas. Ea si uere: si æquabiliter a me: si non segniter pensata estimabitur: gaudabo fructum mibi studiorū haud mediocrem adesse. Sin ut fore formido: multo secius: uel aliquem de me uobis conatum ostendero: & saltem placuisse uelle uidetur. Nihilominus alludam ē genio meo: & proinde atq; ita res babeat: ponā christum in fine dierum: id est circiter septimā ætatem huius mundi corp⁹ assumptissime. Corpus autem ut dixim⁹ in multitudine querendū est. Igitur si post unitatem quæ non numerum sed deum significat: ex omnibus numeralib⁹ figuris apud hebræos septem numerorū domos finxeritis: & in singulas ordine: trium litterarū arithmeticarū contubernia recluseritis: manifeste apparebit in septima domo: & in eius cōexionis medio loco: ipsa nota Sin mediatorē designās dei & hominis: deum & hominem: qui fecit utraq; unum. Est autem septimæ dominus connexio nominativum hæc: Res: Sin: Thaf: quod latine interpretat Capit⁹. Sin. designatio: quasi prædiceret alphabetū: & præsigaret uaticinio: qd' ipsa littera Sin. erit ap̄tissimus character figurandi nominis ih̄suh: quem deus pater dedit caput supra omnē ecclesiam: quæ est corpus ipsius: ut ad Ephesios scriptū legimus. Quod mibi quondam aperte uidetur Moses prædictissile: in Deutero nomio: & eius libri capite duo de trigesimo: cum uenturæ nationi sic uaticinat: Si autē audieris uocem. I.H. V.H. dei tui: ecce quatuor uocales. Deinde post abundantiam benedictionis sequitur: Videbunt omnes terrarum populi: quod nomen Tetragrāmaton uocatum erit super te. Qui quidem aceruus orationis existis tribus uidelicet: Nomē Tetragrāmaton Vocatū: simul collectus: omni-

g 3

Pma mndi etat.

2^a etat

Est > mā sth. fū. ir

Ore & h̄s b̄s
q̄y & t̄grāmaton s̄ri
lēb̄r̄ p̄addi sm̄ b̄b̄d̄

DE VERBO MIRIFICO

no iuxta Cabalam Hebræorum per Sin: frequenti usu intelligitur: ut si ultima respondeant primis: nihil aliud hæc prophetia cōtineat: q: Si audieris uocē Te trāgrāmati: hoc est quando Tetrāgrāmaton fiet audibile: id est effabile: tunc nō men Tetrāgrāmaton uocatū per Sin: erit super te: haud secus atq: si diceret: Si nomen ineffabile Tetrāgrāmaton oporteat fieri effabile: necessario uocabitur per consonantem quæ appellatur Sin: ut fiat ih̄sūb: qui erit supra te caput tuū & dominus tuus. Benedictus sit deus & pater domini nostri ih̄sūb christi: qui de super instillat nobis cognitionem ueri nominis unigeniti filij sui & saluatoris nostri: uel scđm græcos:ianatoris nostri. Hoc enim nomen a medendo & sanando deriuant græcorū autores. Hebræorum uero grāmatici a saluando: ut idem esse ih̄sūb putent quod saluator. Atqui saluator cōmune nomen est: ih̄sūb autē maxime proprium: ita qđ nulli alteri nisi filio dei incarnato conueniat. Facit hoc uarietas litterarum ex quibus dictio constat: qualia sacerulo non est audita unq altera similis. Fuere patrum memoria plures saluatores Iesu uocati: sed alijs litteris & alijs syllabis. Nemo enim has simul pro suo nomine usurpare unq ausus erat: eo qđ tota diuinitas in eis contineret. Sed quisquis aliqua sanctitate prædictus existimabat: is aliquam ex ijs sanctis characteribus litteram nominis suo nancisci uehementer optauit: ut Abram. b. Dixit enim ei deus: Non ultra uocabi nomen tuum Abram sed appellaberis Abrham. Et Hosee adeptus est. I. Cum enim Moyses ad explorandum terram Chanaan uiros mittere deliberasset: præfecit eis Hosee filium Nun: de tribu Ephraim: cui ut foret salubriori fortitudine: mutato nomine: addidit. I. litteram nominis ineffabilis primam: uocavitq: Hosee filium Nun: Ihesue: quod nostri etiā traustulerūt Ihesu. Legitur & ali⁹ de Bethsames: cuius memoria in libro Samuelis recitat. Simili nomine & tertius in libro Estræ filius Iosedech: qui non seruat. b. sed nominatur Iesue. Reperi mus & in oratione tatis Abacuk: uersus antepenultimo: quādo ait: Ego autem in domino gaudebo & exultabo in deo Iesu meo: quod iterū minorib⁹ syllabis cōpositum legie lese: id est salus: quasi cum ita diceret propheta: Exultabo in deo salute mea: quod nequaq censeri debet proprium dei nomen: sed eius Epitheton seu appositiua constrūctio. Est etiam quartus: stans coram angelo sacerdos magnus: a quo angelus abstulit iniquitatem suam uidente Zacharia: qui pariter cum filio Nun similibus litteris scribit: Ihesue: Posturq: tunc Zacharias in eo loco: umbrā uidisse aduentoris ueri luminis. Legit quintus Iesus filius Syrach: qui fuit Ptolomæi regis ægypti tempore cognominati Euergetis: & credit librū cui nomen Ecclesiastico extat edidisse. Quotquot erūt qui nostro sermone Iesu cognominant: illorū nemo eas litteras omnino possidet quas incarnatū hoc deuverbum: deus noster: per quem creator fecit & sacerula: cuius excellens illud nomē admirabili maiestate plenissimū: nomē inlytum: fœlix: augustū: nomen grauissimū: maxime dignitatis: potētissimæ autoritatis in caelo: summi magistratus in terra: iocūdum angelis: religiosum hominibus: terrible dæmonib⁹: quinque litteris: id est ex uocalibus & uno consonante: miro spiritu sancti artificio cōponitur. Sicut idem ipse cuius est nomen: ex diuina & humana essentia constare agnoscit. Nam sicut anima rationalis & caro un⁹ est homo: ita deus & homo unus est christus. Et ita ih̄sūb nomen Tetrāgrāmati uocalibus & una Sin cōsonante pronuntiat: ut eum denunciet qui est lab: id est deus: & sauah: id est uela eus. Ad quem sic Esaias loquit: Vere tu es deus absconditus: deus Israel saluator. Dificilis est creditu viri optimi si non & sacrī prophetarum monumentis hæc mea roboret imbecillis oratio. Quare audite quæso uos rursus Esaiam loguentem: Propter sion nō tacebo & propter Hierusalē non quiescā: donec egrediac

plures ih̄sū vobis 3: nō
lijs br̄t om̄ rafra
qua x̄m ih̄sū voram⁹

Ihesus sacerdos

Nōt̄ Iah̄samus

ut splendor: iustus eius: & saluator eius ut lampas accendat: & uocabit tibi nō
men nouū quod os domini nominauit. Qd si multis apud maiores nostros cō-
mune hoc cognomentū fuisset: non utiq̄ habiturus esset christus nomen nouū
qd̄ os domini nomiauit. Primo enim Iosue nomen: qd̄ latini Iesu interpretant̄:
nō deus ipse sed Moyses imposuit: Quomodo igit̄ os domini nouū nomē chris-
to adderet qd̄ humana prius excogitasset intentio: Sed ne prætereat nos uer-
ba prophetæ: Videamus nūquid lampas in effigie sua & figura consonantis Sin
litteræ: circūdritis lineamentis corporalib⁹ par & cōsimilis est: In qua instar Iod
elementi: quod deitatem hebræis designat lychnus splendet: Oleum eius lam-
pada & lychnum ita igni cōiungit: ut abiq̄ omnib⁹ ijs simul iunctis: splendor lam-
padis tenebras exire nolit. Quare Salomon cecinit: Oleum effusum nomē tuū.
Oleum autē apud hebræos a Sin incipit littera. Igit̄ Sin olei nota: id est effus⁹ &
effabilis nominis conueniens extat signaculū: quod ita christi personā imbibit:
ut quicquid de una in illo natura dicit̄: de alia quoq̄ uerū esse perhibeat. Iesus
homo: natus est ex uirgine: ih̄sū etiam deus natus est ex incorrupta mūliere:
unde ipsa nō tantū Christotocos: id est christi parens: sed etiā theotocos: id est
dei mater iure colit̄. Qua in causa Nestorius imprudēter desipuit: qui diuinam
operationē logicis sophismatibus metiri uoluit: Magnū & admiratione dignū:
sed tamen uerū est in una subsistentia: & deum esse natū: & deū esse mortuū. Et
quid multis: Tam filiū dei esse filiū hominis q̄ & filiū hominis esse filiū dei. Quē
dicunt esse filium hominis: Responderūt apostoli: quoniā alij Eliam: alij Hiero-
mī: uel unum ex pphetis. Interrogabat tum eos filius hominis: ille uestitus: ille
stans: ille flens: ille tradendus: ille flagellādus: ille spinis coronādus: ille gestus⁹
crucē: ille moriturus: At uos quem me esse dicitis? Respōdit & uertex & petra
& columen fidei: & os apostolorū Petrus: Tu es christus filius dei uini. Sed qd̄
tanta de apostolis: quos pphani & increduli homines magistro suo blandiri pu-
tarent: si plām auscultemus ueritatē quae ast: Nemo ascendit in cālum nisi qui de
cālō descēdit filius hominis qui est in cālō. Descendit de cālō filius hominis: &
ascendit ad patrē filius dei. Legite Pauli ad Epheſios Epistolā: Qui descendit:
ipse est & qui ascēdit super omnes cālos. Audite christum de seipſo dicentē: Si
uideritis filiū hominis ascendentē ubi erat prius. Erat autē prius in cālō: non in
formā serui sed in forma dei. Nunc oleū diuinitatis corporalē effusū: quid effe-
cerit: clare cernitis: qualiter unixerit totū christū: nō ut alios christos Saulē: Da-
uidem: Cyrum: quos gratia sp̄ritus in cornū olei assistēter operata sanctificauit:
sed ut humanitatē totam præfens ac nō assistens: sed imanens deitas essentiali
unctione substātialiter inebrīas. De quo ppheta: Vnx̄ te deus deus tuus præ
participibus tuis. Quo factū est ut & oleū effusum præberet illi peculiarius & ex-
cellentius nomen præ participibus & præ consortibus suis: quod extat: nomen
Tetragrammaton uocatum: per Sin: id est ih̄sū. His enim quinq̄ litteris scri-
bendum est tam sanctissimum: & tam adorandum ih̄sū nomen: quod maiores
noſtri ſolis tribus primis characteribus abbreviantes ſic depinxerūt: ih̄s: uti ho-
die in uetusſimis codicibus recte offendit: quēadmodum olim nobilium Ro-
manorum erat in more: ut prænomina uel unis uel binis uel ternis litteris des-
ignarent: Sic nos imitati patres noſtri: ſimiliter tribus his litteris ih̄s tam nobile
uocabulum mutilare conſueuimus: magis quod. S, media q̄ ultima ſit. In ea re
plurimi & ij quidem inſignes noſtra ætate grammatici baſbaram hebræorum
linguam ignorātes. H. latinam aspirationem unum de græcis elementis nume-
ro leptimum: quod ita uocatur putabāt eſſe: quoniā illud in, e. noſtrum ſa-
uertitur: quapropter in orthographia ſtatuerunt hoc digne colendum nomē
absq̄ aspiratione ſcribi debere: haud animaduertentes Cæſariensem Priscianū

g 4

Name novum

No q̄ ſtā ſine ſponua
ſchm aynd hebrō ſpon-
uat od uod lampas
fir vñ w

Theotorus ḡm

turby h̄t̄ pr ūq̄ mā
t̄h̄ ſept̄ 3

DE VERBO MIRIFICO

latinis nō barbaris tulisse leges. Nisi enim & post. I. & post. V. ipsa gemina seque-
tur aspiratio: quomodo primitiuū sūt illud Tetrāgrāmaton imitabī: aut quo-
modo uere affirmabīt quinq̄ scribi figuris. Nam si qua uel in græco uel in latino
sermone finalis .S. littera deprehendit: ea nō de substantia nominis hui⁹: sed de
eius fore declinatione iudicanda fuerit: quæ & declinando haud permaneat: &
uel græce in. N. uel latine in. M. crebro mutet. Tantū igit̄ quinq̄ sūt nō tæ quib⁹
omnium sacratissimū Pentagrāmaton formatur. Sup quo Sibyllimū hoc Tristū
chon inter ipsa uaticinia reperimus: Δέ τότε γάρ μεγαλοί θεού πάσισ ἀμ-
θρωπόσιμοι: οἱ δέ σάρχοφοροί θηριοί οὐδούμενοί εἰς γάρ. Τελέστη
φώμηντά φέρωμεν τοδέ φώμομεν εἰς αὐτών: de græco per nos uersa latine sic. Ipsa
dei soboles magni uentura parentis: Mortali similis in carne uidebitur ægra.
Quatuor ergo feret uocales: consonat una. Nunc hæc uestra patientia quā pro
morū bonitate in me audiendo humaniter tenuistis: fecit in disserendo sermo-
nem meū longorem. Quare quidem id a uobis uehemēter peto ut imodestia
meæ atq̄ isti licentiæ nō tam dicēdī q̄ loquēdi ueniā detis. Videor enim satis iā
atq̄ nimis uobis de uerbo mirifico promissa persoluissle: In isto Pentagrāmatoto
Ihsus nomine dominatoris omniū maxime proprio: qui secedens a nobis bæc
de seipso testatus est dicens: Data est mibi omnis potestas in cælo & in terra: Ut
uidelicet sciam⁹: iuxta Ephesiorū Epistolā: quæ sit supereminēs magnitudo uir-
tutis dei in nos qui credimus: sed in operationem potentiae uirtutis ei⁹ quā ope-
ratus est in christo: suscitans illum a mortuis & constituens ad dexterā suam in
cælestibus supra omnē principatū & potestate & uirtutem & dominationē: &
omne nomē quod nominat: non solū in hoc sæculo sed etiā in futuro: & omnia
subiecit sub pedibus eis. Et exaltauit illū: inquit ad Philippenses Paulus: & do-
natuit illi nomen quod est super omne nomē: ut in nomine Ihsus omne genu fle-
ctatur cælestiū/ terrestriū & infernoriū. Qui tanto est melior angelis effectus: ut
extat i litteris ad Hebræos missis: quāto differētius præ illis nomē hereditauit.
Ad summū: hanc sarcinam ex omnib⁹ documētis/ tametsi admodū exilibus/ ta-
men a magnitudine beniuolentiae in uos meæ progressis colligite hoc esse illud
nomē in quib⁹ miracula potissimum fiant: & quo duce lupra naturam ipsi domina-
mur: & res admirandas haud difficile peragimus: cui non resistit alia cuiuscumq̄
nominis uirtus: cui cæterarū adiurationū cedunt potestates & secretorū uires
& artū energiæ: cui obediunt cælestia sydera: inferna gumenia: naturalia elemen-
ta: nocturna silentia: arcana Memphitica: Thessalica Pharmaca: Chaldaica mur-
mura: Zoroastri dogmata: & quicquid usq̄ est qđ perhibet istis artificibus gra-
tū: totū tremit: obedit: s̄pparasitat: aut certe horret: fugit: abscondit. Quid opus
est pluribus: Tantā uim de se præbet illud nomē: ut ad eius quādoq̄ uel effigie
uel umbrā solā & admiranda & magnalia fiant. Legitur enim Iosue qui & trālla
tio more Iesu filius naue dicit: quoniā solū christi typū & quādā umbratilē in
nomine figurā gerebat: transiisse lordanē: hostiū regna subuertisse: uictori po-
pulo terrā diuississe: soli & lunæ imperasse: deū eius uoci obediuisse. Cui ad inte-
gritatē ueri nomis Ihsus tantū hoc deerat: quod extrema eius aspiratio in alia
gutturalē uersa: & Sin post Vau trāsposta est: ne creatura nomē creatoris inte-
grū ferret: putaturq̄ id sibi cognomento sumplisse q̄ prius Hosee uocaret: ut tā
potētis nomis aslida recordatiō: res memoratu dignas gereret. Quale sapientes
quoq̄ hebræorū de luda Matathiae sacerdotis filio tradiderūt posteris: qđ
hoc ille Machabai cognomen suscepit: eam maximē ob causam: quia in eius
nominis characterib⁹ includereūt diuinus Moysi uersiculus iste: Quis similis tui
in fortibus Tetragramme: cuius perseverante reminiscētia cōtinuo accensus:
tanta & tam memorabili uirtute cælit⁹ donabatur: ut eiuscemodi præclarane;

No^r itysm^h e^g māmāla
parfīm fīnt

gocia conficeret. Nimirum & Petri non corpus modo: sed & umbra liberabat
 oēs in lectulis ac grabatis expositos ab infirmitatibus suis: Et Pauli sola sudaria
 & semicinctia de corpore ei⁹ sublata/ægrotis languidisq; imposta in nomine isto
 salutari repulerūt: nō tantū oēm uralitudinē malā: sed etiā spirit⁹ nequā & illorū
 noxia præstygia. Certe quidem ex nulla potestate alia nisi uel quod memoriale
 fuerint ue⁹ nomis ih̄s⁹: uel latens quædā attractio uirtutis eius: uel etiā numē
 ipsum nomis quæ est crux patibularis cui affixus est titulus tacito decreto mo-
 riētis: id est ih̄s⁹ banocri mælech haiebudi: V el græce item: ih̄s o naçoræos
 basileus ton iudæon. Sicut enim Pentagrámaton est spiritalis figura christi: de
 quo Epistola prima Corinthiæsū differit his uerbis: Nemo potest dicere domi-
 nus ih̄s⁹ nisi i spiritu sancto: Ita crux eiusdē ē christi corporale signaculū. Quē
 admodū ergo ex duabus uita nřa cōstituit: speculatiua & actiua: quarum altera
 alter⁹ societate gaudet: & neutra sine altera utiliter uigere ualet: Ita omne hoc
 diuinū explendæ uolūtatis nostræ mun⁹: theorica nomis Pentagrámati: & pra-
 ctica crucis cōsequimur: quæ simul si iuncta fuerint: nihil in hoc ingenti orbister,
 ræ ambitu experiemini absolutius. Separata uero: necesse sit alterū alterius exp-
 tet symbolū: ut unum in signo sensibiliter & palam proferat: reliq⁹ in intenti-
 onementaliter gerat: utrūq; coniugente ardenti fide. An uobis parum uidetur
 cum tanto fructu euadere uoti compotes: Hoc est illud uerbum mirificū quod
 iam pridem expectatis: uerbum portentificū: uerbum deificū: Immo deus uerbum
 & uerbum deus: & nomē uerbi ih̄s⁹: & uerbum nomis ih̄s⁹: & idem ih̄s uer-
 bum & nomen: qui est dominus dominantiū. Hoc de psalmo. lxxxij. didicim⁹:
 ubi in hebraico sic scribitur: Et sciant quoniam tu es: nomen tuum domine. Pro
 quo aliter in latino canim⁹: Et cognolcant quia nomen tibi dominus. Idem ergo
 dei filius incarnatus: est ipsum nomen suum ih̄s⁹: quod non est aliud a nomi-
 ne domini Tetrágramato: nisi unius. S.litteræ assumptione: quæ secundam syl-
 labam deitate primæ syllabæ perfundat: mergat & intingat: id est humanā na-
 turam oleo effuso imbabitam: Vnde & nomen oleum id esse supra ostendimus.
 Vtrūq; enim apud Hebræos ab. S. incipit. Sem: id est nomen: & semen: id est
 oleum: quo totum ih̄s⁹ nomen enūciabile fā: & staſten preciosissimam in nos
 usq; guttatum deriuat: & mentem nostram si debito modo aptetur: ita ungendo
 penetrat: & leniendo mollit: & gratissimo diuinitatis liquore adeo complet: ut
 eius unctiōnem liquidior aquis limpidiſſimis omniū scientiarum splendores in
 se recipiat: sicut aqua nitida: aut tersum aliquod oleo litum corpus ullos queat
 radios. Quare non solum mirificum: uerum etiam dici præfigiosum meretur.
 Super quo Ioannis Epistolam de Iesu dicentem: audite: Et uos inquit unctiōne
 quam accepistis ab eo: maneat in uobis: & non necesse habetis ut aliquis doce-
 at uos: sed sicut undio eius docet uos de omnibus: & uerum est & non est men-
 dacium. Quod consyderans Paulus: non se iudicauit aliquid scire: nisi ih̄s⁹
 christum & hunc crucifixum. Frustra igitur ad Ariolos & magorum arcanos
 antistites configimus. & ægyptias disciplinas: & si quod est aliud superstitionis
 collegium: cum nos ipsi certiorem præfigij formulam teneamus: Vnius nomi-
 nis familiare numen: faciles ceremonias: incredendas potentias: admirandas
 uices: qui totius naturæ dominium & imperium omnis secretæ uirtutis in cælo
 & in terra: & spiritum omnipotētiæ: nro ore gerim⁹. De quo Hieremias in plan-
 etu loquit̄: Spiritus oris nři christus dñs. Sed abiçiamus feralia carminū secre-
 ta: & uanos furores: & exorādas artes: & philtra uim factura deis: & colchicos
 lucos: & dæmoniacas factiones. Platonica deniq; uolumia & umbrarū libros: &
 stygiæ cōjuratiōes: & Acheronteos rit⁹ mēbrana charta ue cōtentos Pyriphle,

DE VERBO MIRIFICO

Munera nunc ihu frā

gethonti: hoc est igni focoq; tradamus: cuī autores quoque ipsi a quibus hæc uanitas duxit originem: non absq; sempiterno suo cruciatu ascripti sunt: & nitamur deo: inq; dei filium quo uitiumus mouemur & sumus incōcussum / sincerā & simplicē habeamus fiduciā: qui de suo ueritatis ore nobis infallibiliter pollicen-
do promisit dicens: Amē aīnē dico uobis qui credit in me: opera quaē ego facio
& ipse faciet & maiora hoḡ faciet: quia ego ad patrē uado: Et quodcūq; petierit
tis patrē in nomine meo: hoc faciā: ut glorifice pater in filio. Si quid petieritis
in nomine meo: hoc faciam. Hæc sunt diuina testimonia: hæc sacroru nostrorū
monumenta: hæc sacerdotia memoracula: hæc purissima signa: hæc nostræ ceri-
moniæ paucis contentæ: facili usu: uili apparatu. Hæc ars nostra cælo sublimior:
tartaro profundior: libera periculis: umbrarū hostis: contemptrix laruarū: simu-
lactorū perosa: nec thure nec mero indigens: uniuersis manibus: lemuri bus: lar-
uis imperitās: oia busta: oia sepulcrā: & species mortuoq; despiciēs: & inania ter-
riculamēta & noctiū occursacula & inferorū cōmeacula hilari uultu abigens: fa-
tum & naturā uincens. Et quicquid unq; optamus: si modus a magistro traditus
observet / incessanter cōficiens & indeficiens adimplēs. Fertur ille ab utero ma-
tris & ab incunabulis claudus Hierosolymis propinquorū manibus: & pauper
uebiculo ducit: ut ante fores templi sua mēdicitate uictum quæreret: pietatēq;
intrātis & exētis turbæ sedulo implore: quia pedib⁹ subsistere ne equibat. Sed
dicit ei Petr⁹: In nomine ihu christi naçareni surge & ambula: & exiliens stetit
& ambulauit: ut appareat quātum discipulo & magistri nomē succurrit: & imita-
tio profuit. Magister uerbo uniuersos lāttores curauit: & omnes dæmones fu-
gauit: Sed & discipulus Dorcadī mortuæ dixit: Tabia surge: & illa reuixit. Hæc
in loppe: auscultate quidnam Lyddæ: Et Aeneas octo annos incumbēs lectulo
paralyticus: eodē Petro liberae dicente: Aenea sanet te dñs ihu christus: surge
& sterne tibi: & cōtinuo surrexit. Paulus in Macedonia spiritū Pythonis ex pu-
ella dæmoniaca eiecit his uerbis: Præcipio tibi in nomine ihu christi exire ab
ea: & exiit eadem hora. Per manus autem apostolorū fiebant signa & prodigia
multa in plebe: qui sic ad deum orabant: Domine da seruis tuis cum omnifidu-
cia loqui uerbū tuū in eo qd manū tuam extēdas ad sanitates: & signa & prodi-
gia fieri p nomen sancti filij tui ihu: Et cū orassent: motus est locus in quo erāt
cōgregati. Hermione Philippi Apostoli filia & Petronij: quē Paul⁹ docuit disci-
pula medicinā professā: cunctos inuocatione ihu christi sanauit. Quo etiā uer-
bo Theophilæ filius ille presbyter Philotheus: & riū in uinū cōuerti: & gran-
de saxum dicēdo amouit: & esuriētib⁹ mox satietatē panis præbuit. Apud Hie-
ronymū præbyterū: & copia rerum & scripturarū ueritate clarū: ut arbitor: le-
gisti de uita Hilarionis palæstini: cum multa quidem admiratione dignissima:
tum illud de quodam Constantij imperatoris candidato ex Francia germaniae
orto: quem a teneris unguiculis dæmon maligous obsederat. Ductus igitur ille
gaçam: cum ingenti comitatu & honore ad Hilarionem: exponensq; tam Syra-
q; græca lingua: quas tamē nūsq; didicerat: multiplicem causam obsidionis: Ei uir
sanctus respondit: Non curo quomodo intraueris: sed ut ex eas in nomine do-
mini nostri ihu christi imperio. Sic & inuocato ihu tria puerorum cadaue-
ra & uitæ restituit & sanitati. Totus liber pene rerum admirandarū plenus est:
ubi & cogitate cum animis uestris quātam uim crucis Epidaurus dalmatiae opī-
dū in illo maximo terræmotu senserit: quo maria egressa minabant diluuium.
Nam cum iam undarū gurgite & fremitu fluctuum: & diruptis montibus mo-
le lapidum fere subuerteretur: Hilarion tria crucis signa pinxit in fabulo: ma-
nu contra inundationem extenta: & mox incredibili altitudine intumescens:
ante eum mare paulatim in seipsum relapsum est. Taceo qua uirtute pyratas in-

se irruentes repulit: & furentem camelum sermone Syro domuit: & Orionem inuocato in sub a legione dæmonum in se diuersa multitudinis uoce clamantium liberauit. Dæmones quidem usq; adhuc cōtremiscunt: cum christi nomen inuocatur: ut ait Naçiançenus in defensorio. Necq; nostra quidem malicia euangelis fecit uirtutem tanti nominis & potestatē: ab eo tempore quo christus: Marco testante in Euāgelij sui calce: loquutus est: In nomine meo dæmonia eiscent. Qđ ea uerba in græcis codicibus nō habent: neq; totus etiā locus qui incipit: Relurgens autē in sub mane: prima fabati: usq; in finē: Cui⁹ Hieronymus ad Hedibij gallicā quoq; meminit: Et Hilarius de trinitate libro. x. nē nihil astupulatur: Et Eusebius Pamphili terminū Euangelij ibi fixit ubi scribit: Et nemini quicq; dixerūt: Timuerūt em. In Luca tamē ab hisq; cōtrouersia legim⁹ qđ ad istū septuaginta duo sint reuersi cum gaudio dicentes: Domine: etiā dæmonia subiiciunt nobis in nomine tuo. Et ait illis: Ecce dedi uobis potestatē calcandi super serpētes & scorpiones: & super omnē uirtutē inimici: & nihil uobis nocebit. Sic Paulus in insula Meleta: quā mendosi quidam latinorū libri uocant Mitylenen: colubrū bærentē brachio in ignem flasus excussum. Nam a Cnido Syracusas uersus nauigās quomodo potuisset Lesbum attingere? Qđ si nō inuiti auscultatis entmerabo uobis suæ peregrinationis loca/ quo fiat manifestius non Mitylenē sed Meletam eam insulam fuisse: in qua & circa quam terra mariq; tanta Paulus ostēderit miracula. E Damasco abiit Hierosolymā: inde Tarsum: post ad Antiochiā. Rursus Hierosolymā & iterū in Antiochiā: illuc segregatus in apostolatū cū Barnaba puenitusq; Seleuciā: inde ad Cyprū ubi Paulus cœpit uocari: postea Pergā & Antiochiā Pisidiæ & Iconiū & Lystrā: & Lycaoniæ Derben: & Paphyliā: & iterū Pergā & Attaliā: & itē tertio ad Antiochiā Syriæ: & tertio Hierosolymā ppter circūcisionē. Rursus q̄rto in Antiochiā: deinde trānsit Syriā & Ciliaciā: accedēs scđo Derbē & Lystrā: ubi Timotheū circūcidit: post intravit Pbyrgiā & Galatas & Myriā & Troiā & Neapolim & Philippos Macedoniæ: Amphipolim: Apolloniā: Thessaloniciā: Berœā: Athenas: Corinthū: Ephesū: Cæfareā: & secūdo Antiochiā Pisidiæ: & scđo Ephesū: illinc peragrās Macedoniā rediit secūdo ad Philippenses: & iterū ad regionē Trianā ubi Eutychū suscitauit: inde ad Assum uenit & Mitylenē: & uersus Chium: & ad Samum: & Miletū: & Coū: & Rhodū: & Patara: & Tyrū: & Ptolomeidem: & Cæfareā: & quarto ad Hierusalē: unde missus in Cæfareā & uinctus tandem Romā. Hoc modo: A Cæsarea quidem applicuit Sidonem: Inde Myram Lyciæ: hinc ad Cnidum: post tandem ad insulam quæ dicta est Meleta ubi serpentem corpori bærentem abiecit impune: A quo loco Syracusas ducit: & Regiū & Puteolos: & pedestri tandem progressu Romā: ut semper lateq; peragrādo semper illiustrior tanti nominis apud uarias nationes fieret cognitio: quippe qđ uniuersi cernerent quod in uno hoc ipso uocabulo tanta hominibus rerum admirandarum concessa diuinitus atq; demandata esset potestas. Sic draconem Siluester clausit in capitolio: & Philippus Leviathan in nomine in sub fugauit. Ioannes Euangelista superato ueneno dæmonem in Diana templo ducentos & quadragintanouem annos cōmora- tum: his uerbis loco expūlit: Interdico tibi in nomine in sub christi naçarenī: ne ultra hic habites: & confessum deceſſit Epheſo dæmon. Quo factum est ut iuſſu Domitianī: uir sanctus non sine Prochoro sodali suo in Patmon insulā exul deportaret: ubi tam ingentia per nomē in sub confecit miracula: qđ sacerdotes Apollinis impatiētia simul & futuræ desertionis formidine percussi: rem omnē ad Cynopem magorum facile principem: qui desertum quendam locum iuxta Phorām eius insulæ opidum habitabat: cum stridentibus querelis deferrent.

Item 2^a part. apti

DE VERBO MIRIFICO

Marta Wijanis

Cynops ut hac eos molestia leuaret: pollicitus est angelos malos in Ioannem mittere: qui eum interimāt. Cunq; ~~ut~~ de spiritibus malignis Phorā misisset: cui crudele necis munus iniunxerat: & is domui iam Myromis illabere: ubi erat Ioannes: mox ipse causam praeuidens ait dæmoni: Interdico tibi in nomine ihu christi ne loco mouearis quin ante palam profiteare: cuius tu gratia ueneris: steteratq; uerbo dicto spiritu: quasi catena uincē. Et rursus Ioannes: Age dic quare hanc domū accesseris. Respondit spiritus: quoniam sacerdotes Apollinis Cynopem cum planctu conuenere: plurima de te mala prædicantes. Hortatibus autem illis ut ad te necandum in urbem ueniret: Cynops ait multis se annis in eo cheremo sedisse: ac nunq; certe ne maiori causa motum adiisse urbem: Proinde huic hominum gratia ire nunq; sibi non esse integrum. Itaq; mihi præcipiens ituro iussit ut animā tuam ad se ferrem: quā iudicio tradere pararet. At contra Ioannes: Misssus ne inquit prius etiam quoquā ab eo fuisti ut alicuius auferres animā: Et respōdit spiritus: Certe missus uero: & ego interfeci quoq; sed animā nullam abduxī. Tunc ait Ioannes: quare uos illi obeditis? Et spiritus ad hæc referens: Omnis inquit potestas Satanæ illic inabitat: & cōiurationem inīst cum uniuersis principatib⁹ & pariter nosip̄i cum eo: & obedit nobis Cynops: & nos uicissim obedimus ei. Dixitq; Ioannes: Auctula maligne spiritus. Iubet te Ioannes Apostolus filij dei ihu christi nunq; deinceps egredi ad insidias hominis: neq; ab isto loco recedere. Quia uero ad Magum ille nō rediit: alterū misit: qui simili mansit euentu. Misit iterum duos ex principibus: quorum alter domū ingrediebatur: alter foris astabat: ut quid esset futurum spectaret. Sed qui introiit par ip̄r p̄cepto mansit: qui uero ad foris stabat ut Mago factum annūciaret uelociter rediit. Super quo Cynops furore accensus/uniuersam assumentes cohortem dæmonū abiit in urbem: totaq; ciuitas plaudebat Cynopem uidens: & omnes adorabant illum. Vbi uero accepit Ioannem publice docere: ibi fumo iracundiæ ardentí repletus est: populoq; dixit: Viri cæci & errantes: ueritatis uiam auscultate. Si probus sit Ioannes: & recta fuerint eius uerba: tam uos q; me curabit p̄ sermonem quem loquar ad eum. Ego quoq; ipse credam dictis & factis eius: arripiensq; adolescentē quēdā: rogauit nū pater su⁹ uiueret: Adolescenti autem qđ mortuus esset respōdenti: ait: qua morte? At ille: quia nauta erat & in mari quōdam ui fluctuum suffocatus interiit. Tum Cynops ad Ioannem uerus: lam inquit ostēde si uera sint quæ prædicas: & reduc adolescentis huius partem de mari: eumq; puero isti uniuersisq; nobis restitue uiuentem. Cui respondit Ioannes: Non me christus misit: ut suscitem mortuos: sed ut doceam aberrantes. Tunc Magus erga plebem iactabūdus hæc uerba fecit: lam iam cernitis uiri Phorense⁹ quod seductor est hic homo qui uos magicis illusionibus seducit: Apprehendite eum donec restituam adolescenti patrem uiuentem. Tenuerunt itaq; Ioannem. Cynops autem expansis palmis ad litora maris supplodens: sonitum quasi fragorem ingentem effecit in mari: sicq; ab oculis illorū disparuit. Omnes igitur astates eleuata uoce acclamabāt: Magnus es Cynops: & nemo est præter te. Mox ascēdit de aquis Magus habens ut ipse dicebat parentē pueri: & attoniti stupuerunt omnes. Dixitq; puero: Est ne hic pater tuus? Qui respōdit: Utiq; domine: ipse est: adorabātq; Cynopē uniuersi: & cōstituerunt Ioannē interficere: Quod Magus prohibuit dicens: postq; multo his maiora uideritis: tū deniq; pessime affligite illū. Vocāsq; ad se quēdā aliū: quē rogabat: Filiū ne hēs: At ille ait: Certe dñe habui: sed cæde ac insidijs necat⁹ ē. Cui Mag⁹ Reuiuiscet fili⁹ tu⁹: & uoce plata uocavit ex noīe tā homicidā q; interēptū: & cōfestim astiterūt ambo sū: dixitq; uiro illi Cynops: Hiccine fili⁹ ē tu⁹: & iste ne est

qui interficit eum? Respōdebat homo: Quin certe domine: & intuens Ioannē magus: quid miraris inquit? Cui ille, Ego ait super his nequaq̄ miror. Et rursum magus: Maiora his uidebis & tunc admiraberis. Ad quē Ioannes sic locut⁹ est: Profecto signa tua cito dissoluent̄. Quem sermonē audiēs turba: sanctū uirum ita compressit ut quasi mortuus caderet. Arbitratus aut̄ eum Cynops iam mortuū exclamauit: Nolite ipsū sub terrā sepelire: quatenus uolucres cæli deuoret eum: & uideamus tunc si christus eius resuscitet illum. Firmiter ergo singuli eū esse mortuum opinati/abierunt unacum Cynope laudantes & eum amplissime glorificantes. Cū uero Magus audiret qđ loannes abijsset ad locum in urbe qui dicitur Lithobolus: ut illic prædicaret atq̄ doceret: accessit rursus cum suis dæmonibus quorū ministerio Necromantiam agebat/ nō sine consequētum hominū caterua multa: Inter quos mixti gradieban̄ quoq̄ hi tres resuscitati: qui cum dæmones essent: homines putabant̄. Et dixit ad Ioannē Magus: Ecce prohibuit te occidi: ut maiori te uerecūdia possim afficere: & ignominia faciē tuā replere. Quapropter ueni Sodes ad portū ut aspicias potentia meā: & ampli⁹ ad miraberis. Iḡe loannes cum uniuersa multitudine rediit: præcipiens tribus illis dæmonib⁹ qui sub imagine hominū nuper resurgentū comitabant̄: ne discederet. Cōcussis itaq̄ manib⁹ & terribili marl sonitu peracto / Cynops se ut antea demisit in mare: atq̄ sic ex oculis omniū euanuit: qui clamare nō cessabant laudando dicentes: Magn⁹ es Cynops & nemo est præter te. Ioannes interim orabat ad dominū ut Magus ille inter uiuos ultra nequaq̄ cōnumere. Tū repente uehemēs est pelagi murmur auditū: & procallis ingruētibus ei loco ubi se præcipitauit: nusq̄ apparuit. Et dæmones qui sub humana figura stabant: quasi iam pridē resuscitati a mortuis: adiurabant̄ ab Apostolo dei dicēte: In noīe crucifixi ih̄sū sub christi banc insulā exite nunq̄ redituri. Statimq̄ ab uniuersorū disparuerunt oculis expectantiū Cynopā si forte de freto resurgeret. Cūq̄ istic triduum atq̄ trinoctiū ipsum p̄mansissent: plurimi eorū fame/strepitu ac æstu infirmati & cadentes tanq̄ muti iacebant in terra. Ex quibus tres adolescentes mortui sunt: quos Ioannes miseratus tandem suscitauit: prædicans populo quæ ad salutē conductū. Illi appropinquātes christo: baptiçati sunt: relicto Mago q̄taſi Altero Pharaone in p̄fundo maris. Possem ego longe plura uobis de illo sancto Euāgelista recitare: & quales & quātas uirtutes nostri huius sacratissimi & mirifici nominis ostēderit & terris & alto: Et quonam modo ex insula defuncto Imperatore Dominicano rediens: suā & sanctorū hospitā Drusianā uita defunctā a mortuis excitauerit sola uoce hac dices: ih̄sū christus excitet te Drusiana: surge & uade domū mibi paratura coenā. Sic & Thomas Ap̄ostolus mulierē diu mortuā suscitauit. Et in nomine ih̄sū Bartolomaeus simulacrū solis cōminuit & dæmonē inde uisibiliter expulit. Sed totus me dies deficiet etiam recens ortus: & uos extam porrecto sermone tedio forsitan afficiemini. Hæc tantū p̄posuisse sati⁹ sit: ut intelligatis quoniam sicut pater est in filio: & filius in hominib⁹: Ita nomē patris clarificatum est per filium: & nomen filij clarificatū est per homines: & unum est filij & patris nomen excepta consonante littera: sicut filius & pater unum sunt excepta humanitatis natura. Quapropter uere dixit: O pater manifestauit nomen tuum hominibus: quia uerba quæ dedisti mibi dedi eis: ut sint unum: sicut & nos unum sumus. Ego in eis & tu in me: ut sint consummati in unum: & nō tum feci eis nomen tuum: & notum faciam: ut dilectio qua dilexisti me in ipsis sit: & ego in ipsis. Non uos inerteret iam estis: quoniam omnis stupendæ operationis & rerum omniū mirandarum doctrinam perfectam audistis. Hic eius artis loca: hoc fundamentū: hæc disciplina est: hic lapis philosophorum: Longe quidem eum exuperans de quo Archimici errantes contendunt. Hæc uox est.

Thomae māndata

DE VERBO MIRIFICO

Tribus characteribus in
lege nō & in
IHS in legi gratia.

Hic sunt characteres quibus inuocatur omnipotentia rebus supra cōmunem uitae modum agendis. De quo Zacharias: Ipse inuocabit nomen meū: & ego exaudiam eum. Tribus characterib⁹ in tempore naturæ: & quatuor characteribus in tempore legis: & quinq⁹ characterib⁹ in tempore gratiæ: inuocata est diuina omnipotentia. Locutus est enim dominus ad Moylen dicens: Ego sum Tetragrammus qui apparui Abram: Israhel & Iacob in deo Sadai: & nomē meū Adonai non indicaui eis. Et sequitur: Et assumam uos mibi in populum & ero uester deus: & scietis quia sum Adonai. Audiuitis Moysen: audite Euangelistam & Apostolum dei. Hoc est inquit mandatum dei ut credamus in nomine filij eius ih̄s⁹ sub christi. Iungite uniuersa hæc: & cognoscetis facile omnī potentissimam usq⁹ quaq⁹ apparuisse uirtutem & operationem semper efficacissimam: per nō men aurorū Trigrammaton: & patrum Tetragrammaton: & filiorum Pentagrammaton: id est in natura. SDI. In lege. ADNI. In charitate. IHSVH. Nunc enim filij dei sumus: iccirco quinq⁹ litteris utimur: propter eum in quem credimus: & quem inuocamus mediatorem dei & hominis: eundemq⁹ deum & hominem: dei summi brachii & potentiam: quod nobis satis superq⁹ de numero quinario heri Baruchias reuelauit. Si uultis igitur secure omnia operari/ haud ab re ut Paulus Colossensibus: ita ego uobis consulo. Quodcunq⁹ facitis in uerbo & in opere ut omne id in nomine domini nostri ih̄s⁹ sub christi faciatis. Hoc est salutiferū: hoc medicamentū: quinpotius hæc salus nostra & medela. Sic de sanitati restituto Petrus loquit̄ ad principes populi & seniores Israel: Notum sit omnibus uobis & omni plebi Israel: quia in nomine domini nostri ih̄s⁹ sub christi naçarenū: quem uos crucifixisti: quem deus suscitauit a mortuis: In hoc iste astat coram uobis sanus. Nec enim aliud nomen est sub calo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Hoc est atrium: hæc porticus: hoc ostium: hæc prima ianua ad deum: qui præcepit: Sanctificamini: mūdi estote. Hoc est lauacrum quo mūdāmur corā deo a sordibus. Quod Corinthiensib⁹ Paulus notificat: Abluti estis: sanctificati estis: & iustificati estis in nomine domini nostri ih̄s⁹ sub christi. Et discipulus ille: Scribo inquit uobis filioli: quoniam remittunt uobis peccata propter nomen eius. Hæc est adoptio nostra: Dedit enim deus facultatem nobis filios dei fieri: qui credimus in nomen ipsius. Sic enim græce ponitur: & nō ut uulgo legitur: In nomine eius. Hæc est retributio nostra. Nam quisquis potum aquæ tribuerit in nomine illo: nō perdet mercedem. Et oīnīs qui dereliquerit domū uel fratres: aut sorores: aut patrem: aut matrē: aut uxorem: aut filios: aut agros propter nōmē illud: centuplum accipiet: & uitam æternam possidebit. Hæc est expletio uoluntatis nostræ. Promisit nanq⁹ christus sic dicens: Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Hæc est consolatio nostra. Paraclet⁹ enim id est consolator & bortator spiritus sanctus mittitur a patre nobis mortalib⁹ in nomine ih̄s⁹ sub. Hæc uita nostra: quod scribit Euangelista: Ut sciatis quoniam uitā æternam habetis in nomine filij eius. Hæc est religio: hæc reuerentia nostra: Ut in nomine ih̄s⁹ omne genu flectatur/ cælestiū/ terrestriū & infernorū. Hæc est ultio & uindicta contra impios: qui actutū cōdemnat̄ sunt: quia non credunt in nōmē unigeniti filij. Hæc est p̄ijs læticia pfecta: Vsq⁹ modo nō petiſtis quicq⁹ in noīe illo: Petite ut gaudiū urū sit plenū. Hæc ē adiuratio & exorcism⁹ uehemēs atq⁹ fortis: Obsecro uos fratres p̄ nōmē dñi nr̄i ih̄s⁹ sub christi. Hæc est audacia: hæc fiducia nr̄a. Paul⁹ em̄ in Damasco cūcta fiducialiter egit i noīe ih̄s⁹ sub: & rediit cū discipulis intrans & exiens in Hierusalē: fiducialiter agens in noīe illo. Quid plurib⁹: Hæc est præsentia dei qui ait: Vbicunq⁹ duo uel tres cōgregati sunt in nomine meo: ibi sum in medio eorū. Sed credite mibi non est christus sine cruce. Illius crux nostra uictoria est. Et Moyses erexit manibus præfigurauit crucē

JOANNI
VERBO

& uincebat Amalech: Et apud Ezechielem Tau crucis saluat cōsignatos. Q̄q
 crux apud antiquissimos: ut in quodam Arabum collegio contineris scribit: ue-
 tus magorū character sit: quia tamen absq; ih̄sū nomine: nullas eius virtutes
 efficaces legimus: Iccirco rectissime ih̄sū cum cruce: & crucem cum ih̄sū Marti-
 ni antistitis testimonio & quaerimus & inuenimus. Hoc est signum filij hominis
 quod uidebis in cælo. Hoc est lignū secūdū paradisi: lignum uitæ: lignum suave
 ad uescendū: & pulchrū oculis & aspectu delectabile: non uetus sed oblatum:
 Quocūq; die comedenter ex eo aperiētur oculi uestri & eritis sicut dñs. Hoc est
 lignū mirificū quod dominus Moysi ostendit: per quod aquas amaras cōuertit
 in dulcedinem. Sic enim legitur: Et murmurauit populus cōtra Moysen dicens:
 Quid bibemus? At ille clamauit ad dominū: qui ostendit ei lignum. Quid opus
 erat in deserto Sur & nemorosa solitudine lignū ostendere/ cui tot erāt arbores/
 rami/trunci/robora/uirgulta præsto & ad manū? Sed in hebraico uerbū ponit
 hoc loco: quod instituere/demōstrare/docere & legem ponere significat: Quo
 intelligi queat deum secreta quadam doctrina prophetæ suo huius crucis quæ
 simili uocabulo apud hebræos nominat virtutē reuelasse. Quapropter non di-
 cit scripture: Sume tibi lignum: Sed ostendit illi deus lignum: quod legi sic pos-
 set: Inſtituit cum dominus de cruce uel demonstrauit illi deus crucem. Hæc est
 illa facies quā propheta regius desiderat super Ihesu seu rosis: hoc hemisticcio
 modulatus: Olende faciem tuam & salui erimus. Qd si aut philosophorū Py-
 thagorica: aut hebræorū Cabalistica non displiceant: intenietis idem: statuam:
 lignum: crucem & faciem tuam: fore: super qua David clamantem audistis ad
 dominū. Cum cruce igitur & non sine cruce omnis nostra facilis operatio erit.
 Qui secus agunt: operā perdunt & impensam: frustra laborāt: & periculo sunt
 proximi: & uanitatis suæ damna patientē. Temptauerūt ergo quidā & de circū/
 euntibus iudeis exorcistis: inuocare super eos qui habebant spiritus malos: no-
 men domini ih̄sū dicentes: Adiuro uos per ih̄sū quem Paulus prædicat. Re-
 spondens autē spiritus nequam dixit eis: ih̄sū noui & Paulū scio: uos autē qui
 estis? Et insiliens homo in eos in quo erat dæmoniū pessimū: & dominat⁹ am-
 borū inualuit cōtra eos: ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo ille. Hæc in
 libro secūdo Lucæ scripta sunt. Proinde nō seruantes modū crucis: & legem fi-
 delibus conscientiā: nihil admiratione sed poena dignū operabunt. Verbum nāq;
 uel ratio crucis perditis quidē stulticia est: Saluatis autē: id est nobis dei uir-
 tus est. Quale uero sit hoc ipsum uerbum crucis: & quæ sit illa ratio: doctrinā mi-
 uiri: hoc grande uel poti⁹ maximū ē terbi mirifici & secretissimū mystériū. Cui⁹
 Areopagita Dionys⁹ in Ecclesiastica hierarchia paucis meminit. Quæ cū deceat
 arcana scilicet uelamēta & secretissima symbola nō in aura spargere: sed magis
 in aurem susurrare: Accedas uelim propi⁹: Sidoni: ut te afflatu inspirē: Tene.
 Et ille: Teneo inquit. Tū CAPNION: Sile: cela: occulta: tege: tace: mussa. Et
 tu BARVCHIA: præbe aurē quoq; nibilomin⁹. Accepisti recte: At ille: Ego
 quidē belle fatis. Et tibi quoq; CAPNION: ueto ait in uulgu prodere. Nam
 quicquid hoc modo petieritis: fiet uobis. Nūc igit̄ abibo. Valete bona ualitudi-
 ne: & uerbum mirificū per̄ diuiniter colite.

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS CAPNION VEL DE
 VERBO MIRIFICO LIBER TERTIVS FINIT FOELICITER.

Quidquid illud non placet argui

JOVANNI LEONCI IN INNOCENTIUS CALIGARIUS LIBRARIUS
VERBO MUNICO LIBER TUTITIAZIUM LIBRORUM

